

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**HATİCE SULTAN VAKFIYESİ'NDE SÜSLEME
(1446 NUMARALI KASA DEFTERİ-VAKIFLAR
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra SANDIKLI

**Enstitü Anasanat Dalı : Geleneksel Türk El Sanatları
Enstitü Sanat Dalı : Tezhip**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. M. Hülya DOĞRU

KASIM – 2013

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

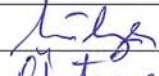
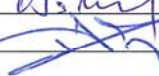

HATİCE SULTAN VAKFIYESİ'NDE SÜSLEME
(1446 NUMARALI KASA DEFTERİ-VAKIFLAR
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra SANDIKLI

Enstitü Anasanat Dalı : Geleneksel Türk El Sanatları
Enstitü Sanat Dalı : Tezhip

“Bu tez 11/11/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Doç. M. Hülya Değan	BAŞARILI	
Prof. Dr. Arzu ÜSTÜN	BAŞARILI	
Doç. Dr. A. Serit Açıkgözoglu	BAŞARILI	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Büşra SANDIKLI

11.11.2013

ÖNSÖZ

Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 55 No'lu kasada bulunan ve 1446 numara ile kayıtlı olan III. Mustafa'nın kızı Hatice Sultan'a ait vakfiyenin süsleme özellikleri tez konumuz olarak seçilmiştir. 19. yüzyıl yazma eserlerinden olan vakfiye, bezemeli sayfaları dolayısı ile dönemin tezhip sanatına ışık tutmaktadır. Klasik dönemden farklı yeni bir üslubu benimseyen sanatkar, bu yeni tarzı, vakfiye sayfalarına taşımıştır. Sanat değeri açısından üzerinde durduğumuz vakfiye aynı zamanda devrinin vakıf ve vakfiye kültürünü yansıtmaları açısından da önem taşımaktadır.

Çalışmamda bana destek sağlayan danışman hocam Yrd. Doç. M. Hülya Doğru'ya, tezin ortaya çıkış sürecinde bilgisi ve fikirleri ile beni yönlendiren ortak danışmanlık da yapmış olan hocam Doç. Dr. A. Sacit Açıkgozöğlü'na, tezimi inceleyerek büyük katkılar sağlayan ve kıymetli varlıklarıyla tez jürisinde olmayı kabul eden hocam Prof. Dr. Ayşe Üstün'e, konuyla ilgili fotoğraf ve belgelere ulaşmam konusunda yardımlarını esirgemeyen Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde çalışan Hilal Aydemir Bey'e, çalışma süresince maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme çok teşekkür ederim.

Büşra SANDIKLI

11.11.2013

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
RESİM LİSTESİ	iv
ÇİZİM LİSTESİ	xi
ÖZET	xx
SUMMARY	xxi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: HATİCE SULTAN VAKFİYESİ VE KİTAP SANATLARI	4
1.1. Hayatı ve Banisi Olduğu Eserler	4
1.2. Kültürümüzde Vakıf ve Vakfiye Kavramları.....	7
1.3. Vakfiyede Yer Alan Sanat Unsurları	10
1.3.1. Cilt.....	10
1.3.2. Hat	14
1.3.3. Tezhip.....	18
BÖLÜM 2: HATİCE SULTAN VAKFİYESİNDE TEZHİPLİ SAYFALAR (KATALOG)	26
2.1. Cilt.....	26
2.2.Zahriye Sayfaları	38
2.3. Serlevha.....	53
2.4. Fasıl Başı Sayfaları	64
2.5. Kenarları Bezemeli Sayfalar	75

2.6. Ketebe Sayfaları.....	255
BÖLÜM 3: UYGULAMALAR.....	268
3.1. Uygulama 1 - Zahriye Sayfası.....	268
3.2. Uygulama 2 - Serlevha.....	271
3.3. Uygulama 3 -Kenarları Bezemeli Sayfa	274
3.4. Uygulama 4 – Serbest Tasarım	277
DEĞERLENDİRME - SONUÇ	280
KAYNAKÇA	306
ÖZGEÇMİŞ.....	311

KISALTMALAR

AGE	:Adı geçen eser
AGM	:Adı geçen makale
C	:Cilt
MAD	: Madde
S	:Sayfa
VGMA	: Vakıflar genel m¼d¼rl¼ę¼ arşivi
TSM	: Topkapı Sarayı M¼zesi
MK	: Milli K¼t¼phane
YY	: Y¼zyıl

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Ortaköy'deki Hatice Sultan sarayı, Melling tarafından yapılmış gravürü	5
Resim 2: Cilbent Üst Kab.....	27
Resim 3: Cilbent Arka Kab	28
Resim 4: Cilbent alt kısmı tuğlar.....	29
Resim 5: Cilt Alt Kab	31
Resim 6: Cilt Alt Kab	35
Resim 7: Cilt Alt Kab, detay	35
Resim 8: Zahriye sayfası (sayfa 1).....	41
Resim 9: Zahriye sayfası (sayfa 87)	45
Resim 10: Zahriye sayfası (sayfa 99)	49
Resim 11: Serlevha (2. sayfa).....	55
Resim 12: Serlevha (3. sayfa).....	56
Resim 13: 2. Sayfa durakları	62
Resim 14: 2. Sayfa durakları	62
Resim 15: 3. Sayfa durakları	62
Resim 16: 3. Sayfa durakları	63
Resim 17: 3. Sayfa durakları	63
Resim 18: Fasil başı sayfası (88. sayfa)	66
Resim 19: Fasil başı sayfası (100. sayfa)	69
Resim 20: 88. Sayfa durakları	73
Resim 21: 88. Sayfa durakları	73
Resim 22: 100. Sayfa durakları	73
Resim 23: 100. Sayfa durakları	74

Resim 24: 4 -5. Sayfa	77
Resim 25: 4. Sayfa durakları	80
Resim 26: 5.Sayfa durakları	80
Resim 27: 10-11. Sayfa	81
Resim 28: 11. Sayfa durakları	84
Resim 29: 16-17. Sayfa	85
Resim 30: 16. Sayfa durakları	88
Resim 31: 17. Sayfa durakları	88
Resim 32: 22-23. Sayfa	89
Resim 33: 22. Sayfa durakları	92
Resim 34: 22. Sayfa durakları	92
Resim 35: 23. Sayfa durakları	92
Resim 36: 23. Sayfa durakları	93
Resim 37: 38-39. Sayfa	98
Resim 38: 38. Sayfa durakları	101
Resim 39: 39. sayfa durakları	101
Resim 40: 40-41. Sayfa	102
Resim 41: 40. Sayfa durakları	105
Resim 42: 41. Sayfa durakları	114
Resim 43: 48-49. Sayfa	117
Resim 44: 49. Sayfa durakları	117
Resim 45: 50-51. Sayfa	122
Resim 46: 51. Sayfa durakları	125
Resim 47: 54-55. Sayfa	126

Resim 48: 54. Sayfa durakları	129
Resim 49: 55. Sayfa durakları	94
Resim 50: 58-59. Sayfa	97
Resim 51: 58. Sayfa durakları	97
Resim 52: 59. Sayfa durakları	106
Resim 53: 62-63. Sayfa	109
Resim 54: 62. Sayfa durakları	110
Resim 55: 63. Sayfa durakları	113
Resim 56: 76-77. Sayfa	113
Resim 57: 76. Sayfa durakları	118
Resim 58: 82-83. Sayfa	121
Resim 59: 83. Sayfa durakları	121
Resim 60: 96. Sayfa.....	130
Resim 61: 96. Sayfa durakları	133
Resim 62: 6-7. Sayfa	136
Resim 63: 6. Sayfa durakları	139
Resim 64: 6. Sayfa durakları	139
Resim 65: 7. Sayfa durakları	139
Resim 66: 7. Sayfa durakları	140
Resim 67: 12-13. Sayfalar	141
Resim 68: 12. Sayfa durakları	144
Resim 69: 13. Sayfa durakları	144
Resim 70: 13. Sayfa durakları	144
Resim 71: 20-21. Sayfalar	145

Resim 72: 20. Sayfa durakları	148
Resim 73: 20. Sayfa durakları	148
Resim 74: 21. Sayfa durakları	148
Resim 75: 21. Sayfa durakları	149
Resim 76: 30-31. Sayfalar	150
Resim 77: 36-37. Sayfalar	153
Resim 78: 36. Sayfa durakları	156
Resim 79: 37. Sayfa durakları	156
Resim 80: 8-9. Sayfa	159
Resim 81: 8. Sayfa durakları	162
Resim 82: 9. Sayfa durakları	162
Resim 83: 14-15. Sayfa	163
Resim 84: 14. Sayfa durakları	166
Resim 85: 15. Sayfa durakları	166
Resim 86: 26-27. Sayfa	167
Resim 87: 26. Sayfa durakları	170
Resim 88: 42-43. Sayfa	171
Resim 89: 74-75. Sayfa	174
Resim 90: 81. Sayfa.....	177
Resim 91: 94-95. Sayfa	180
Resim 92: 94. Sayfa durakları	183
Resim 93: 95. Sayfa durakları	183
Resim 94: 95. Sayfa durakları	183
Resim 95: 102-103. Sayfalar	184

Resim 96: 102. Sayfa durakları	187
Resim 97: 103. Sayfa durakları	187
Resim 98: 18-19. Sayfa	189
Resim 99: 18. Sayfa durakları	192
Resim 100: 18. Sayfa durakları	192
Resim 101: 18. Sayfa durakları	192
Resim 102: 19. Sayfa durakları	193
Resim 103: 19. Sayfa durakları	193
Resim 104: 19. Sayfa durakları	193
Resim 105: 46-47. Sayfa	194
Resim 106: 24-25. Sayfa	199
Resim 107: 24. Sayfa durakları	202
Resim 108: 24. Sayfa durakları	202
Resim 109: 25. Sayfa durakları	202
Resim 110: 25. Sayfa durakları	203
Resim 111: 25. Sayfa durakları	203
Resim 112: 32-33. Sayfa	204
Resim 113: 33. Sayfa durakları	207
Resim 114: 34-35. Sayfa	208
Resim 115: 34. Sayfa durakları	211
Resim 116: 35. Sayfa durakları	211
Resim 117: 61. Sayfa.....	212
Resim 118: 66-67. Sayfa	215
Resim 119: 66. Sayfa durakları	218

Resim 120: 67. Sayfa durakları	218
Resim 121: 68-69. Sayfa	219
Resim 122: 69. Sayfa durakları	222
Resim 123: 70-71. Sayfa	223
Resim 124: 71. Sayfa durakları	226
Resim 125: 78-79. Sayfa	227
Resim 126: 28-29. Sayfa	231
Resim 127: 29. Sayfa durakları	234
Resim 128: 92-93. Sayfa	235
Resim 129: 92. Sayfa durakları	238
Resim 130: 93. Sayfa durakları	238
Resim 131: 93. Sayfa durakları	238
Resim 132: 104-105. Sayfa	239
Resim 133: 104. Sayfa durakları	242
Resim 134: 104. Sayfa durakları	242
Resim 135: 105. Sayfa durakları	242
Resim 136: 52-53. Sayfa	244
Resim 137: 56-57. Sayfa	247
Resim 138: 56. Sayfa durakları	250
Resim 139: 57. Sayfa durakları	250
Resim 140: 64-65. Sayfa	251
Resim 141: 64. Sayfa durakları	254
Resim 142: 65. Sayfa durakları	254
Resim 143: 54. Sayfa- ketebe sayfası.....	258

Resim 144: 97. Sayfa- ketebe sayfası.....	261
Resim 145: 109. Sayfa- ketebe sayfası.....	265
Resim 146: 97. Sayfa durakları	267
Resim 147: Uygulama 1 - Zahriye Sayfası	269
Resim 148: Zahriye sayfası uygulama aşamaları	270
Resim 149: Uygulama 2 – Serlevha	272
Resim 150: Serlevha uygulama aşamaları.....	273
Resim 151: Uygulama 3 - Kenarları Bezemeli Sayfa	275
Resim 152: Kenarları Bezemeli Sayfa uygulama aşamaları	276
Resim 153: Uygulama 4 – Serbest Tasarım	278
Resim 154: Serbest tasarım uygulama aşamaları	279
Resim 155: Hatice Sultan Vakfiyesi, 1811, tığ örnekleri	305

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1: Cilbent alt kısmı tuğların çizimi.....	29
Çizim 2: Cilbent sağ kenar kısmı tuğların çizimi.....	29
Çizim 3: Cilt Alt Kab	32
Çizim 4: Cilt Dış Kapak helezon çizimi.....	33
Çizim 5: Cilt Alt Kab	36
Çizim 6: Cilt Alt Kab, plan şeması.....	37
Çizim 7: Zahriye sayfası (sayfa 1).....	42
Çizim 8: Zahriye sayfası helezon çizimi (sayfa 1)	43
Çizim 9: Zahriye sayfası plan şeması (sayfa 1).....	44
Çizim 10: Zahriye sayfası (sayfa 87).....	46
Çizim 11: Zahriye sayfası helezon çizimi (sayfa 87)	47
Çizim 12: Zahriye sayfası plan şeması (sayfa 87).....	48
Çizim 13: Zahriye sayfası (sayfa 99).....	50
Çizim 14: Zahriye sayfası helezon çizim (sayfa 99)	51
Çizim 15: Zahriye sayfası plan şeması (sayfa 99).....	52
Çizim 16: Serlevha çizimi (2. sayfa)	57
Çizim 17: Serlevha helezon çizimi (2. sayfa).....	58
Çizim 18: Serlevha çizimi (3. sayfa)	59
Çizim 19: Serlevha helezon çizimi (3. sayfa).....	60
Çizim 20: Serlevha, plan şeması	61
Çizim 21: 2. Sayfa durak çizimleri.....	62
Çizim 22: 2. Sayfa durak çizimleri.....	62
Çizim 23: 3. Sayfa durak çizimleri.....	62

Çizim 24: 3. Sayfa durak çizimleri.....	63
Çizim 25: 3. Sayfa durak çizimleri.....	63
Çizim 26: Serlevha tığ çizimleri.....	63
Çizim 27: Fasl başı sayfası çizimi (88. sayfa).....	67
Çizim 28: Fasl başı sayfası plan şeması (88. sayfa).....	68
Çizim 29: Fasl başı sayfası (100. sayfa).....	70
Çizim 30: Fasl başı sayfası helezon çizimi (100. sayfa)	71
Çizim 31: Fasl başı sayfası (100. sayfa) plan şeması	72
Çizim 32: 88. Sayfa durak çizimleri.....	73
Çizim 33: 88. Sayfa durak çizimleri.....	73
Çizim 34: 100. Sayfa durak çizimleri.....	74
Çizim 35: 100. Sayfa durak çizimleri.....	74
Çizim 36: Fasl başı sayfası tığ çizimleri	74
Çizim 37: 4-5. Sayfaların desen çizimi	78
Çizim 38: 4-5. Sayfaların helezon çizimi.....	79
Çizim 39: 4. Sayfa durak çizimleri.....	80
Çizim 40: 5. Sayfa durak çizimleri.....	80
Çizim 41: 10-11. Sayfaların çizimi	82
Çizim 42: 10-11. Sayfaların helezon çizimi.....	83
Çizim 43: 11. Sayfa durak çizimleri.....	84
Çizim 44: 16-17. Sayfaların çizimi	86
Çizim 45: 16-17. Sayfaların helezon çizimi.....	87
Çizim 46: 16. Sayfa durak çizimleri.....	88
Çizim 47: 17. Sayfa durak çizimleri.....	88

Çizim 48: 22-23. Sayfaların çizimi	90
Çizim 49: 22-23. Sayfaların helezon çizimi	91
Çizim 50: 22. Sayfa durak çizimleri.....	92
Çizim 51: 22. Sayfa durak çizimleri.....	92
Çizim 52: 23. Sayfa durak çizimleri.....	93
Çizim 53: 23. Sayfa durak çizimleri.....	93
Çizim 54: 38-39. Sayfaların çizimi	99
Çizim 55: 38-39. Sayfaların helezon çizimi	100
Çizim 56: 38. Sayfa durak çizimleri.....	101
Çizim 57: 39. Sayfa durak çizimleri.....	101
Çizim 58: 40-41. Sayfaların çizimi	103
Çizim 59: 40-41. Sayfaların helezon çizimi	104
Çizim 60: 40. Sayfa durak çizimleri.....	105
Çizim 61: 41. Sayfaların çizimi.....	115
Çizim 62: 48-49. Sayfaların çizimi	116
Çizim 63: 48-49. Sayfaların helezon çizimi	117
Çizim 64: 49. Sayfa durak çizimleri.....	117
Çizim 65: 50-51. Sayfaların çizimi	123
Çizim 66: 50-51. Sayfaların helezon çizimi	124
Çizim 67: 51. Sayfa durak çizimleri.....	125
Çizim 68: 54-55. Sayfaların çizimi	127
Çizim 69: 54-55. Sayfalar helezon çizimi	128
Çizim 70: 54. Sayfa durak çizimleri.....	129
Çizim 71: 55. Sayfa durak çizimleri.....	95

Çizim 72: 58-59. Sayfaların çizimi	96
Çizim 73: 58-59. Sayfaların helezon çizimi	97
Çizim 74: 58. Sayfa durak çizimleri.....	97
Çizim 75: 59. Sayfa durak çizimleri.....	107
Çizim 76: 62-63. Sayfaların çizimi	108
Çizim 77: 62-63. Sayfaların helezon çizimi.....	109
Çizim 78: 62. Sayfa durak çizimi.....	111
Çizim 79: 63. Sayfa durak çizimi.....	112
Çizim 80: 76-77. Sayfaların çizimleri	113
Çizim 81: 76-77. Sayfaların helezon çizimleri.....	113
Çizim 82: 76. Sayfa durak çizimleri.....	119
Çizim 83: 82-83. Sayfaların çizimi	120
Çizim 84: 82-83. Sayfaların helezon çizimleri.....	121
Çizim 85: 83. Sayfa durak çizimleri.....	121
Çizim 86: 96. Sayfaların çizimi.....	131
Çizim 87: 96. Sayfaların helezon çizimi	132
Çizim 88: 96. Sayfa durak çizimleri.....	133
Çizim 89: 6-7. Sayfaların çizimi	137
Çizim 90: 6-7. Sayfaların helezon çizimi.....	138
Çizim 91: 6. Sayfa durak çizimleri.....	139
Çizim 92: 6. Sayfa durak çizimleri.....	139
Çizim 93: 7. Sayfa durak motif çizimleri.....	139
Çizim 94: 7. Sayfa durak çizimleri.....	140
Çizim 95: 12-13. Sayfaların çizimi	142

Çizim 96: 12-13. Sayfaların helezon çizimi.....	143
Çizim 97: 12. Sayfa durak çizimleri.....	144
Çizim 98: 13. Sayfa durak çizimleri.....	144
Çizim 99: 13. Sayfa durak çizimleri.....	144
Çizim 100: 20-21. Sayfaların çizimi	146
Çizim 101: 20-21. Sayfaların helezon çizimi.....	147
Çizim 102: 20. Sayfa durak çizimleri.....	148
Çizim 103: 20. Sayfa durak çizimleri.....	148
Çizim 104: 21. Sayfa durak çizimleri.....	148
Çizim 105: 21. Sayfa durak çizimleri.....	149
Çizim 106: 30-31. Sayfaların çizimi	151
Çizim 107: 30-31. Sayfaların helezon çizimi.....	152
Çizim 108: 36-37. Sayfaların çizimi	154
Çizim 109: 36-37. Sayfaların helezon çizimi.....	155
Çizim 110: 36. Sayfa durak çizimleri.....	156
Çizim 111: 37. Sayfa durak çizimleri.....	156
Çizim 112: 8-9. Sayfaların çizimi	160
Çizim 113: 8-9. Sayfaların helezon çizimi.....	161
Çizim 114: 8. Sayfa durak çizimleri.....	162
Çizim 115: 9. Sayfa durak çizimleri.....	162
Çizim 116: 14-15. Sayfaların çizimi	164
Çizim 117: 14-15. Sayfaların helezon çizimi.....	165
Çizim 118: 14. Sayfa durak motif çizimleri.....	166
Çizim 119: 15. Sayfa durak çizimleri.....	166

Çizim 120: 26-27. Sayfaların çizimi	168
Çizim 121: 26-27. Sayfaların helezon çizimi	169
Çizim 122: 26. Sayfa durak çizimleri.....	170
Çizim 123: 42-43. Sayfaların çizimi	172
Çizim 124: 42-43. Sayfaların helezon çizimi	173
Çizim 125: 74-75. Sayfaların çizimi	175
Çizim 126: 74-75. Sayfaların helezon çizimi	176
Çizim 127: 81. Sayfaların çizimi.....	178
Çizim 128: 81. Sayfa helezon çizimi.....	179
Çizim 129: 94-95. Sayfaların çizimi	181
Çizim 130: 94-95. Sayfaların helezon çizimi	182
Çizim 131: 94. Sayfa durak çizimleri.....	183
Çizim 132: 95. Sayfa durak çizimleri.....	183
Çizim 133: 95. Sayfa durak çizimleri.....	183
Çizim 134: 102-103. Sayfaların çizimi	185
Çizim 135: 102-103. Sayfaların helezon çizimi	186
Çizim 136: 102. Sayfa durak çizimleri.....	187
Çizim 137: 103. Sayfa durak çizimleri.....	187
Çizim 138: 18-19. Sayfaların çizimi	190
Çizim 139: 18-19. Sayfaların helezon çizimi	191
Çizim 140: 18. Sayfa durak çizimleri.....	192
Çizim 141: 18. Sayfa durak çizimleri.....	192
Çizim 142: 18. Sayfa durak çizimleri.....	192
Çizim 143: 19. Sayfa durak çizimleri.....	193

Çizim 144: 19. Sayfa durak çizimleri.....	193
Çizim 145: 19. Sayfa durak çizimleri.....	193
Çizim 146: 46-47. Sayfaların çizimi	195
Çizim 147: 46-47. Sayfalar helezon çizimi	196
Çizim 148: 24-25. Sayfaların çizimi.....	200
Çizim 149: 24-25. Sayfaların helezon çizimi.....	201
Çizim 150: 24. Sayfa durak çizimleri.....	202
Çizim 151: 24. Sayfa durak çizimleri.....	202
Çizim 152: 25. Sayfa durak çizimleri.....	203
Çizim 153: 25. Sayfa durak çizimleri.....	203
Çizim 154: 25. Sayfa durak çizimleri.....	203
Çizim 155: 32-33. Sayfaların çizimi	205
Çizim 156: 32- 33. Sayfaların helezon çizimi	206
Çizim 157: 33. Sayfa durak çizimleri.....	207
Çizim 158: 34-35. Sayfaların çizimi	209
Çizim 159: 34-35. Sayfaların helezon çizimi.....	210
Çizim 160: 34. Sayfa durak çizimleri.....	211
Çizim 161: 35. Sayfa durak çizimleri.....	211
Çizim 162: 61. Sayfa çizimi	213
Çizim 163: 61. Sayfa helezon çizimi.....	214
Çizim 164: 66-67. Sayfaların çizimi	216
Çizim 165: 66-67. Sayfaların helezon çizimi.....	217
Çizim 166: 66. Sayfa durak çizimleri.....	218
Çizim 167: 67. Sayfa durak çizimleri.....	218

Çizim 168: 68-69. Sayfaların çizimi	220
Çizim 169: 68-69. Sayfaların helezon çizimi	221
Çizim 170: 69. Sayfa durak çizimleri.....	222
Çizim 171: 70-71. Sayfaların çizimi	224
Çizim 172: 70-71. Sayfaların helezon çizimi	225
Çizim 173: 71. Sayfa durak çizimleri.....	226
Çizim 174: 78-79. Sayfaların çizimi	228
Çizim 175: 78-79. Sayfaların helezon çizimi	229
Çizim 176: 28-29. Sayfaların çizimi	232
Çizim 177: 28-29. Sayfaların helezon çizimi	233
Çizim 178: 29. Sayfa durak çizimleri.....	234
Çizim 179: 92-93. Sayfaların çizimi	236
Çizim 180: 92-93. Sayfaların helezon çizimi	237
Çizim 181: 92. Sayfa durak çizimleri.....	238
Çizim 182: 93. Sayfa durak çizimleri.....	238
Çizim 183: 93. Sayfa durak çizimleri.....	238
Çizim 184: 104-105. Sayfaların çizimi	240
Çizim 185: 104-105. Sayfaların helezon çizimi	241
Çizim 186: 104. Sayfa durak çizimleri.....	242
Çizim 187: 104. Sayfa durak çizimleri.....	242
Çizim 188: 105. Sayfa durak çizimleri.....	242
Çizim 189: 52-53. Sayfaların çizimi	245
Çizim 190: 52-53. Sayfaların helezon çizimi	246
Çizim 191: 56-57. Sayfaların çizimi	248

Çizim 192: 56-57. Sayfaların helezon çizimi	249
Çizim 193: 56. Sayfa durak çizimleri.....	250
Çizim 194: 57. Sayfa durak çizimleri.....	250
Çizim 195: 64-65. Sayfaların çizimi	252
Çizim 196: 64-65. Sayfalar helezon çizimi	253
Çizim 197: 64. Sayfa durak çizimleri.....	254
Çizim 198: 65. Sayfa durak çizimleri.....	254
Çizim 199: 54. Sayfa- ketebe sayfası çizimi	259
Çizim 200: 54. Sayfa- ketebe sayfası plan şeması	260
Çizim 201: 97. Sayfa- ketebe sayfası çizimi	262
Çizim 202: 97. Sayfa- ketebe sayfası helezon çizimi.....	263
Çizim 203: 97. Sayfa- ketebe sayfası plan şeması	264
Çizim 204: 109. Sayfa- ketebe sayfası çizimi	266
Çizim 205: 97. Sayfa durak çizimleri.....	267
Çizim 206: Halkâri sayfalarda kullanılan gonca motiflerinden örnekler	285
Çizim 207: Halkâri sayfalarda kullanılan gonca motiflerinden örnekler	286
Çizim 208: Halkâri sayfalarda kullanılan hatayi motiflerinden örnekler	287
Çizim 209: Halkâri sayfalarda kullanılan hatayi motiflerinden örnekler	288
Çizim 210: Halkâri sayfalarda kullanılan penç motifleri	288
Çizim 211: Halkâri sayfalarda kullanılan yaprak motiflerinden örnekler.....	288
Çizim 212: Halkâri sayfalarda kullanılan yaprak motiflerinden örnekleri.....	289
Çizim 213: Serlevha ve fasıl başı sayfalarındaki tğ örnekleri.....	289
Çizim 214: Cilbent üzerindeki tğ örnekleri.....	289

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Hatice Sultan Vakfiyesi'nde Süsleme(1446 Numaralı Kasa Defteri-Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi)

Tezin Yazarı: Büşra SANDIKLI

Danışman:Yrd. Doç. M. Hülya DOĞRU

Kabul Tarihi: 11.11.2013

Sayfa Sayısı:xxi (ön kısım) + 311(tez)

Anabilimdalı: Geleneksel Türk El Sanatları

Bilimdalıdalı: Tezhip

Kitap kültürümüzde bezeme geleneği önemli bir yere sahiptir. Tarihimizde ilme ve dolayısıyla kitaba verilen değer, tezyinatın ilk dönemden itibaren olgunlaşarak günümüze gelmesini sağlamıştır. Tezhip, kültür ve sanat tarihimizde kendi gelişimi içinde sanatkârlarımızın katkılarıyla çeşitli üsluplar kazanmıştır. Tezhip sanatı, diğer kitap sanatları olan hat, ebru, cilt, katı ve minyatür ile birlikte değerlendirilmektedir.

Tez konumuz olan vakıflar genel müdürlüğü arşivinde 1446 numaralı kasa defteri Hatice Sultan Vakfiyesi'nin tezhipleri, 19. yüzyıl tezhip özelliklerine örnek teşkil etmekte, vakfiyelerde görülen bezemeleri gün ışığına çıkararak, tezhip sanatının 19. yüzyıl gibi değişim sürecindeki durumunu ortaya koymak önem arz etmektedir.

Eser; vakfiye amacına uygun olarak, vakfedilen mülkler ve bu işlerin yürütülmesi için harcanacak para miktarlarının yer aldığı bir defter olup, 19. yüzyılda yazılmış ve tezhiplenmiş olması dolayısıyla, bu dönemin kitap sanatları hakkında bilgi vermektedir.

Hatice Sultan Vakfiyesi bu dönem tezhip özelliklerini yansıtması açısından önemlidir. Vakfiyenin zahriye, serlevha, fasıl başı sayfalarındaki barok-rokoko süslemeler ile halkâr bezemelerinin klasik dönem tezhiplerinden farklı olması dönemin motif, kompozisyon ve renk değerlendirilmesinin yapılması açısından önemlidir. Ayrıca döneme ait vakıf kültürünü de gözler önüne koyan eser günümüz sanatçılarına da yeni tasarım imkânları sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Hatice Sultan, vakıf, vakfiye, tezhip, Türk barok-rokoko üslup

Sakarya University Institute of Social Sciences Abstract of Master Thesis

Title of the Thesis: Ornamentation Elements of Hatice Sultan Foundation Record, (1446 Number Cash Book-General Directorate of Foundations Archives)

Author : Büşra SANDIKLI

Supervisor : Asist.Prof.M. Hülya DOĞRU

Date: 11.11.2013

Nu. of pages:xxi (front part) + 311(thesis)

Department:Traditional Turkish Handicrafts

Science :İllumination

Tradition of ornamentation has an important place in our culture of book. Our history values knowledge and so books greatly. Therefore, illumination works were able to come until today by improving from their the first period on. Illumination gained various genres with the contributions of our craftsmen on its way through culture and art history. Illumination art is also evaluated together with the other arts which are linked with book such as marbling art, calligraphy, miniature craft and bibliopegy.

Our thesis subject is Illuminations of Hatice Sultan Foundation Record which takes place at record book category number 1446 in General Directorate of Foundations. These illuminations are good examples of properties of 19th century. These works are also significant because of the fact that they bring to light the progress of change of illumination art in 19.century.

This foundation record is a kind of notebook containing donated properties and relevant outlays. It was written in 19.century and gives information about book arts of this period because of its illuminations on it.

Hatice Sultan Foundation Record is significant with regard to its illumination properties. The golden illumination and baroque-rococo ornamentations on inner cover, title, appellation pages are different from classical period works. This helps to evaluate of design, theme and used colors.Besides, this artifact displays foundation culture of its period and gives craftsmen of today opportunity of new kind designs.

Keywords: Hatice Sultan, Foundation, foundation record, illumination, Turkish baroque-rococo genre

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Tez araştırması olarak seçilen konu Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yazma eser olarak yer alan, 1446 numaralı Hatice Sultan Vakfiyesi'nin tezhip ve cilt sanatları açısından incelenmesi olarak belirlenmiştir.

Kitap kültürümüzde bezeme geleneği önemli bir yere sahiptir. Tarihimizde ilme ve dolayısıyla kitaba verilen değer, tezyinatın ilk dönemden itibaren olgunlaşarak günümüze gelmesini sağlamıştır. Hat, tezhip, ebru, cilt, katı, minyatür ve diğer kitap sanatlarımızla birlikte değerlendirilmektedir. Tezhip, kültür ve sanat tarihimizde kendi gelişimi içinde sanatkârlarımızın katkılarıyla çeşitli üsluplar kazanmıştır.

Konunun seçilmesindeki amaç, Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde 1446 numaralı kasa defteri olarak bulunan Hatice Sultan Vakfiye'sinin, 19. yüzyıl tezhip özelliklerine örnek teşkil etmesi, vakfiyelerde görülen bezemelerini gün ışığına çıkararak, bu konuda tasarımlar yapan sanatçılara yardımcı olmak ve tezhip sanatının 19.Yüzyıl da hızlanan değişim sürecindeki durumunu ortaya koymak. Sanatlarımıza genel bakış ve bu eserin durduğu yerin anlaşılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın Önemi

18. yüzyıl başlarından itibaren başlayan Batılılaşma hareketi, Osmanlı Devleti'nde her alanda olduğu gibi sanat alanında da birtakım değişikliklere neden olmuştur. Bu değişim, tezhip sanatına da yansımıştır. Klasik dönem karakterli eserler yanında, klasikte yer almayan motif ve renkler kitap sanatımızda kendini göstermiştir.

Hatice Sultan Vakfiyesi bu dönem tezhip özelliklerini yansıtması açısından önemlidir. Vakfiyenin zahriye, serlevha, fasıl başı sayfalarındaki Barok süslemeler ile halkâr bezemelerinin klasik dönem tezhiplerinden farklı olması dönemin motif, kompozisyon ve renk değerlendirilmesinin yapılması açısından önemlidir. Ayrıca döneme ait vakıf kültürünü de gözler önüne koyan eser, günümüz sanatçılarına da yeni tasarım imkânları sunmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Araştırmada ilk adım olarak, tezhip sanatıyla ilgili literatür değerlendirmesi yapılmış, 19. yüzyıla ait olan tezhipli eserlerin anlatıldığı kaynaklar taranmış, görsel malzemeleri incelenmiş ve tezhip sanatının genel tarihçesi ele alınmıştır. Daha sonra ilgili kurumlardan kütüphanelerde araştırmalar yapılmış, teze konu olan eser dijital olarak belgelenmiş ve fotoğrafları görsel malzeme olarak kullanılmıştır. Görsel malzemenin dışında çizimler, motif ve desen özellikleri analiz edilmiştir. Araştırmamızda İstanbul'da il kütüphaneleri, Sakarya Üniversitesi Süleyman Demirel Kütüphanesi ile Ankara'da Milli Kütüphane ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Kütüphanesi'nden yararlanılmış ve gerekli yayınlara ulaşılmıştır.

Çalışmayla ilgili resim ve çizim listeleri ön kısımda hazırlanmıştır. Ayrıca özet ve giriş kısımları ilk bölümde verilmiştir. Tez çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde vakfiyenin banisi Hatice Sultan anlatılmış, alt başlıklar halinde kültürümüzde vakfiye kavramları ve kitap sanatları hakkında bilgiler sunulmuştur. İkinci bölümde vakfiyedeki bezemeler tümüyle incelenerek katalog çalışmasıyla gruplandırılmıştır. Cilt, Zahriye Sayfaları, Serlevha, Fasil Baş Sayfaları, Kenarları Bezemeli Sayfalar, Ketebe Sayfası alt başlıkları altında desen, motif ve kompozisyonlar fotoğraf, çizim ve motif analizleri ile anlatılmıştır. Her grup katalog içinde numaralandırılmış ve özellikleri yazılmıştır. Yazma eserler varak numarasıyla belirtilmektedir. Bu vakfiyede önce Arapça sonra Latin rakamlarla numara verilmiştir. Vakfiye bu şekilde numaralandığı için katalog çalışmamızda Latin rakamlar esas alınmıştır. İkinci bölümde incelenen vakfiye kendi içinde kataloglanmıştır. İncelenen eser A, B, C ve D şeklinde gruplandırılmıştır. A1, A2, A3 katalogunda vakfiyenin cildi, B1 katalogunda zahriye sayfaları, B2 katalogunda serlevha, B3 katalogunda unvan sayfaları, C1-C2-C3-C4-C5-C6-C7 kataloglarında halkârlı sayfalar, D1 bölümünde ketebe sayfaları incelenmiştir. Ketebe sayfaları siyakat yazıların görüldüğü yan sayfalarıyla birlikte incelenmiştir. Halkâri sayfalar karşılıklı olarak fotoğrafları konulmuş, çizimler tek sayıları ½ şeklinde, desen ve motiflerin daha belirgin görünmesi açısından çizilmiştir. Metin içerisindeki duraklar sırasıyla harfler verilerek gruplanmıştır.

Üçüncü bölümde tez konusu yazma eserden yola çıkılarak yapılan uygulama çalışmaları, çizim ve fotoğraflarla gösterilmiştir. Birebir yapılan uygulamaların yanında

vakfiye süslemesi esas alınarak hazırlanan bir adet serbest tasarıma yer verilmiştir. Daha sonra tez çalışmasının değerlendirmesi yapılmış ve varılan sonuçlar ifade edilmiş, vakfiyenin kendi dönemi ve klasik dönemle ilgili karşılaştırma yapılmıştır. Kaynakça ve özgeçmiş ile çalışmamız son bulmaktadır.

BÖLÜM 1: HATİCE SULTAN VAKFIYESİ VE KİTAP SANATLARI

1.1. Hayatı ve Banisi Olduğu Eserler

Hatice Sultan; Osmanlı padişahlarının yirmi altıncısı olan III. Mustafa ile Adilşah Sultan'ın kızı, III. Selim'in baba bir kardeşidir¹. Hatice Sultan Hicri 7 Muharrem 1180 yılında doğmuş, Hicri 27 Şevval 1237'de vefat etmiştir².

Babası III. Mustafa'nın ölümü üzerine 8 yaşında yetim kalmış, annesi ve kız kardeşiyle Beyazıt'taki Eski Saray'a gönderilmiştir. Saray eğitimi alan Hatice Sultan, Miladi 1786 yılında I. Abdülhamit Han döneminde Hotin Muhafızı Seyyid Ahmed Paşa ile evlendirilmiştir. Kocasının ölümü üzerine genç yaşta dul kalan Hatice Sultan bir daha evlenmemiştir³. Vakfiyesinde; vakfın tevliyetini kendi ölümünden sonra kızı Perihan Sultan hazretlerine verilmesini şart kılması üzere; Perihan Sultan isminde bir kızı olduğunu öğrenmiş bulunmaktayız.

Hatice Sultan, kardeşi III. Selim'e yakınlığından dolayı, III. Selim'in 1789-1807 yılları arasındaki padişahlığı sırasında İstanbul'un en önemli kişiliklerinden biri haline gelmiştir. III. Selim'in ressam ve mimar olan Melling'i İstanbul'a getirtmesi ile Melling hem III. Selim'den hem de Hatice Sultan'dan bazı siparişler almıştır⁴. Hatice Sultan Melling'e 1796'da Eyüp Defterdar İskeleyi'ndeki sahil sarayını, 1804 yılında Defterdarburnu'ndaki Neşetâbâd Sarayı'nın kısmi onarımını ve iç dekorasyonunu yaptırmıştır⁵. 1809 yılında Arnavutköy'de bir arazi satın almış, kendi adıyla anılan Sahil Sarayı'nı baş mimar tayin ettiği Melling'e yaptırmıştır⁶. Sultan, kız kardeşi Beyhan

¹Ahmed AKGÜNDÜZ, Said ÖZTÜRK, **700. Yılında Bilinmeyen Osmanlı**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1999, s.221

²**Tarihimizde Vakıf Kuran Kadınlar** Hanım Sultan Vakfiyeleri, Editör: Tülay Duran, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, İstanbul Araştırma Merkezi, İstanbul, 1990, s.429

³Necdet SAKAOĞLU, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.550

⁴Zafer SAĞDIÇ, 'Osmanlı Politik Sisteminin Osmanlı Saray Mimari Mekân Örgütlenmesi Üzerindeki Etkileri', **Türkler Ansiklopedisi**,C.12,YeniTürkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 215, Günsel RENDA, 'Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat', **Türkler Ansiklopedisi**, C.15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.269

⁵ Necdet Sakaoğlu, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, s.550, Kâşif YILMAZ, III. Selim 'Şair Kişiliğinin Yaşadığı Hayata,Devlet İşlerine ve Osmanlı'nın Batılılaşma Politikasına Etkileri',**Türkler Ansiklopedisi**,C.12,Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.689

⁶Sezer TANSUĞ, **Çağdaş Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul 2003, s.40

Sultan (1765-1824) ve amcasının kızı Esmâ Sultan'ın (1778-1848) adını taşıyan sahil saraylarını da Melling'e inşa ettirmiştir.⁷

Hatice Sultan'ın Melling'le Latin harflerini kullanarak mektuplaştıkları bilgisi de mevcuttur. 18 Temmuz 1822 tarihinde vefat etmiş ve İstanbul'un Eyüp semtinde Mihrişah Sultan Türbesi'ne gömülmüştür.⁸

(**Kaynak:** SAKAOĞLU, Necdet (2008), Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, s.550)

Resim 1:Ortaköy'deki Hatice Sultan sarayının, Melling tarafından yapılmış gravürü

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Hatice Sultan'a ait vakfiye, 55 numaralı kasada 1446 numaralı kasa defteri olarak muhafaza edilmektedir. Vakfiye metninde yer alan bölümler şu şekilde sıralanmaktadır: Vakfiyenin zahriye sayfasında Haremeyn Vakıfları Müfettişi'nin mührü bulunmaktadır. Vakfiye metni dua cümleleriyle başlamaktadır. Allah'a hamd, Peygamber (s.a.v)'e, ehlibeytine, ashabına, selat ve selam yazılmıştır. Akabinde vakfın ve hayır yapmanın anlam ve önemini ifade eden ayet ve hadislerle zikredilen bölüm yer almaktadır. Dua bölümünden sonra Vâkîfe'nin isminin geçtiği, neden vakfettiği ve vakfiyeyi öven cümlelerin yer aldığı bölüm gelmektedir. Vakfettiği

⁷[http://tr.wikipedia.org/wiki/Hatice_Sultan_\(III._Mustafa'nın_Kızı\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Hatice_Sultan_(III._Mustafa'nın_Kızı)) , (10 Eylül2012)

⁸Necdet SAKAOĞLU, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, s.551

akarlar ve hayratlarına ait şartlar, taşınmazların kiraya verilerek gelir elde edilmesi, gelirlerin harcanacağı yerler, gelir fazlasıyla ilgili tüm şartlar belirtilmiştir. Vakfiye, vakfın tevliyeti hakkındaki şart beyanı ve şahitlerin isimlerinin yer aldığı bölümle son bulmaktadır.

III. Mustafa'nın kızı Hatice Sultan'a ait vakfiye defterinde, 3 adet vakfiye bulunmaktadır.

Hatice Sultan annesi Adilşah Kadın'ın kurduğu vakfın mütevellisidir. Adilşah Kadın'ın kurduğu vakfa ait İstanbul Tekfur Sarayı yakınlarında Adilşah Kadın Cami bulunmaktadır. Gurre-i Rebi'ü'l-evvel 1226 14 Mart 1811 tarihli birinci vakfiyede Hatice Sultan, Adilşah Kadın'ın yaptırdığı ahşap cami zamanla harap olduğu ve cemaat küçük olduğu için camiyi tamir ettirmeyip yeni cami yaptırmayı uygun görmüştür⁹. Yeni yapılan Adilşah Kadın caminde görülen klasik üslup ile Empire üslubunun harmanlanmış olduğu tespiti, camiyi yapan kişinin, Hatice Sultan ve kız kardeşi Beyhan Sultan'a yakın olan Melling olabileceğini düşündürmektedir¹⁰. Hatice Sultan bu vakfiyesinde ayrıca eski caminin arasına bir mektep ve çeşme de yaptırmış, hayratına gelir olması için akarlar tahsis etmiş ve şartlar beyan edilmiştir.

Vakfiyenin metin kısımlarından anlaşıldığı üzere, vakfiyedeki 2 zeylin içeriği genel olarak şöyledir;

1. vakfiye ile aynı yılda düzenlenen ilk vakfiye zeyli, 6 varaktan oluşmaktadır. Hatice Sultan'ın kethüdası Mustafa Reşit Efendi atanmıştır. 1. vakfiyede yaptırılan mekteple ilgili şartlar, bu vakfiyede belirtilmiştir. Mektep halifesine ve mektep hocasına ve diğer görevlilere gelir fazlasından ücret tahsis edilmiştir. Ayrıca mektepte okuyan 40 öğrencinin her birine aylık para, bu öğrencilere su verilmesi için sucuya para, kömür, öğrencilerin gezi ücretleri ile bardak ve çanak için ayrıca para tahsisi yapılmıştır. Vakıfenin şartları ayrıntılarıyla belirtilmiştir.

3 Recep 1226 (12 Temmuz 1811) tarihli 2. zeyl ise şart değişikliği ve daha fazla hayır yapma arzusuyla yapılmıştır. Bu vakfiyede Ravza-ı Mutahhara'da ziyaretçi

⁹**Tarihimizde Vakıf Kuran Kadınlar**, Hanım Sultan Vakfiyeleri, Editör: Tülay Duran, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, İstanbul Araştırma Merkezi, İstanbul 1990, s.429

¹⁰Semavi EYİCE, 'Batı Sanat Akımlarının Değiştirdiği Osmanlı Dönemi Türk Sanatı', **Türkler Ansiklopedisi**, C.15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.300

yoğunluğundan dolayı oluşan toz toprağı temizlemek üzere salih, takvalı bir kişi temizlik görevlisi olarak atanmıştır. Bu kişinin tam bir edep ile çok temiz giysilerle hizmet etmesi istenmiştir. Kişiyeye ücret de tahsis edilmiştir. Yine Medine’de bir kişi saki olarak atanmış, ücret tahsisleri yapılmış, vakfiyenin tüm şartları yazılmıştır.

1.2. Kültürümüzde Vakıf ve Vakfiye Kavramları

Türk - İslam kültüründe vakıf, birçok yapının oluşmasını, korunmasını ve devamlılığını sağlayan en önemli kurumdur¹¹. Vakfiye; vakfın amacını, vakfın devam edebilmesi için gelir getiren mülkleri, gelirlerin harcanacağı yerleri, orada çalışanların ücretlerini ve vakıfların idare şekillerinin yazılı olduğu belgelerdir. Vakfiyelerde mahkeme kararı ile şahitlerin isim ve unvanları yer almaktadır¹². Vakfiyelerin başlangıcı İslamiyet öncesine kadar gitmekte, Uygur Türklerinde bez üzerine yazılmış vakfiyelere rastlanmaktadır. İslamiyet’te vakfiyelere verilen önem daha da artmış Osmanlı devrinde her yerde kendini göstermiştir¹³.

Vakfiyelerin varlığı sayesinde; vakıfların sosyal ve kültürel hayatımızdaki yeri, vakfedilen mülkleri, malları, vakfedilen ya da sonradan yapılan mimari yapıları ve bu yapıların hem mimari özellikleri hem de işleyiş sistemleri öğrenilmektedir. Dönem Vakıf kültürünün tarih aktarımcısı sayılabilecek vakfiyelerin dikkat çeken farklı unsurları da bulunmaktadır. Vakfiyeler; vakıf bünyesindeki yapının devamını sağlaması, vakfedilen her yapının ayırım yapılmadan onarılması ve yıkılan vakıf binalarının yeniden yapılması hususunda vakıfların devamını sağlayan en önemli belge niteliğindedir¹⁴.

Vakfiye: Vâkıfın (vakfedenin) malını verdiğini gösteren ve hâkimin vakfa dair hükmünü içeren belgedir. Vakfiyelerin genel olarak içerikleri şu şekilde sıralanabilir:

¹¹Nusret ÇAM, ‘Vakıf, Aşk Ve Estetik’, ‘**Vakıf Varlıklarının Sanatsal Yönü**’ Sempozyumu, Ankara 2005, s.21

¹²Sadi BAYRAM, **XIV-XIX. Yüzyıl Vakfiyelerinde Türk Tezhip Sanatının Gelişimi ve Günümüzde Yorumlayanlar**, Vakıf ve Kültür, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, S.1, Mayıs 1998, Plâka Matbaası Ankara 2005, s.55

¹³Günay KURT, Nimet BAYRAKTAR, **Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984, s.7

¹⁴Emre MADRAN, **Vakıf Varlıklarının Sanatsal Yönü**, Vakıfların Osmanlı Kentlerindeki Rolü ve Önemi, Ankara 2005, s.28

- ‘1. Allah'a hamd-ü senâ (şükür ve övgü) ile vakfetmenin sevâbı hakkındaki ayet ve hadisler,
2. Vakfedilen mallar,
3. Vakfedilen malların nasıl idare edileceği,
4. Gelirlerin sarf yeri,
5. Vakfın kimler tarafından idare edileceği,
6. Hâkimin, vakfın sıhhat ve lüzumuyla ilgili hükmü,
7. Nihayet tarih ve belgenin üst tarafında hâkimin mührü.¹⁵

Vakıf kurulmasında gözetilen amaç yardımın bir kereye mahsus değil, daimi olabilmesini sağlamaktır. Bu sebeple vakfiye hem vakfedilen her türlü konuyu barındıran, hem de vakıfların devamını sağlayan resmi kayıttır. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde kayıtlı 26.798 vakıf bulunmakta, bunların 1044’ünün kadın vakfiyesi olduğu anlaşılmaktadır¹⁶.

İslam öncesinden günümüze kadar birçok vakıf kurulmuş, bu vakıflar sayesinde devlet yükü hafifletilmiştir. İnsanları vakıf kurmaya, gücü nispetinde hayır yapmaya iten en önemli unsur ise bu yarışın inançla desteklenmesidir. Nitekim vakfiyelerde zikredilen ayetler bu düşünceyi göstermektedir.

‘Her toplumun yöneldiği bir kıblesi vardır. O halde, hayırlı işlerde birbirinizle yarışın. Her nerede olursanız olun, Allah hepinizi toplayıp bir araya getirecektir. Allah’ın her şeye gücü yeter.’ (Bakara Suresi 148. Âyet) Ayet-i Kerime’de geçen ‘... *hayırlı işlerde birbirinizle yarışın*’ kelamını kendilerine amaç edinmişlerdir.

Vakıf kuran kişilerde hak ve sevgi unsuru bulunmakta, isminin ebedi olarak kalmasını arzulayan insan, içindeki sevmeye hassasiyetiyle vakıfla buluşmaktadır¹⁷. Rıza kazanma

¹⁵<http://www.vgm.gov.tr/icerikdetay.aspx?Id=150> , (12 Nisan 2013)

¹⁶Gülşen ATASEVEN, Ayşegül ERDOĞ, **Vakıf ve Kadın**, Hanımlar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, 1.Basım, İstanbul 1999, s.39

¹⁷Nusret ÇAM, **Kültür Aktarımında Vakıfların Rolü**, Vakıf Varlıklarının Sanatsal Yönü Sempozyumu, ‘Vakıf, Aşk ve Estetik’, Ankara 2005, s.22- 24

*Akar: Gelir getiren Akar, vakfın gayesini devam ettirmek için vâridat (gelir) getirmek üzere vakf olunan gayrimenkullerdir.

niyetinde olan insan, halis niyetine sevgiyi de katıp ‘*Yaradılanı severim Yaradandan ötürü*’ düsturuyla kendi mal ve mülkünü kamu yararına vakfetmektedir.

Suyolları, çeşme, köprü, aşevi, okul, medrese, hastane, cami, han, hamam ve benzeri gibi vakıflar kurulmuştur¹⁸. Akar* ve hayrat yapılar olarak adlandırılan ve mimari bir yapıyı teşkil eden vakıfların yanında; öksüz kıza çeyiz verilmesi, köyde ihtiyarlara elbise temini, okulda öğrencilere gıda, dul kadınlara, yetimlere, ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesi, kimsesizlerin ve gücü yetmeyenlerin cenazelerinin kaldırılması, bayramlarda fakirlerin ve çocukların sevindirilmesi, çamaşırhane temini, yakacak temini gibi birçok alanda yardım için kurulan vakıflar da mevcuttur¹⁹.

16. yüzyılda ‘Vakıf Cenneti’ olarak anılan Osmanlı devletinde vakıflar birçok alanda hizmet vermektedir. Bu alanlar hizmet bölümlerine göre şöyle sıralanmaktadır. Eğitim ve öğretim (medrese, mektep kütüphane v.b), sağlık hizmetleri (hastane, tabhaneler* v.b), bayındırlık hizmetleri (kervansaraylar, çeşmeler, köprüler v.b), şehircilik ve belediye (dinlenme parklarının yapılması, su, temizlik v.b), askerlik ve spor hizmetleri (spor tesisleri kurmak, teşvik etmek ve bazı askeri ihtiyaçların temini gibi), dini hizmetler (Kur’an-ı Kerimin yazdırılıp ciltlendirilmesi, ramazanda camilerde hurma, zeytin, su dağıtılması v.b.), ayrıca herhangi bir hizmet kategorisinde bulunmayıp, özel olarak yer alan bazı vakıflar da ise hayvanlara gıda ve su verilmesi, yaralı leyleklerin bakımı gibi farklı alanlarda vakıflar kurulmuştur²⁰.

Gerek mimaride gerek sosyal ve kültürel hayatta önemli bir yer teşkil eden vakıflar, dönem müfettişi ve şahitler huzurunda kaydedilen vakfiyeler aracılığıyla resmi bir tarihi belge niteliği kazanmıştır.

Vakfiyelerin büyük çoğunluğu kâğıda yazılmıştır. Nadiren taşa hak edilmiş olanlarına da rastlanır**. Bunlar, daha çok vakfiyedeki ana esasların, kitabe biçiminde vakfın girişine konulmasıyla oluşmuştur. Vakfiyelerin bir bölümü, kâğıtların birbirine

¹⁸Şakir BERKİ, ‘Vakfın Lüzumu, Faydaları ve Vakıfları Teşvik’, **Vakıflar Dergisi** S.V, Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara 1962, s.19

¹⁹H. Baki KUNTER, **Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüd**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1939, s.7

* Tabhaneler: Bünyesi zayıf olan kişilerin Hastaneden taburcu edildikten sonra misafir edildikleri yer.

**1414 yılında, sadrazam Beyazıt tarafından Amasya’da yaptırdığı Beyazıt Paşa Camii’ndeki vakfiye, taş üzerine yazılmıştır.

²⁰Gülşen ATASEVEN, Aşegül ERDOĞ, Vakıf ve Kadın, Hanımlar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s.22-23

eklenmesiyle hazırlanmış ve rulo yapılmıştır. Kimi vakfiyeler defter biçiminde düzenlenmiş ve ciltlenmiştir. Bu biçimde hazırlananlar arasında sayfa sayısı 300'e ulaşan çok uzun vakfiyeler de vardır. Vakfiyelerde öncelere rık-a ve tevki gibi yazı çeşitleri kullanılırken, sonraları nesih ve sülüsün tercih edildiği görülmektedir. Bunların bazılarında yazı çerçeve içine alınmış ve çerçevesi tezhiplenmiştir²¹.

1.3. Vakfiyede Yer Alan Sanat Unsurları

Hatice Sultan Vakfiyesi'nde sanat unsurları olarak cilt, hat ve tezhip sanatı bulunmaktadır. 19. yüzyıl eserlerinden olan vakfiyede, farklı yüzyılların etkileri görülmektedir.

1.3.1. Cilt

Türk-İslam kitap sanatlarından biri olan cilt, mushaf ve yazma eserlerde sayfelerin kaybolmamasını ve buldukları düzende kalmalarını sağlayan kaptır. Eski dönemlerden itibaren koruyucu görevinde olan ciltlerde genellikle uygun ve sağlam malzeme olarak 'deri' kullanılmıştır²². Ciltleme işine 'teclid', ciltleme yapan kişiye ise 'mücellit' denilmektedir. Türk cilt sanatı gerek kullanılan malzeme ve gerekse süslemeleriyle, ustalık isteyen önemli bir sanattır²³. Ele geçmiş en eski cild kapakları IV. yüzyıla ait olup papirüs üzerine sade ve gösterişsiz bir şekilde meşin kaplanarak yapılmışlardır²⁴.

Deri ciltlerin ilk örneklerinin San'a, Kayrevan ve Şâm'daki Ulucâmi'lerdeki 9-10. yüzyıllara tarihlenen yatay biçimde ve miklepsiz olarak bulunan Kur'ân nüshalarına âit olduğu bildirilmektedir²⁵. Bununla birlikte yerli ve yabancı kaynaklarda deriden yapılmış ilk ciltlerin, Mısır'daki Kıptilere ve 8 - 9. yüzyıllara ait olduğu görüşleri sunulmuşsa da deriyle kaplı bir kitap cildini ilk defa Uygurlular yapmıştır. Uygur şehri olan Karahoço'daki iki yazma, ilk cildi uygulamasının Mısır'da olduğu görüşünün aksi

²¹Şinasi ACAR, **Ferman, Berat Ve Vakfiyeler II.**, Antik Dekor, S.47, İstanbul 1998, s.128

²²Ahmet Saim ARITAN, Mad. Ciltçilik, **İslam Ansiklopedisi**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s.551

²³Zübeyde Cihan ÖZSAYINER, **Tezhip'li Kur'an-ı Kerimler**, Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1999, s.16

²⁴Kadriye DOĞAN, **Ankara Etnografya Müzesi'nde Bulunan Bazı Cilt Örnekleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Bilim Dalı, Konya 2008, s.9

²⁵Ahmet Saim ARITAN, **Batı Dünyasının Türk Cilt Tarihine Bakışı ve Türk Cilt San'atı'nın Tarih İçindeki Gelişimi**, İstem, S.15, Yıl:8, 2010, s.178

yönündedir. A. Von le Coq tarafından ortaya çıkarılan bu ciltler, minyatür ve geometrik bezemeyele işlenmiştir. Daha sonraki bir örnek de, P.K.Koslov tarafından yine Karahoça'da bulunmuştur. S.F. Oldenburg, bu cildin tahlilini yapmış, bu kitap kapağını 13. yüzyıl olarak tarihlendirmiştir. Koslov tarafından bulunan bu üçüncü örneğin bezemeleri, Selçuklu ciltleri ile büyük benzerlik göstermektedir²⁶.

Türk cilt sanatı tarihi incelemelerinde karşılaşılan farklı tarih ve yorumlar özellikle batılı kaynakların Türk cilt sanatını göz ardı etmeleri ve hatalara düşmelerinden kaynaklanmaktadır²⁷.

Ortaçağ İslâm kitap kaplarının zengin örnekleri 13. yüzyılın ortalarından itibaren Memlûkler döneminde yapılmıştır²⁸. Anadolu Selçuklu cilt üslubu olarak tanımlanan bu ciltler, 14. yüzyıldan itibaren de ilhanlılar ve Karamanoğulları başta olmak üzere, Anadolu Beylikleri ciltlerinde devam etmiştir. Bu cilt üslubu aynı zamanda erken Osmanlı cilt sanatına geçişi sağlamıştır²⁹.

İslâm sanatında sanat değeri taşıyan ciltlerin 8. ve 9. yüzyıllarında Mısır ve Orta Asya'da yapıldığı görüşüyle birlikte³⁰, Türk ciltlerinin sanat değeri taşıyan ilk tarihli örneği 15. yüzyıla aittir. Bu örnek 1434–35 yılında Sultan 2. Murâd'a (1421–44, 1446–51) sunulan müzikle ilgili Makâsıdü'l-Elhân adlı bir kitaptır. Kitabın açık kestane renk derili dış kabının ön yüzünde içi rumilerle dolu oval bir şemse, arka yüzünde ise

²⁶Ahmet Saim ARITAN, **Batı dünyasının Türk Cilt Tarihine Bakışı ve Türk Cilt Sanatı'nın Tarih İçindeki Gelişimi**, İstem, S.15,Yıl:8, 2010, s.178

²⁷Bu konuda çalışmalar yapan Ahmet ARIKAN tespitine göre, '1970'li yıllardan XX. yüzyılın sonlarına kadar yapılan yayınlar şunlardır: 'G. Bosch, C. Carswell, G. Petherbridge, "Islamic Binding and Book making", A Catalogue of an Exhibition, Chicago 1981; David James, *Qur'ans And Bindings*, London 1980; *Qur'ans of The Mamluks*, London 1988; Martin Lings and Safadi, Y.Hamid, *The Qur'an*, London 1976, M. Lings, *The Quranic Art of Calligraphy and Illumination*, England 1976; Gallery Hayward, *The Art of Islam. Great Britain* 1976; Duncan Haldane, "Book bindings" *Encyclopedia Iranica*, C.IV, Newyork 1990, s.363-365, Johannes Pedersen, *The Arabic Book*, New Jersey 1984; H.C. Graf Von Bothmer, *Meisterwerke Islamischer Buchkunst Korenische Fundaus der Grossen Moschee in Sana, Yemen* 1987. Yukarıdaki anlayış bu yayınlarda da açıkça görülmekte olup "Kur'an" ve "İslam Cildleri" gibi başlıklı bazı araştırmalarda Türk cildinden hiç bahsedilmezken, bazılarında Türk cildi adı altında sadece Osmanlı Cildi örnekleri verilmiştir.' Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'e göre de, 'Avrupa ve Amerika müzelerinde çok mühim eserler görülmektedir. Teşhird bunlara konan etiketlerde Selçuk ismine rastlanmaz. Hatta Anadolu ismi de geçmez. İran, Mezopotamya ve Rakka diye uydurma yerler işaretlidir.' (A.Süheyl Ünver, Anadolu Selçuklu ve Beylikleri Kur'an-ı Kerim Hattatları ve Tezyinatı Üzerine", VI. Türk Tarihi Kongresi, Bildiriler, Ankara 1967, s.131-132.)

²⁸Zeren TANINDI, "Kitap ve Cildi", **Osmanlı Uygarlığı**, C. 2, Ankara 2004, s.842

²⁹Ahmet Saim ARITAN, **Batı Dünyasının Türk Cilt Tarihine Bakışı Ve Türk Cilt San'atı'nın Tarih İçindeki Gelişimi**, İstem, S.15,Yıl:8, 2010, s. 180

³⁰Ahmet Saim ARITAN, Ciltçilik Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, s.551

yuvarlak birer şemse yapılmıştır. Köşebentler ve bordürlerde örgü motifleriyle işlenmiş, miklebinin üzerinde ise rumi motiflerinin yanı sıra sarmal dallar üzerinde iri çiçekler ve yapraklar görülmektedir³¹.

Bu dönemde saray mücellitlerince hazırlanan deri ciltlerin tasarımı genellikle, kenarları dilimli, salbekli oval şemse ve köşebentlerle oluşturulmuştur. Hatayi, grubu motifler ve rumilerle işlenen, aletle oyulan köşebent ve şemselerin iç kısımları da altın ve maviye boyanmıştır. Yine 15. yüzyıla ait bazı kitapların deri dış kablalarında hayvan mücadelelerini gösteren desenler yapılmıştır. 1481-1512 yıllarında 2. Bayezid zamanında ilk ciltçilik teşkilatı kurulmuştur. 15.yüzyıl sonlarında Osmanlı ciltlerinin bazıları, Timurlu, Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmen ciltleriyle benzerlik göstermektedir. Bundan sonra, Türk Cilt Sanatı 16. yüzyıl Osmanlı Klasik Cildi ile Türk Cilt sanatında zirveye ulaşmıştır³².

Ciltler kitabın alt kısmını ve üst kısmını örten alt ve üst kab ile bunları birleştiren sırt kısmından oluşmaktadır. Ancak klasik bir cildin üst kabında; zencirek, köşebent, şemse ve salbek adı verilen süslemeler yer almaktadır. Üst kaptan sonra sırt /dip ile alt kap birleşir. Alt kaba sertab eklenerek, kitabın arasına girebilen ucu üçgen biçimli miklebb tutturulmuş olur. Kitabın formları dikiş ipi ya da balmumlu ibrişim ile bağlanarak yaprakların sabit durması sağlanır. Sırt altında kalan sayfeleri bağlayan örgüye şiraze denilmektedir³³. Klasik ciltler farklı malzemeler kullanılarak yapılmış olup, kendi arasında çeşitlenmiştir. Bu çeşitlilik arasında en çok deri malzeme tercih edilmiştir. Deri ciltlerde; koyun (meşin), sahtiyan (keçi derisi), rak (tabaklanmış ceylan derisi) kullanılmıştır. Farklı deriler kullanılarak ciltlenen deri ciltler, süsleme biçimlerine göre ayrılmıştır. Düz deri ciltler, murakka ve mukavvaya deri geçirilerek elde edilmiş ciltlerdir. Süsleme olarak hayvan resimleri işlenen deri ciltlere ise acemkârî cilt denilmektedir³⁴. Şemseli cilt olarak ayrılan ciltler ise, şemse adı verilen güneş biçimindeki motif kullanılarak bezenmiştir. Şemsenin alt ve üst kısmındaki uzantılara salbek adı verilir. Şemseli ciltler; alttan ayırma şemseli, üstten ayırma şemseli, mülevven, mülemma', müşebbek ve soğuk şemseli olarak çeşitlere ayrılmaktadır. Deri

³¹<http://www.istanbul.edu.tr/Bolumler/guzelsanat/kitap.htm> ,(01 Eylül 2012)

³²Ahmet Saim ARITAN, **Batı Dünyasının Türk Cilt Tarihine Bakışı Ve Türk Cilt San'atı'nın Tarih İçindeki Gelişimi**, İstem, S.15,Yıl:8, 2010, s. 183

³³Mine ESİNER ÖZEN, **Türk Cilt Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, Ankara 1998, s.10

³⁴Mine ESİNER ÖZEN, a.g.e.,s.13

cilt üzerine ipek, altın, gümüş ve renkli iplerle motifler işlenmiş ise bu cilde zerdûz cilt denilmiştir. Çârkûşe denilen diğer bir çeşitte ise işlemeli kumaş kenarına üçgen şekilde deriler kullanılmıştır. Zilbahar cilt çeşidinde ise deri üzerine altın sürülerek kafes şeklinde geometrik desenler yapılmaktadır. Yekşah adı verilen ucu sivri bir alet ile motiflere bastırılarak cilt işlenmiş ise yekşah cilt denilir. Ayrıca deri üzerine süslemede şukufe uygulanmış ise şukufeli, yazı uygulanmış ise yazılı cilt denilmektedir³⁵.

Klasik ciltlerde deriden başka murakkadan yapılan murakka cilt, çeşitli kumaşlar kullanılarak yapılan kumaş ciltler mevcuttur. Kitap sanatlarında önemli bir yeri olan ebru ile yapılan ciltlere ebrulu cilt denilmektedir. Lake cilt ise, lak verniği ile bezeli zeminin pürüzsüzleştirilerek korunup ve parlatılmasıyla oluşturulmuştur. Rukanî-Edirnekârî isimleriyle de anılmaktadır. Altın madeni fildişi gibi malzemeler kullanılarak, değerli taşlarla süslenen mushaf korumalarına da murassa cilt denilmektedir. Kuyumculukla ilgisi olan bu cilt örnekleri en çok Kur'an-ı Kerim ciltlerinde görülmektedir³⁶.

16. yüzyılın ilk yarısında mücellidler klasikle beraber şemse ve köşebent bezemelerinde yenilikler yapmaktadırlar. Oval, dilimli şemse ve köşebentler içinde saz üslubunda tasarımlar, hatayi bulut desenleri uygulanmaktadır³⁷. 17. yüzyılda duraklamaya giren cilt sanatı³⁸, 18. yüzyılda lake cilt tarzında yapılmaya başlanmıştır. 18. asırdan sonra "Edirne Kârî" ismi verilen lake eserler, ülkemizde bilhassa Diyarbakır, Bursa, İstanbul ve Edirne gibi şehirlerde yapılmıştır³⁹.

19 ve 20. yüzyıllara bakıldığında ise Osmanlı sanat armasının görüldüğü deri, atlas ve kadife ciltler yapılmıştır. Klasik tarzda ciltlerin de görüldüğü bu yüzyılda şemseli cilt azalmış, zilbahar cilt yaygınlaşmıştır.⁴⁰ 19.yüzyıldaki Batı etkileri cilt kapaklarına da yansımış barok-rokoko motiflerle süslenmiş ciltler yapılmıştır⁴¹.

³⁵Ahmet Saim ARITAN, Ciltçilik Mad.,**İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, s.552

³⁶Ahmet Saim ARITAN, A.g.e.,s.553

³⁷Zeren TANINDI, "Kitap ve Cildi", **Osmanlı Uygarlığı**, C. 2, Ankara 2004, s.845

³⁸Ahmet Saim ARITAN, **Batı Dünyasının Türk Cilt Tarihine Bakışı Ve Türk Cilt San'atı'nın Tarih İçindeki Gelişimi**, İstem, S.15, Yıl:8, 2010, s. 183

³⁹<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/742/9471.pdf> , (26 Eylül 2012)

⁴⁰Zeynep BALKANAL, Bilgi ve Sanatı Kaplayan Sanat: Ciltçilik,Türkler Ansiklopedisi,C.12,Ankara 2002,s.343

⁴¹Ahmet Saim ARITAN,a.g.e., s.557

Sahifeleri korumak amacıyla geliştirilmiş ve sanat değeri taşıyan ciltler yazıya verilen değer ve saygının kanıtı niteliğindedir. Ayrıca ciltlerin de korunması maksadıyla ayrı bir kap düzenlenmiştir. Ciltlenmiş mushafların konulduğu bu kaplara ise cilt adı verilmektedir. Böylece mushaf iki kere korumaya alınmış olmaktadır.

Türk cildinin, Orta Asya'dan Batı Asya'ya, Anadolu'ya, Kuzey Afrika'ya kadar uzanan ve Avrupa'ya da etki eden köklü bir geçmişi vardır. Cild sanatı başlangıcından bugüne, Uygurlular, Büyük Selçuklular, Tolunoğulları, Anadolu Selçuklular, İlhaneliler, Memlûkler, Karamanoğulları, Timurlular, Akkoyunlular, Karakoyunlular ve Osmanlılar ile temsil edilmiştir⁴².

Türk süsleme sanatımızda önemli bir yere sahip olan cilt sanatı da tezhip sanatı gibi 16. yüzyıl klasik devirde en güzel örnekleri görülmüştür. Altın çağ olarak adlandırılan 16. yüzyıldan sonra artık cilt sanatı içinde klasik ve klasiğe yakın gibi tanımlamalar yapılmaktadır.

İncelenen Hatice Sultan vakfiyesi de cilt özelliği olarak klasik ciltle karşılaştırılacak olup dönemin özelliklerine göre değerlendirilecektir. Klasik ciltte bulunan ön kapak, muhat, sırt, şiraze, arka kapak, sertab, dudak, mikleb bölümleri incelediğimiz vakfiyenin cildinde de bulunmaktadır. Vakfiyenin cildi klasik dönemde de görülen mülevven ve şemseli cilt grubunda yer almaktadır. Kab süslemesinde şemse, salbek, köşebent, zencerek-bordür-geçme bulunmaktadır. Vakfiye cildinin derisi, sahtiyan deridir ve üzerine mülevven cilt olarak nitelenmesini sağlayan, başka renk deri yapıştırılmıştır. Şemse ve köşebentler fırça ile altın sürülerek işlenmiş, şemsede bulunan salbek yerine küçük bir motif iliştilmiştir. İncelediğimiz Hatice Sultan Vakfiyesi cilt bölümleri ile klasik cilt sanatı geleneğini devam ettirirken, cilt süslemeleri bakımından klasikten ayrılmış, şemse ve köşebent bezemelerindeki motiflerle kendi dönemini yansıtmaktadır.

1.3.2. Hat

Türk-İslam sanatında, hat sanatı çok önemli bir yer tutmakta, 'hat' kelime olarak sınır, çizgi, hudut, yazı, el yazısı anlamlarına gelmektedir⁴³. Arap harfleri ile oluşturulan güzel yazı sanatıdır. Ne zaman başladığı, nasıl yayıldığı hakkında farklı görüşler

⁴²Ahmet Saim ARITAN (2010), **Batı Dünyasının Türk Cilt Tarihine Bakışı ve Türk Cilt San'atı'nın Tarihindeki Gelişimi**, İstem, S.15, Yıl:8, s. 184

⁴³Abdullah YEĞİN (1992), **Yeni Lügat**, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul, s.92

bulunmaktadır. Bazı kaynaklar, yazıyı hadisler vasıtasıyla açıklayarak vahye dayandırmışlardır. Bazı âlimler ise Arap yazısının ilk insan Hz. Âdem'e veya Hz. Hud peygambere vahyedildiği görüşünü savunmaktadır⁴⁴. Başka bir görüşe göre, Arap yazısının 'himyeri' veya 'güney Arabistan yazısından gelmiştir. Diğer bir görüş ise, 'Nabati' yazının değişmesi ve gelişmesiyle Arap yazısından türediği yönündedir⁴⁵.

Hz. Muhammed devrinde kâğıt bulunmadığı için, inceltmiş deri, hurma ağacı yapraklarının kalın damarları, deve kemikleri, tahta tabletler, yufka, beyaz taş, kırık seramik parçaları yazı yüzeyi olarak kullanılmıştır⁴⁶. Bu devirde ilk Arap yazısı olarak bilinen Mekke, Medine'nin önem kazanmasıyla burada gelişen yazıya Medeni denilmiştir. Köşeli ve sert çizgileri olan Cezm yazısı, parşömenlerde önemli vesikalarda, mushaf kitabelerinde ve taş kitabelerde tercih edilmiştir. Kavisli dönüşlerin görüldüğü yumuşak yazı olan meşk hattı ise mektuplarda, devlet bünyesinde, günlük yazışmalarda kullanılmıştır. Sert ve köşeli yazı, Kufi şehrinde gelişerek Kufi ismini almıştır. Böylece yuvarlak hatlı yazıyla köşeli hattın birbirlerinden ayrılmış oldukları vurgulanmaktadır. Kufi yazı 7. yüzyıldan başlayarak Kuran yazısı olma özelliğini 12. yüzyıla kadar sürdürmüştür. Kufi yazının mimari eserlerde kullanımı Anadolu Selçuklu dönemine kadar devam etmiştir. Osmanlı'da ise Fatih dönemine kadar da zaman zaman süs unsuru olarak kullanılmış fakat Fatih devrinden sonra kufi yazı bu alanda yerini tamamen celi sülüs yazısına bırakmıştır⁴⁷.

Hat sanatının başlangıcı "ma'kili" denilen basit ve düz çizgilerden oluşan yazı kabul edilir. Ma'kili yazıdan Hz. Ali'nin "kufi" hattını bulduğu söylenir. Ümmü'l-hutut (yazıların anası) denilen kufi hat, birçok yazı türüne kaynaklık etmiştir. Kufi hattan 13. yüzyılda Aklam-ı Sitte (altı kalem) denilen ve yazılı kaynaklarda tespit edilen sıralamaya göre Sülüs, Nesih, Muhakkak, Reyhanî, Tevki ve Rik'a kalemleri ortaya çıkmıştır⁴⁸. Daha sonra bu yazılara Ta'lik yazıda eklenerek ölçülü yazıların aslının Heft

⁴⁴Muhittin SERİN, **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2003, s.37

⁴⁵Süleyman BERK, **Hat Sanatı**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları, İstanbul 2006, s.12

⁴⁶Muhittin SERİN (2003), a.g.e., s.43

⁴⁷Elke NIEWÖHNER, 'İslam Hat Sanatı', **İslam Sanatı ve Mimarisi**, Literatür Yayınları, İstanbul 2007, s.574-575

⁴⁸Ali ALPARSLAN, **Osmanlı Hat Sanatı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s.20

kalem (yedi kalem)⁴⁹ olduğu belirlenmiştir. 11. yüzyıl başlarında muhakkak, reyhanî ve nesih hatları doğmuştur. O döneme kadar düz kesilen kamyş kalemin ağzının meyilli kesilişi hatta büyük bir güzellik kazandırmıştır.

İslamiyet'i kabul eden Türkler daha 11. yüzyıldan Gazneliler ve Selçuklular'dan başlayarak, Arap yazısını benimsemiş ve kullanmışlardır⁵⁰. 13. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar hat sanatında Yakut el-Mustasîmi'nin etkisi görülmektedir. 15. yüzyılda Şeyh Hamdullah'ın çalışmalarıyla hat sanatında Osmanlı üslubu meydana gelmiştir. Kendinden önce gelen hattatları ve Yakut el-Mustasîmi'nin yazılarını incelemiş ve daha sonra kendi yorumunu oluşturmuştur. Şeyh Hamdullah ile aklam-ı sitte olgunluğa ermiştir. Harflerin aralıkları, uyumu, satır üzerine oturuşları düzenlenerek yazıya kıvraklık, canlılık ve akıcılık gelmiştir⁵¹. Nesih hattını da geliştiren Şeyh Hamdullah, aklam-ı siteye kazandırdıkları ve verdiği eserlerle hat sanatında bir ekol olmuştur. 17. yüzyıla kadar Şeyh Hamdullah'ın üslup ve anlayışı devam etmiştir. 17. yüzyılın ortalarına doğru Hafız Osman, Şeyh'in yazılarını tetkik etmiş, daha sonra kendi üslubunu oluşturmuştur⁵². Bilinen hilye formuna estetik bakımdan en olgun biçimini kazandırmıştır. Bu tarihten sonra yetişen hattatların hepsi Hafız Osman'ı izlemişlerdir. Sonraki yüzyılda ise, İsmail Zühdi kardeşi Mustafa Rakım ile Hafız Osman'ın yazılarını tetkik etmişler ve kendi yazı üsluplarıyla yazmışlardır. Mustafa Rakım, özellikle celi sülüs yazıyı mükemmelliğe taşıyan hattatımızdır⁵³.

1838-1912 yıllarında yaşayan Sami Efendi, İsmail Zühdi Efendi'nin Rakım'ın sülüs yazılarını Celî yazıya tatbik etmiştir. İstif yazıyı dolduran rakam ve işaretleri de en uygun düzende yazmıştır. Sami Efendi'nin celî üslubunu, Nazif Bey, Ömer Vasfi, Emin Yazıcı, İsmail Hakkı Altunbezer, Halim Özyazıcı, Hamid Aytaç takip eden hattatlarımızdır. Mahmut Celaleddin, Kadıasker Mustafa İzzet, Şefik Bey, Şevki Efendi dönemin diğer önemli isimleridir⁵⁴.

⁴⁹M. Uğur DERMAN, 'Hat Sanatında Türklerin Yeri', **İslam Sanatında Türkler**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1976, s.54

⁵⁰Muhittin SERİN, **Hat Sanatımız**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1982, s.47

⁵¹Muhittin SERİN, a.g.e., s.97

⁵²Süleyman BERK, a.g.e., s.30

⁵³Yılmaz CAN, Recep GÜN, **Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği**, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2006, s.295

⁵⁴Uğur DERMAN, **Hat Sanatında Türklerin Yeri**, İslam Sanatında Türkler, Bin bir Direk Matbaacılık, 2. Baskı, İstanbul 1982, s.55

Türkler altı tür yazı (aklâm-ı sitte) dışında, en beğenileni tâlik olmak üzere⁵⁵, nesta'lik, divani, celi divani, rik'a ve siyakat yazılarıyla da ilgilenmişlerdir. Türk hat sanatı 19. yüzyılda ve 20. yüzyıl başlarında hat sanatına gönül veren üstatlarla devam etmiştir. 1928'de Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilince yaygın bir sanat olmaktan çıkıp yalnızca belirli eğitim kurumlarında öğretilen geleneksel bir sanat durumuna gelmiştir⁵⁶.

Nesih yazı çeşidinin sözlük anlamı 1. kaldırma, hükümsüz bırakma, 2. Arap harflerinin, basımda ve yazma kitaplarda en çok kullanılan çeşididir. Yazma kitaplarda diğer yazı çeşitlerinden daha fazla kullanıldığı için bu anlama gelmektedir. Nesih hat, yazıların anası olarak kabul edilen sülüs hattın küçüğüdür ve Aklam-ı sitte içerisinde yer almaktadır. Nesih hattın kalemi Sülüs kaleminin özelliklerini korumakla birlikte onun üçte bir ölçüsündedir. Yumuşak, köşeleri yuvarlaklaşmış, işlek bir yazı türü olduğundan yazma kitaplarda sıkça görülen bir yazı çeşididir. Kelime anlamı itibariyle nesih yazı olarak anılmasının sebepleri arasında kufi hat ile yazılan Kuran-ı Kerim'lerin nesih hatla yazılması, dini kitapların çoğaltılmasında kullanılması ve sülüs yazının üçte birinde ona tabi olması bakımından bu isimle anıldığı görüşleri bulunmaktadır⁵⁷. Bu sebeptendir ki vakfiye metni de nesih hat ile yazılmıştır.

Genellikle zahriye sayfalarında yer alan yazı çeşidi ise talik hattır. Mucidinin kesin olarak bilinmediği ancak İranlılar tarafından ortaya çıktığı görüşü bulunmaktadır. Mucit olarak bazı kaynakların Tebrizli Mir Ali'yi kabul ettiği görüşü mevcuttur⁵⁸. Her harfinde yuvarlağımsı karakter görülen bir yazı olup, eğri çizgilerle yazılmaktadır. Harflerin kolları sağa meyilli olarak yazılmaktadır. Vakfiyenin zahriye sayfalarında dönem müfettişlerinin mühürlerinde de talik hat yazısı mevcuttur. 1 numaralı sayfada Mehmed Zeki 87 ve 99. sayfalardaki mühürde ise Mehmed Esad'ın isimleri yazılmaktadır.

Serlevhanın mihrabiyesindeki yazı alanı içinde görülen 'mucebince amel oluna' yazısı ise hatt-ı icaze olup, istif şeklinde yazılmıştır. Hatt-ı icaze genellikle icazetnamelerin sonunda sülüs-nesih arası hareketlerle yazılmaktadır. İncelediğimiz eserde dördüncü

⁵⁵Uğur DERMAN, **Osmanlılar'da Hat Sanatı**, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi Serisi No:2, IRCICA Yayınları, İstanbul 1998, s. 484

⁵⁶http://www.turkcebilgi.com/islam_hat_sanat%C4%B1/ansiklopedi (29 Temmuz 2012)

⁵⁷Abdulkadir YILMAZ, **Hat Sanatında Satır Sistemi (Sülüs Nesih, Ta'lik, Rik'a)**, Atatürk Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 1996,s.123

⁵⁸Abdulkadir YILMAZ, a.g.e., s. 128

olarak belirteceğimiz yazı çeşidi ise vakfiyenin 82, 96 ve 108. sayfalarında görülen siyakat yazısıdır. Bu yazılar, metin bitimindeki cetvellere yakın kısımdaki halkar bezemelerin üzerinde yer almaktadır.

Türk hat sanatında aklam-ı sitteden başka kullanılan siyâkat yazısı, Osmanlı Devleti'nde bir kaç asır resmî muamelelerde kullanılagelmiştir. Özellikle Osmanlı Devletinde dîvânî ve siyâkat yazı türü, resmî muamele ve kayıtların ayrılmaz bir parçası olmuştur⁵⁹. Devlet maliyesini ilgilendiren alanlarda bilhassa tercih edilmiştir. Devlet gelir-giderleri, hizmet, ulûfe, aylık ve tahsisler, mahalli ölçüler, para çeşitleri Türk ya da yabancı birçok kişi adları ve yerler gibi bilgiler bu yazı çeşidi ile yazılmıştır. Siyakat yazısı; sanatsal nitelik taşımaktan çok maliye, tapu ve evkafa ait işlerde ve bunlara dair vesikaların yazılmasında kullanılmış bir yazı çeşididir⁶⁰.

1.3.3. Tezhip

Tezhip, yazma eserler, murakkalar, albümler, levhalar, Padişah tuğraları, berat ve vakfiyelerde altın ve boya ile yapılan bezeme sanatıdır. Tezhip kelimesi Arapça altın anlamına gelen zeheb kelimesinden türetilmiştir. Lügat manası altınlamadır. Tezhip edilmiş eserlere müzehheb eser, bu sanatla uğraşan kişilere de müzehhib veya bayan olursa müzehhibe adı verilir⁶¹. Tezhipli eserlerde kullanılacak altın, arap zamkı ve jelâtin ile ezilir, fırça yardımıyla sürülür. Tezhip yapımında altının yanı sıra, boylar, kök boylar, maden oksitleri de kullanılmıştır.

Türklerde tezhip sanatının geçmişi Uygurlar'a kadar uzanır⁶². Mani dininin Uygurlar arasında yayıldığı 9. yüzyılda Tezhip Sanatı da görülmeye başlanmıştır. Orta Asya'da Hunlar'dan beri süzülüp gelen ve Uygurlar'da toplanan birçok tezyini motiflerin Karahanlılar ve Gazneliler, Büyük Selçuklular'a Atabeyler'e sonra Anadolu'da kurulan Türk Devletlerine ve Anadolu Selçukluları'na kadar uzanıp devam ettiği görülür.

⁵⁹Said ÖZTÜRK, **Osmanlı Belgelerinde Siyakat Yazısı**, Başbakanlık Devlet Arşivleri GenelMüdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 18, Ankara 1994, s.4

⁶⁰Mahmud Bedreddin YAZIR, **Eski Yazıları Okuma Anahtarı**, İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1974, s.144

⁶¹Mehmet Zeki PAKALIN, **Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü**, Maarif Basımevi, İstanbul 1954, s.20

⁶²Çiçek DERMAN, **Osmanlılar'da Tezhip Sanatı**, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi Serisi No:2, IRCICA Yayınları, İstanbul 1998, s. 487

Tezhip Sanatı'nın Anadolu'daki başlangıcı Selçuklular ile olmuştur. Selçuklulardan bugüne ulaşan süsleme örneklerinin önemli bir grubunu, kitap süslemeleri oluşturmaktadır. 11. yüzyılda Bağdat'da Selçuklular tarafından ilk İslam Minyatür Okulu açılmıştır. Irak Selçukluları zamanında daha da gelişmiş olan Bağdat Üslubu, İran Bölgesindeki Türk Sanatından ayrı bir karakter taşır. Anadolu Selçuklularının Tezhip üslubu 14-15. yüzyılda Konya ve çevresinde yapılan bazı eserlerde devam etmiştir. Buralarda tezhip atölyelerinin bulunduğu bilinmektedir. Selçuklu tezhiplerinde ana karakter geometrik süsleme ve rumi tezyinattır. Stilize edilmiş hayvan motifleriyle bezeli "Rumi" üslubunu geliştirmişlerdir⁶³.

Selçuklu Tezhibi ile 15. yüzyıl Osmanlı tezhibi arasında bir köprü teşkil eden Anadolu Beylikleri tezhiplerinde işleme tekniği hoş gözükmekle birlikte pek ince değildir⁶⁴. Beylikler döneminde Timur 14. yüzyılda Bağdat'ı zapt edip bilim adamları ve sanatçıları da yanına alarak Semerkant'a götürmüş, burayı devrinin kültür ve sanat merkezi haline getirmiştir. Burada meydana gelen sanat faaliyetleri sanat tarihinde "Herat Üslubu" olarak anılmaktadır.

15. yüzyıl Fatih döneminde saray nakkaşhanesinde baş sanatkar olarak Baba Nakkaş vardır⁶⁵. Bu dönemin tezhip özellikleri, zahriye sayfasındaki madalyonlar Selçuklu döneminde görülen yuvarlak formdan beyzi forma dönmüştür. Eserlerde altının yanı sıra, lacivert, yeşil, kırmızı kahve, siyah, beyaz renklerin kullanıldığı görülmektedir. Fatih Sultan Mehmet ve oğlu 2. Beyazıt döneminde tezhipli eserlere güç ve bereket sembolü olan Çintemani ile Çin Bulutu motiflerinin ilave edildiği görülmektedir⁶⁶. Dönem renkleri açısından da karakteristik özelliklere sahiptir. Lacivert ve mavi en etkili olacak şekilde kullanılmıştır. Fatih devri tezhiplerinde mat ve parlak olarak kullanılan altından sonra en çok görülen ve özellikle zemin boyası olarak karşımıza çıkan kobalt mavisi rengidir. Daha sonraki yıllarda bu renk yerini bedahşi laciverdine bırakır. Halkari denilen gölgeli altın sürülme tekniğine, al renkli lal mürekkebinin de aynı devirde eklendiği, yarı şeffaf olan bu mürekkebin, altın zerrelerinin bulunduğu motif uçlarında

⁶³Hatice AKSU, **Anadolu Selçuklu Tezhip Sanatı Ve Osmanlı (Klasik Dönem)**, Tezhip Sanatının Mukayesesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1992, s.24

⁶⁴Oktay ASLANAPA, **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1977, s.56

⁶⁵Mine ESİNER ÖZEN, **Türk Tezhip Sanatı**, Gözen Yayınları, İstanbul 2003, s.6

⁶⁶Filiz ÇAĞMAN, 'Osmanlı Sanatında Başlıca Üslup ve Bezeme Motifleri', **Anadolu Medeniyetleri**, C.3, Osmanlı Sanatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990

yer aldığı görülür Ayrıca altın yıldız, beyaz, siyah, yeşil tonları ve kırmızı tonu renkler dikkati çeker. Bu dönemde çizgiler öncekilere oranla daha incedir. 15. yüzyılın ilk yarısında Memluk ve Timurlu dönemi Herat ve Şiraz okullarının etkisi sezilirse de, yüzyılın ikinci yarısında özellikle sonlara doğru özgün üslubun yaratıldığı söylenebilir⁶⁷.

16. yüzyılda tezhip fevkalade bir gelişme gösterir. Fatih devrindeki açık mavi zeminin yerini koyu lacivert, pembe ve kırmızının yerini koyu kırmızı alır. Çizgiler daha zarif, kompozisyonlar motifçe daha zengindir⁶⁸. Sultan I. Süleyman'ın tahta geldiği 1520 yılında Saray Nakkaşhanesinin başına getirilen Tebriz'den sürgün gelme Nakkaş Şah Kulu'nun Osmanlı Sanatı'na ve Kitap Süslemeciliğine kazandırdığı yeni üslup saray müzehhipleri arasında çok rağbet görmüş süsleme sanatlarına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Bu üslup da kıvrımlı dallar, sivri uçlu birbiri içinden geçen büyük hançer yapraklar, iri ve oldukça detaylı motifler görülmektedir.

16. yüzyılın ikinci yarısında ise saray nakkaşhanesinin nakkaşbaşı olarak Şah Kulu'nun öğrencisi Kara Memi bulunmaktadır⁶⁹. Osmanlı imparatorluğun en parlak dönemi olduğu bilinen 16. yüzyılda sanat dünyamız, yenilikler ve farklı estetik yorumlar kazanmıştır. Mustafa Ali Efendi eserinin müzehhiplerden bahsettiği bölümünde, "*Şahkulu nakkaşın tilmiz-i ekremi ve Sultan Süleyman Han nakkaşhanesinin üstad-ı muhteremi müzehhip Kara Memi*" olarak söz etmiştir. Hocasının 1556 yılında vefat etmesiyle Topkapı nakışhanesinin nakkaşbaşı olarak görev yaptığı anlaşılmıştır⁷⁰. 16. yüzyılda Osmanlı Saray Nakışhanesinde yetişen Memi Çelebi veya Kara Memi veya Mehmet Siyah adlarıyla belge ve kayıtlarda adı geçen Kara Mehmet Çelebi'dir. Kaynaklardan, sanatçının adına ilk kez 1545 Mart, Nisan, Mayıs tarihli ehl-i hiref maaş defterinde rastlandığı anlaşılmaktadır. Sanatçı 1556-1557⁷¹ yıllarında nakkaşbaşıdır. 16.

⁶⁷Çiçek DERMAN, **Osmanlılar'da Tezhip Sanatı**, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi Serisi No:2, IRCICA Yayınları, İstanbul 1998, s. 488

⁶⁸İlhan ÖZKEÇECİ, **Türk Tezhip Sanatı ve Tezyini Motifler**, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayını, Kayseri 1993, s.4

⁶⁹Zeren TANINDI, **'Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı'**, Hat ve Tezhip Sanatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012, s.264

⁷⁰Oya ATILLA KIZILDAĞ, **Şah Kulu'nun Motif Ve Desen Üslubu**, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.45

⁷¹A.Süheyl ÜNVER (1951), **Müzehhip Kara Memi**, İstanbul 2003, s.3

yüzyıl klasik tezhip sanatının en güzide örneklerini vermiş ustaların başında yer almaktadır⁷².

Kara Memi, ustası Şahkulu'nun Uzakdoğu kökenli çiçeklerine karşıt olarak milletimize has bir üslup tercih etmiştir. Saray bahçelerini süsleyen lale, sümbül, gül, nergis, zerrin, bahar çiçekleri açmış meyve ağaçları, serviler, narlar Kara Memi'nin gözlemci tavrıyla, tezhip sanatında uygulama alanı bulmuş ve giderek tüm Osmanlı tezyinatının ana konusu haline gelmiştir⁷³. Kara Memi'nin en önemli özelliklerinden birisi de daha önce Şeyh Hamdullah Kur'an'ında kullanılan çiçek kümelerini değişik şekillerde uygulamasıdır⁷⁴. 16. yüzyılın ortalarına kadar dekor ve renk bakımından çarpıcı bir değişimin görülmediği; ancak bundan sonra çeşitli yeniliklerin birbirini takip ettiği de verilen bilgiler dâhilindedir.

17. yüzyıl içinde üretilen eserlere bakıldığında yüzyılın başlarında süslemeler, 16. yüzyıla benzemektedir. Asrın sonlarında ise Batı etkisi görülmektedir. Altın kullanımı fazlalaşmış; altın zemin üzerine iğne perdahı tekniğiyle süslemeler yapılmıştır. 17. yüzyılda Tezhip Sanatı'nda büyük bir ilerleme görülmez, işçiliğin kalitesinde başlayan gerileme, motif, renk ve kompozisyonlara da yansımıştır.⁷⁵

Avrupa etkisinin görüldüğü 18. yüzyılda Barok ve Rokoko üslubu tezhip sanatına girmiştir. 'Türk Rokokosu' adı verilen yeni üslupta, dallar, yapraklar, iri çiçekler, vazolar, kurdele desenleri kullanılmıştır⁷⁶. Bu dönemde göze çarpan bir diğer nokta ise, bu üslupla görülmeye başlayan ışık gölge kontrastı ve renklerin açık koyu kullanılarak derinlik hissi vermesidir.

Ayrıca bir devire ismini veren lale motifi de en çok 18. yüzyılda görülmektedir. Bu yüzyılın ilk yarısında Ali Üsküdari ve Abdullah Buhari çiçek minyatürü örnekleriyle isimlerinden bahsettirmişlerdir. Bu dönemdeki örneklerde, uzun ve dar çiçek formu dikkat çekmektedir. Lale formları, karışık buketlerde yazı aralarına serpiştirilmiş olarak

⁷²Melis TOSYALI, **Yazıyla Bütünleşen Bir Güzellik: Tezhip Sanatı**, Su Dünyası Su İşleri Vakfı, 2004, s.14 - 54

⁷³Azade AKAR, Cahide KESKİNER, **Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif, Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları**, İstanbul 1978, s.21

⁷⁴Zehra ÇEKİN, **'Müzehip Karamemi'**, Antik Dekor, S.90, 2005, s.100

⁷⁵Mine ESİNER ÖZEN, **Türk Tezhip Sanatı**, Gözen Kitap ve Yayın Evi, İstanbul 2003, s.9

⁷⁶Azade AKAR, Cahide KESKİNER, **Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif, Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları**:2, İstanbul 1978, s.21

veya koltuk tezhibinde, ciltlerde kabartma şemsede ve lake olarak farklı örnekleri vardır⁷⁷. Altın ile birlikte birçok renk, canlı bir şekilde eserlerde yerini almıştır.

18. yüzyıldan itibaren Türk sanatında Batı tarzı etkili olmaya başlamıştır⁷⁸. Barok sanatı; İtalya'da 17. yüzyılın tamamı ile 18. yüzyılın ilk 20 yıllık süresini kapsayan, zamanla Avrupa'ya ve Latin Amerika'ya da yayılan bir zevk ve moda olarak ortaya çıkmıştır⁷⁹. Osmanlıda özellikle mimari ve dekoratif sanatlarda etkisi görülmektedir⁸⁰. Yine 18. yüzyıl Avrupa sanatında barok sanattan etkilenen Fransız sanatçıların, bu sanatı dekorasyon alanında kabullenmesiyle yeni bir üslup olan rokoko sanatı ortaya çıkmıştır⁸¹. Barok sanatını takip eden; genel anlam olarak da ince dekoratif bir stili tanımlayan sanata rokoko adı verilmektedir⁸².

18. yüzyılda Paris elçisi Çelebi Mehmed Efendi'nin Fransa'ya gönderilmesi, yazdığı Fransa Sefaretnamesi ve getirdiği hediyelerle Osmanlı Devleti'nde pek çok şey Batı tarzının etkisi altına girmiştir⁸³. Çelebi Mehmed'in saray, köşk ve bahçelerle ilgili yazıları batı sanatına karşı İstanbul'da merak uyandırmış, özellikle mimari ve dekoratif sanatlarda etkisini göstermiştir⁸⁴.

Bu dönemin en çok sevilen süsleme motifi çiçek buketleridir. Gül, lale ve diğer çiçeklerden oluşan buketlerin düzenlenişi Türk üslubundadır. Buna karşılık yer yer gölgeli renklendirmeye çiçeklere boyut kazandırma eğilimi bu dönemdeki batı etkilerini yansıtır. Bu dönemde yine halkar tarzı bezemenin yanı sıra Barok motiflerin girmeye başladığı tezhipler, başlıkları ve sayfa kenarlarını süsler⁸⁵. 18. yüzyıldan

⁷⁷Yıldız DEMİRİZ, **Osmanlı Kitap Sanatında Natüralist Üslupta Çiçekler**, Acar Matbaacılık, İstanbul 1968, s.356-359

⁷⁸AKAR, Azade, Cahide KESKİNER, **Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif**, Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları, İstanbul 1978, s.21, Çiçek DERMAN, 'Osmanlılar'da Tezhip Sanatı', **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi Serisi No:2**, IRCICA, İstanbul 1998, s.490

⁷⁹Flavio CONTI, **Barok Sanatını Tanıyalım**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1997, s.3

⁸⁰Nurhan ATASOY, 'Barok Mad.', **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 82

⁸¹Hatice AKSU, 'Rokoko Mad.', **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, s.160

⁸²Cahid KINAY, **Sanat Tarihi Rönesanstan Yüzyılımıza-Gelenekselden Moderne**, Kültür Bakanlığı Yayınları 1443, Ankara 1993, s.120

⁸³Şule AKSOY, 'Kitap Süslemelerinde Türk-Barok-Rokoko Üslubu', **Sanat Dergisi**, Yıl:3 Sayı:6, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997, s.126-127

⁸⁴Nurhan ATASOY, 'Barok Mad.', **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 82

⁸⁵Banu MAHİR, 'Tezhip Sanatı', **Geleneksel Türk Sanatları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993, s. 369-381

başlayarak Türk sanatçıların Avrupa'nın Barok ve Rokoko çizgiler taşıyan motifleri ve zengin ışık oyunlarını eserlere aktarması ile tezhip sanatına yeni üslupta eserler girmiştir.

Saray nakkaşhanesinde bulunan sanatkârlar batıdan gelen tesirleri salt aktarmak yerine kendi zevk ve görüşlerini de katarak "Türk Rokokosu" denilen yeni bir üslupla eserler meydana getirmişlerdir. Eserlerde hem barok hem rokoko tarzının ve motiflerinin kullanılmış olmasıyla Türk Barok-Rokokosu⁸⁶ olarak adlandırılan eserler tezhip sanatımız içerisinde kendine yer edinmiştir. Vazo içinde çiçekler, bükülmüş, kıvrılmış uzun saz yolu yaprakları, örgülü şerit ve kurdelelerle ışık gölge kullanılarak derinlik tesiri sağlanmaya çalışılması bu dönemin yenilikleridir⁸⁷.

Bu üslubun tezhip özellikleri özellikle 19. yüzyılda farklılıklarıyla kendini iyice belli eder. Bu devreye kadar ezilerek sürülen ve zeminde mat parlatılan altın 19. Asırda yapıştırma olarak uygulanmış ve desen bu yapıştırma altın üzerine işlenmiştir. Motiflerde akant yapraklarını oluşturan C ve S kıvrımları süslemenin ana hatlarını meydana getirir. Rokoko tarzının alameti olan ve tabii görünüşleriyle resmedilen gül, desenin vazgeçilmez motifidir. İşlenen kompozisyonlarda klasik motiflerin yerini başlangıç ve bitişi olmayan birbirini tekrarlayan helezonlar ve kırık çizgiler alır⁸⁸.

Tezyinata ilave edilen asimetrik vazolar, saksı ve sepetler içinde gölgeli boyanarak hacim kazandırmış çiçek buketleri vardır. Perde ve kurdele çeşitleri, fiyonklar yardımıyla klasikten tamamen kopan Avrupa tarzı bezeme sanatımıza hâkim olmuştur⁸⁹. Motif zenginliği tamamen kaybolmuş, geleneğe bağlı desenlerde bile aynı penç ve yaprağın desenin tamamında tekrar edildiği görülür. Tığlar tamamen kaybolmuş yerine

⁸⁶Sadi BAYRAM, 'XIV-XIX Yüzyıl Vakfiyelerinde Türk Tezhip Sanatının Gelişimi ve Günümüzde Yorumlayanlar', **Vakıf ve Kültür Dergisi**, Ankara, 1998, s.57, Şule AKSOY, 'Kitap Süslemelerinde Türk-Barok-Rokoko Üslubu', **Sanat Dergisi**, Yıl:3 Sayı:6, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997, s.132

⁸⁷ Faruk TAŞKALE, '20. Yüzyıl Tezhip Sanatı', **Hat ve Tezhip Sanatı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012, s.417

⁸⁸Çiçek DERMAN, "Türk Tezhip Sanatının Asırlar İçindeki Değişimi", **Türkler Ansiklopedisi**, XII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 289-299

⁸⁹Faruk TAŞKALE, '20. Yüzyıl Tezhip Sanatı', **Hat ve Tezhip Sanatı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012, s.417

ufak yaprak ve vazolar ile goncalar almıştır. Bu dönemin süsleme unsurlarından olan mücevher duraklar renkli geçmeden hazırlanmıştır⁹⁰.

Türk Barok-Rokoko tarzının en eski örneği olarak Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki 1. Mahmut'un ferman tuğrası gösterilmektedir⁹¹. 18. Yüzyılın sonu ile 19. Yüzyıl bitimine kadar süren Türk rokokosunda klasikten farklı anlayışlar hâkimdir. 19. yüzyılda devrin padişahları ve sarayın ileri gelenleri arasında batıya karşı duyulan büyük hayranlık resim ve süsleme sanatlarını da büyük ölçüde etkilemiştir. Barok ve rokoko tarzının sanatı istila etmesiyle, milli karakter desenlerden silinmiştir. Ayrıca klasik sanatlarımızın üzerindeki saray destek ve teşvikinin ortadan kalkmasıyla sanatsal anlamda zor bir devir yaşanmıştır⁹². Bu yüzyılda Barok ve Rokoko üslubu sürmekle birlikte Ampir üslup da görülür. Yüzyılın sonlarında rumi motifi de dâhil, klasik motifler kullanılarak eserler yapılmaya çalışılmıştır⁹³.

20. yüzyılın ikinci yarısı müzehhip ve müzehhibeleri arasında İsmail Hakkı Altunbezer, Süheyl Ünver, Muhsin Demironat, Feyzullah Dayıgil, Rikkat Kunt, Mihriban Sözer, Melek Antel, Cahide Keskiner, Azade Akar, İnci Ayan Birol, Çiçek Derman ve onların öğrencileri sayılabilir. Günümüzde ise Üniversitelerin Güzel Sanatlar Fakültelerinde ve özel teşebbüslerin tezhip kursları bünyesinde bu sanat dalı öğretilmekte ve yaşatılmaktadır.

Tezhipte Klasik dönem olarak adlandırılan 16. yüzyılda zahriye, serlevha, sure başları ve hatime sahifelerinde zengin işçilik görülmektedir. Bordürler çeşitlenmiş, tuğlar en zengin örneklerini vermiştir yine klasik örneklerde altın ve lacivert dönem rengi olarak çokça kullanılmıştır⁹⁴. Vakfiyede yer alan serlevha tasarımı bu klasik dönem tezhiplerinden uzaklaşmış klasik dönemin hatayi grup motifleri ve rumi motifleri terk edilmiştir. Motifler 19. yüzyıl barok-rokoko tarzına örnek teşkil etmektedir. Hâkim renk olarak görülen lacivert ve altın yerine pembe, eflatun, yeşilin farklı tonları zemin rengi olarak kullanılmıştır. Motifler, gölgelendirme tekniğiyle boyanmış, üç boyutlu bir

⁹⁰Çiçek DERMAN, "Türk Tezhip Sanatının Asırlar İçindeki Değişimi", **Türkler Ansiklopedisi**, XII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 289-299

⁹¹Şule AKSOY, 'Kitap Süslemelerinde Türk-Barok-Rokoko Üslubu', **Sanat Dergisi**, Yıl:3 Sayı:6, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997, s.131

⁹²Çiçek DERMAN, 'Osmanlılar'da Tezhip Sanatı', **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi Serisi** No:2, IRCICA, İstanbul 1998, s.490

⁹³Cahide KESKİNER, **Türk Motifs**, Turing Yayınları, İstanbul 2007, s.3

⁹⁴Hatice AKSU, <http://www.osmanli.org.tr/turksuslemesanatlari-9-159.html>,(30 Haziran 2012)

görünümde işlenmiştir. Ancak klasik dönem tezhip özellikleri tamamen kalkmamış serlevhanın taç kısmına dönem özelliğine göre tığlar işlenmiştir. Gösteriş ve renk cümbüşü içerisinde barok-rokoko motiflerle ahenkli bir biçimde işlenen bu vakfiyenin serlevhası, hem klasik döneme göndermeler yapmakta hem de etkilendiği batı tarzının silüetini taşımaktadır.

Klasikte zahriye sahifelerinde formlar, altıgen, sekizgen, dörtgen şeklindedir. Vakfiyemizde yer alan 3 risalenin zahriye sayfalarında ise klasikten tamamen farklı bir form gözükmektedir. Tepeliği andıran bu form barok-rokoko motiflerle oluşturulmuş, yazı ile bu form arasında hatayı grup motifler altın ile işlenmiştir. Tığdan tamamen yoksun olan zahriye sayfalarında sanki tığ yerine geçmesi amaçlanarak gül, süsen, kır çiçeklerinden oluşan buket tasarımı sayfanın üstüne doğru konumlandırılmıştır.

İkinci ve üçüncü Risalelerde görülen fasıl başı sayfalarında ise yine klasik dönemdeki mihrabiye yer almış, ancak bu kısım 19. yüzyıl motifleriyle oluşturulmuştur. Desen bitiminde 19. yüzyıl özelliği taşıyan tığlar yerleştirilmiştir. Kenarsuyu olarak hatayı grubu motiflerden oluşan desen halkar tekniğiyle çalışılmıştır. Hem klasik dönem esintileri yaşanmakta hem de dönemin sanat anlayışında bezemeler yapılmaktadır.

Yazma eserlerde hattatın ayet ve cümle sonlarında bıraktığı boşluğa yapılan, genellikle rozet biçiminde tezyini noktalara durak tezhibi denilmektedir. Durak, okunurken kısa bir süre durulması gereken yerleri işaret etmektedir⁹⁵. Vakfiye de hızlı ve bir o kadar işçilik yönünden zayıf olan halkarlara nazaran metin içerisinde çok çeşitli ve zarif duraklar mevcuttur. 3, 4, 5, 6 katmerli 6 dilimli penç görünümlü şeşhane duraklar bulunmaktadır. Mücevher durak ve çark-ı felek durak çeşitleri farklı tonlarda boyanarak esere zenginlik katmaktadır. Klasik dönemin duraklarına nazaran bu yüzyılda tüm incelik ve çeşitlilik sanki duraklara taşınmıştır. Çeşitlilik altın zeminler üzerine iğne perdahı tekniğinin de kullanılması ile daha bir ihtişamlı hale getirilmişlerdir.

⁹⁵Gülnur DURAN, 'Tezhip Mad.', **İslam Ansiklopedisi**, Cilt. 41, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012, s. 63

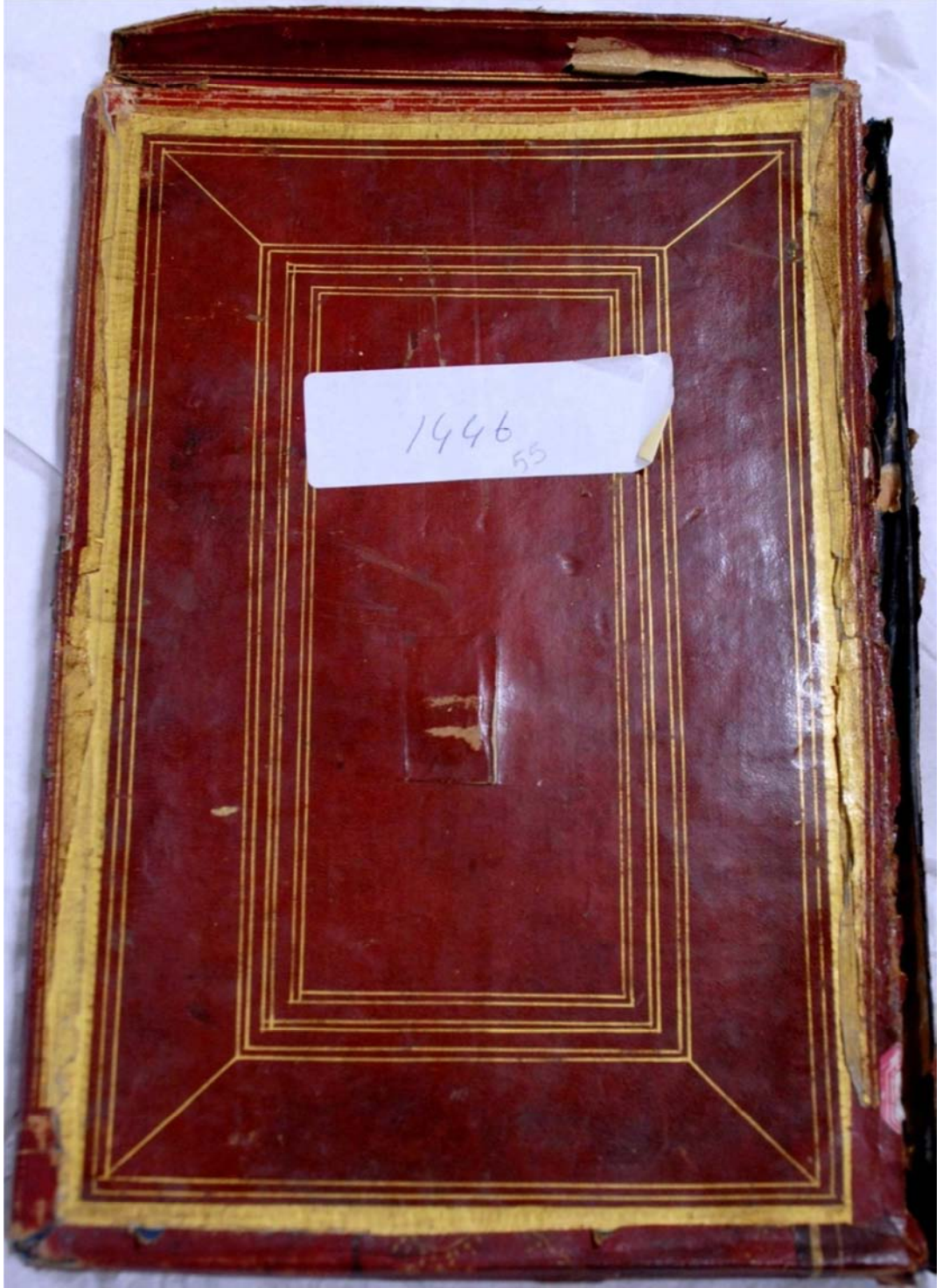
BÖLÜM 2: HATİCE SULTAN VAKFIYESİNDE TEZHİPLİ SAYFALAR (KATALOG)

2.1. Cilt

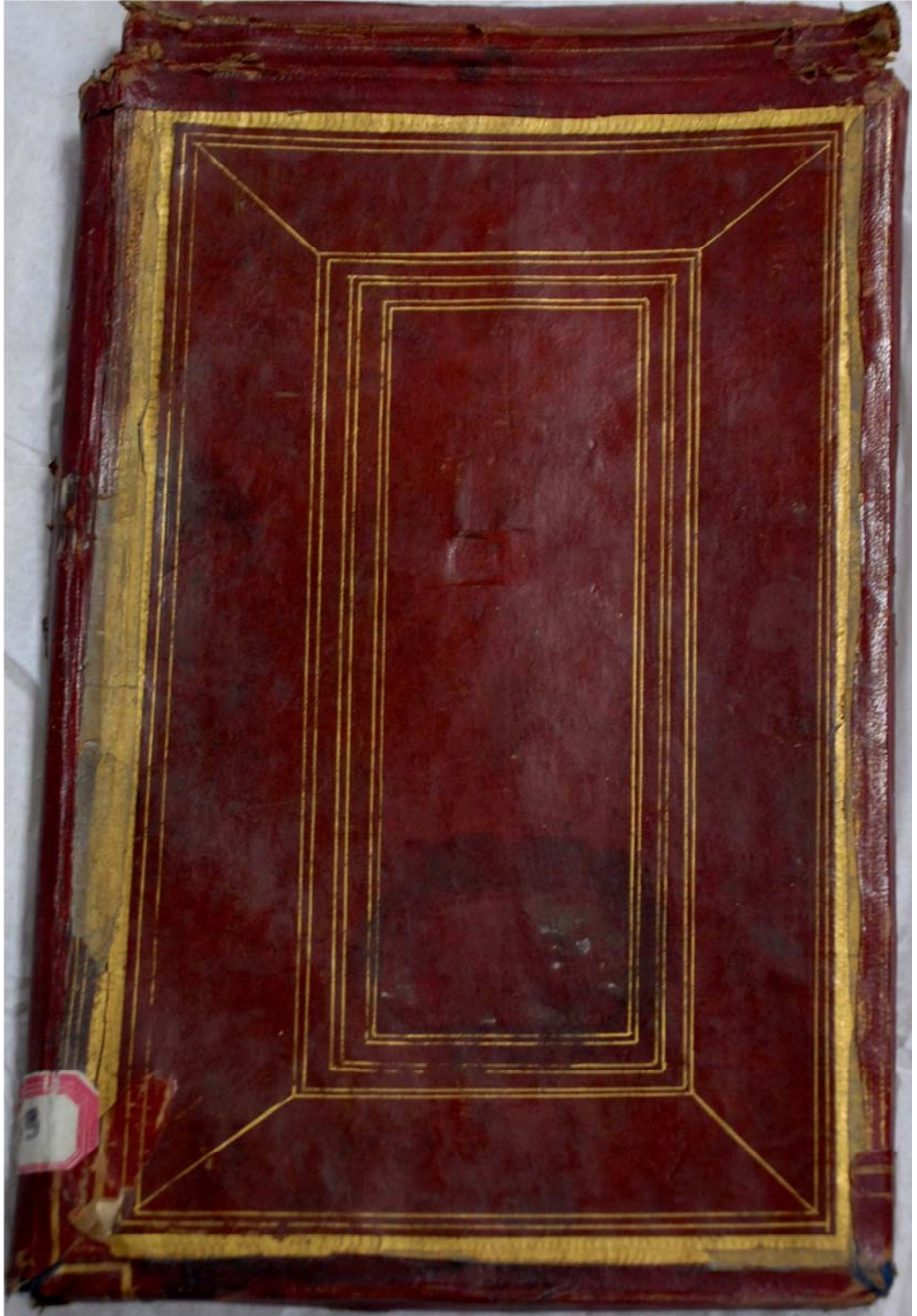
Cilbent

Katalog No : A 1

Vakfiye kitabını muhafaza etmek üzere yapılan cilbendin ölçüleri; 21 x 33,5 cm olup bordo renkli sahtiyan deridir. Cilbent üzerinde kenarlarda kalın, iç kısımlarda ise ince altın cetveller bulunmaktadır. Mahfazanın ön ve arka yüzü birbiriyle uyumlu olup aynı cetvel ölçülerine sahiptir. Ön ve arka yüzdeki bu cetveller sıvama altın boyanarak işlenmiştir. Cilbendin iki yüzü de aşındığı için kalın cetvelin ölçüsü alınamamıştır. Bu kalın cetvelden sonra 0,5 mm'lik iki altın cetvel daha vardır. Cetveller yaklaşık 2,8 cm'lik bir boşluktan sonra 0,5 mm altın, 1,5 mm boşluk, 0,5 mm altın, 4 mm boşluk, 0,5 mm altın, 1,5 mm boşluk, 0,5 mm altın, 4 mm boşluk, 0,5 mm altın, 2 mm boşluk, 0,5 mm altın olarak çekilmiştir. Orta ve kenar cetveller, ince altın çizgi ile köşelerden birleştirilmiştir. Kabın kapanmasını sağlamak için üst kısımda 3 cm'lik bir parça da bulunmaktadır. Cilbendin dil kısmında herhangi bir yazı veya rakam işareti rastlanmamıştır. Yan ve alt kenarları yıprandığı için sonradan deri yapıştırılmıştır. Cilbent kabın sağ ve alt kenarlarında dendan üzerine çizilmiş kısa ve sade tığlar mevcuttur. Dendan ve tığlar deri üzerine fırça ile altın sürülerek işlenmiştir. Cilbent kabın iç kısmı ise taba rengi kâğıtla kaplanmıştır.

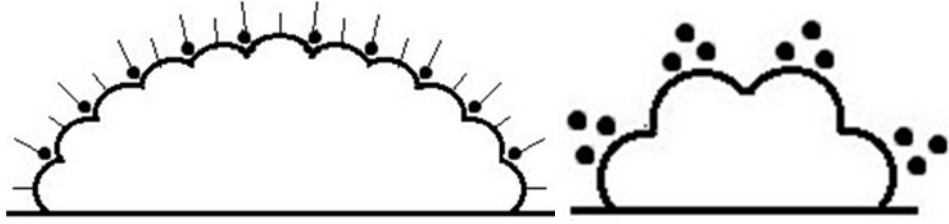
Resim 2: Cilbent Üst Kab

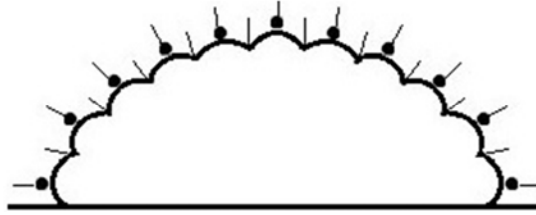
Resim 3: Cilbent Arka Kab

Resim 4: Cilbent alt kısmı tığlar

Çizim 1: Cilbent alt kısmı tığların çizimi

Çizim 2: Cilbent sağ kenar kısmı tığların çizimi

Cilt

Katalog No : A 2

Sayfa Adı : Cilt Üst Kab

Mülevven, şemseli ve yazma cilt çeşidine örnektir. Cildin ölçüleri 21 x 33 cm'dir. Sırt bitiminden sonra gelen cetvellerde aşınmalar ve kopmalar görülmektedir. Ciltte koyu kahverengi sahtiyan deri üzerine şemse ve köşebentli alanlara bordo renkli ikinci deri uygulanmıştır. Altta başlayan cetvel üste doğru daralmıştır. Bu sebeple ölçümlerde belli olan eğrilik görülmektedir.

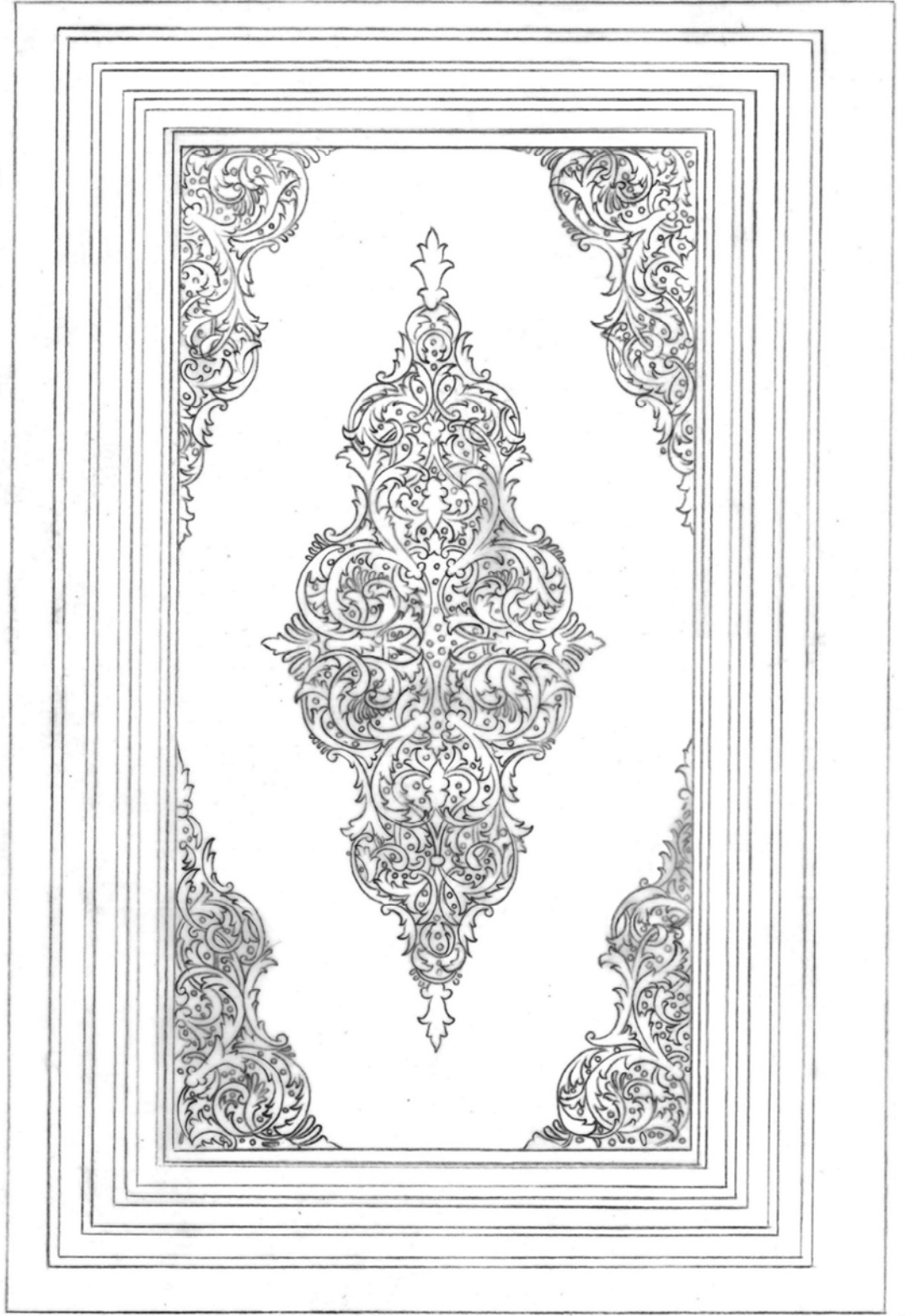
Cilt üzerindeki desen barok-rokoko tarzı motiflerle düzenlenmiştir. Kompozisyonda ¼ simetri uygulanmıştır. Şemse formu dendan kullanılmadan oluşturulmuştur. Şemsedeki helezonlar, hançerli yapraklar, S ve C kıvrımları fırçayla altın sürülmek suretiyle işlenmiştir. Şemsenin salbeksiz ölçüsü 17,5 cm'dir. Salbek formu 1,8 cm olup sıvama altınla boyanmıştır. Desen içinde kalan boşluklar altın noktalarla doldurulmuştur.

Köşebentler ise tasarım ve kullanılan motifler açısından şemse ile uyum göstermektedir. Köşebentlerin eni 4,5 cm, boyu ise 10,5 cm'den oluşmaktadır. Köşebentlerde iç cetvel ve dendan kullanılmamıştır. ¼ simetri bir kompozisyon uygulanmıştır. Motifler altın kullanılarak boyanmıştır. Şemse içinde olduğu gibi köşebentlerde de desen içi boşluklara altın noktalar konulmuştur. Köşebentlerden itibaren dışa doğru altın cetveller çekilmiştir. Cetvellerin ölçüleri; 1 mm altın, 2 mm boşluk, 1 mm altın, 1,5 mm boşluk, 5 mm altın, 1,5 mm boşluk, 1 mm altın, 2 mm boşluk, 1 mm altın, 5 mm boşluk, 1 mm altın, 1,5 mm boşluk, 6mm altın, 1,5 mm boşluk, 1 mm altın şeklindedir.

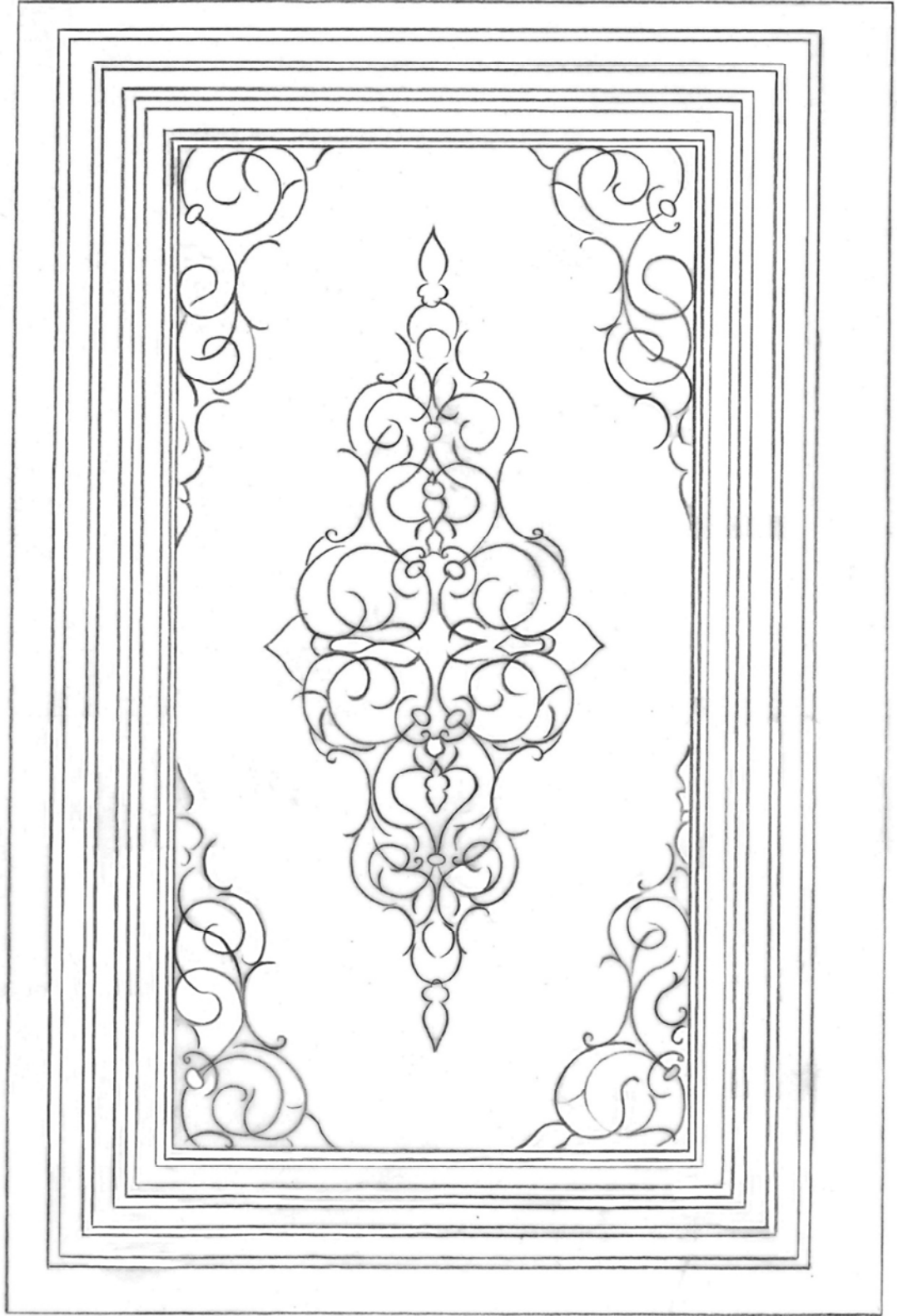
Cildin sırt kısmı işlemsizdir. Miklep 33 x 9 cm ölçülerindedir. Sertab ölçüsü 1,5 cm'dir. Sertabda altın ile işlenmiş yaprak görülmektedir. Yıpranmadan dolayı süslemeler orta kısımda seçilebilir halde olup, üst ve alt kısımlarda silinmiştir. Sertaba bitişik olan mikleb kısmının alt kenar ölçüsü 6,3 cm'dir. Şemse bezemesinin hemen hemen yarısının uygulandığı mikleb kısmındaki salbek, şemsenin alt kısmında görülürken üst kısmında görülmemektedir. Cilt kenarlarında aşınmalar ve kopmalar görülmektedir. Bu aşınmalar üst ve yanlara oranla alt kenarda daha da fazladır. Cilt üst kabta cetvellerin başlama kısmında iki köşebent arasına beyaz kâğıt yapıştırılmıştır. Üzerinde 'Hatice Sultan bint-i Mustafa Han-ı Salis' yazmaktadır.

Resim 5: Cilt Alt Kab

Çizim 3: Cilt Alt Kab

Çizim 4: Cilt Dış Kapak helezon çizimi

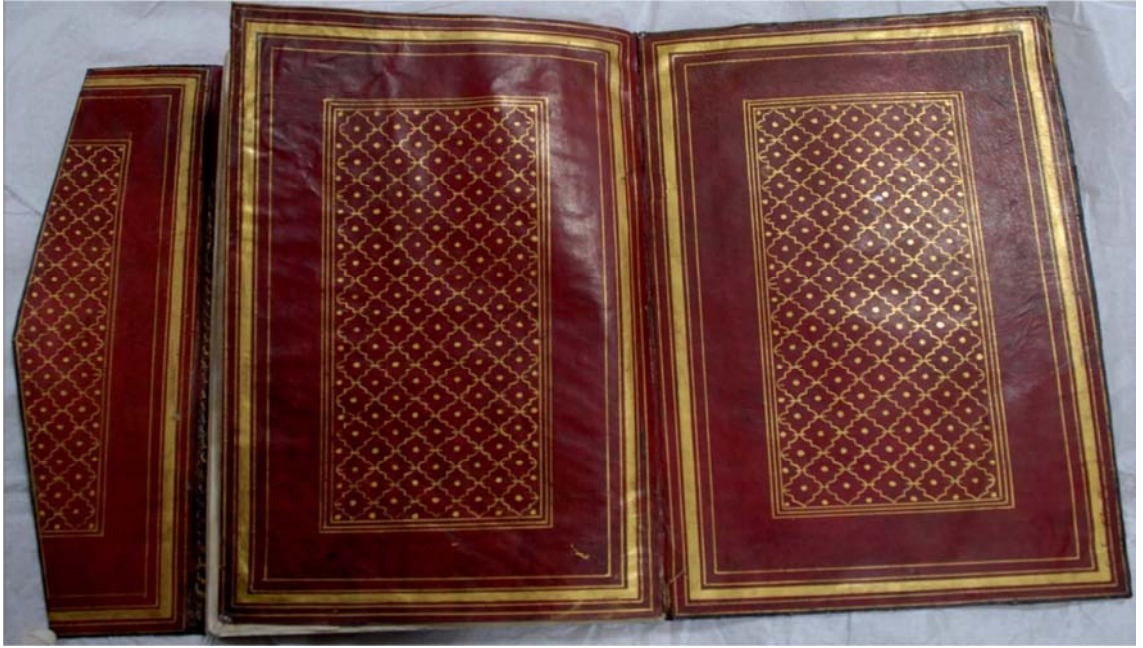
Katalog No : A 3

Sayfa Adı : Cilt İç Kab

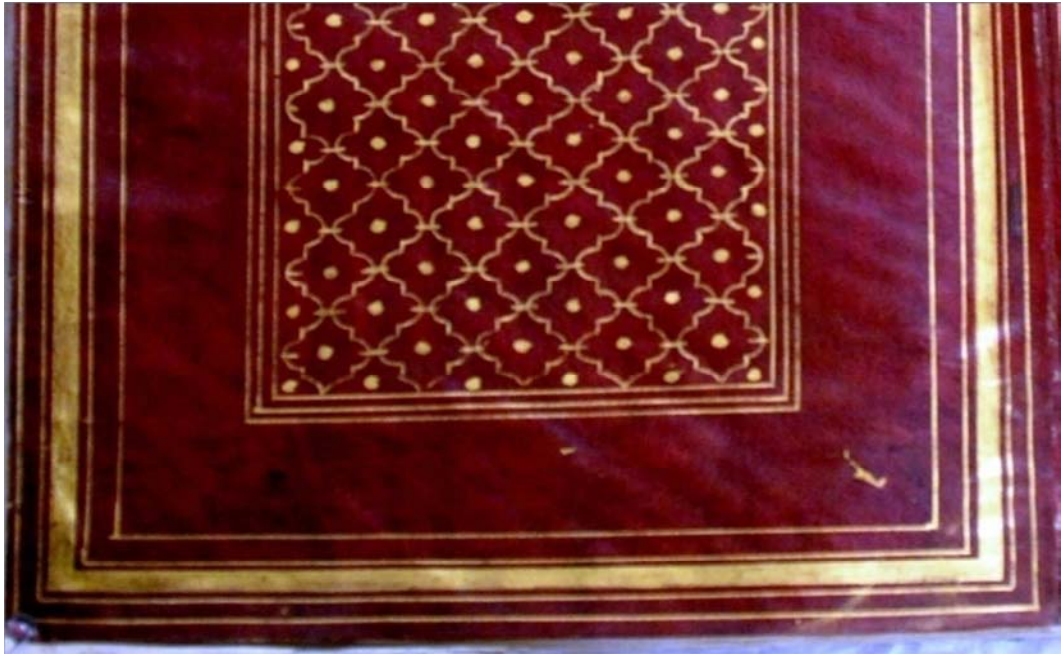
Hatice Sultan'a ait bu vakfiyenin cilbendi ve cilt dış kabının yanında cilt iç kabı da deridir. Cilt iç kabı, cilt dış kabının hemen arkasından başlamaktadır. Cilt iç kabı, birbiriyle aynı olan karşılıklı iki tam sayfadır ve bu ciltte dış ciltten farklı bir deri kullanılmıştır. Zilbahar cilde örnektir. Desen bordo renkli deri üzerine altın sürülmek suretiyle işlenmiştir. Cildin ortasında 9,5 x 22 cm ölçülerinde dikdörtgen bir alan mevcuttur. Bu alan zilbahar cilt özelliği olarak kafes şeklinde düzenlenmiş olup birbiriyle kesişen kafeslerin ortalarına altın noktalar konulmuştur. Dış kısmına 1,5 mm. boşluk bırakılarak, 3 tane 1 mm'lik altın cetvel çekilmiştir. 2,6 cm'lik bir paydan sonra, sayfanın dış cetvelleri çizilmiştir. Sırasıyla; 1 mm altın, 5 mm boşluk, 1 mm altın, 1,5 mm boşluk, 4 mm altın, 1,5 mm boşluk, 1 mm altın, 4 mm boşluk, 1 mm altın olarak cetveller çekilmiştir. Ancak, ölçümler sırasında milimetrelilik kaymalar olduğu saptanmıştır.

Miklebin iç kısmına gelen yüzü de iç cilt kablalarıyla aynıdır. Miklepte, ulama tarzı giden kafes süslemeler dikdörtgen alan içinde başlamış, miklebin bitiş noktasına kadar devam etmiştir. Cetveller iç cilt kab ile aynı ölçüdedir. Ancak miklepte farklı olarak, dikdörtgen alan çevresinde 1 mm'lik iki altın cetvel bulunmaktadır.

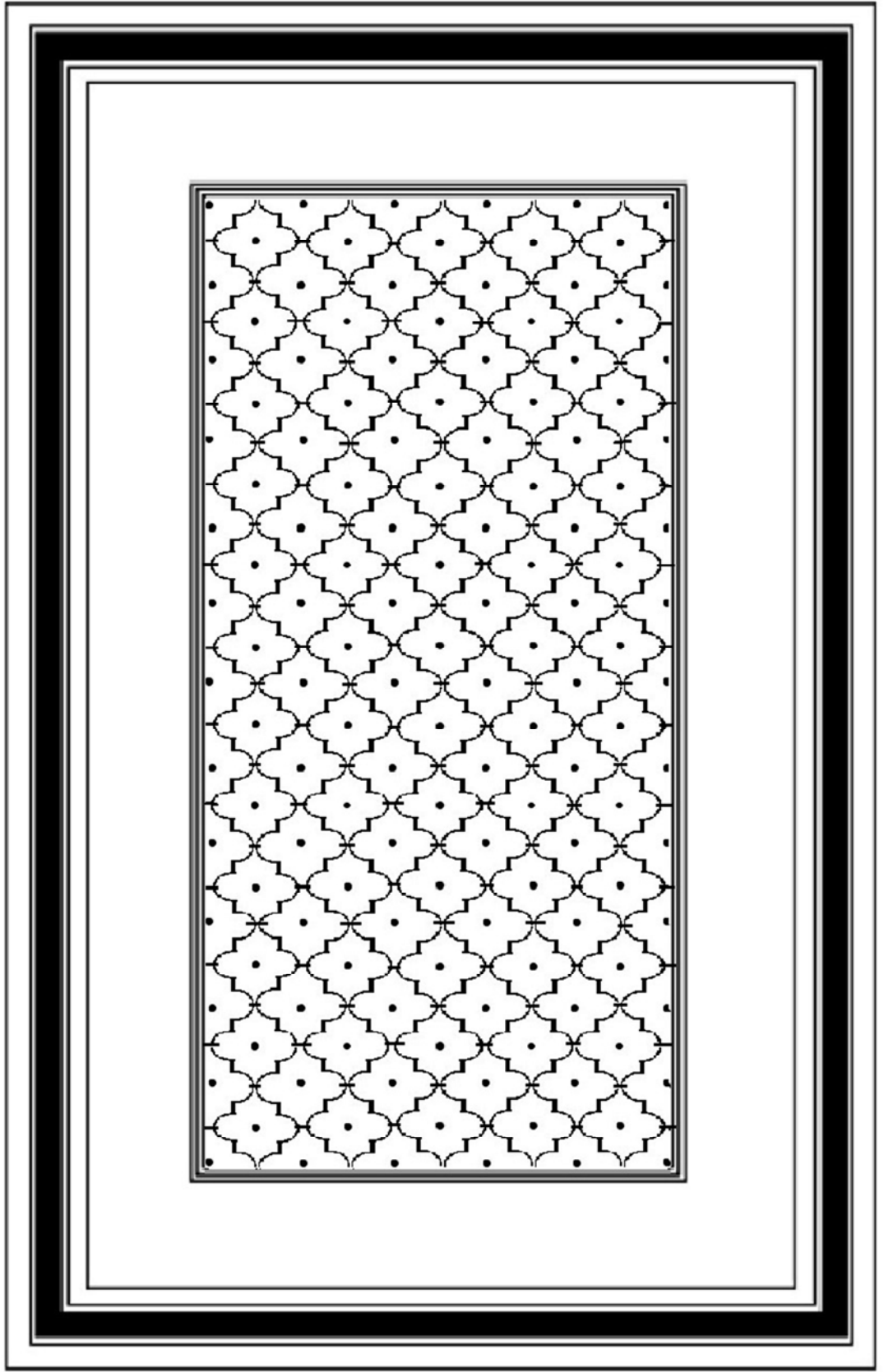
Sertabın iç kısmında ise dış yüzünde görülen altın yapraklardan oluşan aynı süslemeye yer verilmiştir.

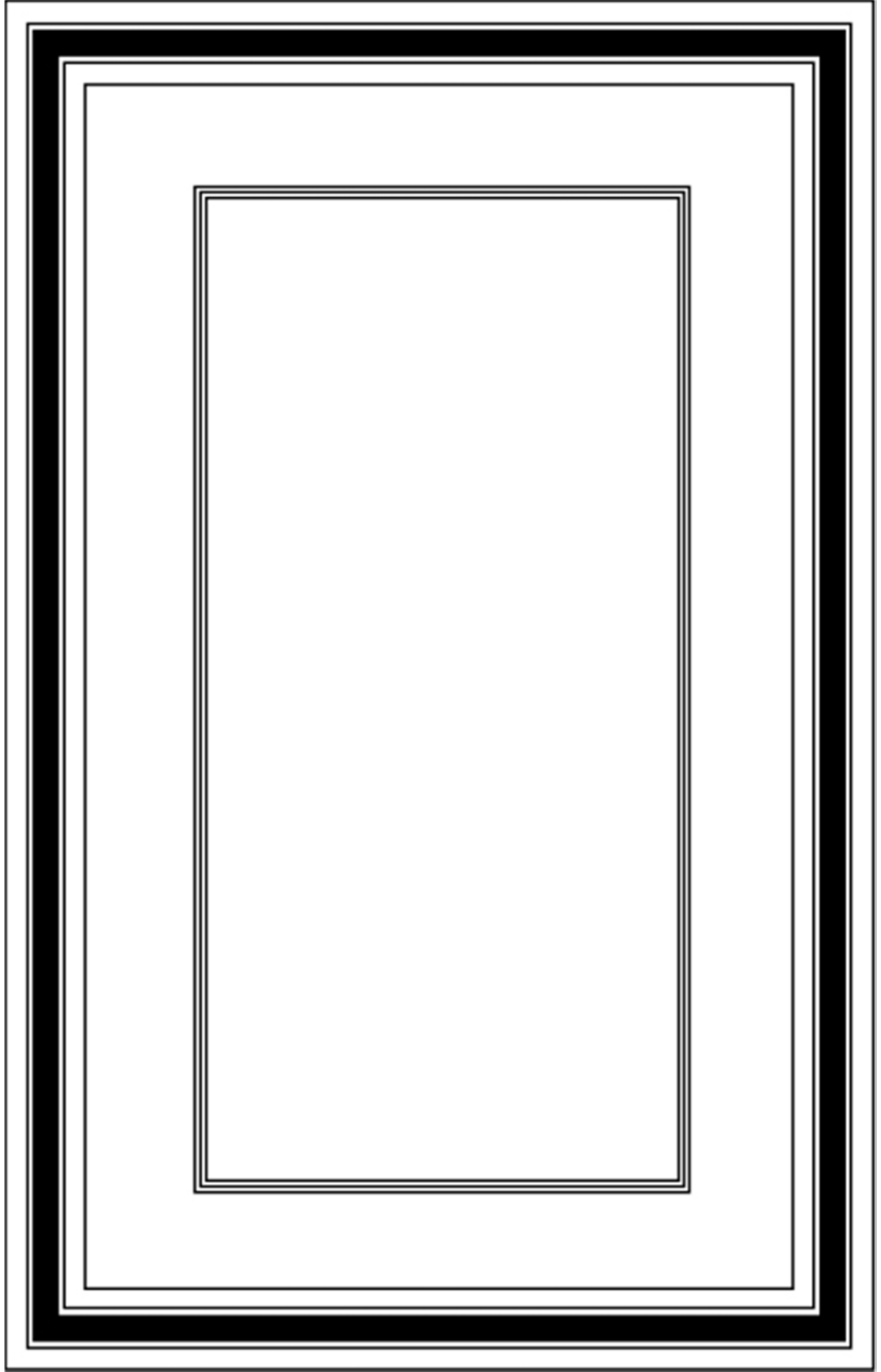
Resim 6: Cilt Alt Kab

Resim 7: Cilt Alt Kab, detay

Çizim 5: Cilt Alt Kab

Çizim 6: Cilt Alt Kab, plan şeması

2.2. Zahriye Sayfaları

Katalog No : B 1

Sayfa Numarası : 1, 87, 99

Renkler : Altın, sülyen, mavi, yeşil pembe, kırmızı, mor

Motifler : S ve C kıvrımları, gül, natüralist üslupta çiçekler, akantus yaprakları, kıvrım dallar, kartuş, goncagül, hatayi, yaprak

Bu vakfiye, üç ayrı risalenin kitap haline getirilmesiyle oluşmuştur. Bu sebeple eserde 3 ayrı zahriye sayfası bulunmaktadır. Zahriye sayfalarının deseni barok-rokoko üslubundadır. 1 numaralı zahriye sayfası, ½ simetrik kompozisyona sahiptir. Desende üslubun özelliğine uygun olarak buket şeklinde güller ve kır çiçekleri dikkat çeker. Ortadaki yazı, talik hat karakterlidir. Desenin başlangıç noktasında oluşturulan alan üzerine ‘Gufire lehuma’ ibaresinden sonra mühür basılmıştır. Mühürde talik hat ile dönemin müfettişi olan Mehmed Zeki'nin ismi yer almaktadır.

87 ve 99. numaralı 2. ve 3. zahriye sayfalarının desenleri hemen hemen birbirine benzemektedir. Zahriye sayfalarında, C ve S kıvrımlı akantus yaprakları, kıvrım dallar ve natüralist çiçekler mavi, lacivert, kırmızı, mor, yeşil, pembe, sarı, sülyen ve altın ile renklendirilmiştir. Motiflere renklerin tonları ile tarama ve gölgeli boyama teknikleri uygulanmış, böylece bezemeye derinlik hissi kazandırılmıştır. İki zahriye sayfasında desen hattını oluşturan akantus yapraklarının kenarlarından çiçekler çıkmaktadır. Natüralist üsluptaki bu çiçekler 2. zahriyede gül motifi olarak görülürken, 3. zahriyede sülyen renkli kır çiçeği olarak işlenmiştir. 87. sayfadaki bezemede ağırlıklı görülen renk yeşil ve altınken, 99. sayfada mavi ve altın daha çok kullanılmıştır.

Son iki zahriye sayfasında yer alan mühürlerdeki isim, 1. zahriye sayfasından farklıdır. Talik hat ile yazılmış iki mühür de Mehmed Esad'a aittir.

Her üç zahriye sayfasında yazı üçgen formda yazılmıştır. Yazıların üst ve alt köşelerinde hatayi grup motifler, altın ile işlenip, tahrir çekilmiştir. Altının üzerine 1. zahriyede kırmızı ve yeşil, 2. zahriyede sülyen renk taşınmıştır. 3. zahriyenin hatayi gruplu bezemesinde altın üzerine renk işlenmemiştir. Desenlerin motif, yaprak ve dallarının muhtelif yerlerinde iğne perdahı tekniği uygulanmıştır.

Zahriye sayfalarındaki yazı ve tercümesi:

Sayfa 1

Hasbiya'llâh

Ahberanî men-erselehû me'zûnen bi'l-hükmi bimâ havâhû mine'l-vakfı ve's-şurût ve cemî'i fahvâhû veda'tü aleyhi feleme'l-kabûli ve neffetzühû li-kevnihî şer'iyye'l-medlûli ce'alellâhu sa'yi'l-vâkf meşkûren ve ebbede hayrâtihî mebrûran ve ma'mûran nemâkahü'l-fakîrû ileyhi sübhânehû ve te'âlâ Başmakçızâde es-Seyyid Mehmed Zeki el-müfettiş bi- evkâfi'l-haremeyni'l-muhteremeyn. gufire lehûma.

Mühür: Mehmed Zeki

Bana Allah yeter

Hüküm vermeye izinli olarak gönderdiğim şahıs, bu (vakfiyenin) içerdiği vakıf ve şartlarla içeriğinin tamamını bana bildirdi. Ben de, içinde belirtilen hususlar şer'i olduğu için onu kabul edip yürürlüğe koydum. Allah Vakıfenin gayretini kabul etsin ve hayratını iyi ve ma'mur olarak ebedileştirisin. Bunu yazan Yüce Allah'ın fakir (kulu) Haremeyn-i Muhteremeyn Evkaf Müfettişi Başmakçı-zade Seyyid Mehmed Zeki

Allah onları bağışlasın

Sayfa 87

Uhbirtü bima fihi min takrir – i ba'zı kuyûd – ı vakfiyeti's-sabıka ve beyan-ı ziyâdetiş-şurûtil lâhika cerakülluhu lede'l-kâtibi'l-mürsel min câribi'-ş-ser'il-enver ve ene'l – fakiru ileyhi sübhanehu ve teâla es-seyyid Mehmed Esad imamzade el-müfettişi bi-umur-ı evkafi'-l Haremeyn-iş-Şerîfeyn Ğufire lehumâ

Mühür-i: Mehmed Esad fi' ddareyn

Bir önceki vakfiye kayıtlarının arttırılması ve gelecek olan vakfiyenin şartlarının arttırılması şer'i mahkeme tarafından gönderilen kâtibin bulunmasıyla gerçekleştiğinden haberdarım.

Ben Haremeyn_iş- şerîfeyn evkaf müfettişi imamzade es-seyyid Mehmed Esad

Allah onları bağışlasın

Sayfa 99

Uhbirtü bima fihi min takrir – i ba'zı kuyûd – ı vakfiyeti's-sabıka ve beyan-ı ziyâdetiş-şurûtil lâhika cerakülluhu lede'l-kâtibi'l-mürsel min câribi'-ş-ser'il-enver ve ene'l – fakiru ileyhi sübhanehu ve teâla es-seyyid Mehmed Esad imamzade el-müfettişi bi-umur-ı evkafi'-l Haremeyn-iş-Şerîfeyn Ğufire lehumâ

Mühür-i : Mehmed Esad fi'ddareyn

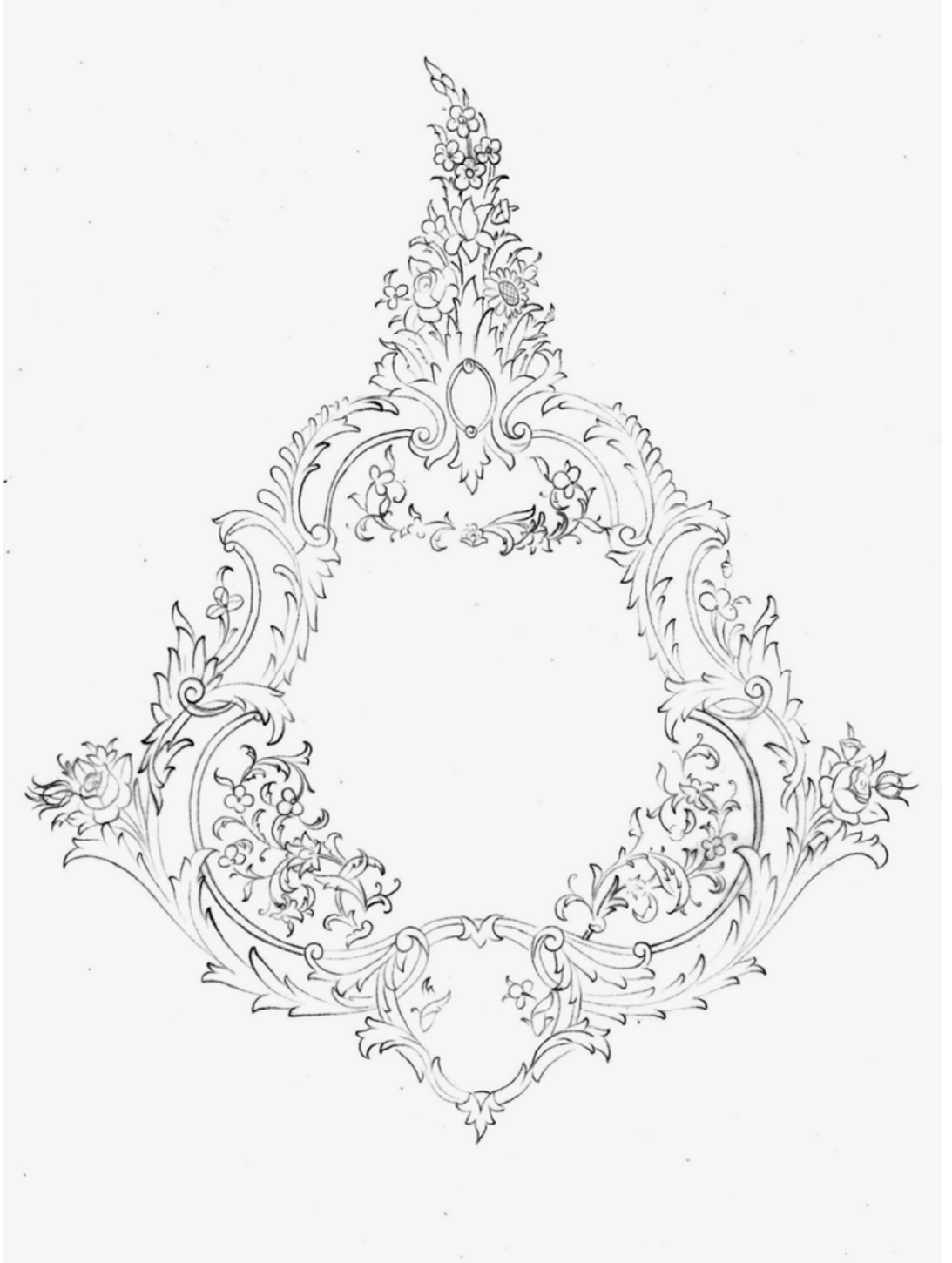
Bir önceki vakfiye kayıtlarının arttırılması ve gelecek olan vakfiyenin şartlarının arttırılması şer'i mahkeme tarafından gönderilen kâtibin olduğu halde gerçekleştiğinden haberdar oldum.

Ben Haremeyn_iş- şerîfeyn evkaf müfettişi Mehmed Esad

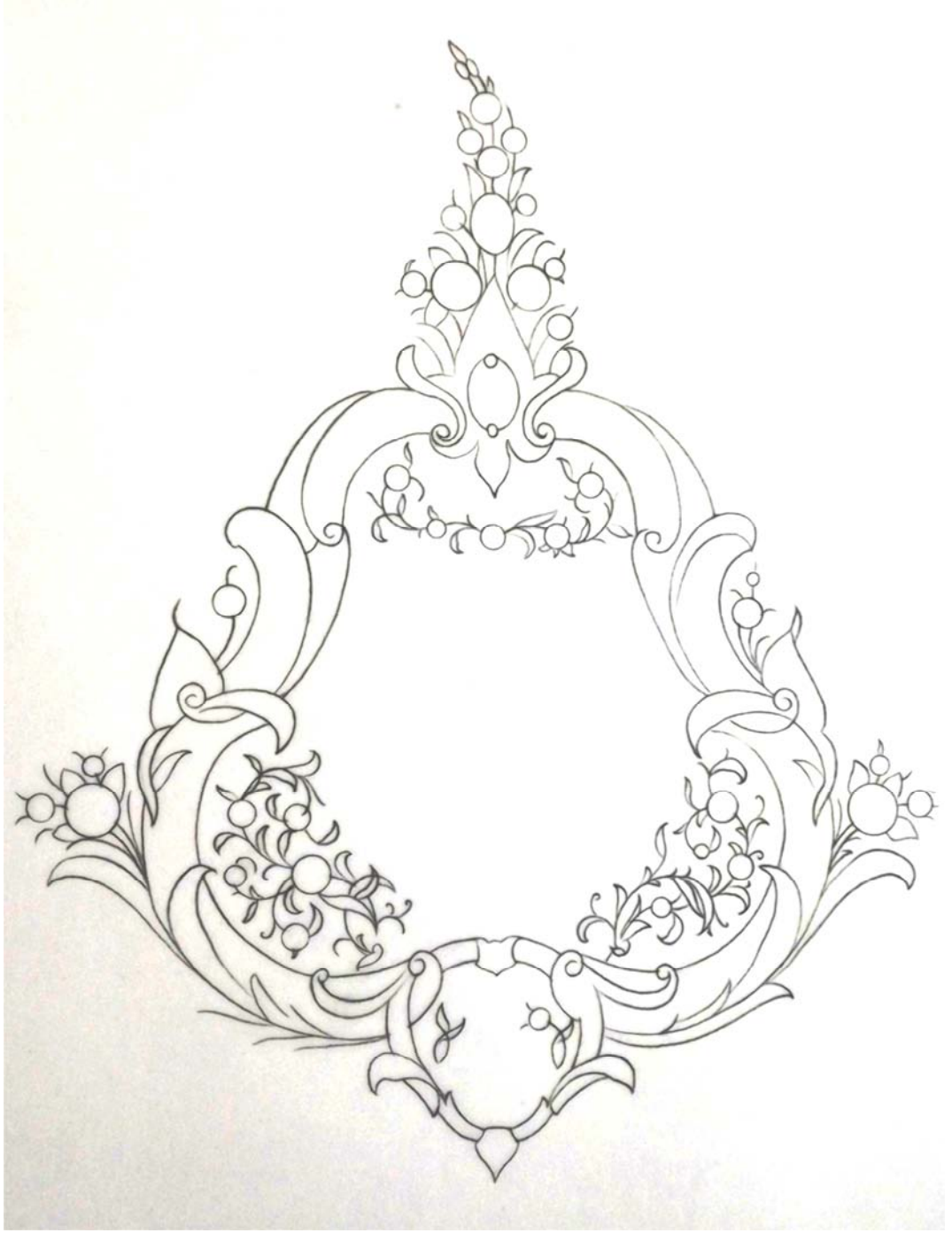
Allah onları bağışlasın

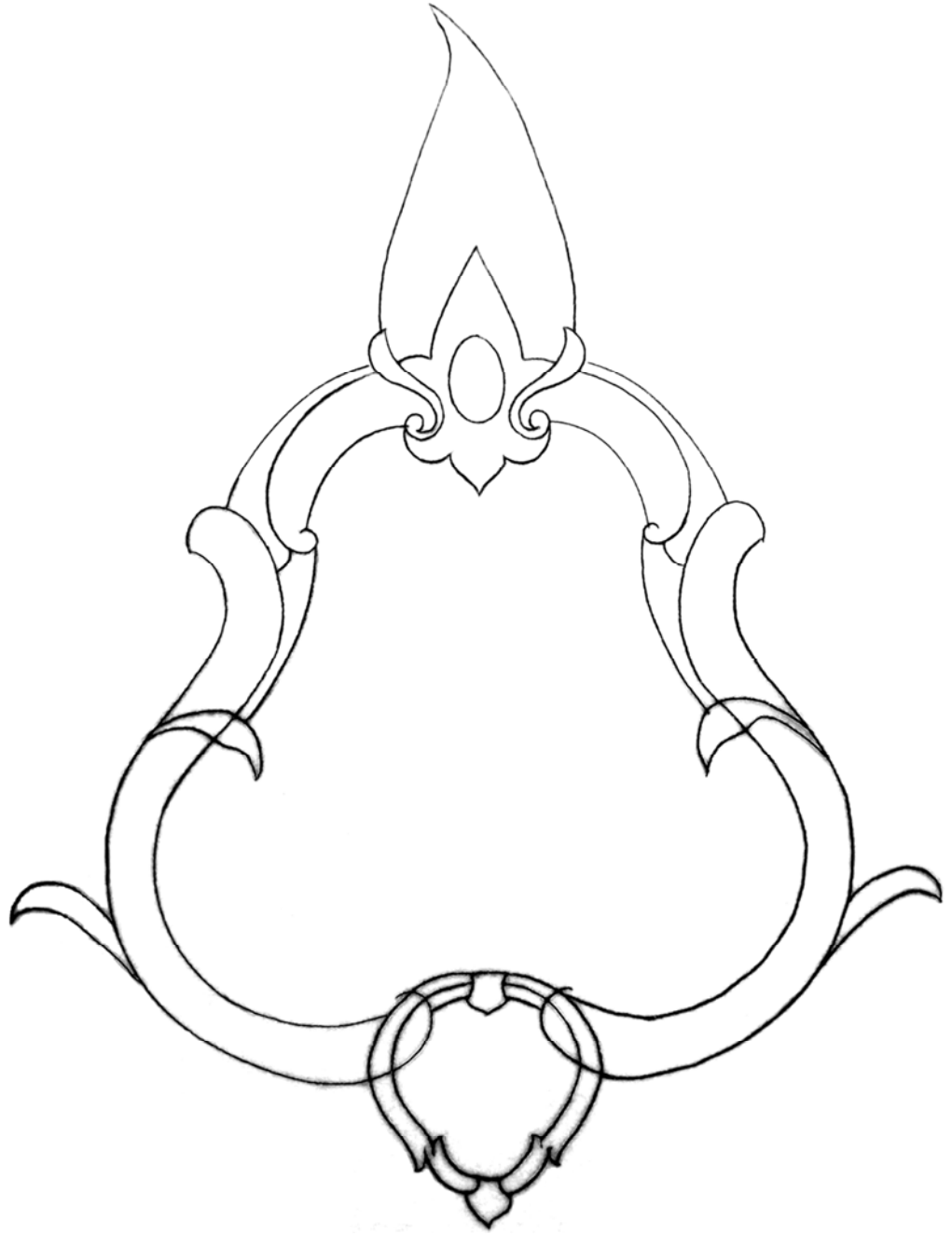
Resim 8: Zahriye sayfası (sayfa 1)

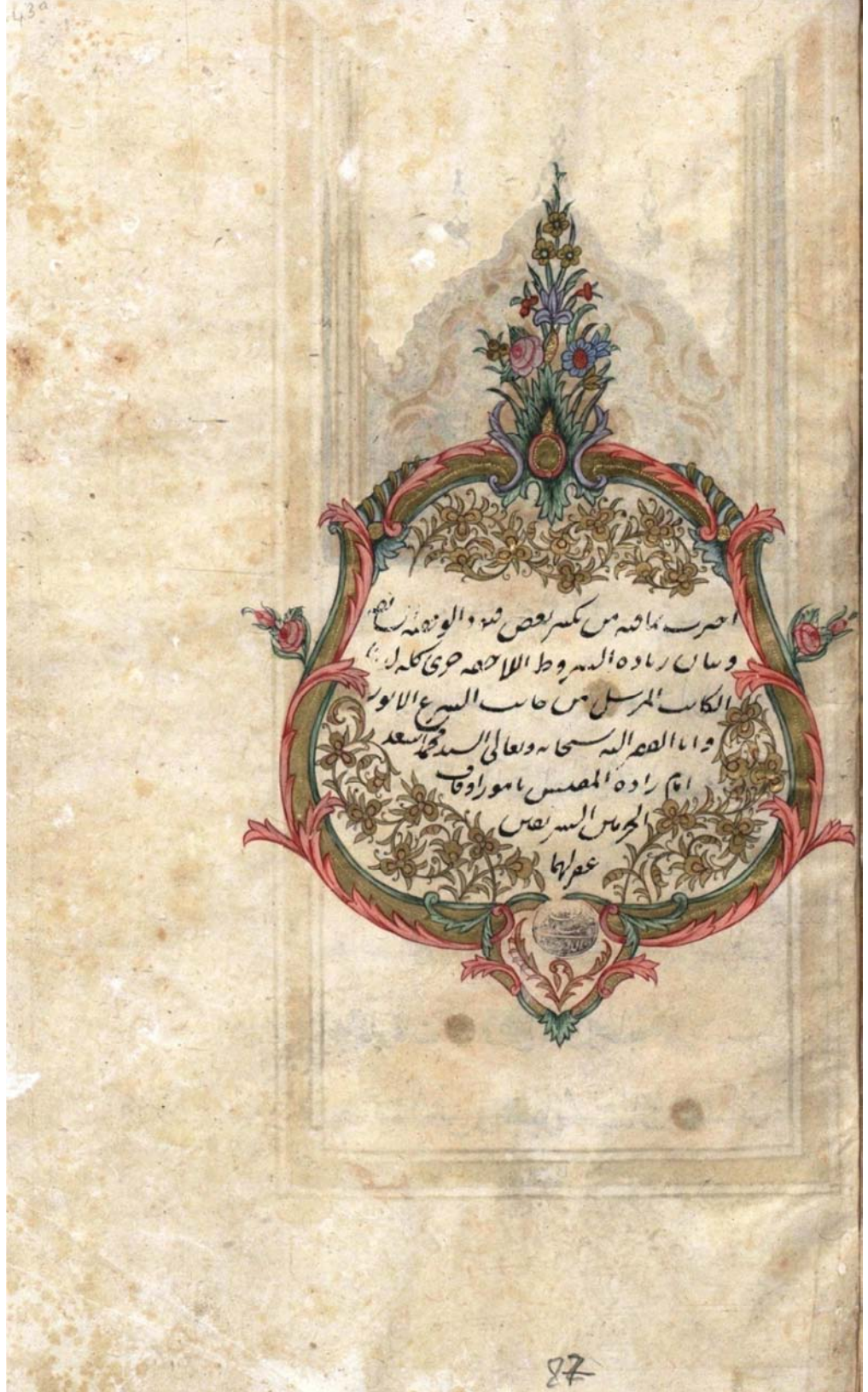
Çizim 7: Zahriye sayfası (sayfa 1)

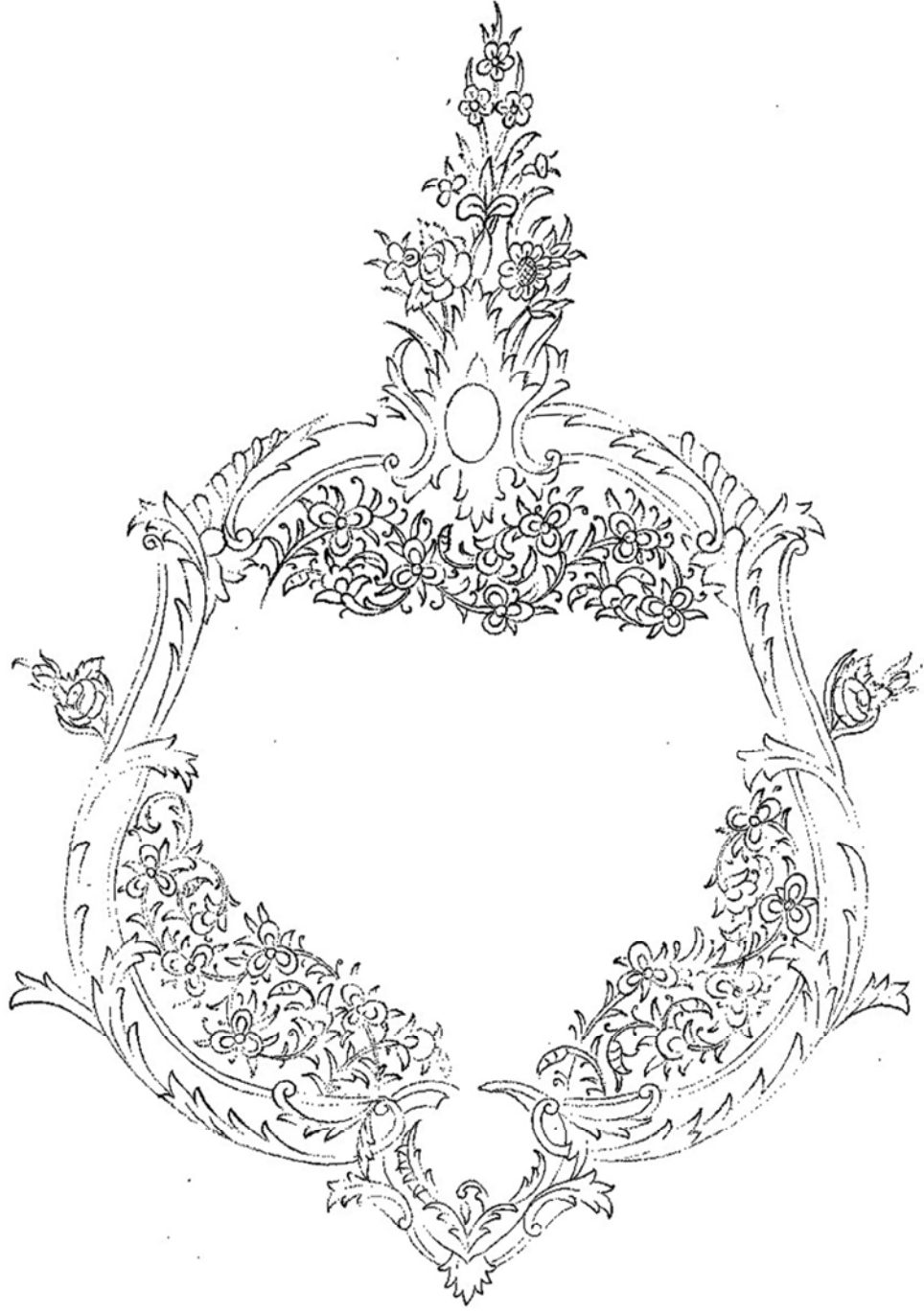
Çizim 8: Zahriye sayfası helezon çizimi (sayfa 1)

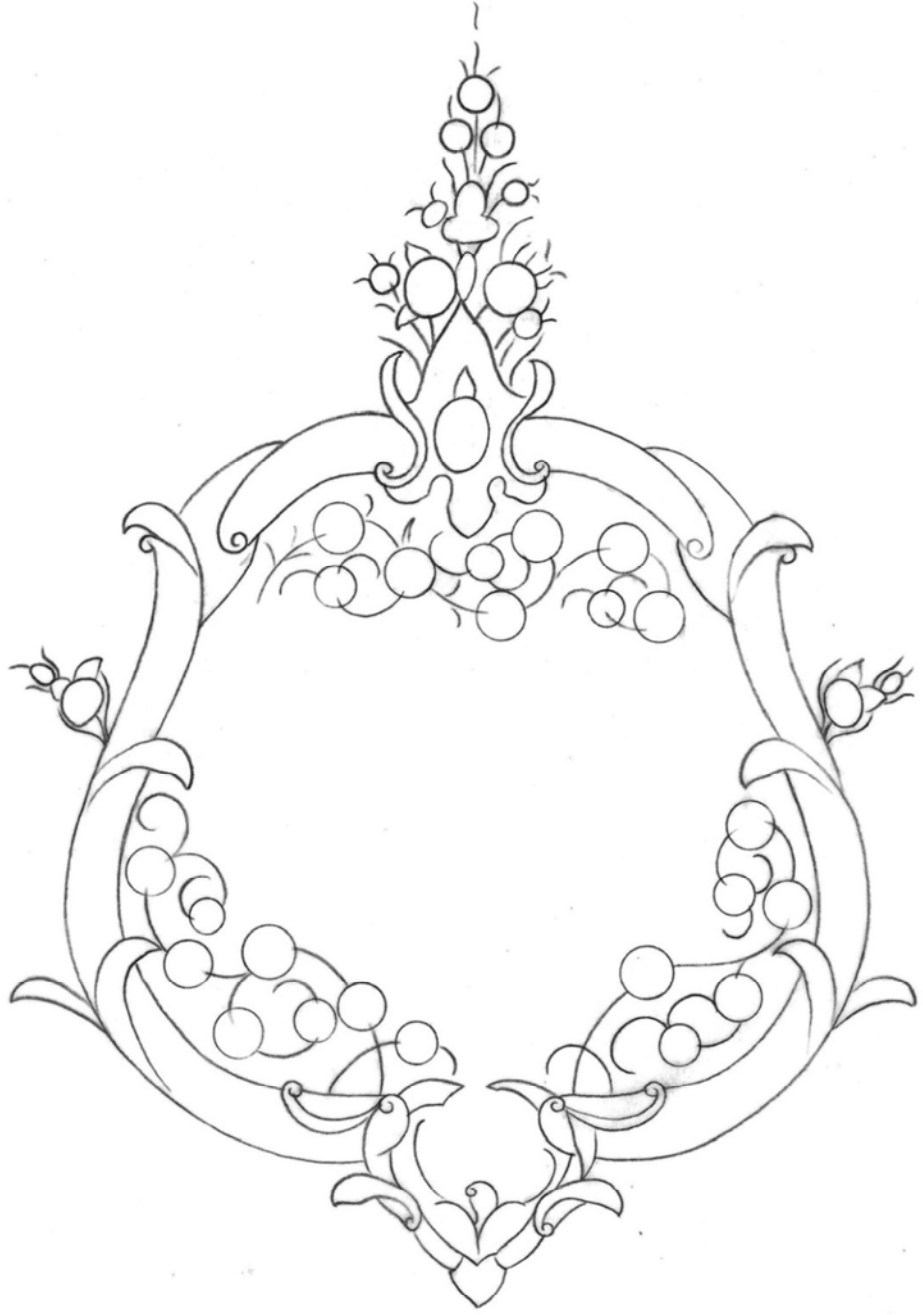
Çizim 9: Zahriye sayfası plan şeması (sayfa 1)

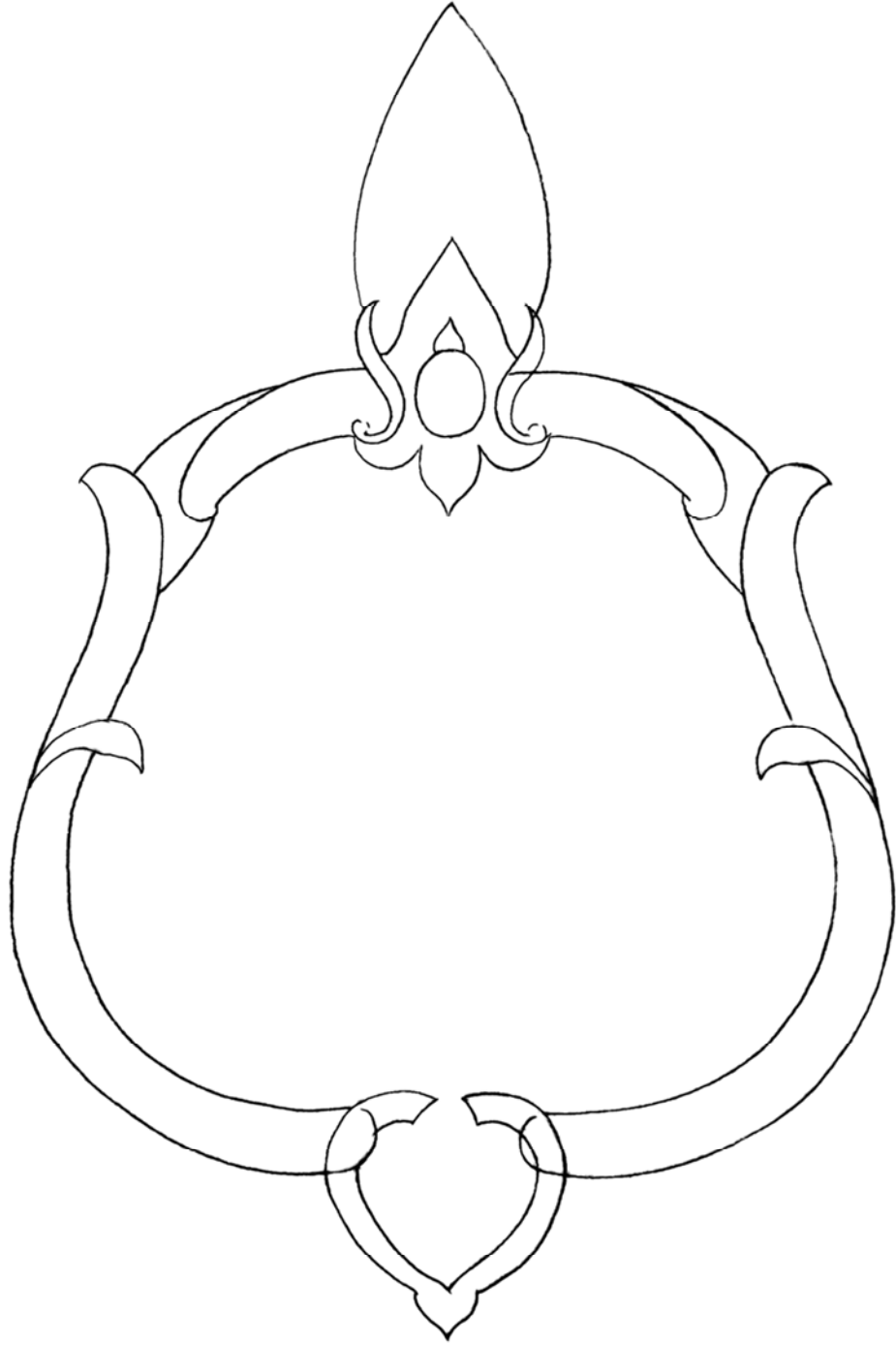
Resim 9: Zahriye sayfası (sayfa 87)

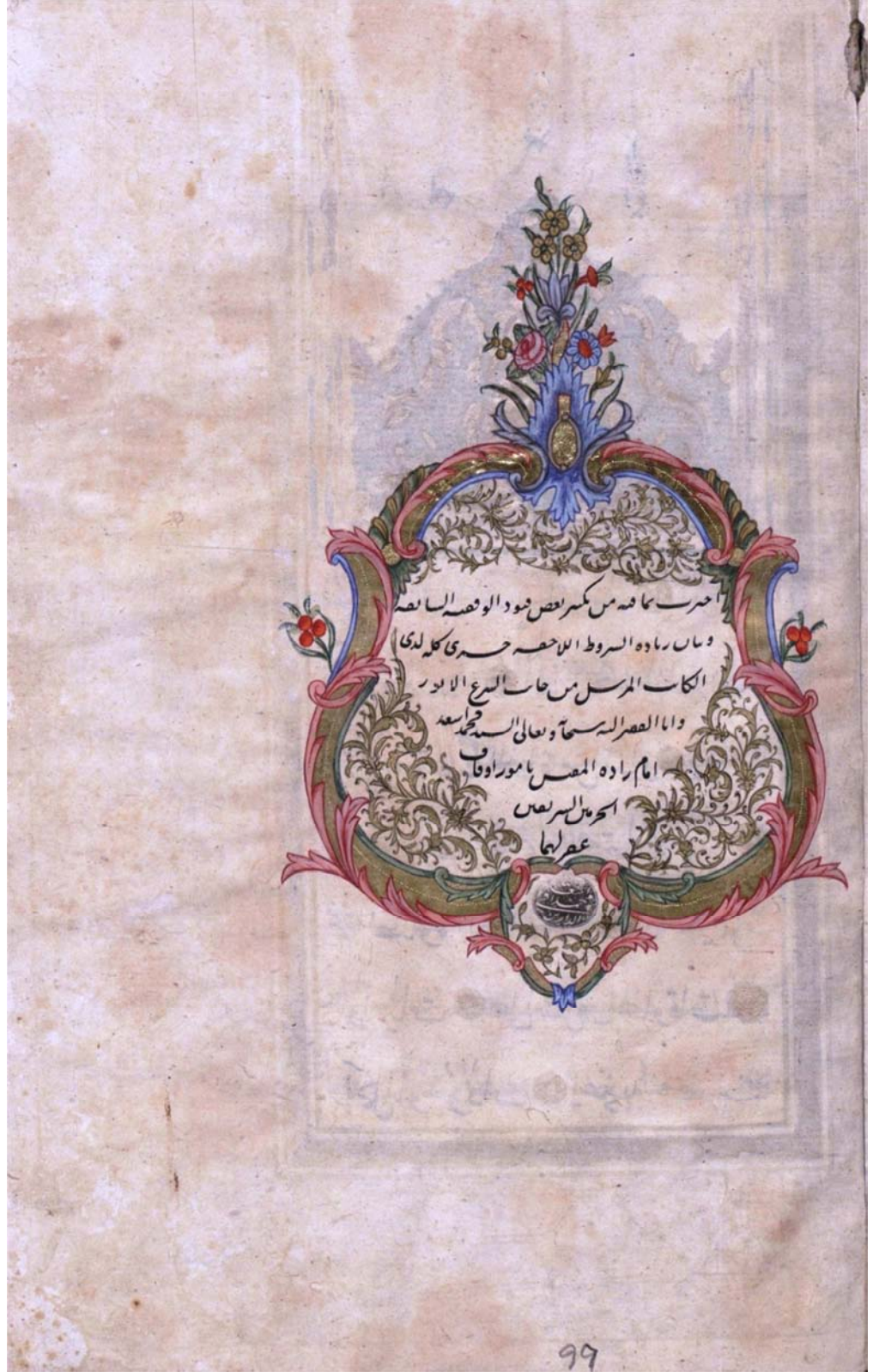
Çizim 10: Zahriye sayfası (sayfa 87)

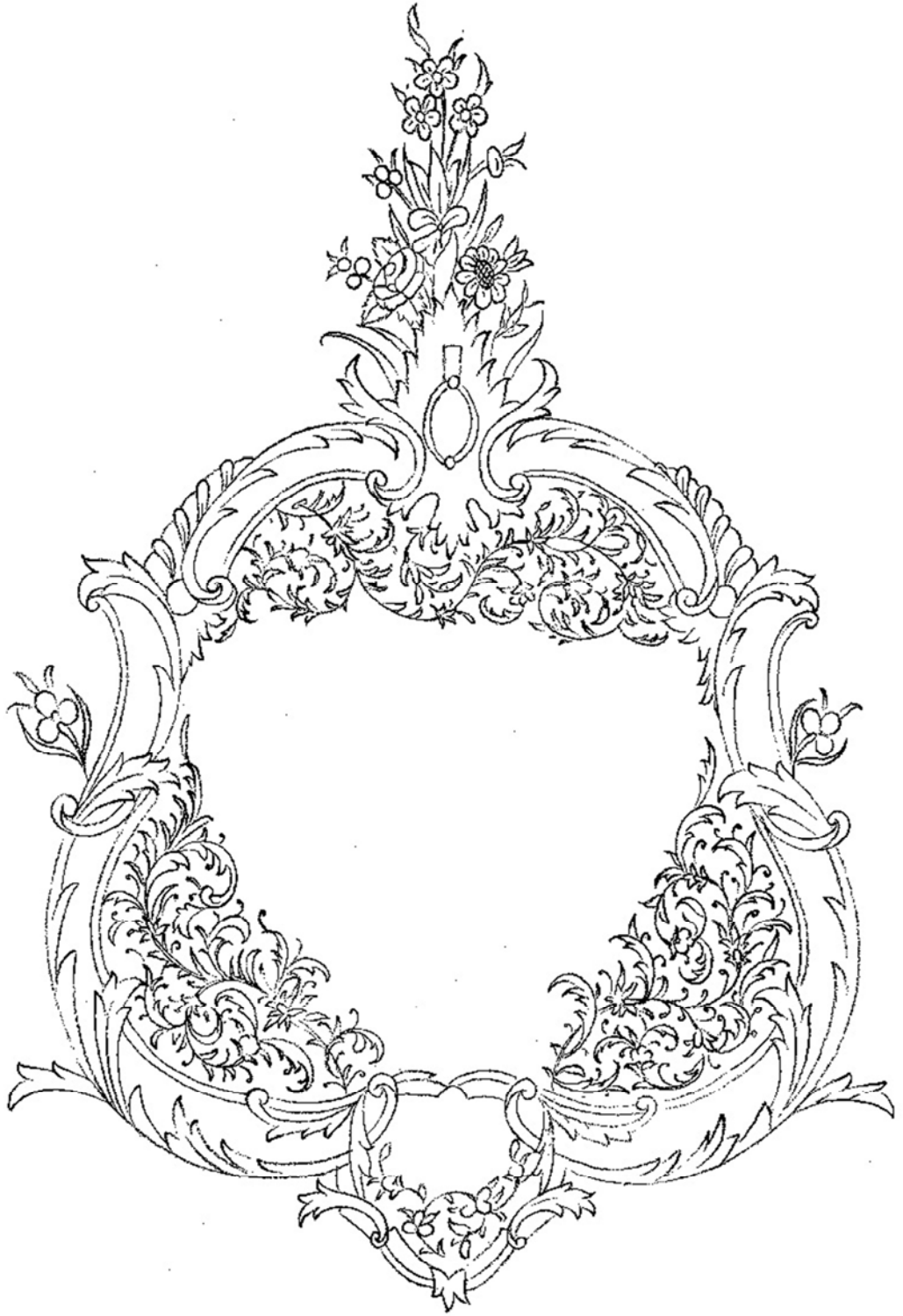
Çizim 11: Zahriye sayfası helezon çizimi (sayfa 87)

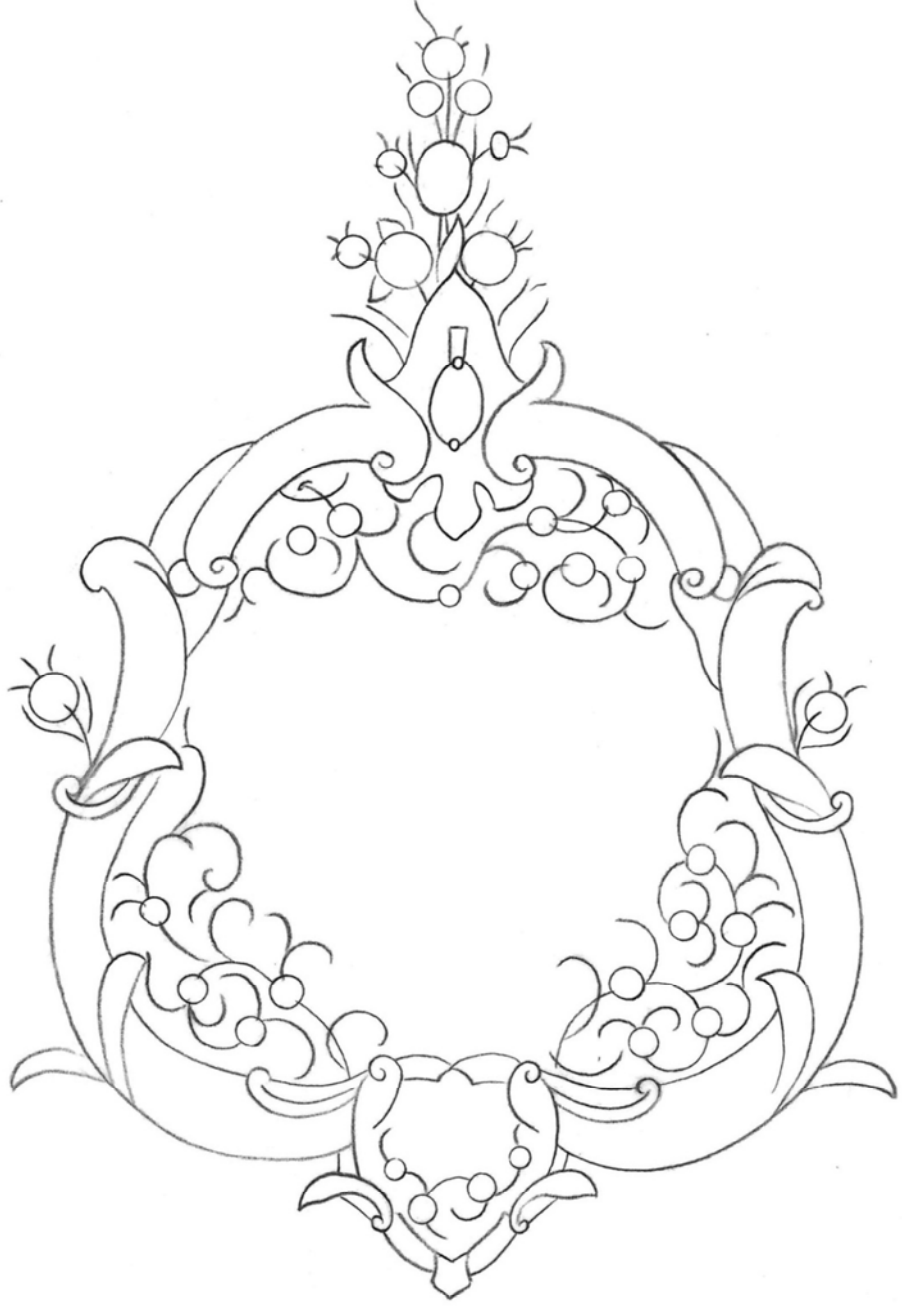
Çizim 12: Zahriye sayfası plan şeması (sayfa 87)

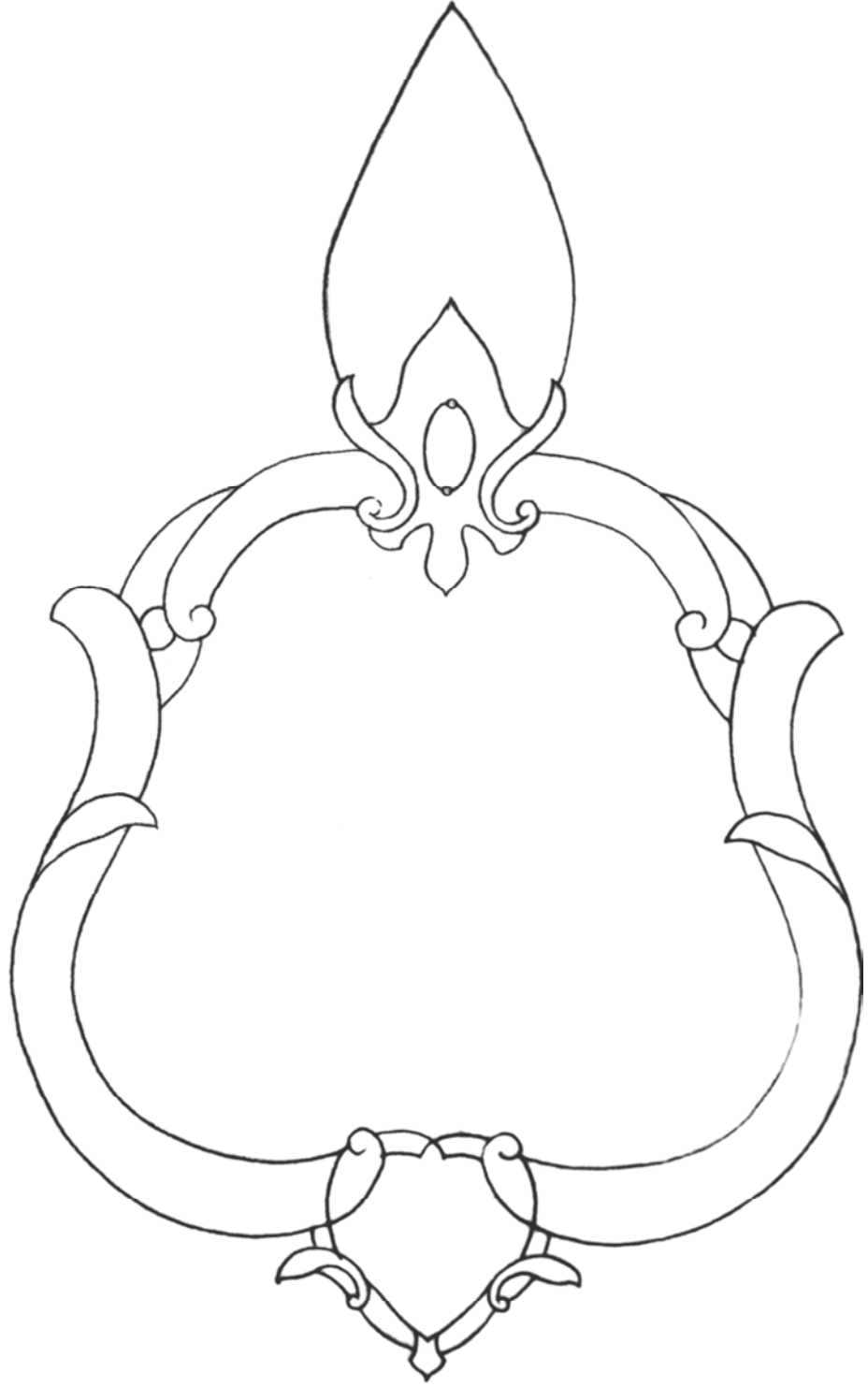
Resim 10: Zahiye sayfasi (sayfa 99)

Çizim 13: Zahriye sayfası (sayfa 99)

Çizim 14: Zahriye sayfası helezon çizim (sayfa 99)

Çizim 15: Zahriye sayfası plan şeması (sayfa 99)

2.3. Serlevha

Katalog No :B2

Sayfa Numarası : 2-3

Renkler : Altın, mavi, yeşil, pembe, kırmızı, beyaz, mor

Desendeki Motifler : S ve C kıvrımları, çelenk, kurdele, kartuş, gül, goncagül, iris, natüralist üslupta kır çiçekleri.

Vakfiyede Latin rakamı ile 2. ve 3. sayfalarda yer alan serlevha, barok - rokoko tarzında bezenmiş olup karşılıklı çift sayfa olarak düzenlenmiştir. Desende S ve C kıvrımları sıklıkla görülmektedir.

Serlevhanın sağ sayfasının üstünde yer alan taç kısmı ½ simetrik kompozisyonudur. C ve S kıvrımlı iri, etli yaprak motiflerinden oluşan bir desen yer alır. Volütle birleşen kıvrımlar ve yapraklar desenin hâkim motifleridir. Taç kısmı çevreleyen iç pervazda milimetrik ölçülerde ince cetveller bulunmaktadır. 0,5 mm, 1 mm ve 0,5 mm'den sonra 1.5 mm'lik bir cetvel açık pembe renk ile boyanmış, üzerine kırmızı renk çizgili ikili geçme işlenmiştir. 3 milimetrelik cetvelde beyaz zemin üzerine mail çizgiler arasında kırmızı renk lale motifleri yeşil yaprakları ile oldukça minik bir şekilde görülmektedir. İnce altın cetvellerden sonra + ve – formunda basit bir süsleme geçişli olarak mavi renk ile boyanmış 2 mm'lik cetvelde görülmektedir. Yazı alanı ile iç pervazı çevreleyen cetveller sıvama altın ile boyanmıştır. Cetvellerden hemen sonra her iki sayfada da klasik tarzda görülen koltuk kısmı bordür dışına çıkarılarak uygulanmıştır. Çelenk ve kurdele ile iki iplik tarzında bir desen hazırlanmıştır. Badem formu kazanan dilimlerin içerisine farklı renk ve şekillerde natüralist çiçekler işlenmiştir. Karşılıklı iki sayfada da görülen koltuk deseni, kompozisyon, renk ve uygulanış açısından aynı gözükmeyle birlikte ölçü olarak birbirinden farklıdır. Sağ sayfada 11 badem formu bulunurken sol sayfada badem sayısı 9'a inmiştir.

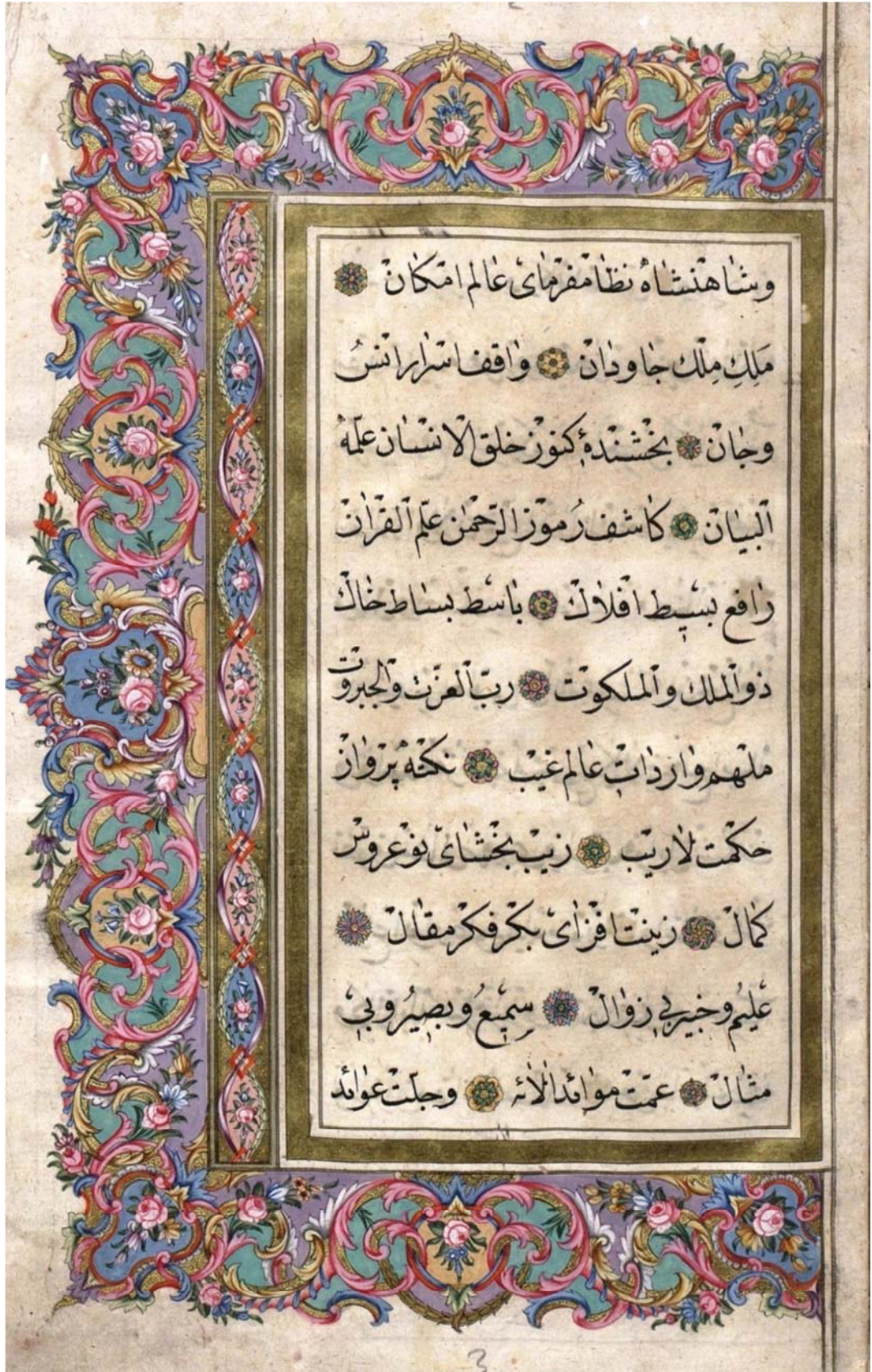
Sayfaların en dışında görülen kenar suyu bezemesini oldukça girift şekilde barok-rokoko desen çevrelemektedir. Burada kıvrım dallar, güller ve natüralist çiçekler bir arada kullanılmış, tonlamalı şekilde boyanmıştır. C kıvrımlarının daha çok seçildiği desende, volütle birleşen akantus yaprakları, kartuş, çelenk, gül, iris ve yine natüralist

üsluptaki kır çiçekleri görülmektedir. Kenarsuyu bezemesinde zeminde; yeşil, eflatun, altın, kirlı sarı, mavi renkleri görülürken; motiflerde beyaz, mavi, altın, sarı, yeşil, kahverengi, turuncu, mor, pembe renkleri farklı tonlarıyla görülmektedir.

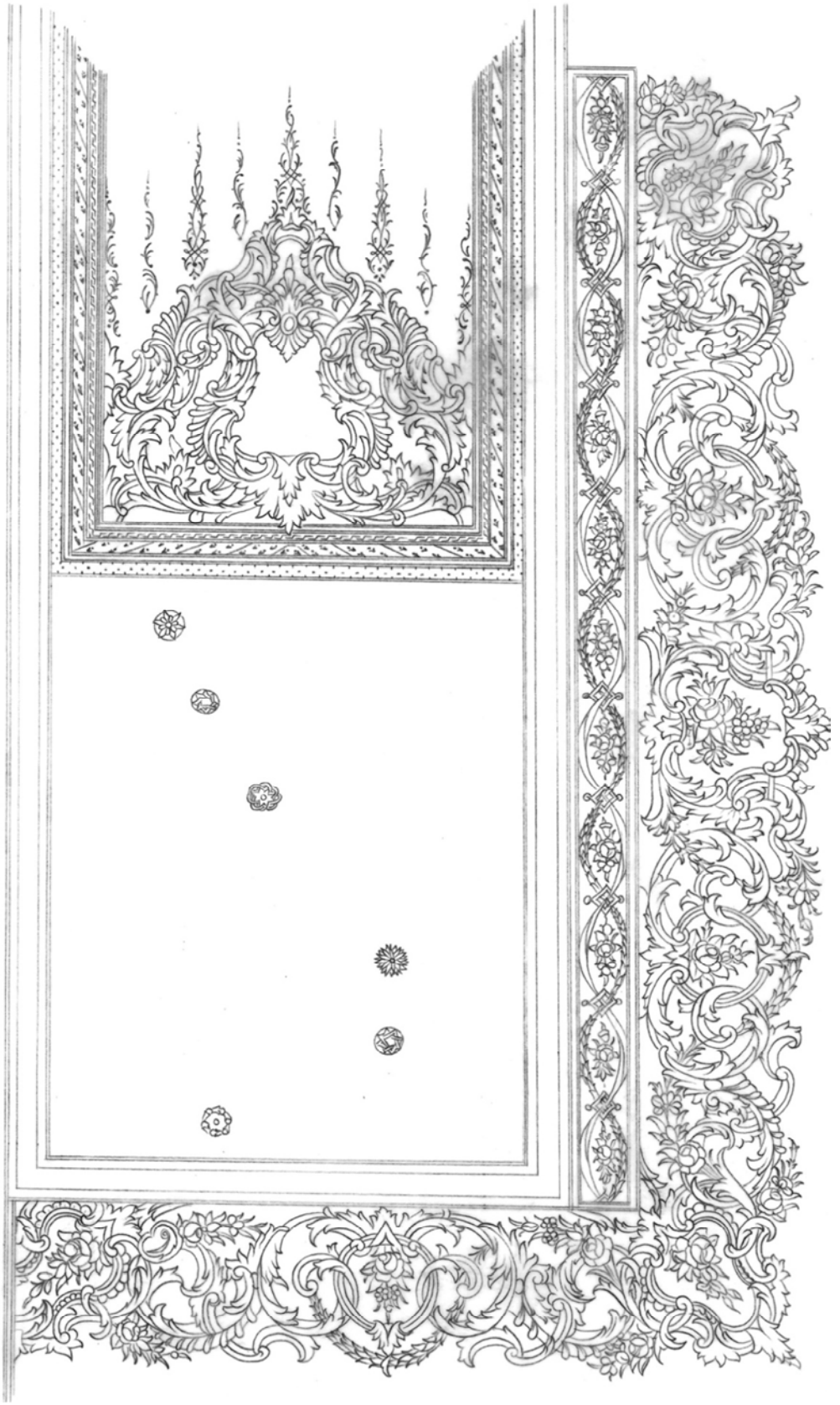
Metin içerisinde 19 tane durak kullanılmıştır. 11 adet penç görünümünde 6 dilimli şeşhane durak, 4 adet çark-ı felek durak ve 4 adet mücevher durak bulunmaktadır. Duraklarda mavi, yeşil, sarı, pembe, turuncu renkleri mevcut olup durak içlerinde de sayfanın tamamına hâkim olan gölgelendirme usulü boyama yapılmıştır. Duraklardaki altın alanlar üzerine iğne perdahı tekniğı uygulanmıştır.

Resim 11: Serlevha (2. sayfa)

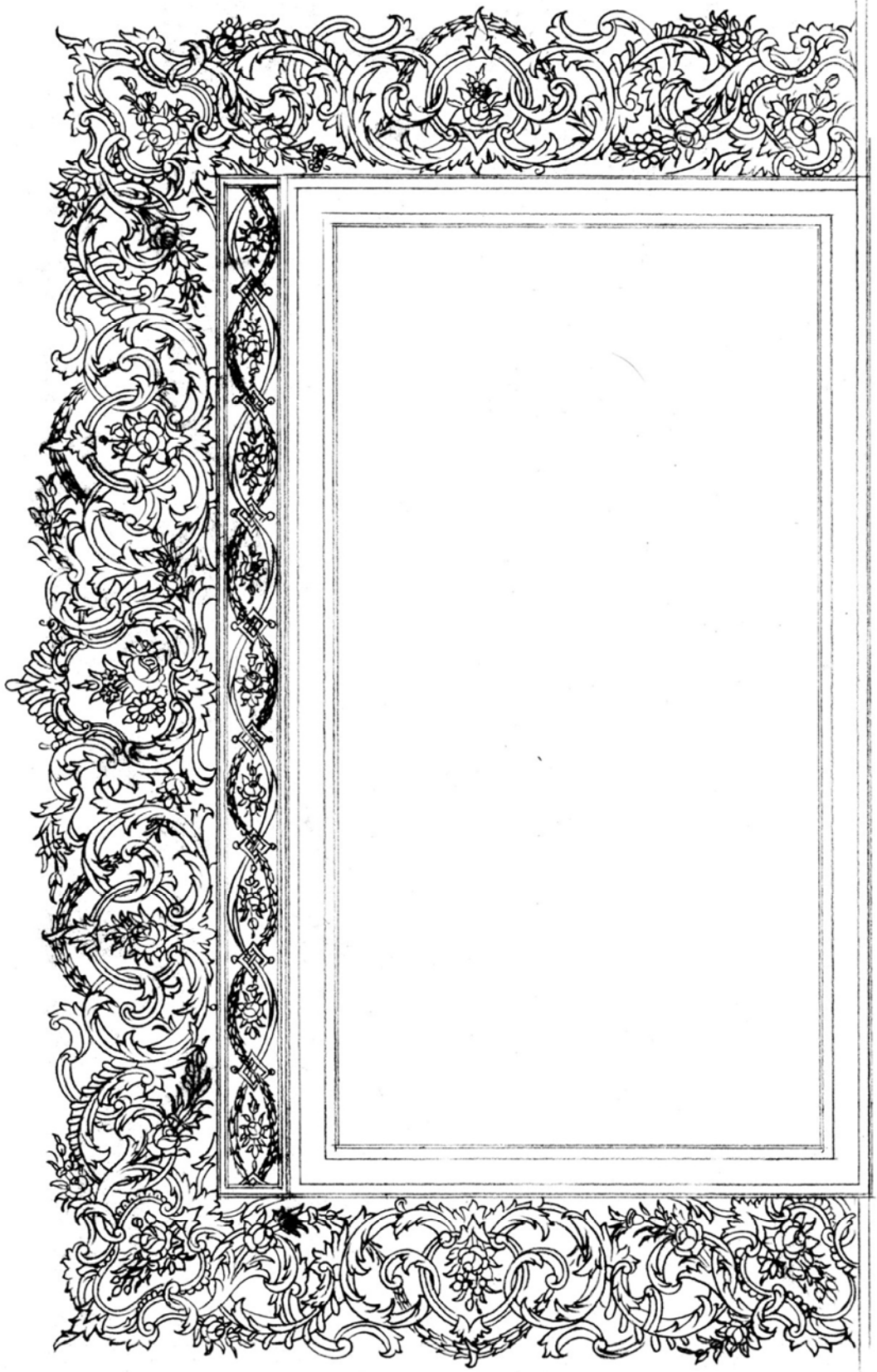
Resim 12: Serlevha (3. sayfa)

Çizim 16: Serlevha çizimi (2. sayfa)

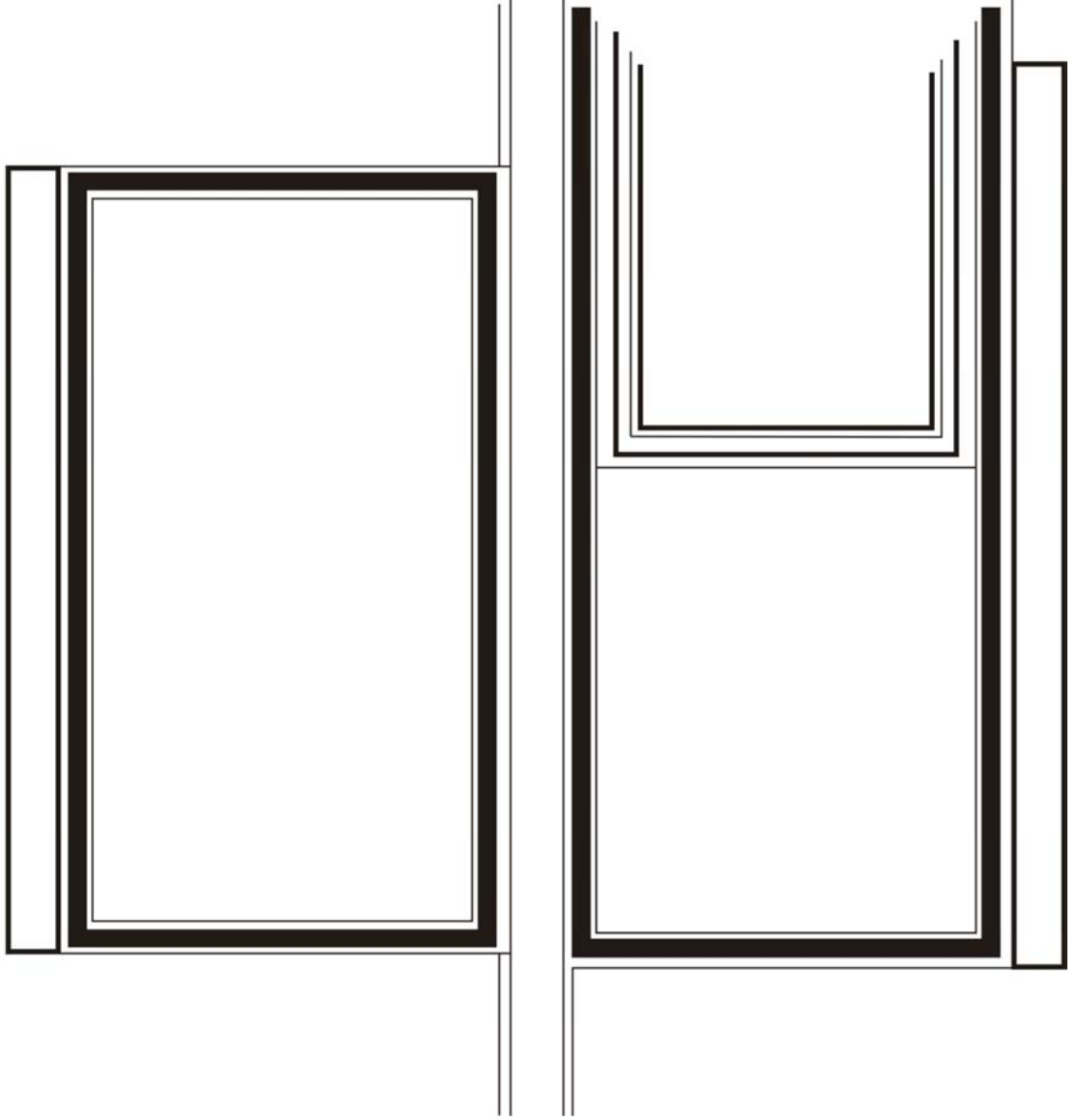
Çizim 17: Serlevha helezon çizimi (2. sayfa)

Çizim 18: Serlevha çizimi (3. sayfa)

Çizim 19: Serlevha helezon çizimi (3. sayfa)

Çizim 20: Serlevha, plan şeması

Serlevha sayfasındaki işlenen durak çeşitleri

Resim 13: 2. Sayfa durakları

Çizim 21: 2. Sayfa durak çizimleri

Resim 14: 2. Sayfa durakları

Çizim 22: 2. Sayfa durak çizimleri

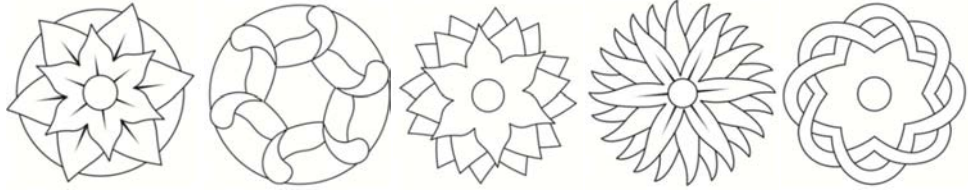
Resim 15: 3. Sayfa durakları

Çizim 23: 3. Sayfa durak çizimleri

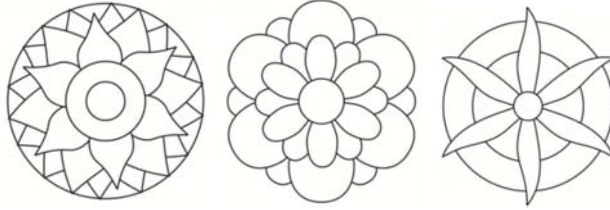
Resim 16: 3. Sayfa durakları

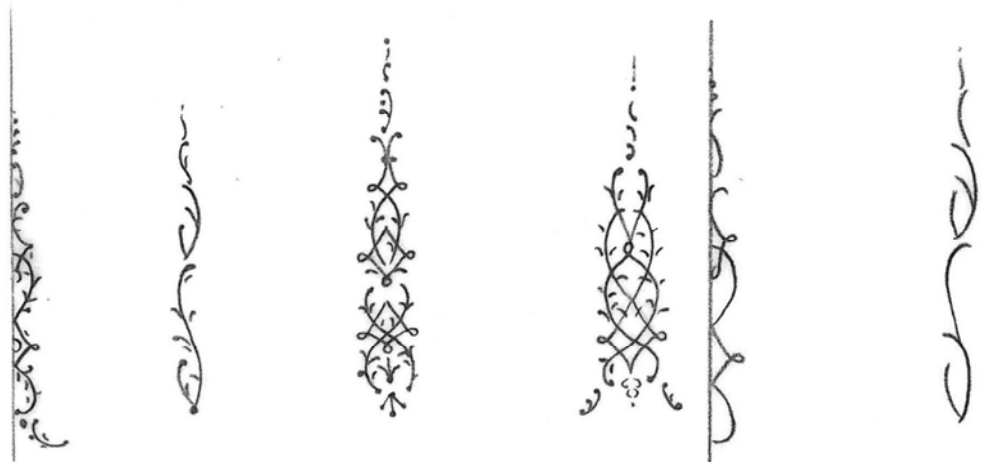
Çizim 24: 3. Sayfa durak çizimleri

Resim 17: 3. Sayfa durakları

Çizim 25: 3. Sayfa durak çizimleri

Çizim 26: Serlevha tığ çizimleri

2.4. Fasil Başı Sayfaları

Katalog No : B3

Sayfa Numarası : 88, 100

Desende Kullanılan Renk : Altın, sülyen, mavi, yeşil, pembe, kırmızı, mor, sarı, beyaz

Kullanılan Motifler :S ve C kıvrımları, natüralist üslupta çiçekler, akantus yaprakları, kartuş, hatayi, goncagül, penç, yaprak

88 ve 100 numaralı sayfalar, ikinci ve üçüncü vakfiyelerin başı olması dolayısı ile bezemeli fasıl başı sayfalardır. İki sayfanın fasıl başı aynı kompozisyon düzeninde tasarlanmış olup sadece sayfa etrafındaki halkar desenleri farklıdır. Yazıyı çevreleyen cetveller 0,5 mm altın, 2 mm boşluk, 5 mm altın, 2 mm boşluk ve 0,5 mm altındır. Taç kısmı çevreleyen iç pervazdaki 3 mm'lik cetvel, turuncudan sarıya geçişli boyanarak dilimlere ayrılmıştır. Dilimlerin arasındaki beyaz alan üzerine, yeşil ve kırmızı fırça darbeleriyle serlevhada da görülen küçük lale çiçekleri işlenmiştir. 2 mm'de ikili basit zencerek yapılmıştır. Çizgilerde mesafe ve hizaya çok dikkat edilmemiştir. 3 mm'lik cetvel nokta ve artılardan oluşmuştur.

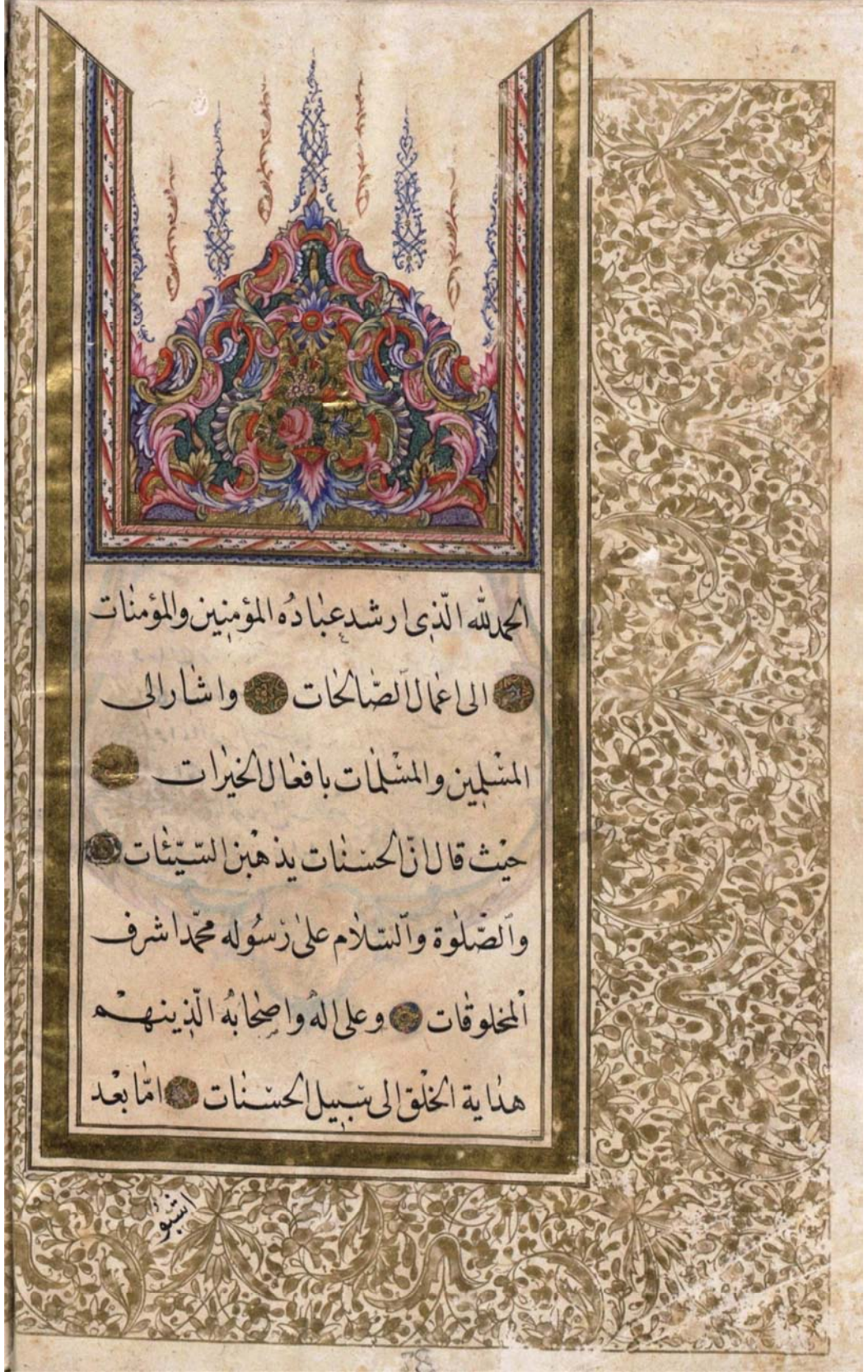
Her iki risalenin fasıl başındaki taç kısımları, 19. yüzyıl batı etkisiyle Türk barok-rokoko motiflerle bezenmiştir. ½ simetrik kompozisyonudur. S ve C kıvrımları ile volütle birleşen akantus yaprakları desenin ana hatlarını oluşturmuştur. C kıvrımlı yaprak motiflerinin sağ ve sol yöne yerleştirilmesiyle desende bir hareketlilik sağlanmıştır. Desenin simetri ekseninde kartuş oluşturulmuştur. İçi altın kaplanan alana, dönemin vazgeçilmez çiçeği gül ve bahçe çiçekleri demet halinde natüralist üslupta işlenmiştir. Desenin zemininde görülen yoğun altın yapıştırma olarak uygulanmış, üzerine işlenen motifler ise mavi, yeşil, sarı, pembe, eflatun, sülyen ve beyaz renk boyalar ile gölgelendirilerek boyanmıştır. Motif aralarında kalan küçük zeminler yeşil ve mor renk ile boyanmış, üzerlerine de bu renklerin daha koyusu ile noktalar konulmuştur. Zemini altın olan alanlara iğne perdahı yapılmıştır. Yoğunluktan boşluğa geçişte önemli bir yeri olan tığlar, desenin hemen üzerinden başlayıp sayfanın üst sonuna doğru

yerleştirilmiştir. Ana tığlar lacivert renk ile işlenirken, ara tığlarda kırmızı renk görülmektedir. Altın, ufak fırça dokunuşlarıyla tığlara da taşınmıştır.

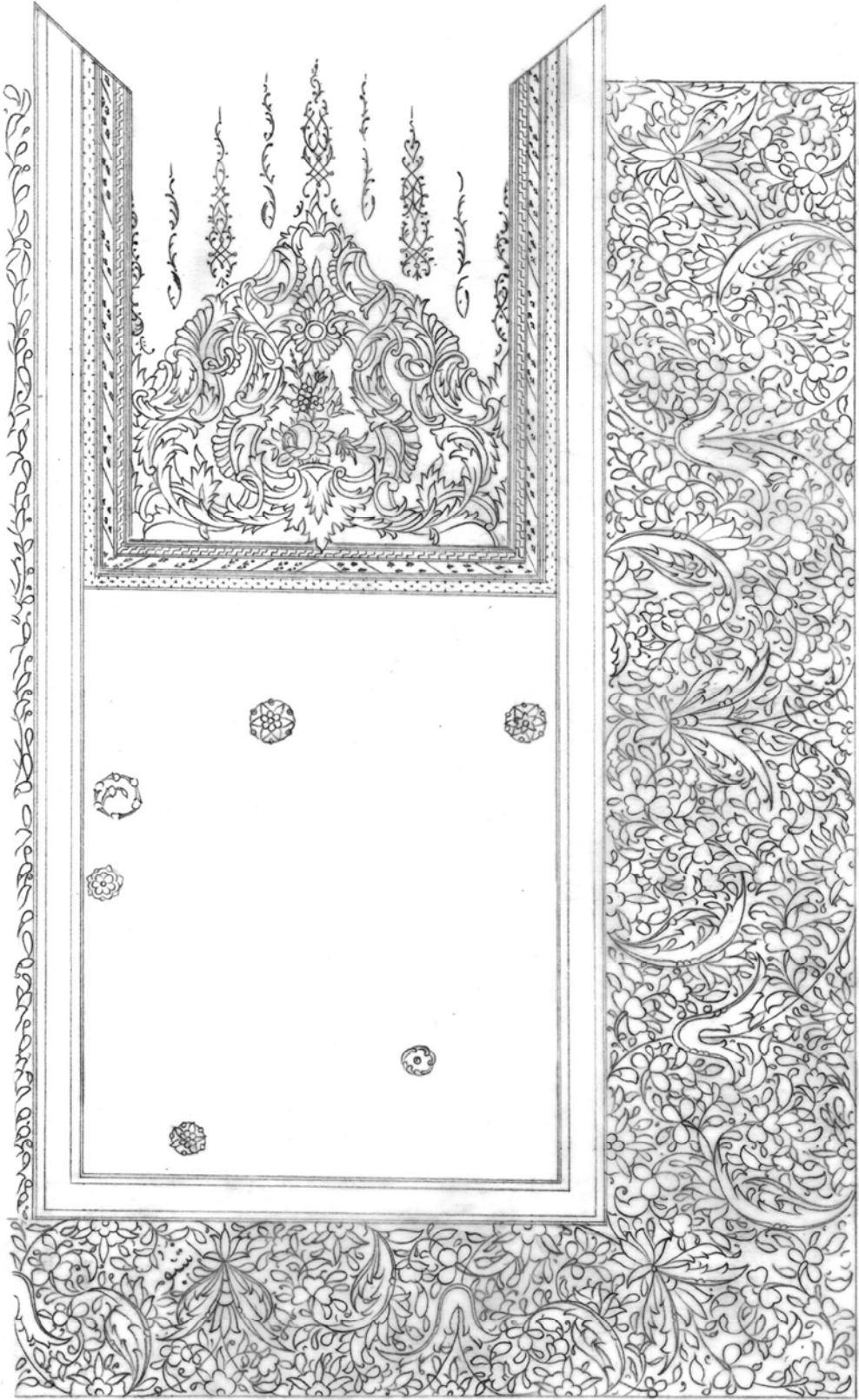
88 ve 100 numaralı fasıl başı sayfalarının kenarsuyu bezemeleri halkardır. Halkari desenler ince cetvelli kapalı form içinde çalışılmıştır. $\frac{1}{4}$ simetrik kompozisyon özelliği göstermektedirler, ancak motifler incelendiğinde silkelenmiş desen üzerinde serbest bir tavır sergilendiği gözükmektedir. Üst ve alt cetvele birleştirilmiş yarım pençler kompozisyonun en önemli ögesidir. Genellikle alt cetveldeki yarım pençlerden çıkan dallar, ana motiflere giriş yapıp, motiften tekrar üstteki kuzuya dayanmış olan yarım pençlere girmektedir. Kompozisyonun kapalı form olması, motif ve yaprak yoğunlukları ile gözün helezonu tam algılaması sağlanmış, ancak dalların motif birleşimleri de tam olarak çizilmemiştir.

88. sayfada yarım pençten çıkan dallar ortaya yerleştirilmiş iri goncagül motiflerine girmektedir. Goncagüller, desen içerisinde iki farklı şekilde çizilmiştir. Desen içerisinde bütün halde üç yerde görülen goncagül, çelenk yaprakları hançerli yaprak formunda ve meşimesiz olarak çizilmiştir. İkinci farklı goncagül motifinde ise motifin sap kısmından aşağı doğru uzanan küçük yapraklar ile yine hançer yapraklar görülmektedir. Çelenk yaprakların ortasında hatayinin üst kısmını andıran meşime bulunmaktadır. Desende C formunda iri hançer yapraklar mevcut olup, yaprakların sırtından yarım hatayi motifi çıkmaktadır. 100. sayfanın halkar bezemesinde dalların giriş-çıkış yaptığı yerlere hatayi motifleri işlenmiştir. Kurtarıcı motif olarak yarım pençlerden çıkan dallar, motiflerle tam bağlantılı değildir. Kompozisyonun boş alanları birbiri üzerinden çıkan yaprak ve küçük boyutta çizilen goncagüllerle doldurulmuştur.

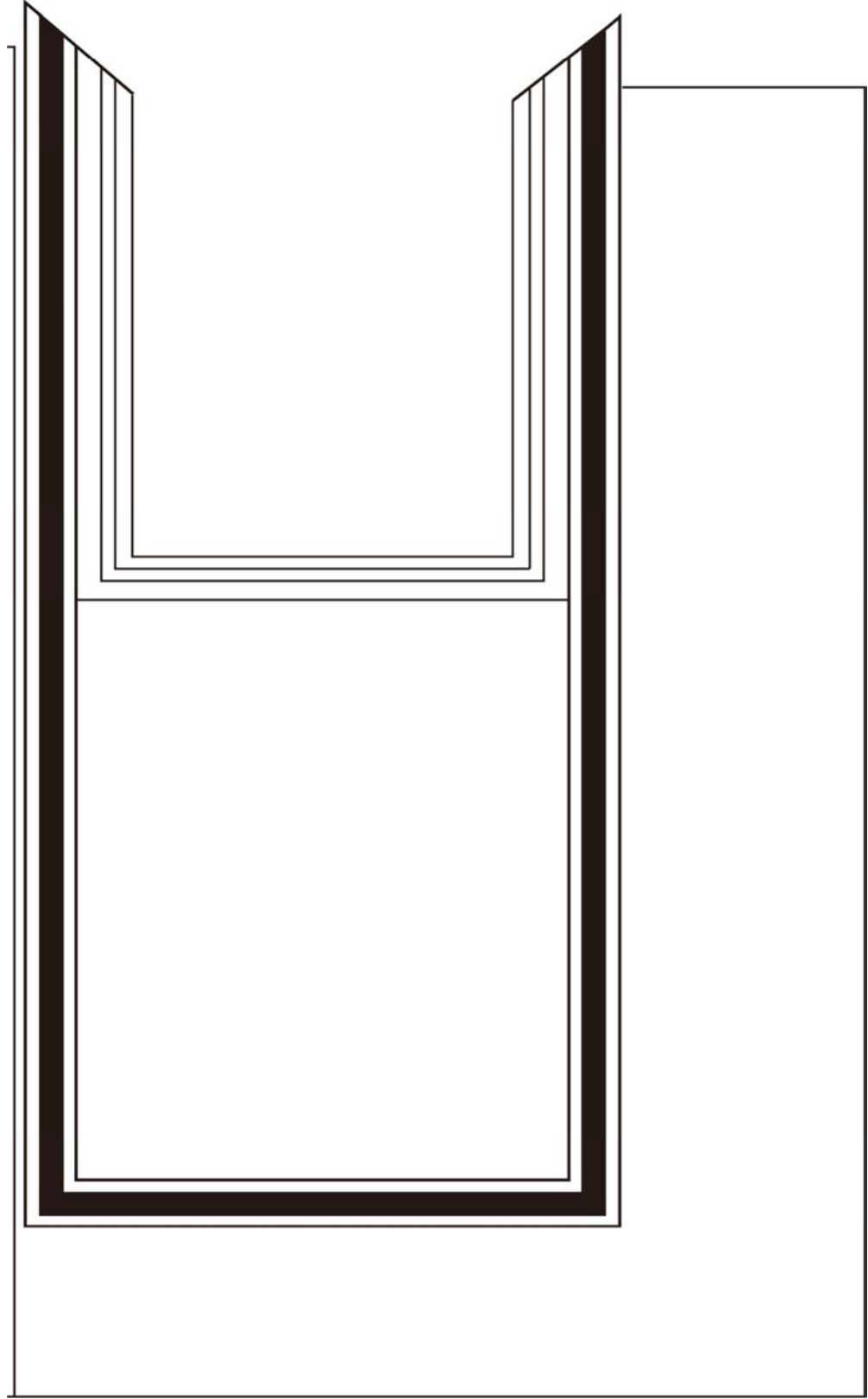
Fasıl başı sayfalarında toplam 14 durak olup, 8 tanesi farklı şekilde işlenmiştir. Bazı duraklar etli çanak yaprakları olan gonca güllerin ardışık sıralanmasıyla çark-ı felek görünümü kazanmıştır. Bazı duraklar ise dairesel form içine uzun ve kısa yapraklarla oluşturulmuş yıldızlı benekler gibi görünmektedir. Mücevher durak, 5 katmerli 6 dilimli penç görünümlü şeshane duraklar ve çarkifelek duraklar görülen durak çeşitleridir. Mavi, mor, yeşil, turuncu, pembe renkler ile boyanan duraklarda altın da kullanılmış, altın alanların üzerine iğne perdahı yapılmıştır.

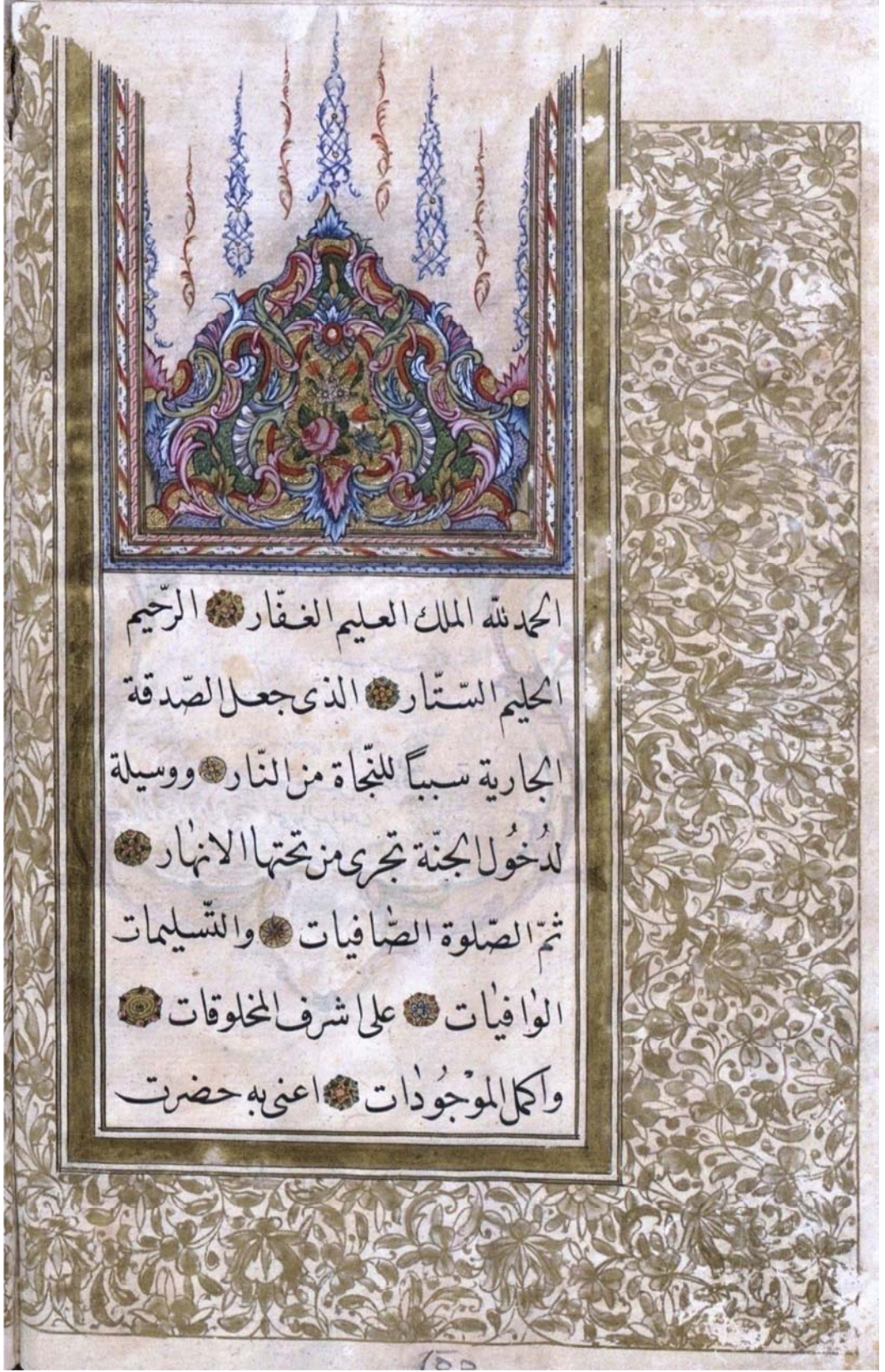
Resim 18: Fasil başı sayfası (88. sayfa)

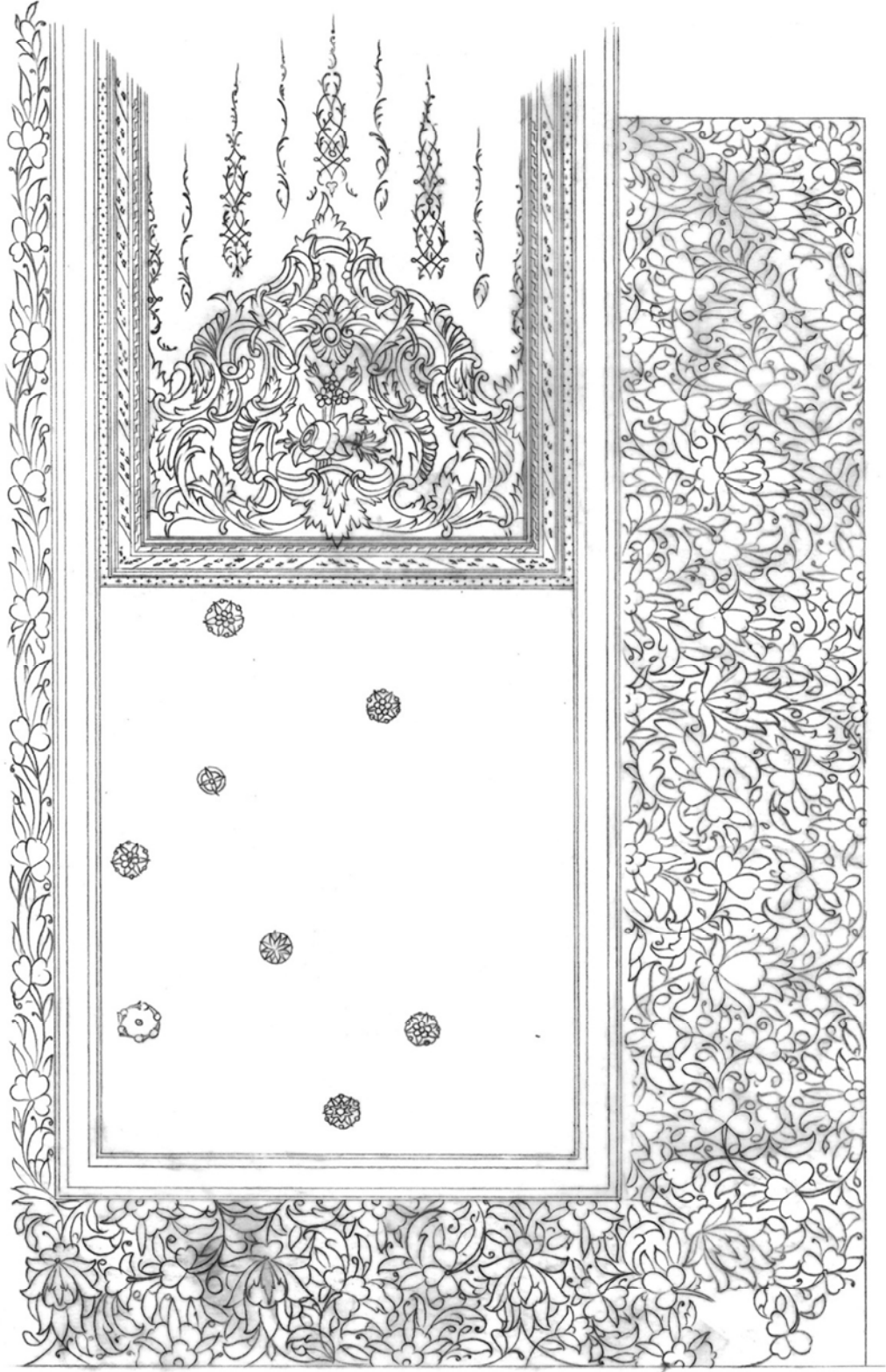
Çizim 27: Fasl başı sayfası çizimi (88. sayfa)

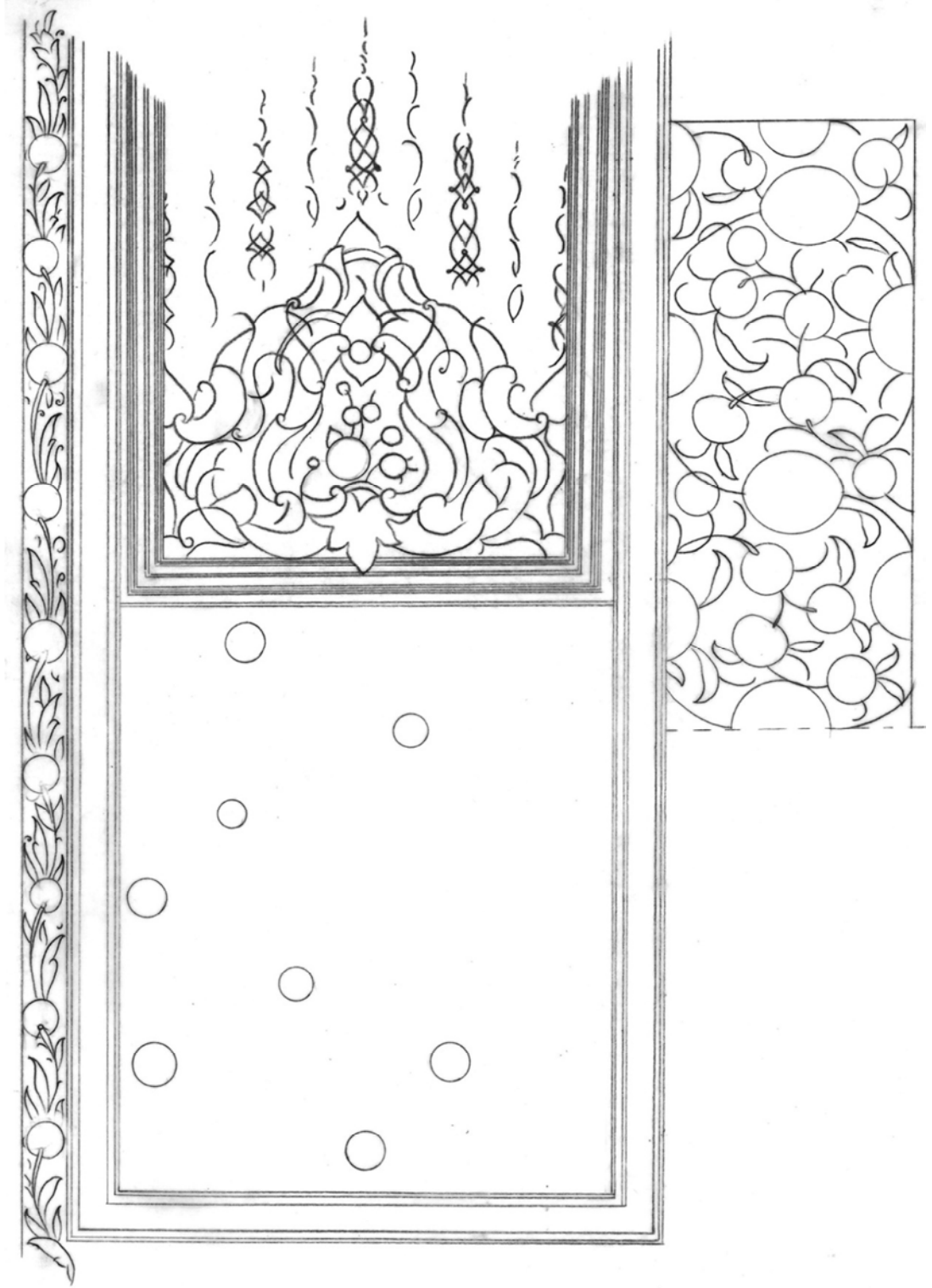
Çizim 28: Fasil başı sayfası plan şeması (88. sayfa)

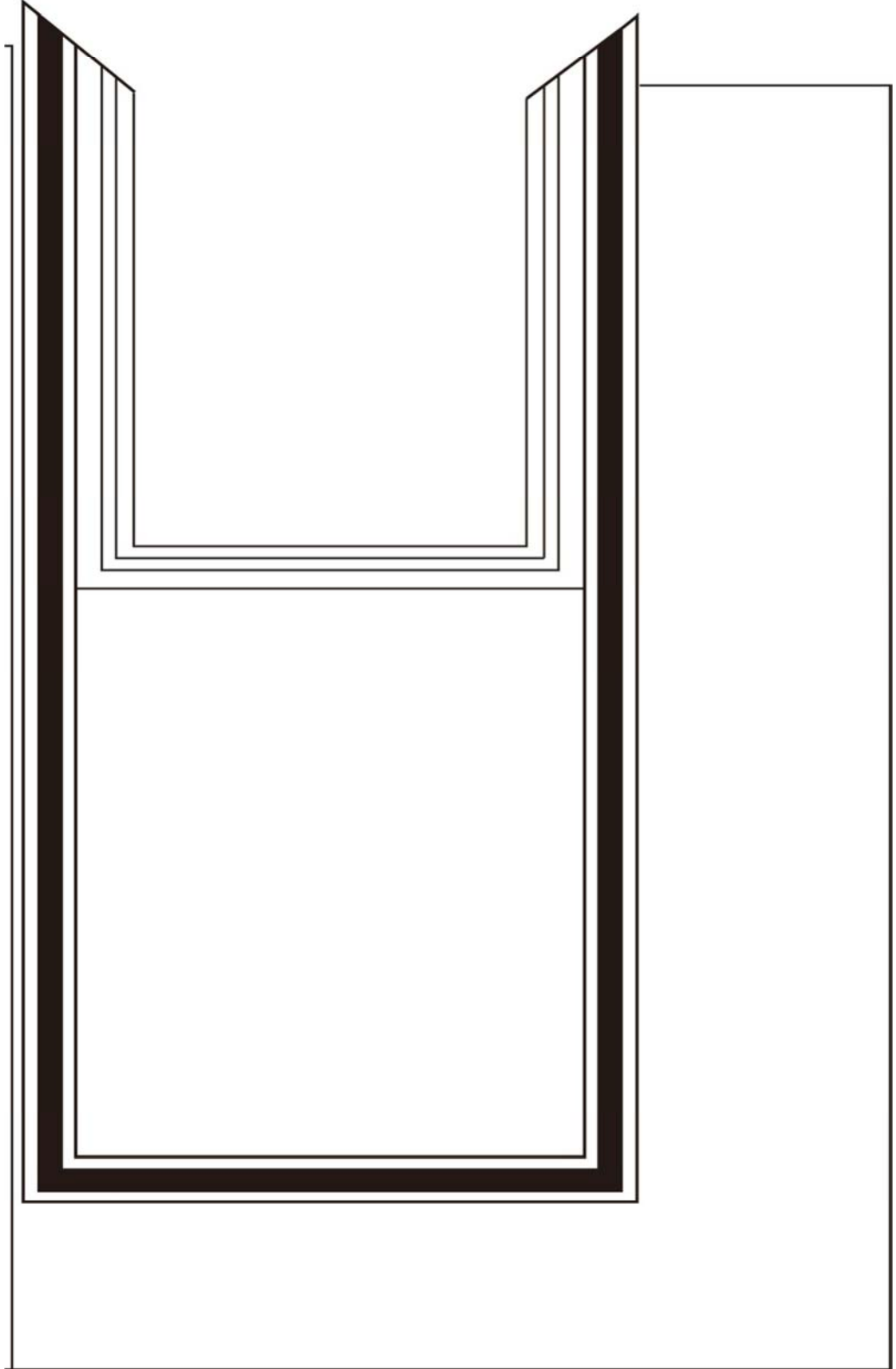
Resim 19: Fasil başı sayfası (100. sayfa)

Çizim 29: Fasil başı sayfası (100. sayfa)

Çizim 30: Fasil başı sayfası helezon çizimi (100. sayfa)

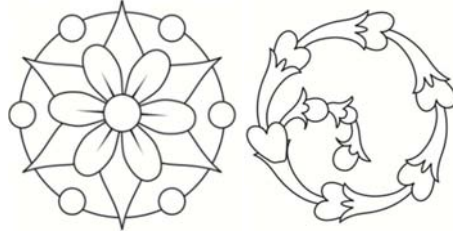

Çizim 31: Fasil başı sayfası (100. sayfa) plan şeması

Fasıl başı sayfalarında işlenen durak çeşitleri

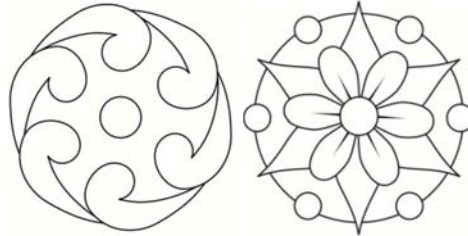
Resim 20: 88. Sayfa durakları

Çizim 32: 88. Sayfa durak çizimleri

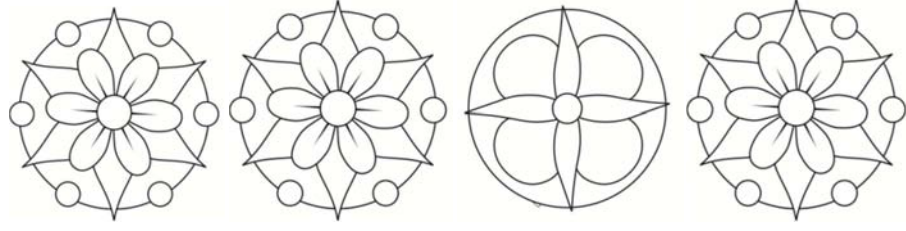
Resim 21: 88. Sayfa durakları

Çizim 33: 88. Sayfa durak çizimleri

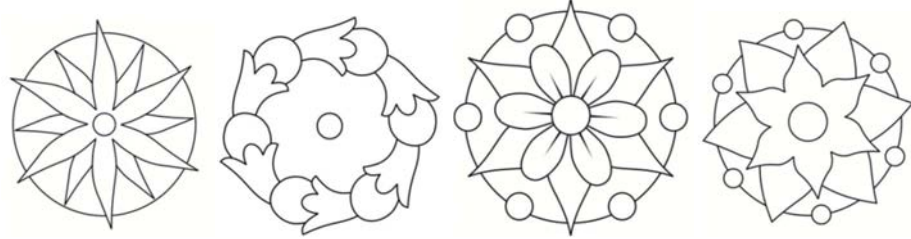
Resim 22: 100. Sayfa durakları

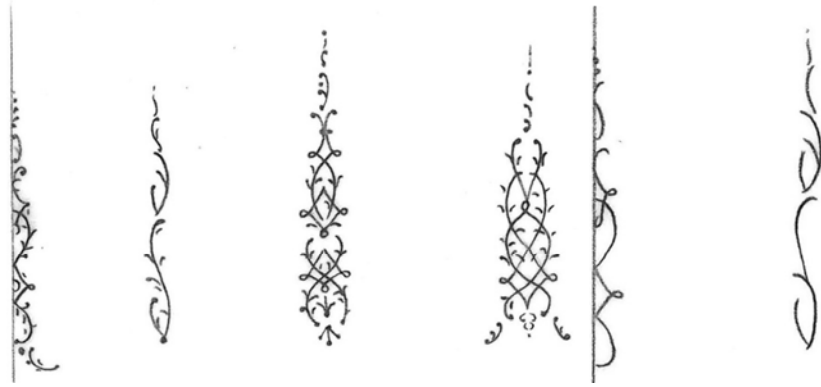
Çizim 34: 100. Sayfa durak çizimleri

Resim 23: 100. Sayfa durakları

Çizim 35: 100. Sayfa durak çizimleri

Çizim 36: Fasil başı sayfası tiğ çizimleri

2.5. Kenarları Bezemeli Sayfalar

Katalog No : C1

Sayfa Numarası : 4-5, 10-11, 16-17, 22-23, 38-39, 40-41, 48-49, 50-51, 54-55, 58-59,63, 76-77, 82-83, 96

Desendeki Renk : Altın

Motifler : Penç, hatayi, goncagül, yaprak

Yukarıda numaraları verilen tezhipli sayfalar karşılıklı olarak aynı desen, motif, renk ve kompozisyon özelliklerine sahiptir. Yazıyı çevreleyen cetveller, 0,5 mm altın, 2 mm boşluk, 5 mm altın, 2 mm boşluk, 0,5 mm altın olarak çizilmiştir. 5 mm'lik cetvel sıvama altın boyanmıştır. Cetvellerin üst ve alt kısmındaki kenarsuyu kalınlığı 3 cm civarında iken dar kenar düşünülen yan kısımda 6 cm civarındadır.

Düz altın zeminli cetvellerle çevrelenen metin etrafına esas halkari tezhip uygulanmıştır. Kataloğun tüm sayfalarının desen şeması küçük farklılıklar dışında aynı şekilde oluşturulmuştur. Kompozisyonlar $\frac{1}{4}$ simetrik kompozisyon düzeninde görünmektedir. Karşılıklı olarak bezenen sayfalarda simetrik kompozisyon algısı verilmiştir ancak tam bir simetri uygulanmamıştır. Motifler, şema içinde aynı yerde ve yönde bulunmakla birlikte meşimelerinde, taç yaprak adedinde, ebat ve iççiliğinde farklılıklar göstermektedir. Silkeleme usulünde geçirilen desen daha sonra sanatçı tarafından sayfaya işlenmiştir.

Kapalı formda çalışılan desenlerde hatayi, penç, goncagül ve yaprak motifleri kullanılmıştır. Cetvel kenarlarındaki yarım pençlerden çıkış yapmış dallar, bir sonraki yarım pençlere bağlanmıştır. Penç motifiyle başlayan desende büyük dallar üzerine hatayiler yerleştirilmiş, goncagül motifleriyle bitirilmiştir. Kompozisyonlarda farklı boyutlarda daha çok yaprak ve gonca motifleri kullanılmış, zemin hiç boşluk bırakılmaksızın irili ufaklı yaprak motifleriyle yoğun bir şekilde işlenmiştir.

4 ve 5. sayfaların kenarsuyu bezemesinde ana motif olarak hatayi motifi kullanılmıştır. İki sayfa hatayileri arasında meşimede görülen ufak farklılıklar mevcuttur. 10 ile 11.sayfada desen uyumlu gözükmeyle birlikte karşılıklı sayfada farklı çeşitte çizilen hatayi motifine rastlanmıştır. 10 sayfada bir kere çizilen hatayinin meşimesinde, diğer

hatayilerden farklı olarak hançer yapraklar işlenmiştir. Aynı hatayı 11. sayfada iki kere çizilmiştir. 16 ve 17. sayfa halkari desendeki hatayiler 5'li ve 4'lü taç yapraklı, meşimleri farklı şekilde çizilmişlerdir. 38-39, 54-55 ve 63 numaralı sayfalar birbirine çok yakın tarzda olup, aynı hatayilerle birlikte meşimesinde farklılık gösteren çeşitleri de mevcuttur. 40- 41,48- 49 ile 76- 77 numaralı sayfalarda aynı hatayiler kullanılmıştır. 50-51. sayfalar 41, 48 ve 63. sayfalar ile 82-83. sayfalar ise 40. sayfanın motifleri ile aynı çeşitte işlenmiştir.

41, 49, 50, 51, 62, 58, 59. sayfalarda klasik hatayilere benzer tarzda meşimesinde hançer yapraklar görülen ve 5. taç yaprağı çapraz formda yine meşime üzerinde kapanan hatayiler çizilmiştir.

Sayfaların ciltle birleştiği kısımda ince bir şerit halinde, birbiri üzerinde S görüntüsü oluşturan ayrı bir desen çizilmiştir. 4-5 numaralı sayfalarda goncagül ve yapraklardan oluşan desen, 16-17 ile 22-23. sayfalarda hançer yapraklarla işlenmiştir. Katalogda yer alan diğer sayfalarda ise bu alanda sade yapraklarla süsleme yapılmıştır.

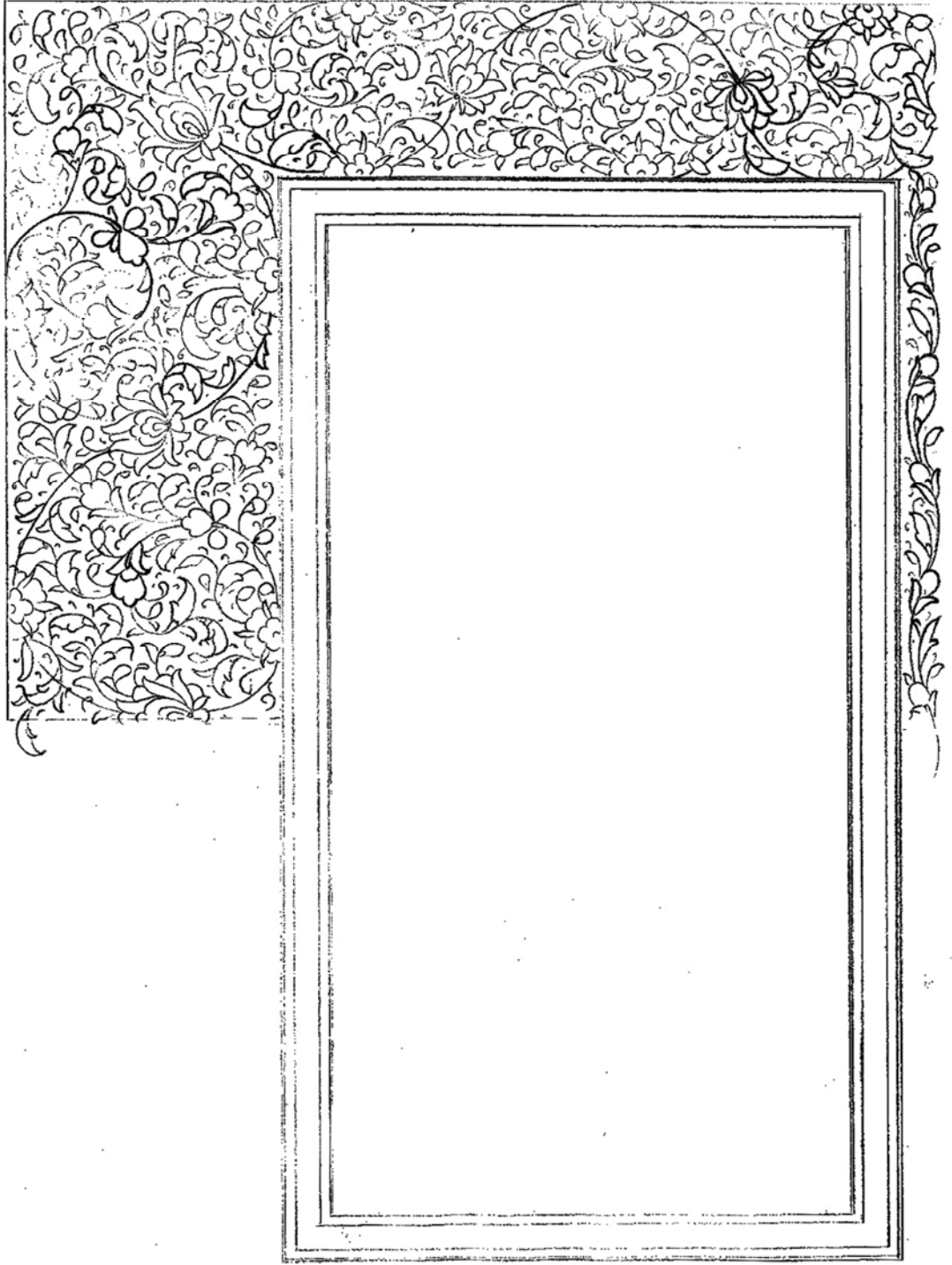
Duraklarda çark-ı felek, geometrik, 4 katmerli 6 dilimli - 5 katmerli 6 dilimli - 4 katmerli 5 dilimli ve 3 katmerli 5 dilimli penç görünümlü şeyhane duraklar kullanılmıştır. Duraklarda mavi, yeşil, bordo, pembe ve altın uygulanmıştır. Altın alanlar üzerine iğne perdahı yapılmıştır.

فانه حضرت زرين دزگاه اقدس و بارگاه
 مقدس سرينه هزاره صدهزار عجز و افتخار ايله
 عرض و رفع و نوره و احسن اكران و نشر
 اغنيان اولان نوع انسانك مفضيسته هفتل
 و كمال و مفضيسته جاه و مقام و مسال
 و بعضيسته ليس من الله يستكران بجمع العالم
 في واحد من اسفحه بجمع كالاني جمع ايله
 تفوق مثالي روزي فيلوب قوايل انسانف
 افراع افور علوم ايله نور و اسناف فون
 و كال ايله سرفراز و معتبر ايدوب حسيت
 و مبراني مقلله سنده من بيا بالحسنة

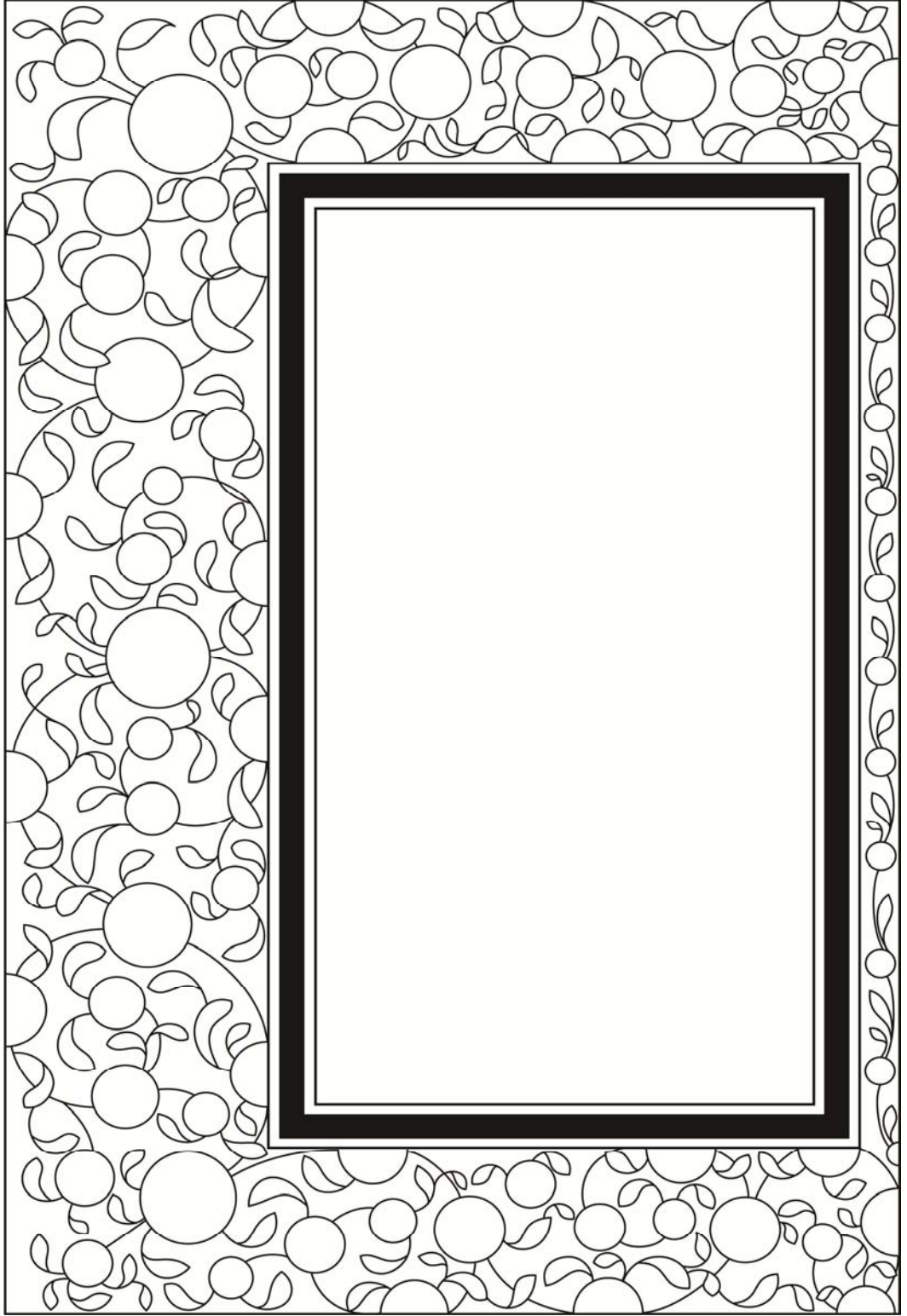
فله

فله عشر اشغالها افضا بهي و وزن اجور
 جزيله و مشوبات جليله و عد و اعدانا ايدوب
 و كن كذا تخفيا فاجبت ان اعرف مضمون
 اوزن اول كذا تكون و اريد بيون جواهر
 مشنون زني و لطايف فنون كال ترزين له
 ايدوب عقول اهل قوله نجلي ايدوب صحايف
 دهايج صفايه بش علوم و معارف
 و الواج ازواج ذواتهايه نشر و در لطايف
 ايدوب لاجرم دستندان بوستان عالمي
 استلوب بايع و زن ابداع و وضع عجيب
 و وضع دلفريب و زن اختراع ايدوب

Resim 24: 4 -5. Sayfa

Çizim 37: 4-5. Sayfaların desen çizimi

Çizim 38: 4-5. Sayfaların helezon çizimi

4. ve 5. Sayfalarda işlenen durak çeşitleri

Resim 25: 4. Sayfa durakları

Çizim 39: 4. Sayfa durak çizimleri

Resim 26: 5. Sayfa durakları

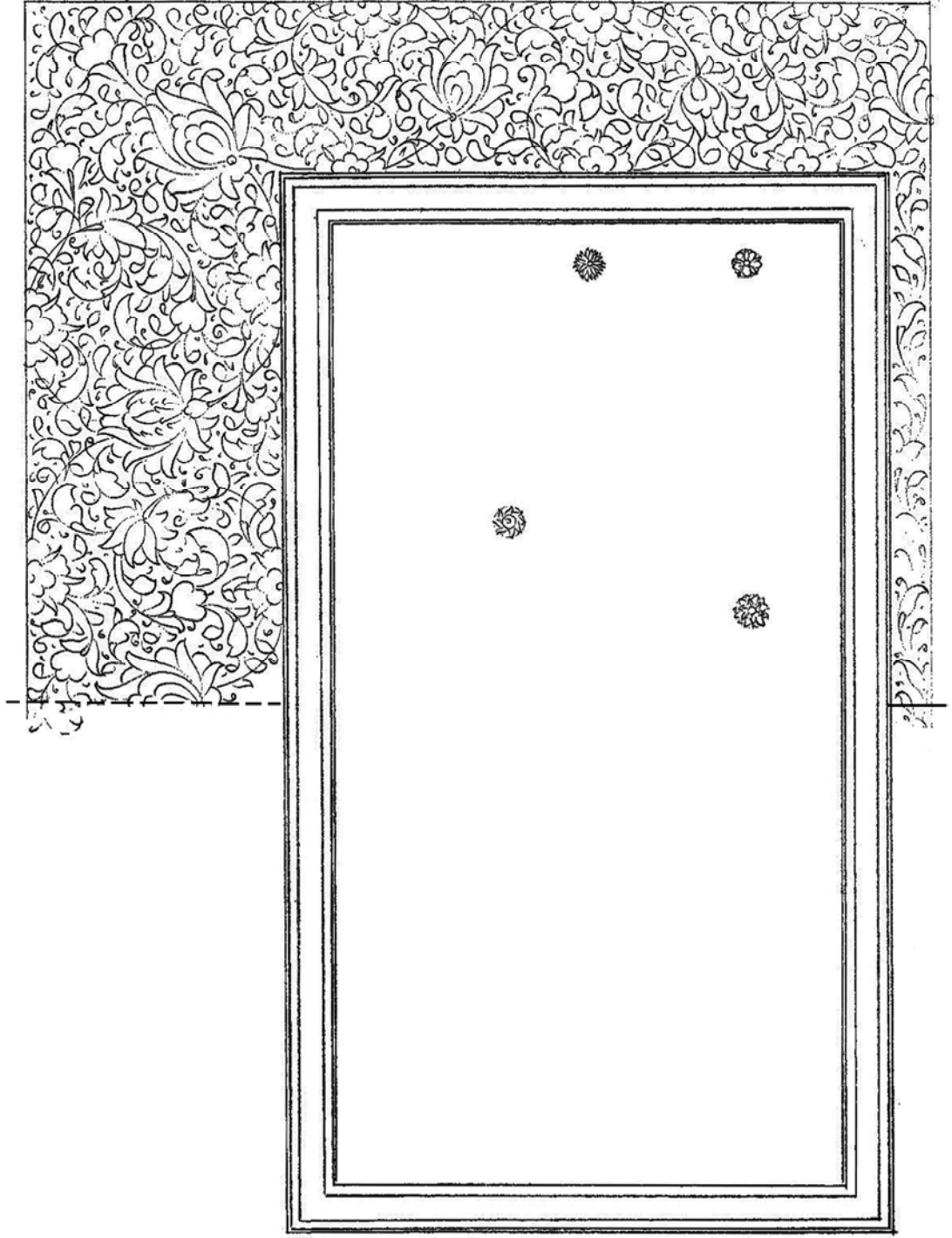
Çizim 40: 5. Sayfa durak çizimleri

انشاء و يروى و ما نقصوا من خير عمله الله
 ايت هدايت غايبي و بوزنك امثال ايات
 بشارت فزون فاوى كرتلار بيه يقين بستر
 و لغه كهن نلود مسالان بوزن احسانت
 و عزت و جود خيرات و خسانده دامن
 درميان ايدوب و بعض عباد عبا بوي
 اخيارى مكارم و محامده ارشاده و بعض
 زهاد ياد اعتقادن عزت حج شريف يله
 بيتك كويان و اداي ركوع و صلاه تسليح
 و بعض ذهن مستقيم و لذت ايت كرتيمه
 يوزن لا يتفع مال و لا يوزن الا من اتى الله طلب

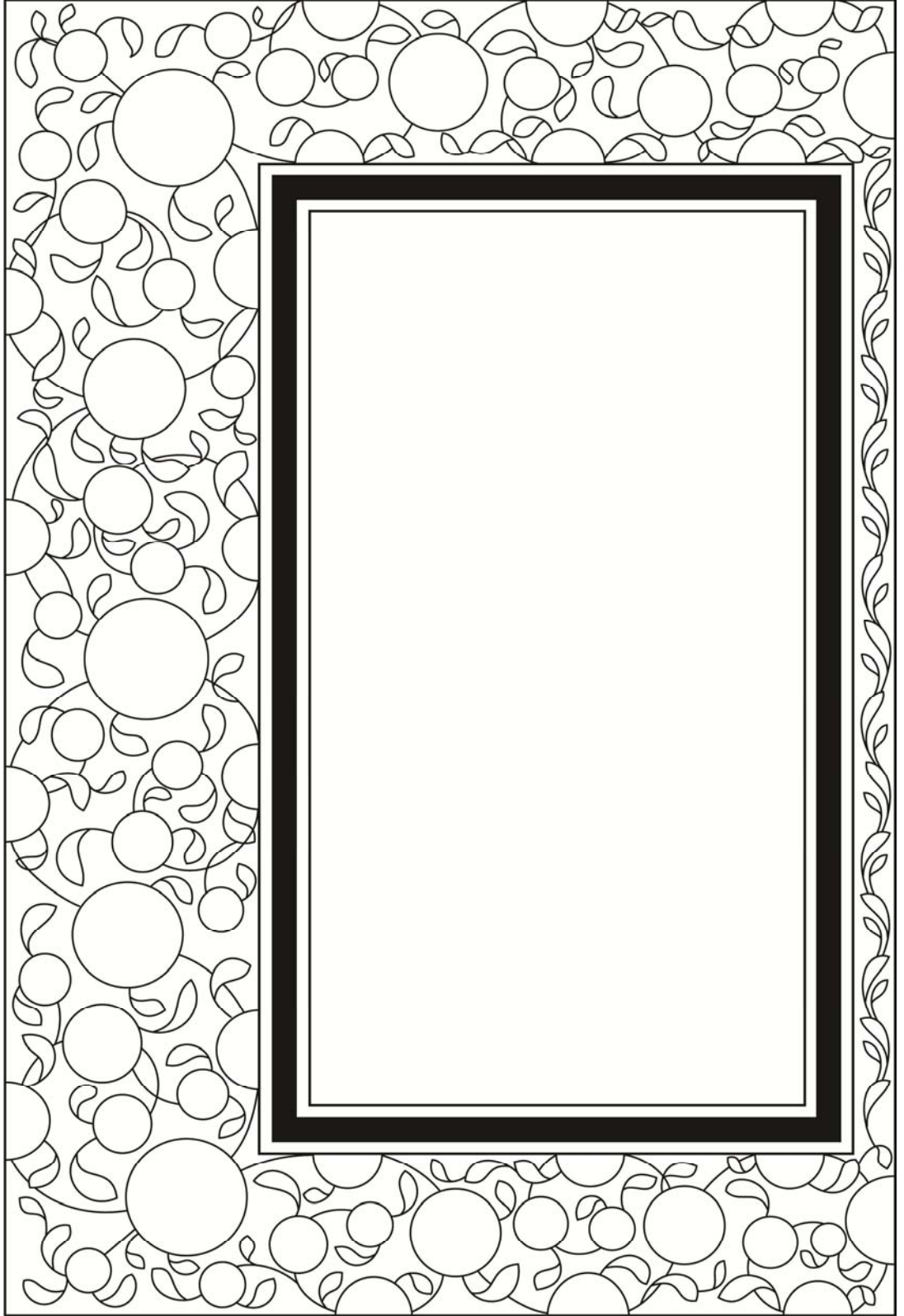
سليم

تسليم • و رض كرم • مثل الذين ينفقون
 اموالهم في سبيل الله كمثل حبة اذنت سبع
 مسنابل في كل سنه مائة حبة و الله يصعب
 لمن يشاء و الله واسع علم • مضمون شريف
 الكاه • و اذا ما ابن آدم انقطع عمله الا
 عن ذلك علم يتفعم به و ولد صالح يدعو له
 و صدقة جارية على عباد الله تعالى حديث
 شريف من معننى لطيفتدن برائتاه اولغناه
 جناب رب الارباب و مالك الرقاب
 احسان ابدى نعم جيله و من جميله
 بعد انفق ما عندك ترغد و ما عند الله به

Resim 27: 10-11. Sayfa

Çizim 41: 10-11. Sayfaların çizimi

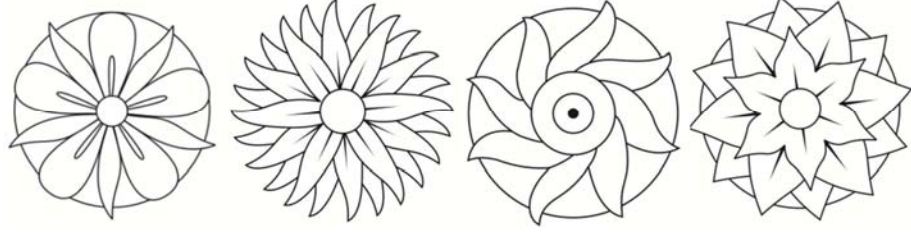

Çizim 42: 10-11. Sayfaların helezon çizimi

11. Sayfadaki işlenen durak çeşitleri

Resim 28: 11. Sayfa durakları

Çizim 43: 11. Sayfa durak çizimleri

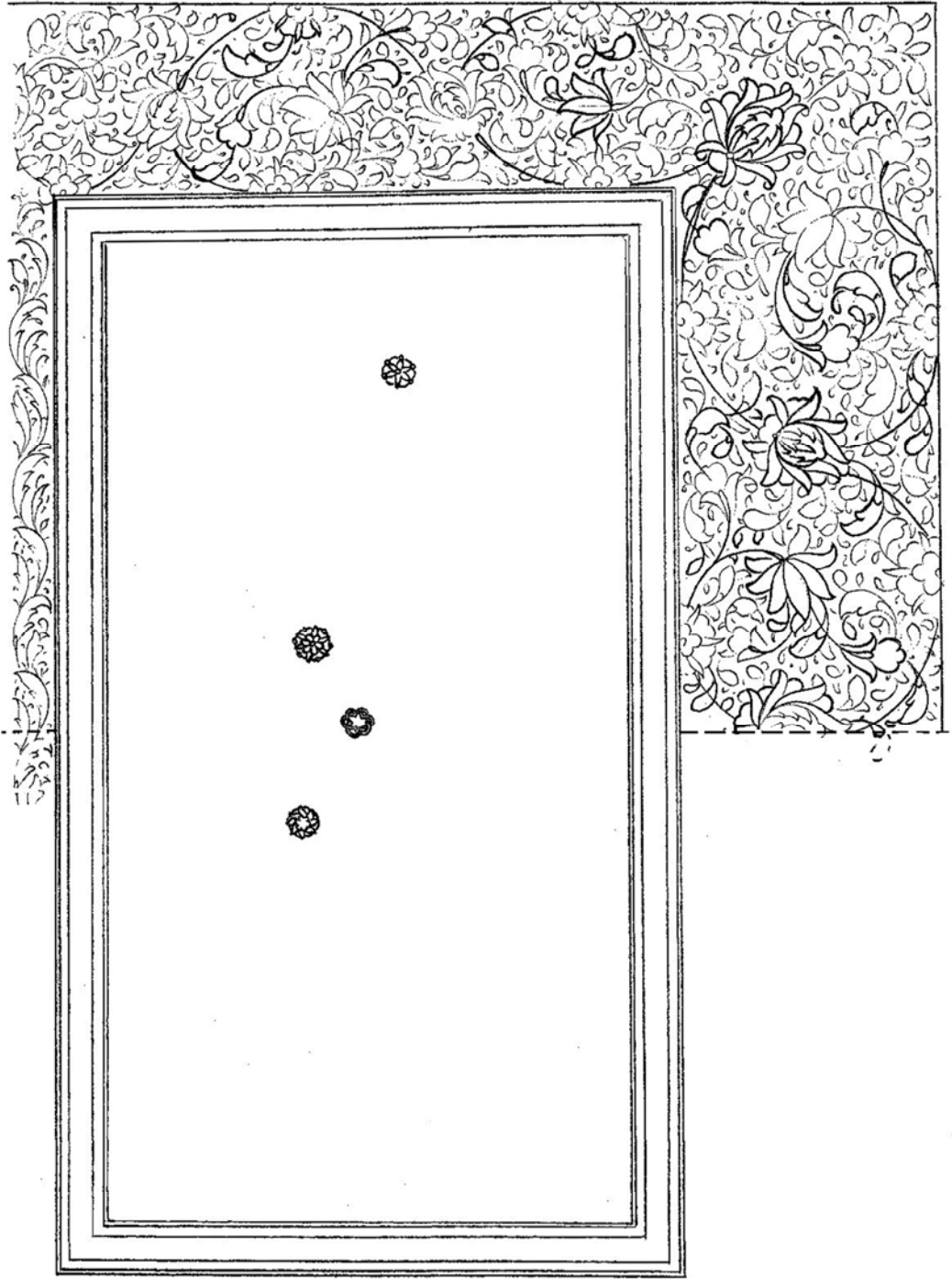

دربارت نشاند و ما را تسلطت لادعة اللذات
 طوطی مشکهای و ما بخلق عن الهوی لیل
 دستبان سرای سبحان الذی سترى
 شهباز پرها ز آواج انا سید ولد ام
 و سیمغ هار و از بیج علك الم سخن فتم
 سلطان غاندشان کشور بیج الله
 خنر و سفادت دستگاه رسالت پناه
 اغنی حضرت محمد الصطفی صلی الله تعالی
 علیه و سلم و علی انه الاصفی انک طیب
 طیب طیبناک و شهید معظم با کربیه
 نثار و تسونکه و وجود بر جودی بر غوی

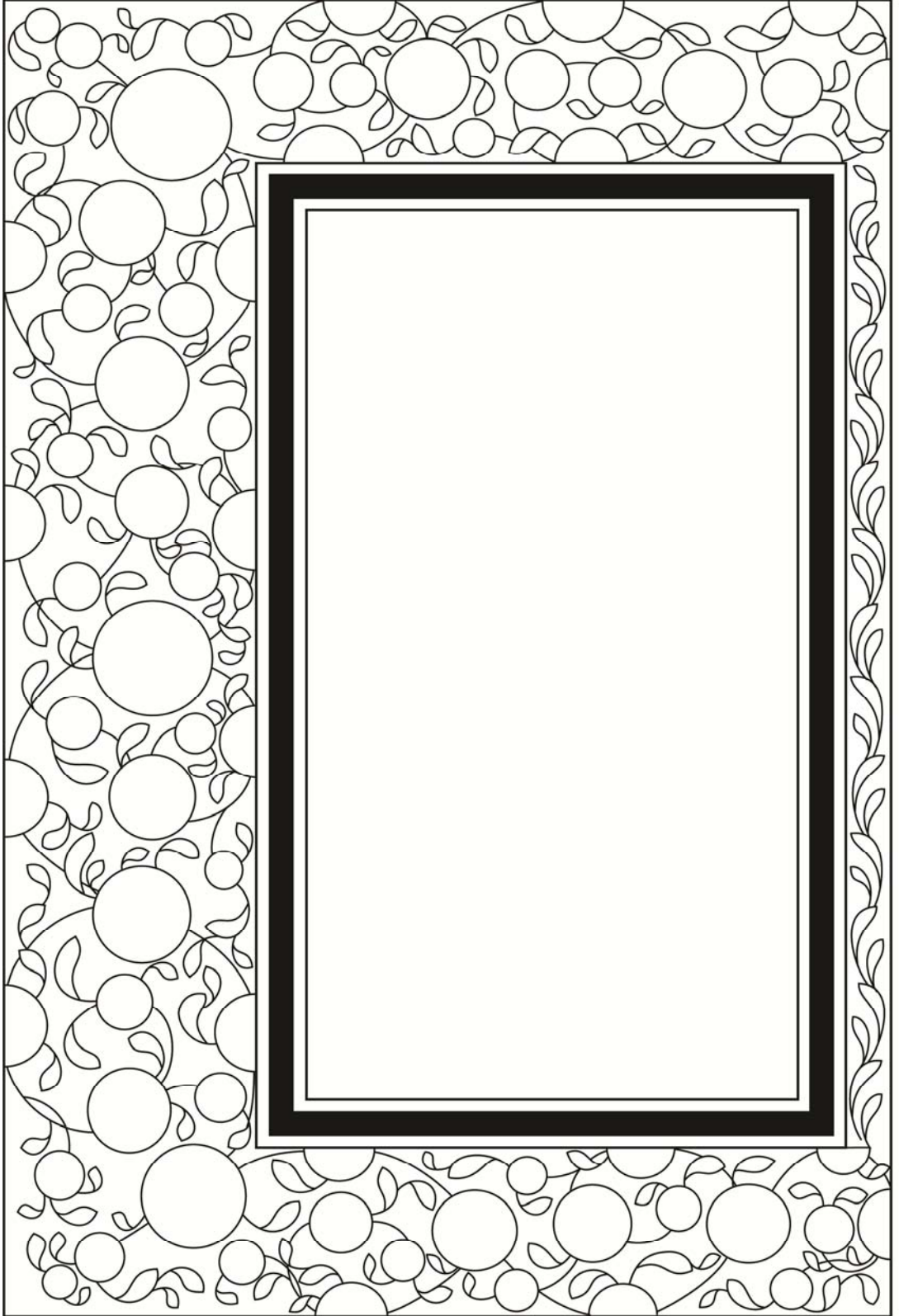
صدوق

صدقات خنوی لولاک لولاک لما خلقت الافاق
 سبیل ایجاد موجودات و باعنا نشانی
 کائنات اولوب مؤمنین و مؤمناتی صراط
 مستقیمه ارشاد و هدایت و سبل الاله
 دلالت ابدی و پشما رضوان البهی
 و رحمت نامتاهی زرة الاولاد کرام
 واجب اکرام و اصحاب خیار لازم اعتماد
 ماز قد علیة و منشا هدسینه زینه اهلا
 اوسونکه هرگز اصحابی کالتجور با تم اقدیم
 اهدایتم خنوی بنشارت اخواسیجه تخم برین
 و مصباح راه بقبر اولوب سیف و قلابه

Resim 29: 16-17. Sayfa

Çizim 44: 16-17. Sayfaların çizimi

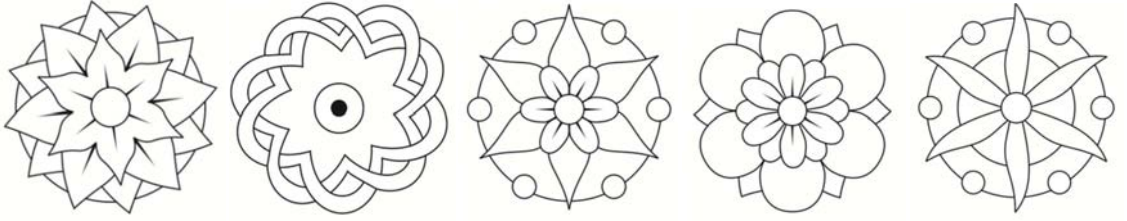

Çizim 45: 16-17. Sayfaların helezon çizimi

16. ve 17. Sayfalarda işlenen durak çeşitleri

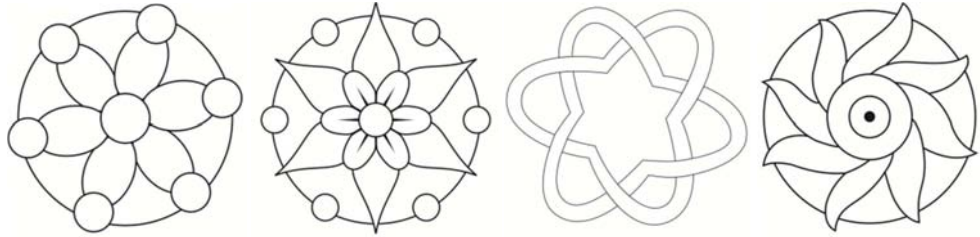
Resim 30: 16. Sayfa durakları

Çizim 46: 16. Sayfa durak çizimleri

Resim 31: 17. Sayfa durakları

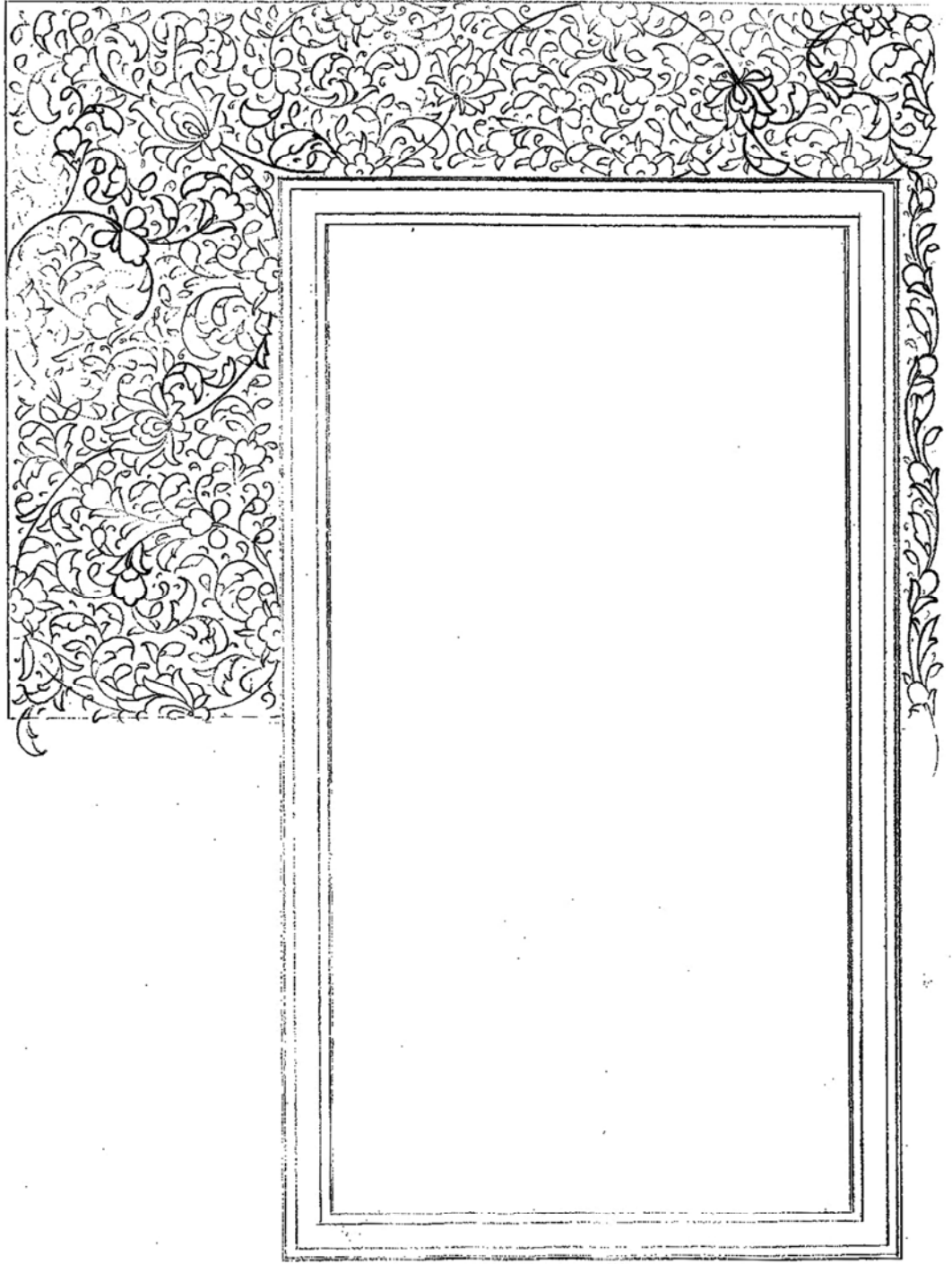
Çizim 47: 17. Sayfa durak çizimleri

والعلالي • ذوالقعدة لرفع ولجاء البيع
 سفاقلو سماخلو عطفو قتلو ورفللو مصطفي
 افندي حضرتي • خصوص باقيا الذكر
 محله استماع والحكم الشرعي فصل وتعيين
 بالانعام من جانب الشريف غزاد ما ذابا بالكم
 قهين وارسانا اولسان مولانا خواجه زاده
 محمد هار فندي بن الرحيم عبد الله افندي
 فار الخادفة العلية في حفظية التحية ده •
 الاحبة تمام قرينه • ابراهيم باشا عتيق
 محله سده كان مشارا ليه مصطفي رشيد الله
 حضرتي • شرفا فلانكي • واستغفر

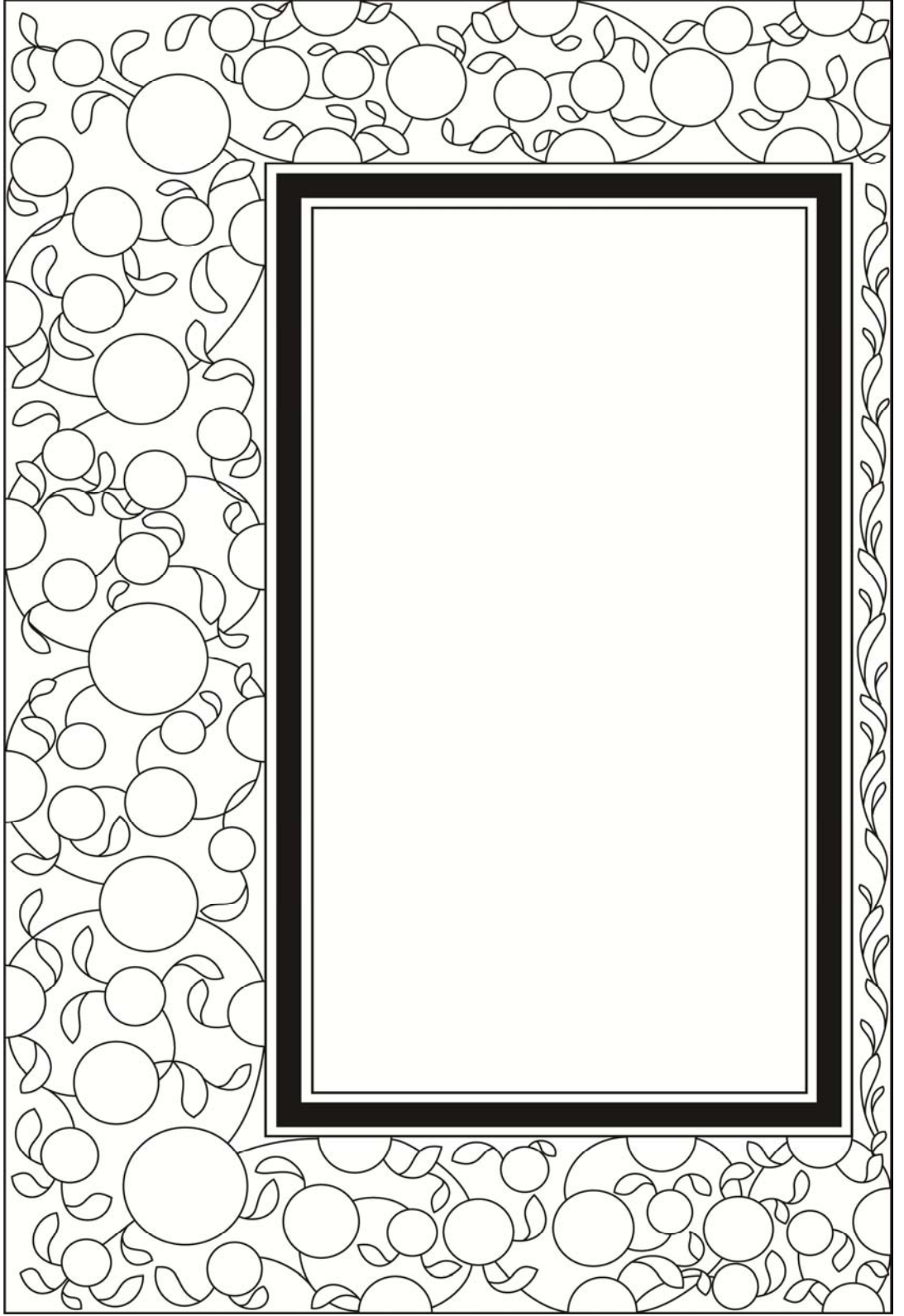
مردود

بورد قاري سعاد نخانه ارينه واروب
 ذل كاهبه مكنوب لاساي بي عرض مستلين
 حضور لرنده عقدا بله بي مجلس شرح نيف
 شاخ البيان • وتخلو بن سيف مؤسس
 الاكاذن • جناب سابقه الاوصاف
 واقفة مشارا ليه • حضرتي • وقف
 جاني الذكر بريان • ارسنجاني كمال انعام
 ليجون قبل شرحه لارم الشرفيدان •
 مولاي نضب وقهين اولسان خواجكان
 ديوان هاروندان محمد سعيد افندي بن الحاج
 حسن حضرتي • بالوكاله اقل بر صبح شرف

Resim 32: 22-23. Sayfa

Çizim 48: 22-23. Sayfaların çizimi

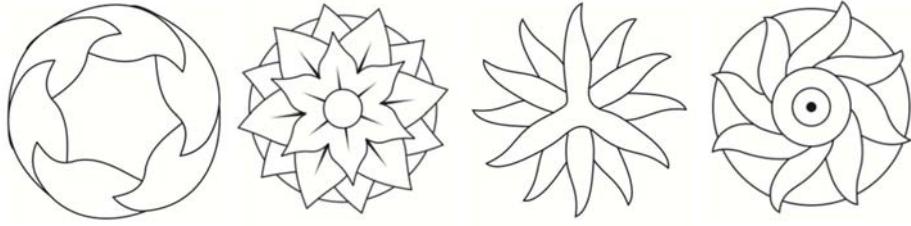

Çizim 49: 22-23. Sayfaların helezon çizimi

22. ve 23. Sayfalarda işlenen durak çeşitleri

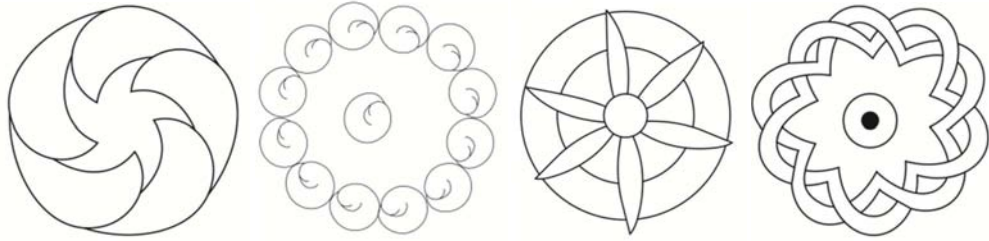
Resim 33: 22. Sayfa durakları

Çizim 50: 22. Sayfa durak çizimleri

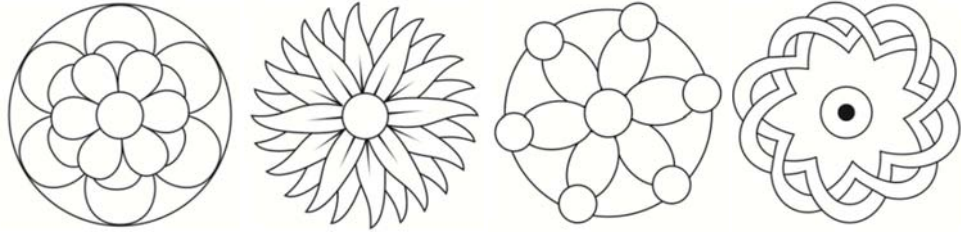
Resim 34: 22. Sayfa durakları

Çizim 51: 22. Sayfa durak çizimleri

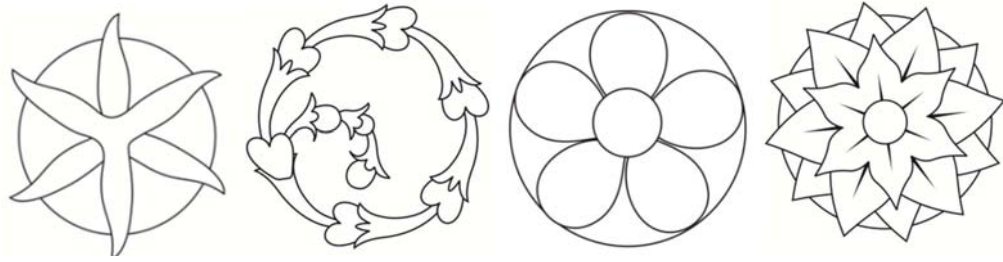
Resim 35: 23. Sayfa durakları

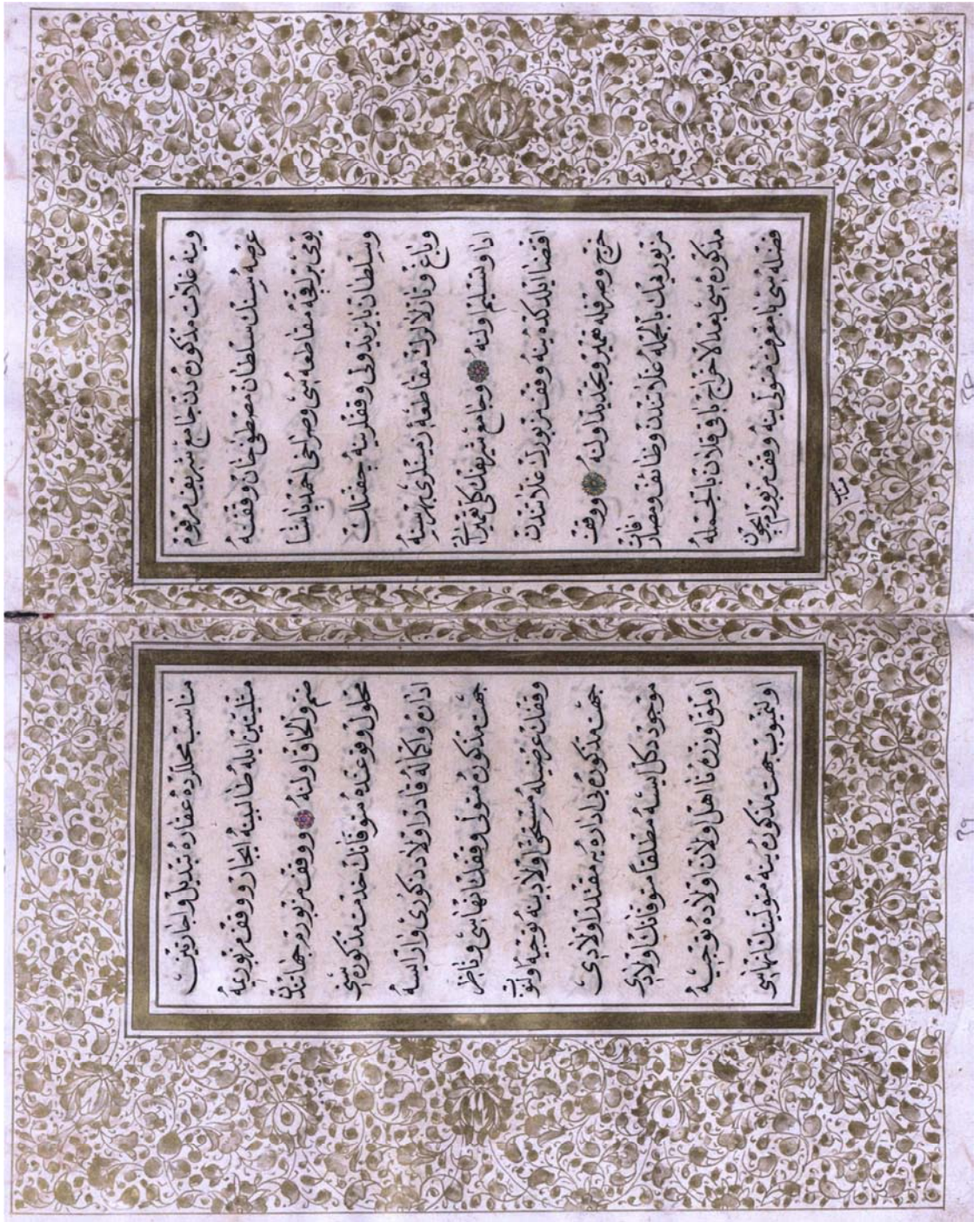
Çizim 52: 23. Sayfa durak çizimleri

Resim 36: 23. Sayfa durakları

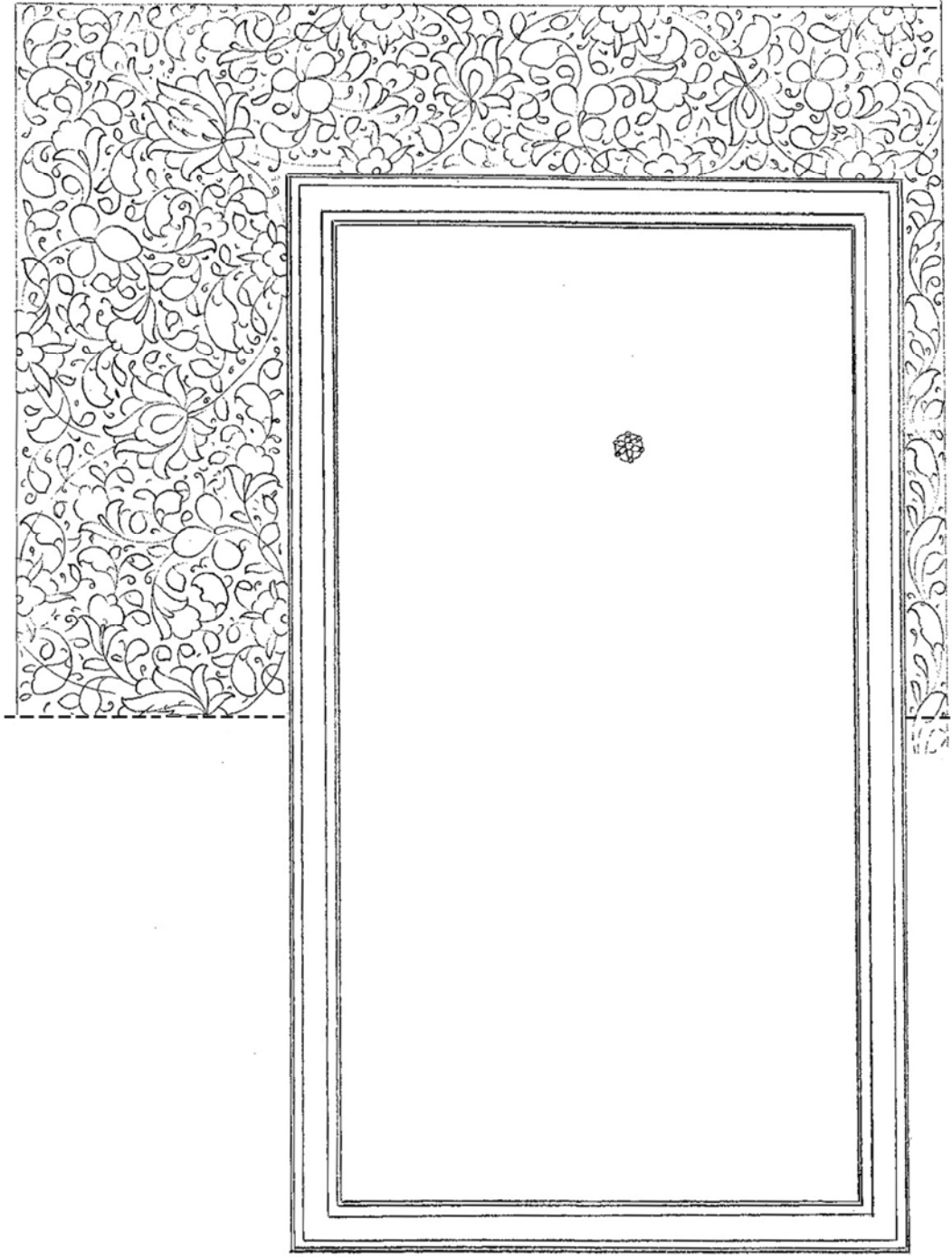
Çizim 53: 23. Sayfa durak çizimleri

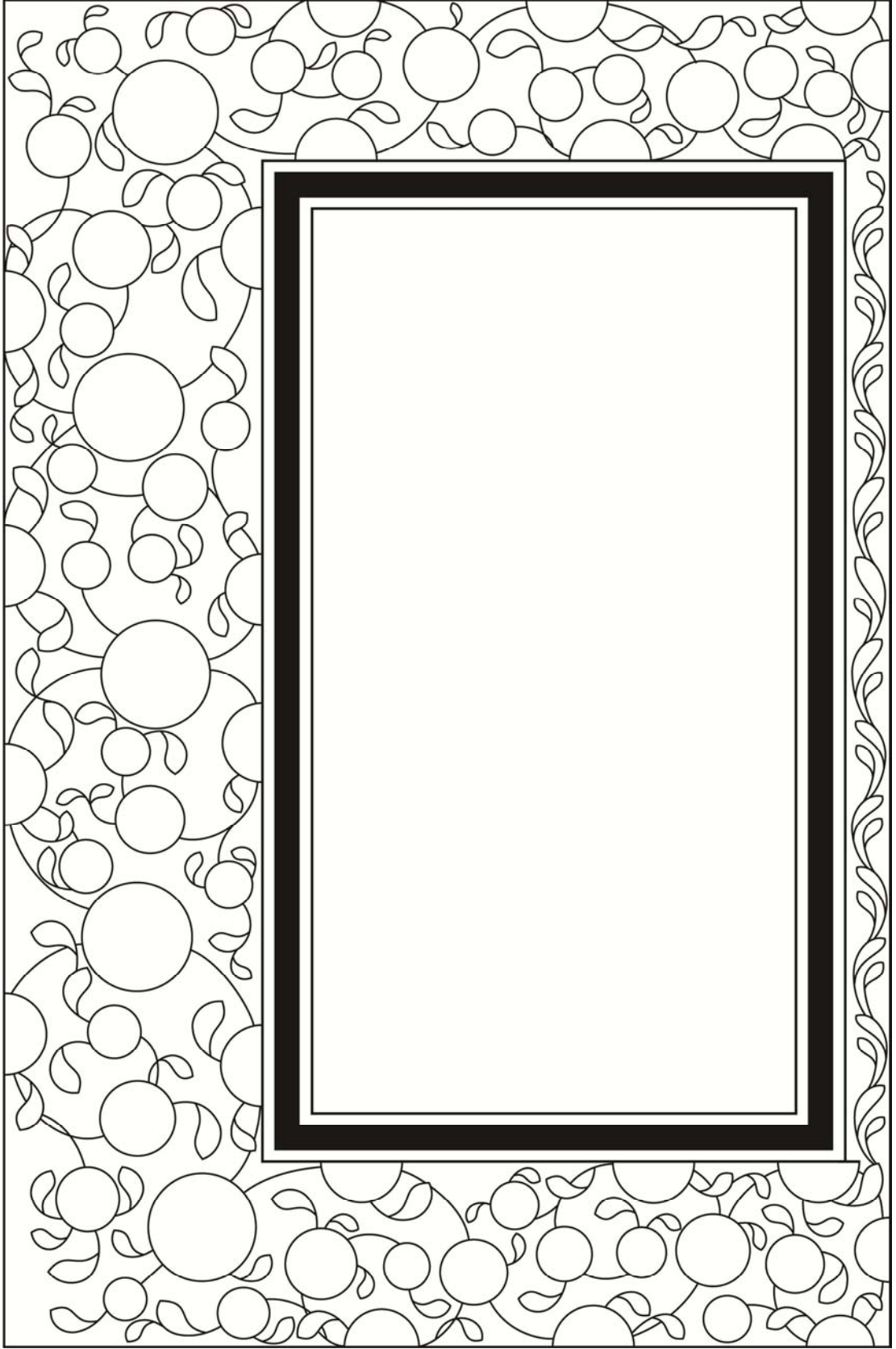
وبنه غلات مذکور دن جامع شهرت مرفوم
 عرضه سناک سلطان مصطفی خان وقفه
 یومی ترقیه مناطعه بی وصرلخی احمد باشا
 و سلطان بازید ولی و ققلریه جفتانک
 و یاغ و ناز لاریک مناطعه زینت لری تهریه
 ادا و تسلیم اولنه و بیامع شیرفانک کل قیود
 افضا ایلد کده بنه وقف زبورک غلاتند
 خرج و صرفه غیر و تجید اولنه و وقف
 مزبوریک بالجه غلاتند وظائف و مصداق
 مذکور بی بعد الاخراج باقی قلات بالجمعه
 فضله بی با معرفت منوی بنه وقف زبوریم

مناسب محارزه عفارده تبدل و اجار قیود
 منلیتیرا بله طابینه الحار و وقف زبوریه
 ضم و الحاق اولنه و وقف زبور جهاند
 مخلول و فوعده سوفا ناک خدمت مذکور
 اذاع و کاله فادرا اولاد دکوری و ارایسه
 جهت مذکور منوی و ققلانقها بی و ناخر
 و ققلان عرضه مستحق اولاد بنه نوحیه و نوز
 جهت مذکور بی اداره به مقلدا اولاد
 موجود دکل ایسه مطلقا سوفا ناک اولاد
 اولوق و زرع نا اهل اولان اولاد نوحیه
 اولمویوب جهت مذکور بنه منوی ناک انها بی

Resim 37: 38-39. Sayfa

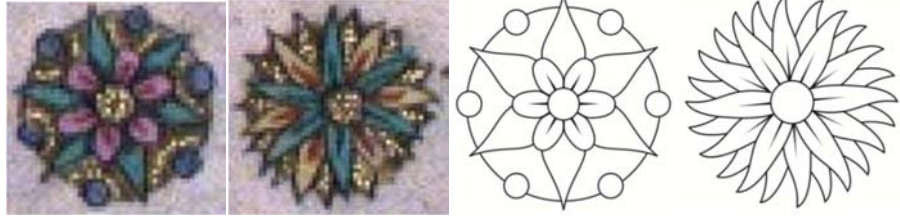

Çizim 54: 38-39. Sayfaların çizimi

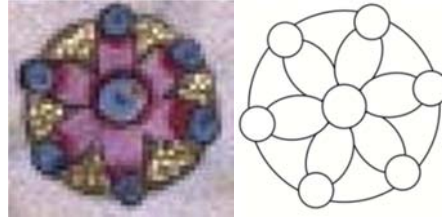

Çizim 55: 38-39. Sayfalar helezon çizim

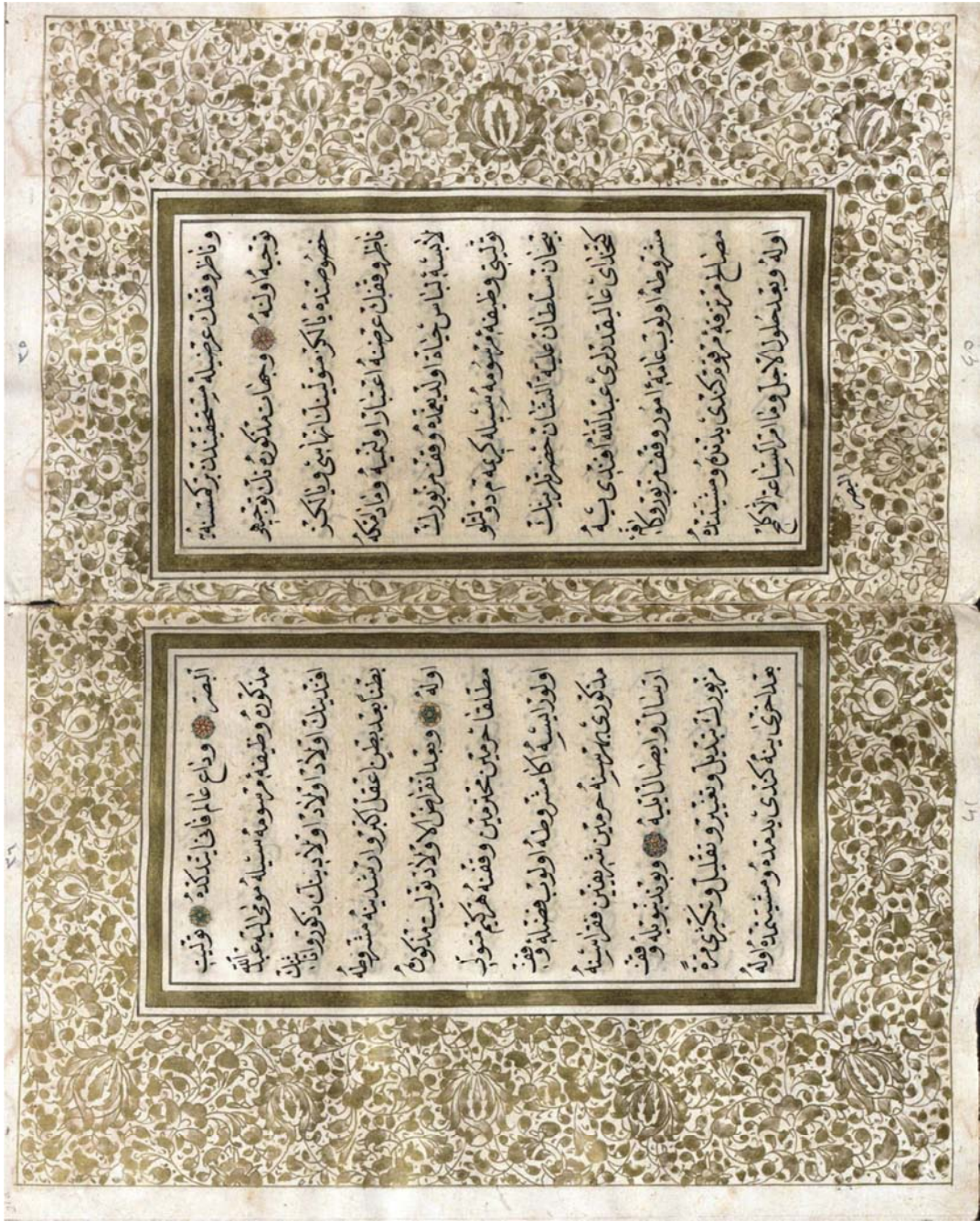
38. ve 39. sayfalarda işlenen durak çeşitleri

Resim 38: 38. Sayfa durakları
Çizim 56: 38. Sayfa durak çizimleri

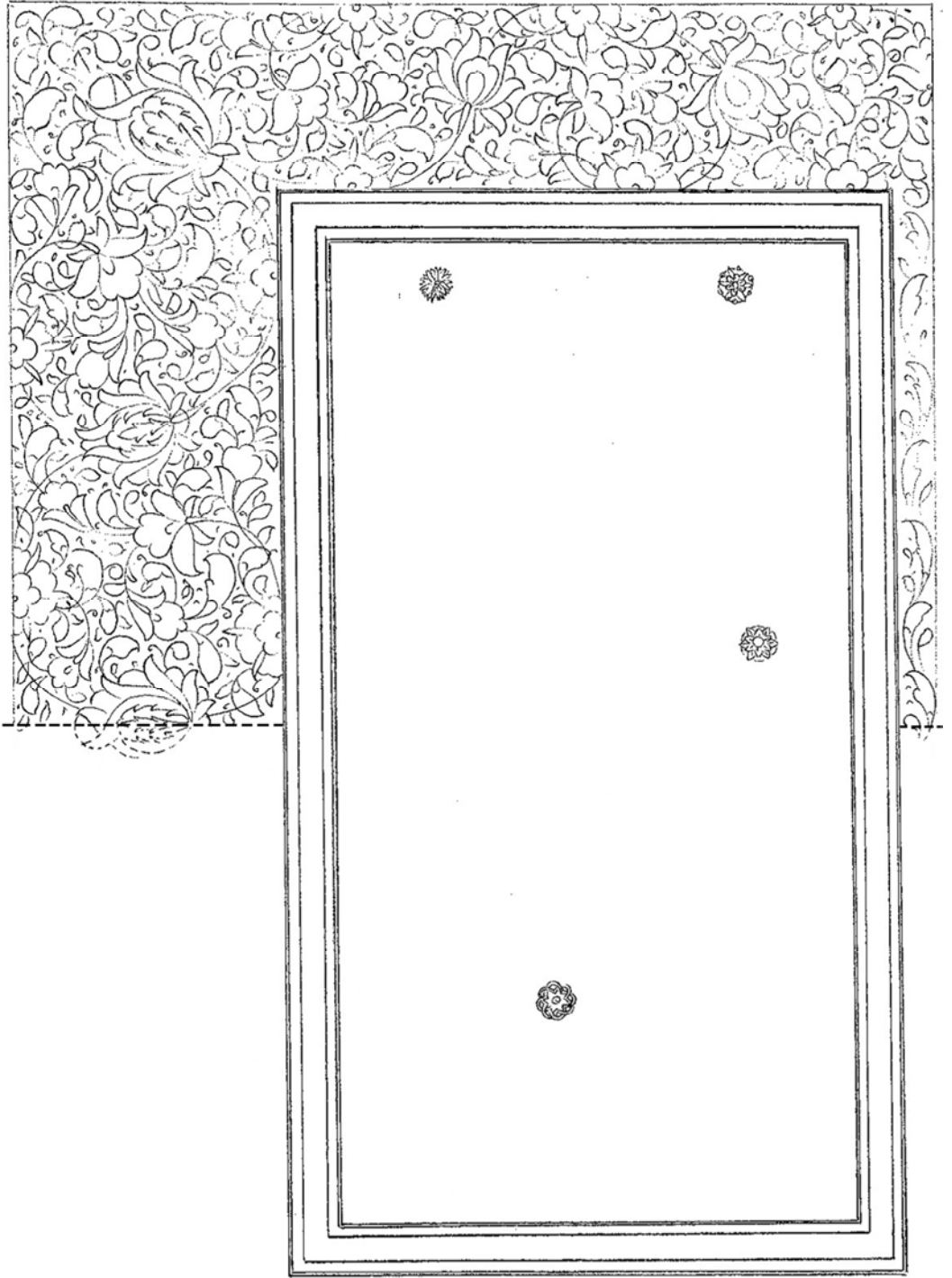
Resim 39: 39. Sayfa durakları
Çizim 57: 39. Sayfa durak çizimleri

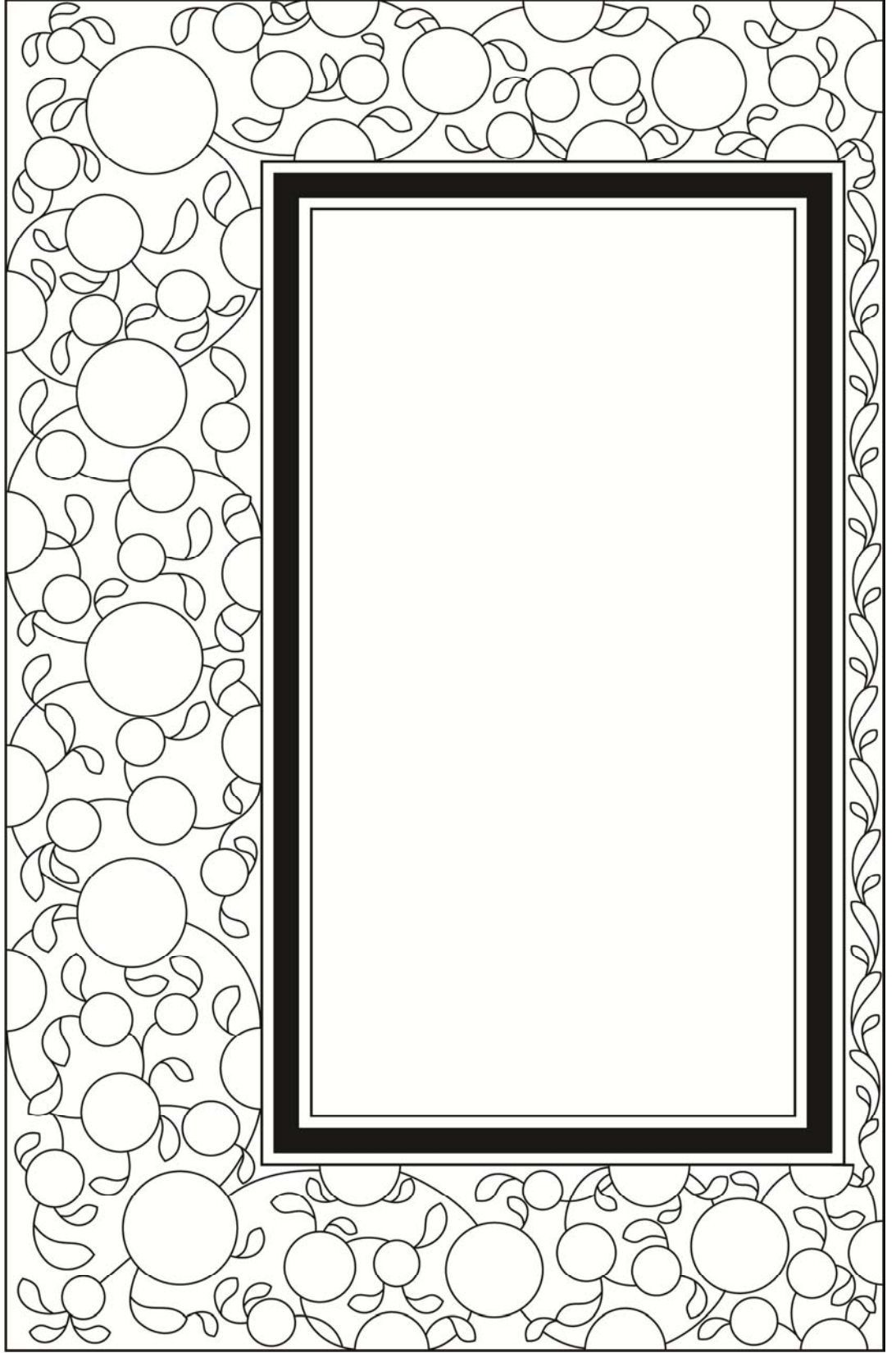
وناظر وفتك عرضيه مستحقين بركته
 فوجبه اوله وجماعت مذکورون نان وچهر
 خصوصه بالکرمونلینک انابنی ویاکنز
 ناظر وفتك عرضيه اعتبار اولنه وادانکه
 لایسه لباس خیاة اولدیمجاه وفتک نورک
 ولیقی وطفه مرسومه سبيله کرمه مرقلو
 بیجان مسلمان علیه الشان حضرت زینب
 کتخانی عالیقدری عبدالله انبای سیه
 مشروطه اولوب غاده امور وفتک نورک
 مصالح مرفقه مرفقه کندی بدنه و مستند
 اوله و بعد حلوان لاجل و غا ائمه الاعلی

البصر وواح عام فانی بنگده
 مذکورون وطفه مرسومه سبيله موعالی علیه
 ائمه اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
 بعضا بعد طبریا عقل کبر و ارشدیه مشروطه
 اوله و بعد تقاضی اولاد اولاد اولاد
 مطلقا حرمین مخیرین وفتک هرکیم موقوف
 اولوب ایسه کامشروطه اولوب فضله وفتک
 مذکوریه مرسومه حرمین شریفین فخر ایسه
 ارسال و اوصال الیه و بوندی بوله وفتک
 مرفورک نیندیل وفتک و نقل و تکمیل مرفور
 بعد حرمی بینه کندی بدنه و مستند اوله

Resim 40: 40-41. Sayfa

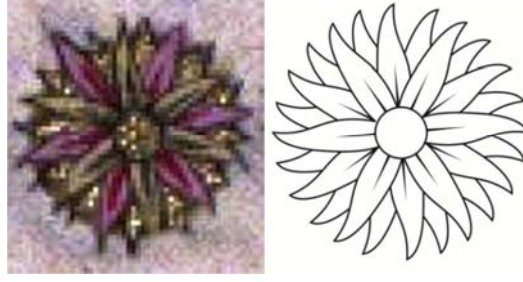

Çizim 58: 40-41. Sayfaların çizimi

Çizim 59: 40-41. Sayfaların helezon çizimi

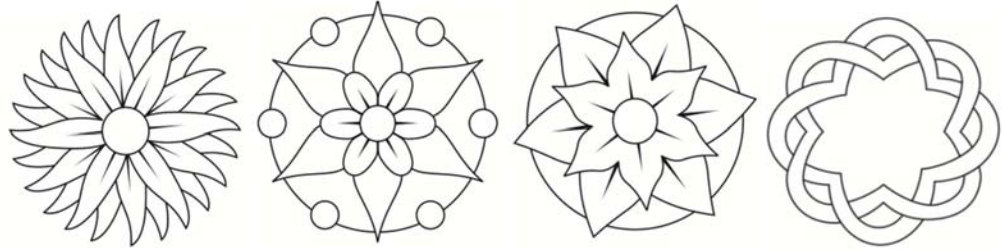
40. ve 41. Sayfalarda işlenen durak çeşitleri

Resim 41: 40. Sayfa durakları
Çizim 60: 40. Sayfa durak çizimleri

Resim 42: 41. sayfa durakları

Çizim 61: 41. Sayfa durak çizimleri

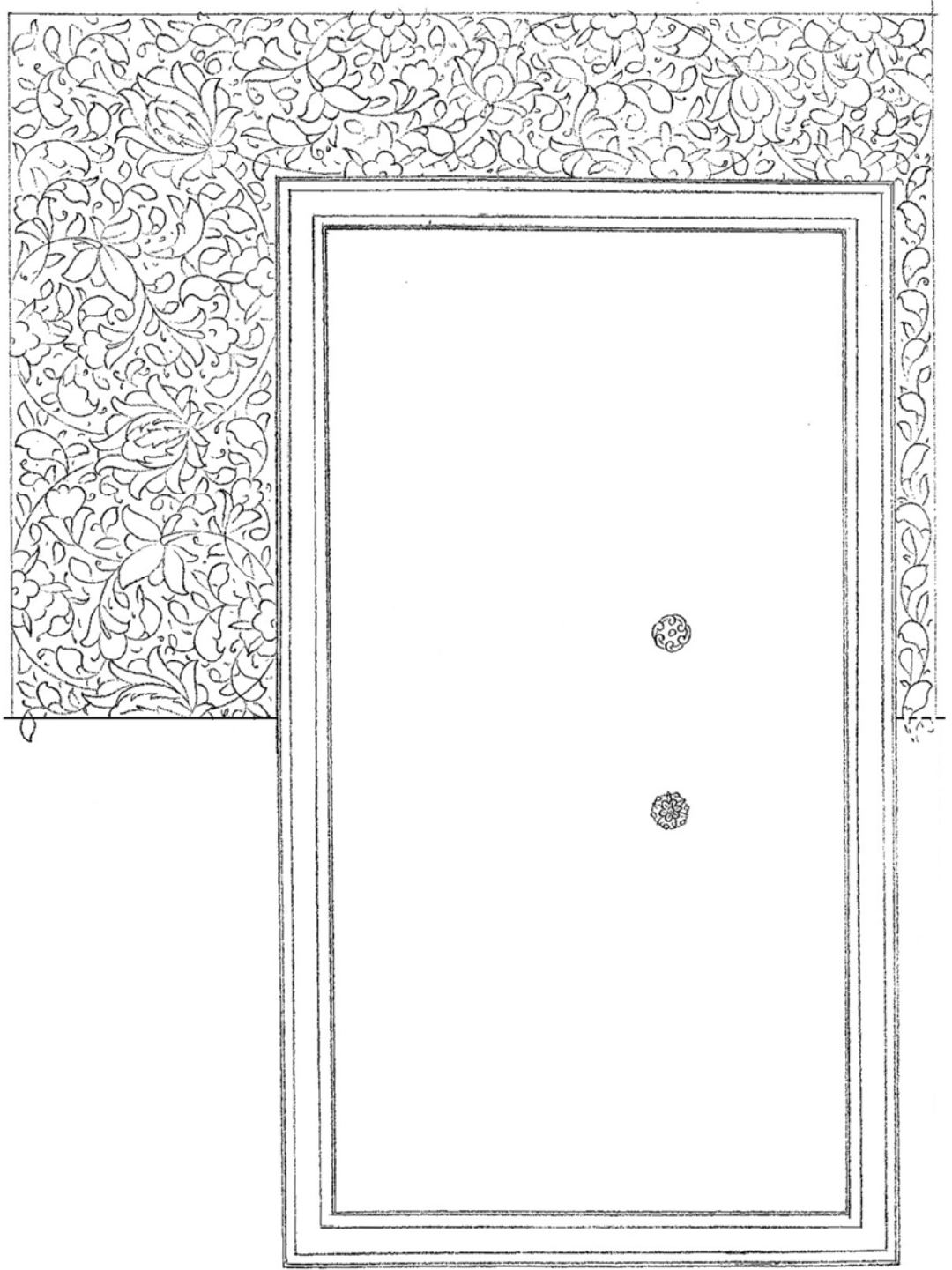

اولوب وزياده صغير اولدغي اجدان موكله م
 سلطان مسنانا اليها اختلاري عهده مخصوصه
 مبادرت بيورتوبت جامع شريف مذکور بدي
 اولوق وجميهه فرنده واقع عرصه مهي خطاب
 خندان مزحوم تسليم غا وفتقدان اولوق اولوق
 سينيوي انقوش وخراج اناس محله مهي اولوق
 مشروطه عوارض وقفه سينيوي اولوق غروش
 مضامنه زمين ايله بروجيه تكلان تفقدان
 اولوق طولاد عرضا بحساب ترتيبيل سکن
 بيش ذراع عرصه او زرينه سويلاري اولوق
 ينه ولده لري مسنانا اليها نال روح شريف اولوق

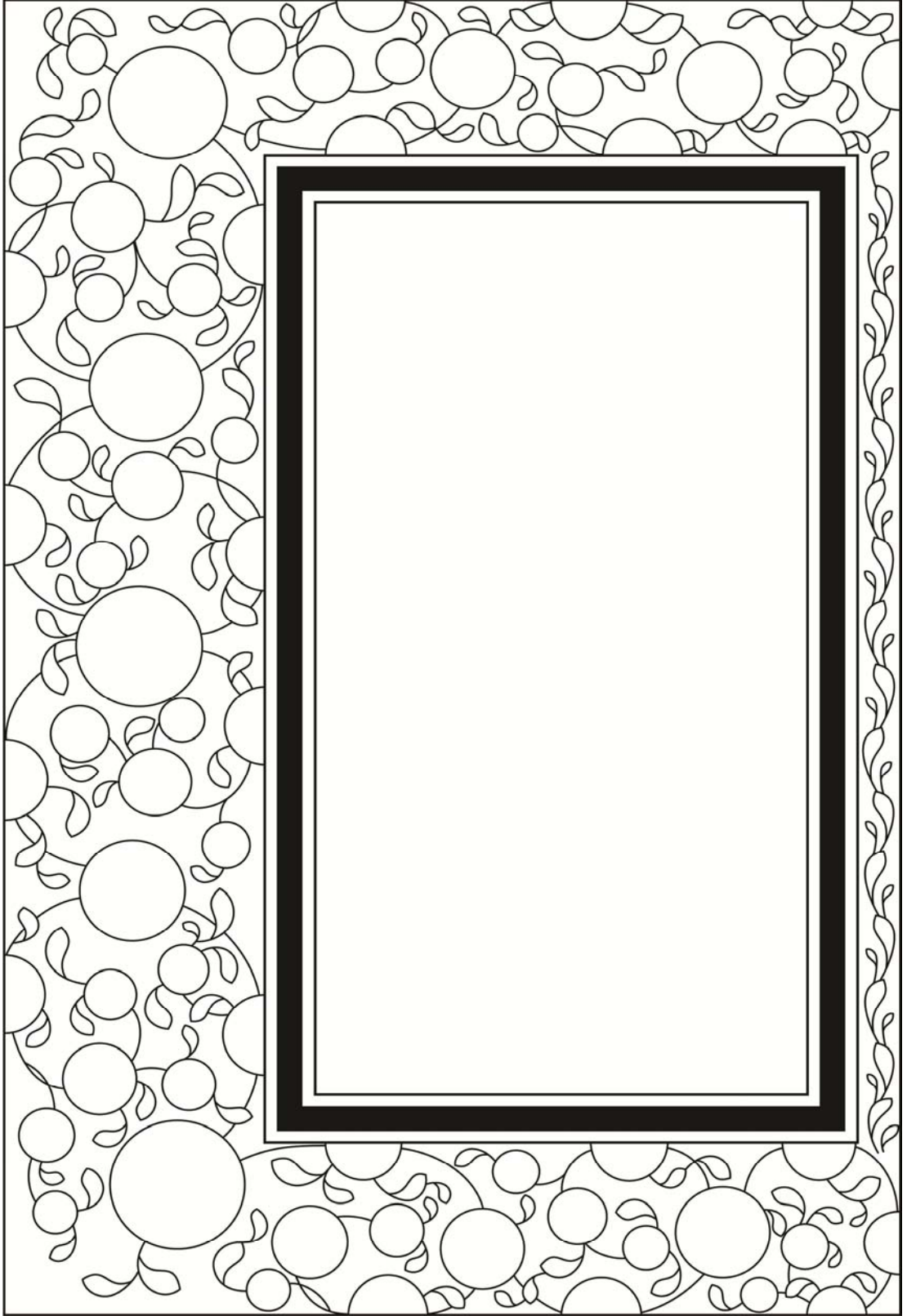
حسبه

حسبه الله تعالى کندای ائمه مال وانفسنا الاله
 والده لري وقفه تبرعا مجد دابنا واحسانه
 موقوق اولد قلري برقصه کاز کير و مطبوع الزم
 جامع شريف ومعبد ائمه قلريک بالجه ائمه
 ملوکه لري ● وخصر رسول کور و نوح
 محترم سنی الله تعالی علیه وسلم حضرت اولوق
 بيورت قلري ● من سنی کافر کانا صام
 سنه و من سنی منافقا کانا صام سنه
 سنه و من سنی کانا صام نلک سنه
 و من سنی جنونا کانا صام اربع سنه
 من سنی شجر کانا صام سبع سنه و من سنی

Resim 43: 48-49. Sayfa

Çizim 62: 48-49. Sayfaların çizimi

Çizim 63: 48-49. Sayfalar helezon çizimi

49. Sayfada işlenen durak çeşitleri

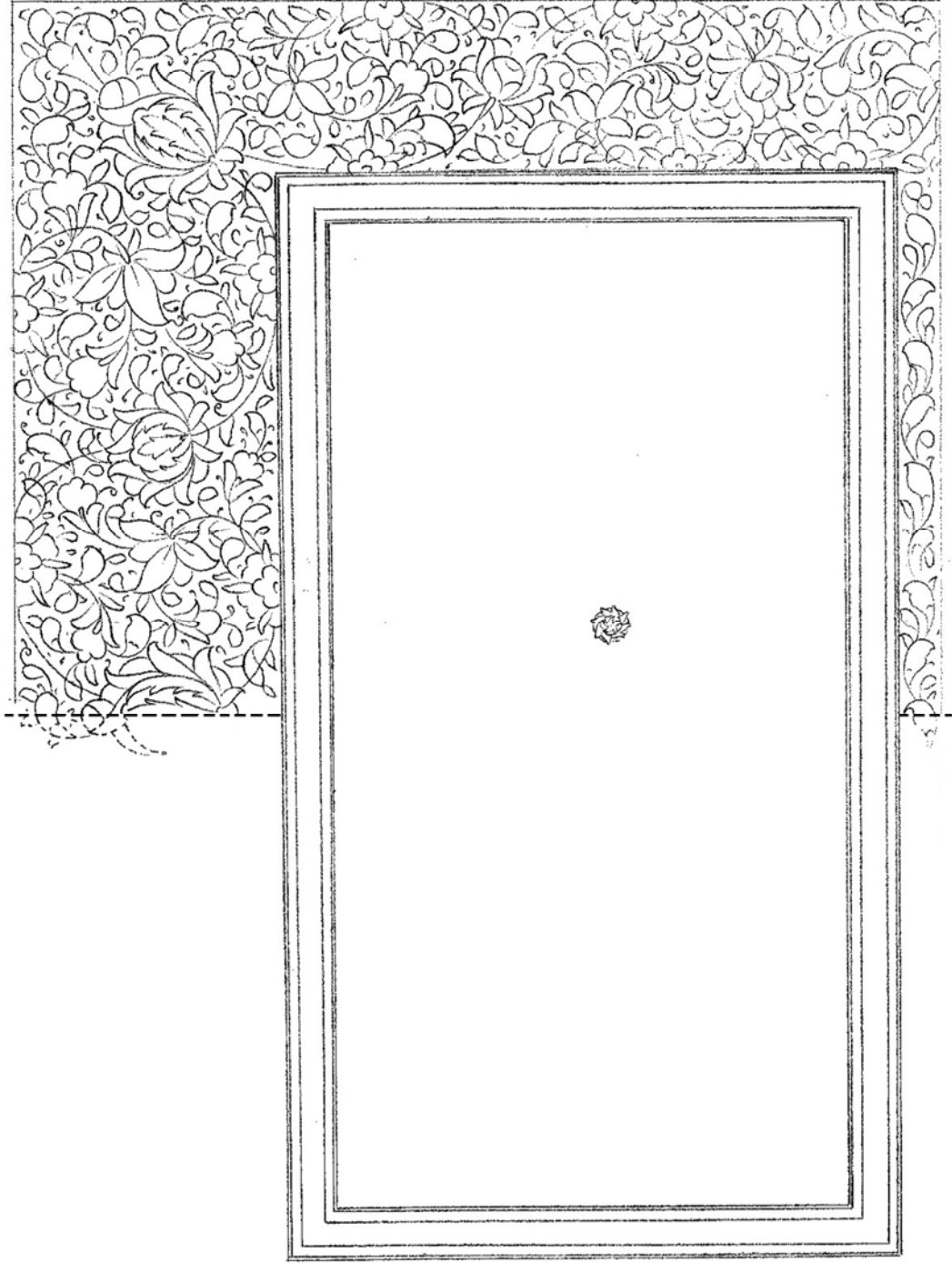
Resim 44: 49. Sayfa durakları
Çizim 64: 49. Sayfa durak çizimleri

مسلاً فكان أصام سبعين سنة قياماً إليها
 وصياماً لها رها خديش شرفي مضمون وزن
 مجازات اولدي منيه سنياه منشارا لها حيا
 سلطانة علية الشان حضرتاري خا ليرينك
 خيرات بيليله اري اولوب حاصله اولان
 اجور جزيله وموبات عظيمه سنه منشارا لها
 خديشه سلطان حضرتاري مظهر اولوق نيت
 خالصه سنياه حسيه الله العلي الكرم اسنانويه
 لمخص قهون جواران واقع قودان اسبق
 منجور حضرتالدين باشا وقفه سنوي اجور
 الفقه مفاطعة زمين ايله بزواج سنسد

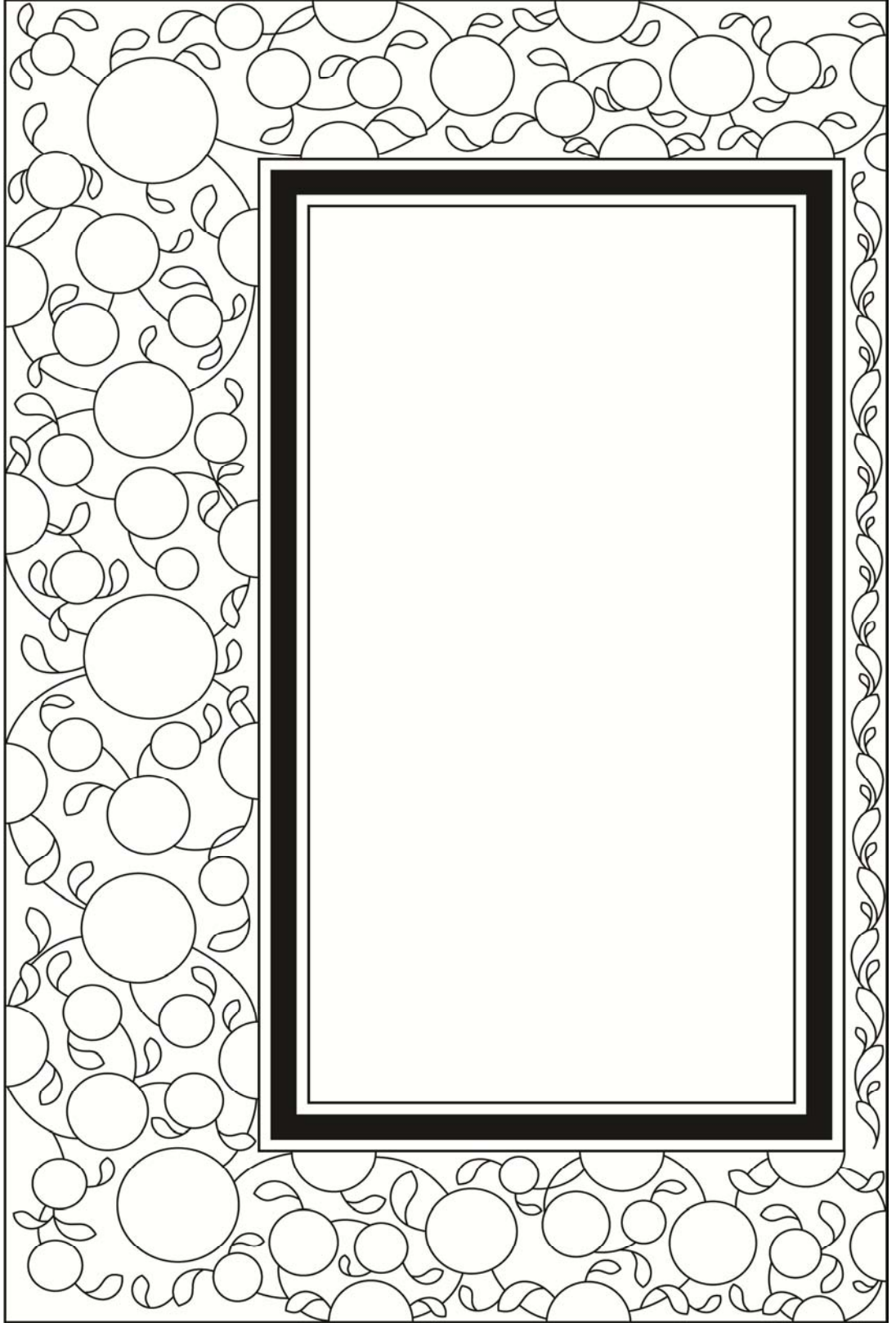
منظر

مصرفا اولدقاري معلوم القذار عرضيه اري
 اورزويه متولبعي نيله به كندى الطيب
 مالديه مجددا و اخيا بيوردقاري رضيه
 ماء ليد جسمه سنسد بالجه كا اكره وطار
 انيه ملو كه لري وينه باجحت شرعية
 يدردن مالك و خفقاري اولوب قوق جسمه
 ماء ليد ندن اولوق وزن نام الورق والعليد
 جسمه ملوكون بخر بيوردقاري قوا ب
 مستانته بيعت ايله ملكاري اولان براملو
 ماء ليد خا بيري وقف وحسن ومشار
 اليها عا انشاء فاديرن حضرتارينك وقف

Resim 45: 50-51. Sayfa

Çizim 65: 50-51. Sayfaların çizimi

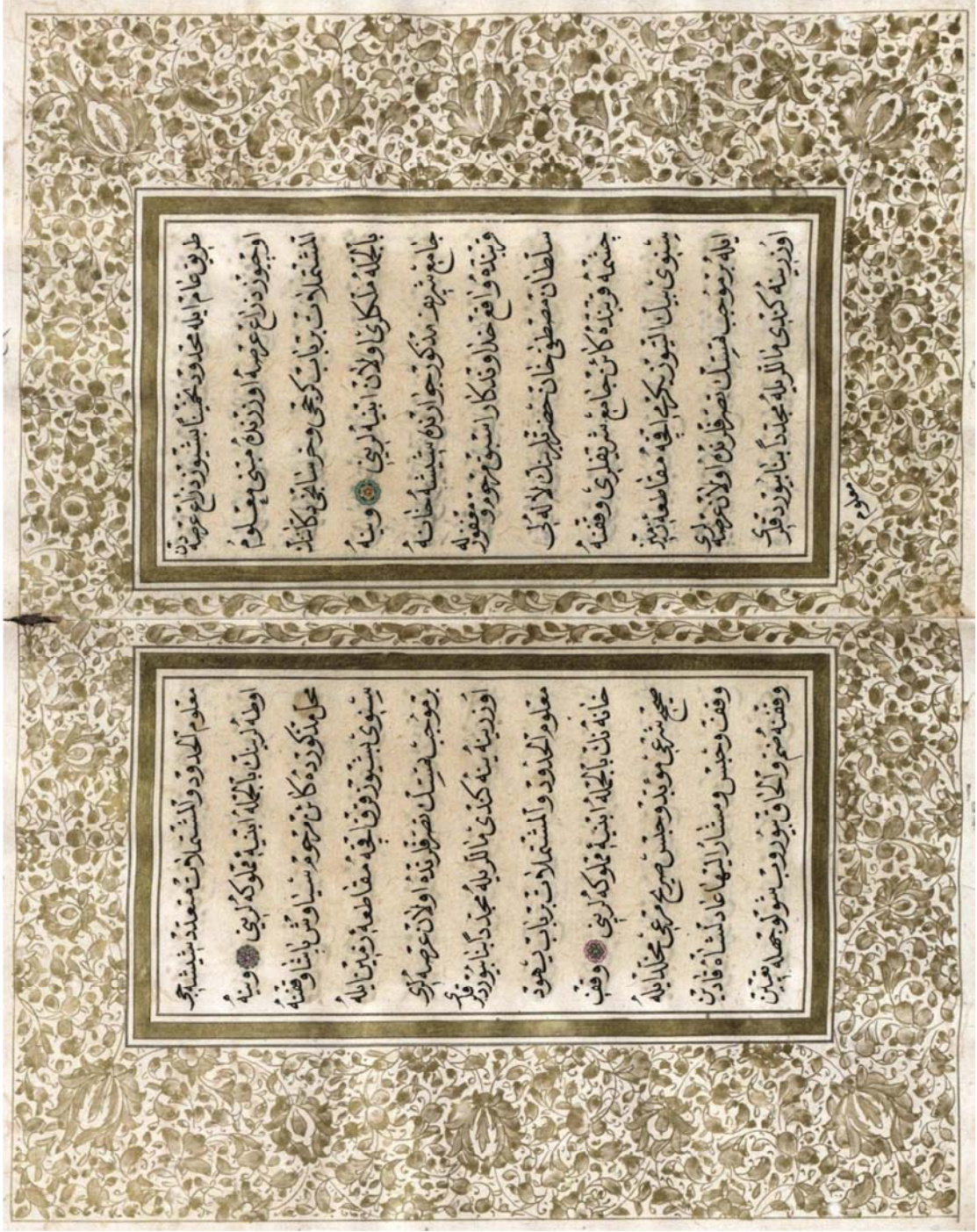

Çizim 66: 50-51. Sayfalar helezon çizimi

51. sayfadaki işlenen durak çeşitleri

Resim 46: 51. Sayfa durakları
Çizim 67: 51. Sayfa durak çizimi

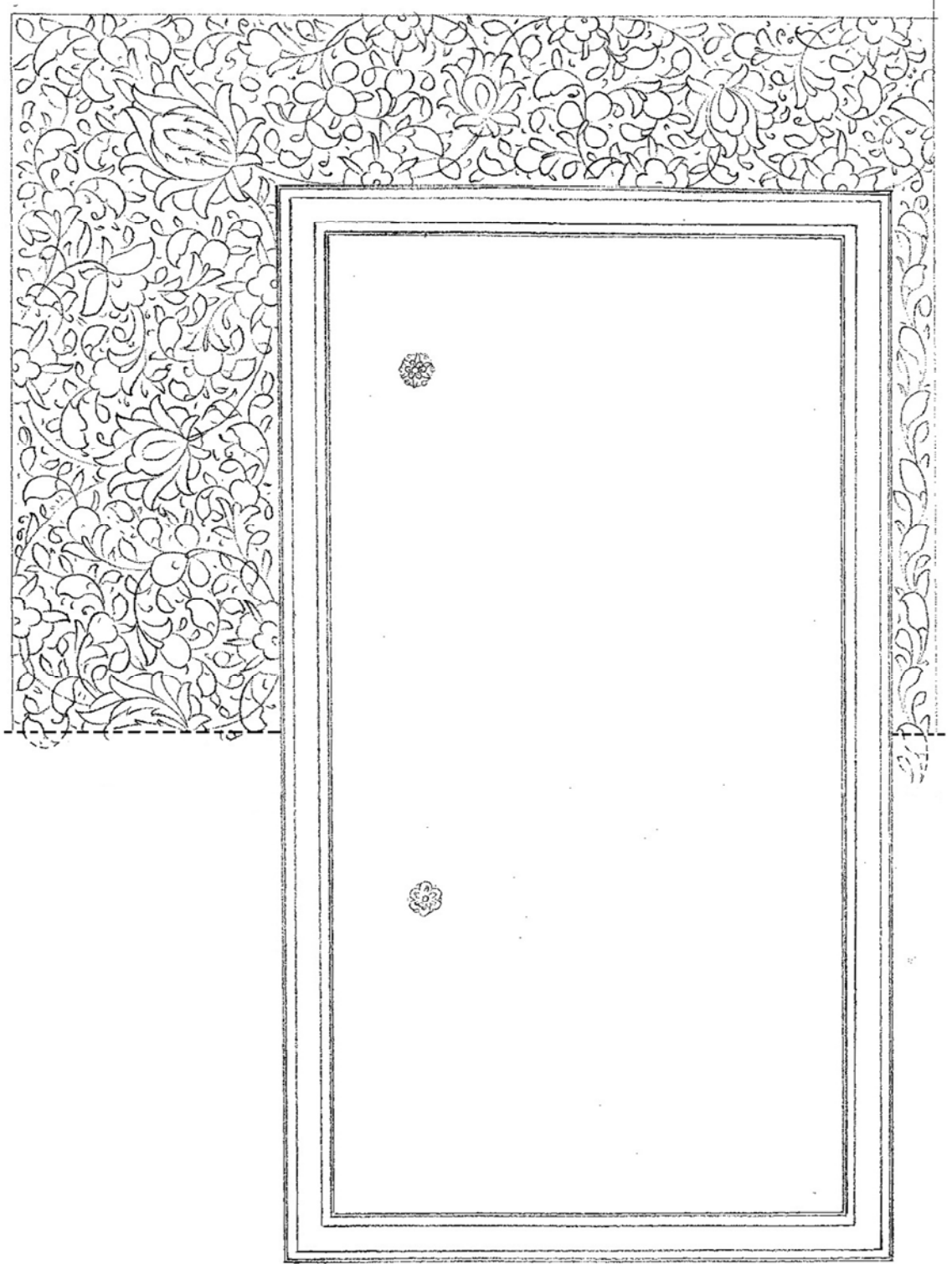

طریق عام ایله محمد و نوحینا بشیور ذریع عرفه
اوجیوز ذریع عرصه اوزندن مینی معلوم
المشتملات بریاب کرحی و خرسانجی کاند
بالجه ملکلری اولان انبیه لرینی ● وینه
جامع شهریز مذکور جوارین بشینه خان
قرینه واقع خارا و قدا راستی و جروز و غیره
سلطان مصطفی خان حضرت لریک لاله لری
چشمه قرینه کائن جامع شریقلری و قفنه
بشوی بیلک ایشور کرحی ایقیه مفاطعه ایشور
ایله بر موجب هرتلک نصر قزنده اولان عرصه
اوزینه کندی مالک ایله محمد کابناشور قزنده

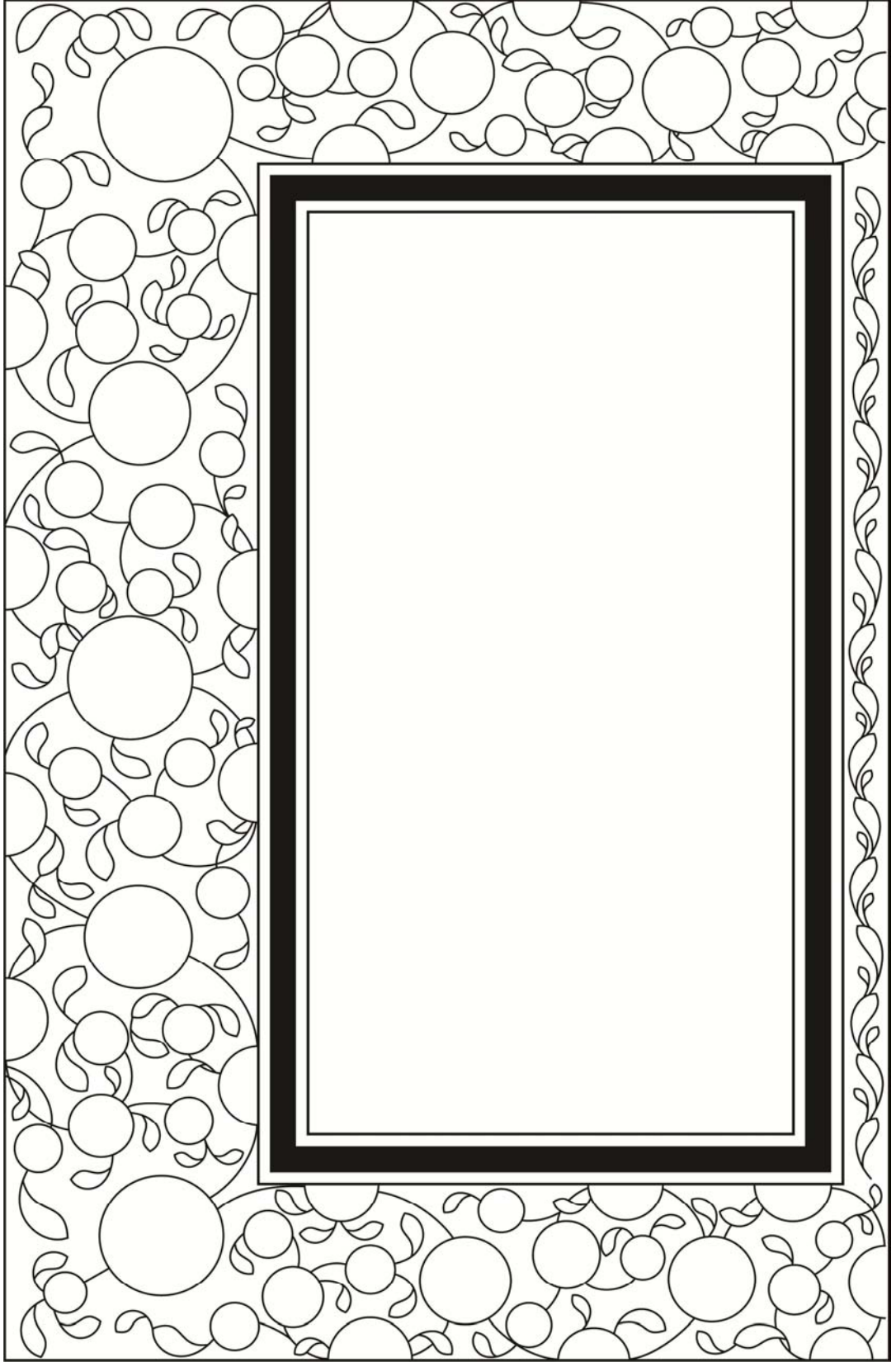
معلوم

معلوم الحمد و والذمشتملات معصده بشینه
اوله لریک بالجه انبیه قلوکه لرینی ● وینه
محل مذکورده کائن ترجمه سیواوش باشا و قفنه
بشوی بشیور قزندی ایقیه مفاطعه زینب ایله
بر موجب هرتلک نصر قزنده اولان عرصه لری
اوزینه یینه کندی مالک ایله محمد کابناشور قزنده
معلوم الحمد و والذمشتملات بریاب یه
خانه ناک بالجه انبیه قلوکه لرینی ● و قفنه
صحیح شریقی موبد و حبس صریح مرغی محال ایله
وقف و حبس و مسنار لیهانعا دانشاه قازین
وقفه منور الحاق بیور و ب سنو لو حمله قیازین

Resim 47: 54-55. Sayfa

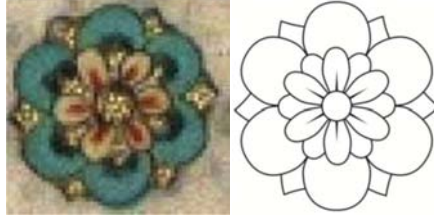

Çizim 68: 54-55. Sayfaların çizimi

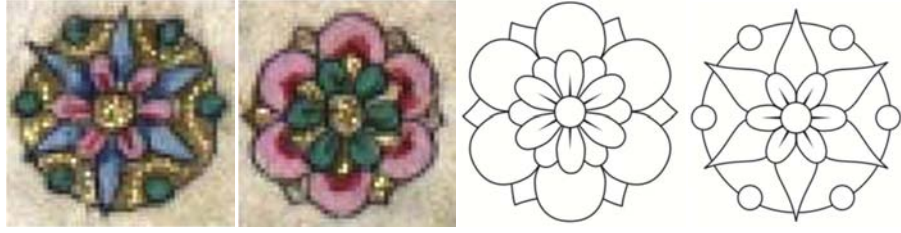

Çizim 54: 54-55. Sayfaların helezon çizimi

54. ve 55. sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

Resim 48: 54. Sayfa durakları
Çizim 70: 54. Sayfa durak çizimleri

Resim 49: 55. Sayfa durakları
Çizim 71: 55. Sayfa durak çizimleri

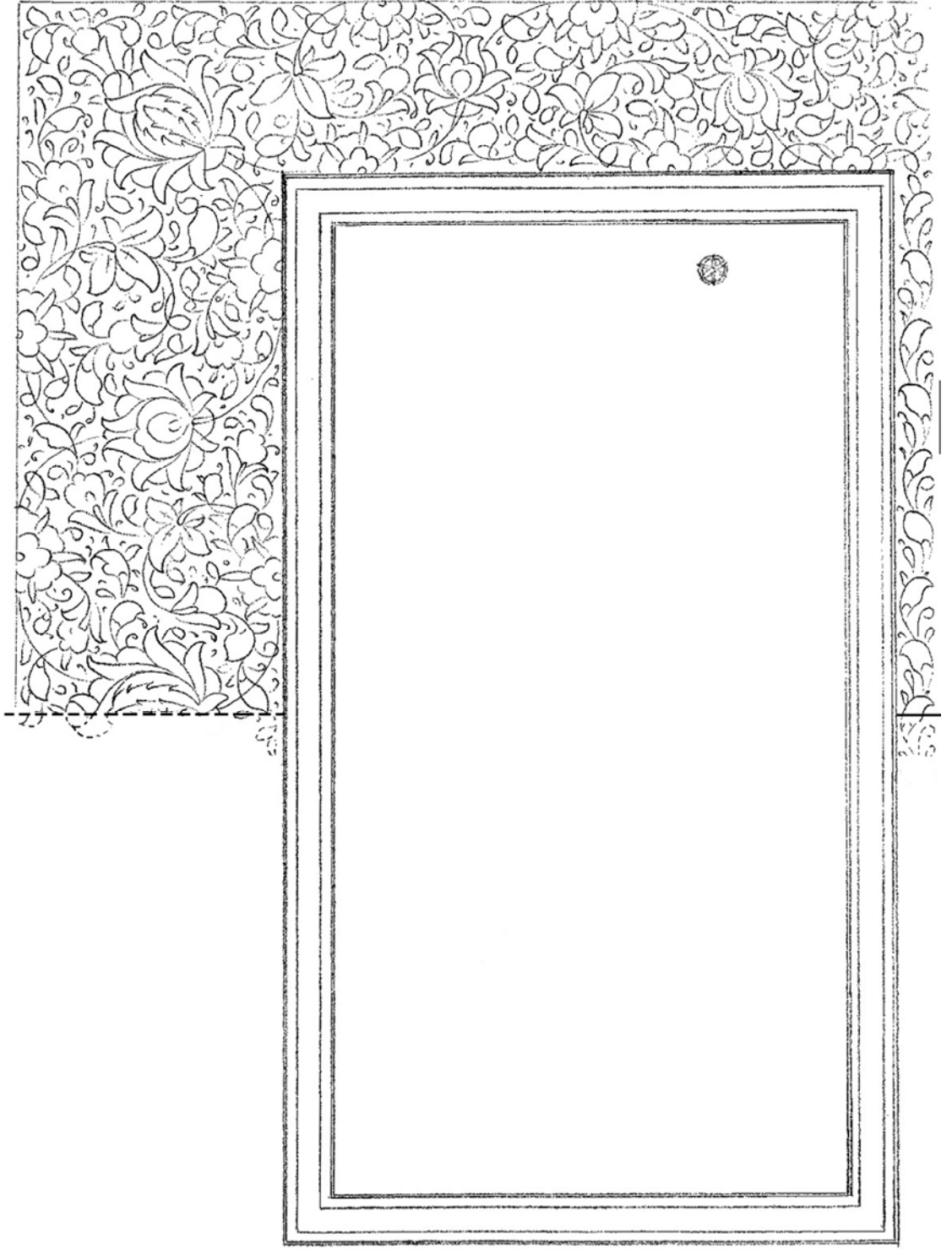

نام یکی قطعه چغلتکلی و فادنه قضاسته
 عزراغا و ریس غا و نصف هول جاوشی و دیگر
 و عید و خوز ویدی و اندروس قضاسته
 نصف و بالیج نام بدی قطعه چغلتکلی
 ولوناز قضاسته و ایسوما چغلتکلی
 و اندروس قضاسته عید و خوز و بیستون
 قول و عیار و شور و شور و لوناز قضاسته
 ما واریه نام بش قطعه چغلتکلی و اندروس
 قضاسته جعفرابین و اسفند نام یکی قطعه
 چغلتکلی و اندروس قضاسته فوره
 چغلتکلی وینه قضای مذکوره پایه

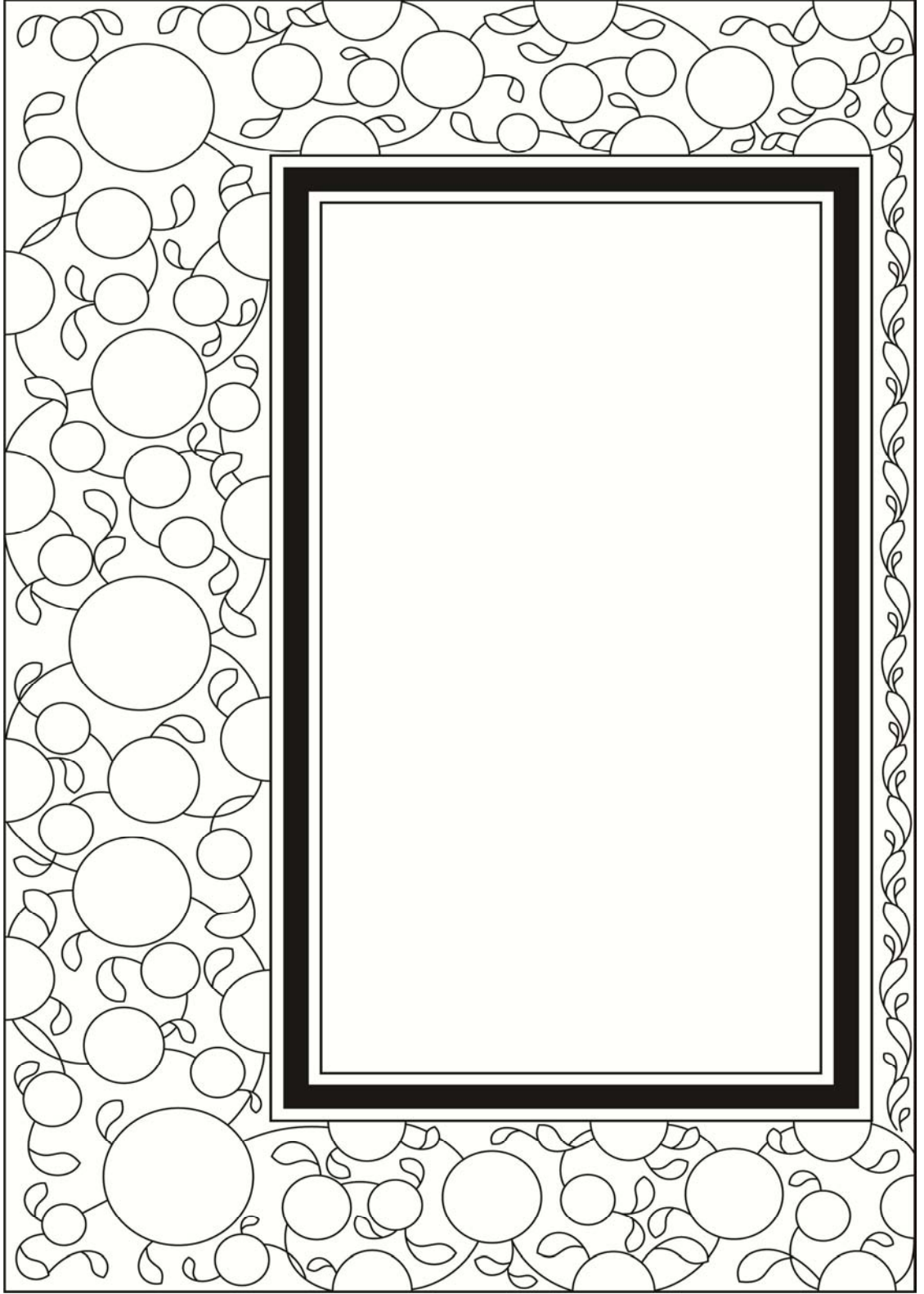
چغلتکلی

چغلتکلی وینه قضای مذکوره ایبوتور
 نام چغلتکلی اوج سهمدان ربع خصه سی
 و بولچی و اقدردماس و داروس نام اوج عد
 چغلتکلی ربع خصه لریکه من جیف الجوی
 اوان طفور قطعه چغلتکلی ربع خصه لری
 موکه مسلمان منشا لایها حضرت لریک
 با خطه برفیق و با ملک کلامه هما یون ملکیت
 اوزن عهده علیه لریه اولغین بوندت
 اقدم چغلتکلی مذکور است مخصوص لاندک
 سنوی ایلیک غروش و لریه جسته مذکور
 و ذکر ایلیک مبرات سنای لریه صرفه لریه

Resim 50: 58-59. Sayfa

Çizim 72: 58-59. Sayfaların çizimi

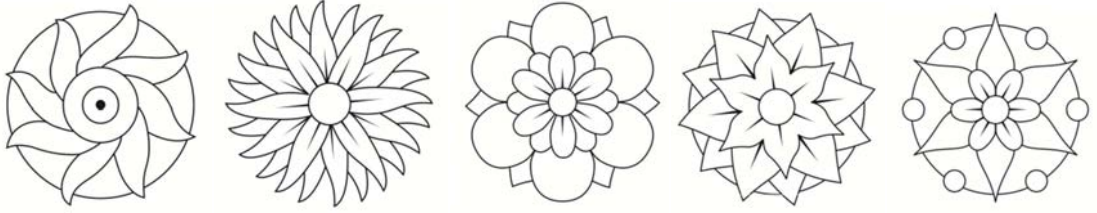

Çizim 73: 58-59. Sayfalar helezon çizimi

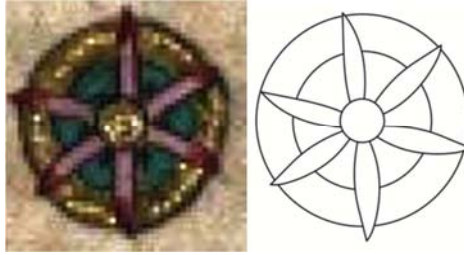
58. ve 59. Sayfalarda işlenen durak çeşitleri

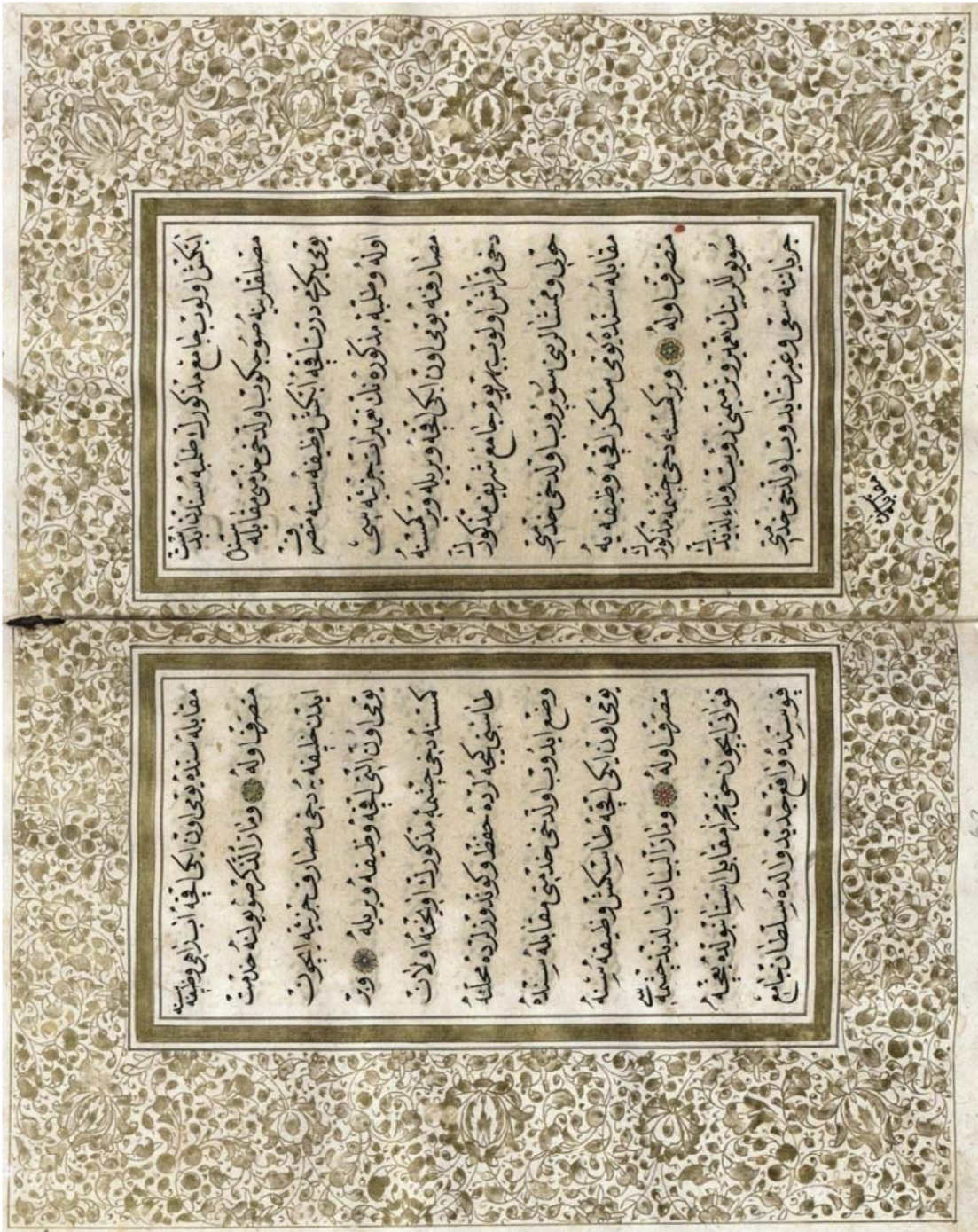
Resim 51: 58. Sayfa durakları

Çizim 74: 58. Sayfa durak çizimleri

Resim 52: 59. Sayfa durakları
Çizim 75: 59. Sayfa durak çizimleri

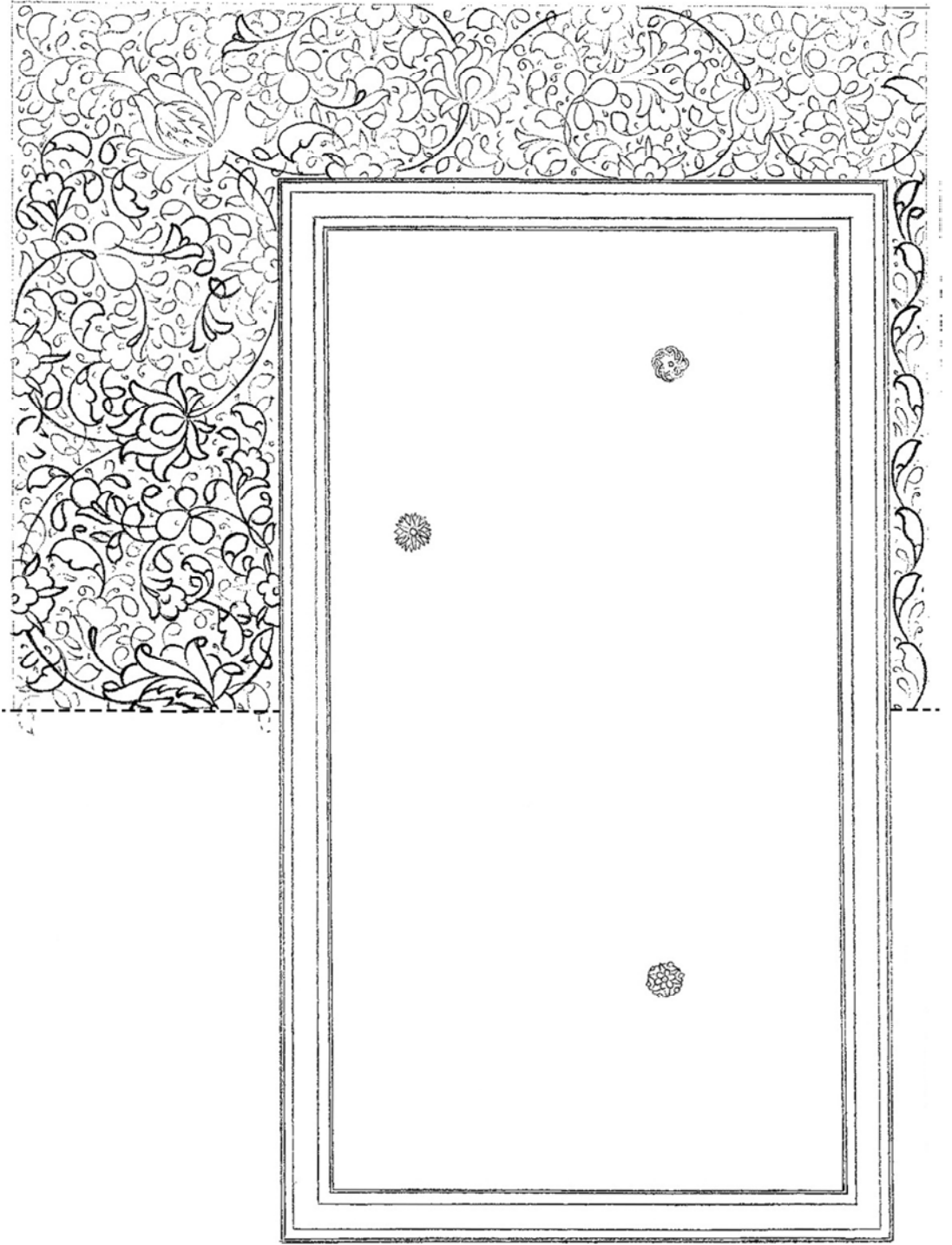

ابنکشل اولوب جامع مذکورک طلیبه سندان ایت
مصلقلرینه سوکوت اولدخی توری ایتله
بوری کجی درناغجه ابنکشل وظیفه سنه مشر
اوله وظیفه مذکوره نان قهرات جزیه بی
مصارفنه توری اون ایکی لغجه ویریه و کرسنه
دخی فرانس اولوب بهر تور جامع شریف مذکور
حولی و منسالی سوزوب اولدخی خدیج
مقابله سنده توری سنکزلغجه وظیفه به
منصرف اوله و کرسنه دخی جنبه مذکور
صوبولرینک نهمه و زرمینی رویت و ایدله
جرمانه سعی و غیرت ایدوب اولدخی خدیج

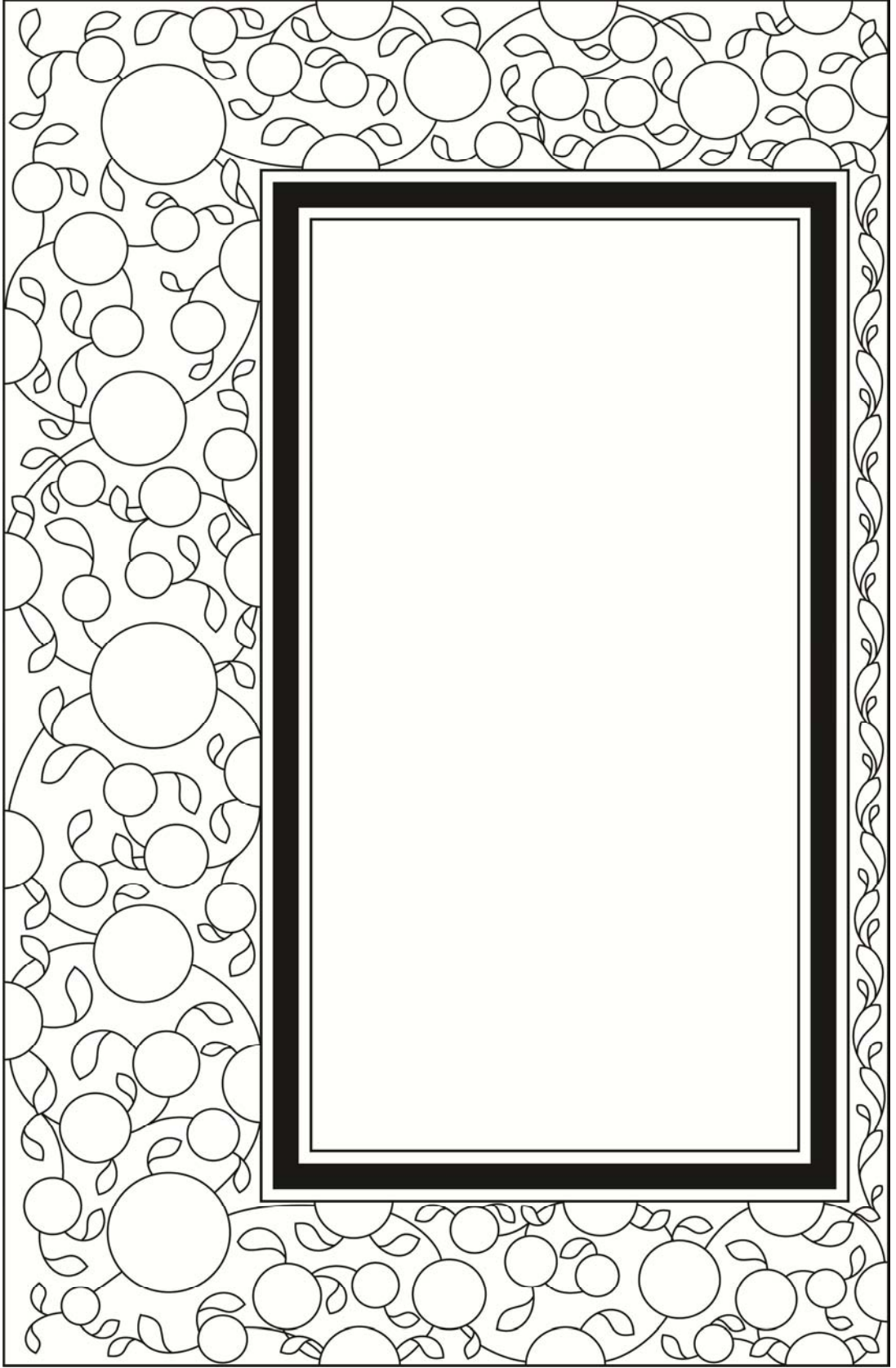
مؤیدله

مقابله سنده توری اون ایکی لغجه ایدراب وظیفه
منصرف اوله و ایدراب کورسور بولنه خدیج
ایدن خلیفه دخی مصارف جزیه ایچوت
توری اون ایکی لغجه وظیفه ویریه و
کرسنه دخی جنبه مذکورک اویغنه اولان
طاسنی کجه لاره حفظ و کوردن لاره محله
وضع ایدوب اولدخی خدیجی مقابله سنده
توری اون ایکی لغجه طاسنی کس وظیفه سنه
منصرف اوله و ایدراب لید جنبه
قوز ایچوت دخی مجر مقابل سنه اوله لغجه
قوسنده واقع خدیج و لده سلطان جامع

Resim 53: 62-63. Sayfa

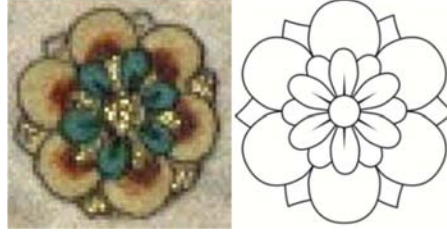

Çizim 76: 62-63. Sayfaların çizimi

Çizim 77: 62-63. Sayfalar helezon çizimi

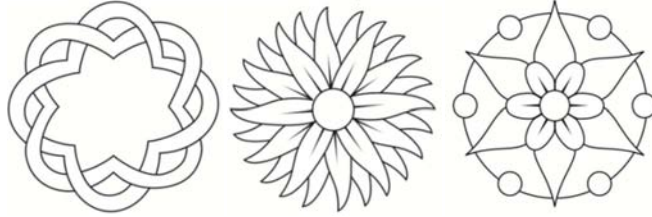
62. ve 63. sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

Resim 54: 62. Sayfa durakları
Çizim 78: 62. Sayfa durak çizimleri

Resim 55: 63. Sayfa durakları

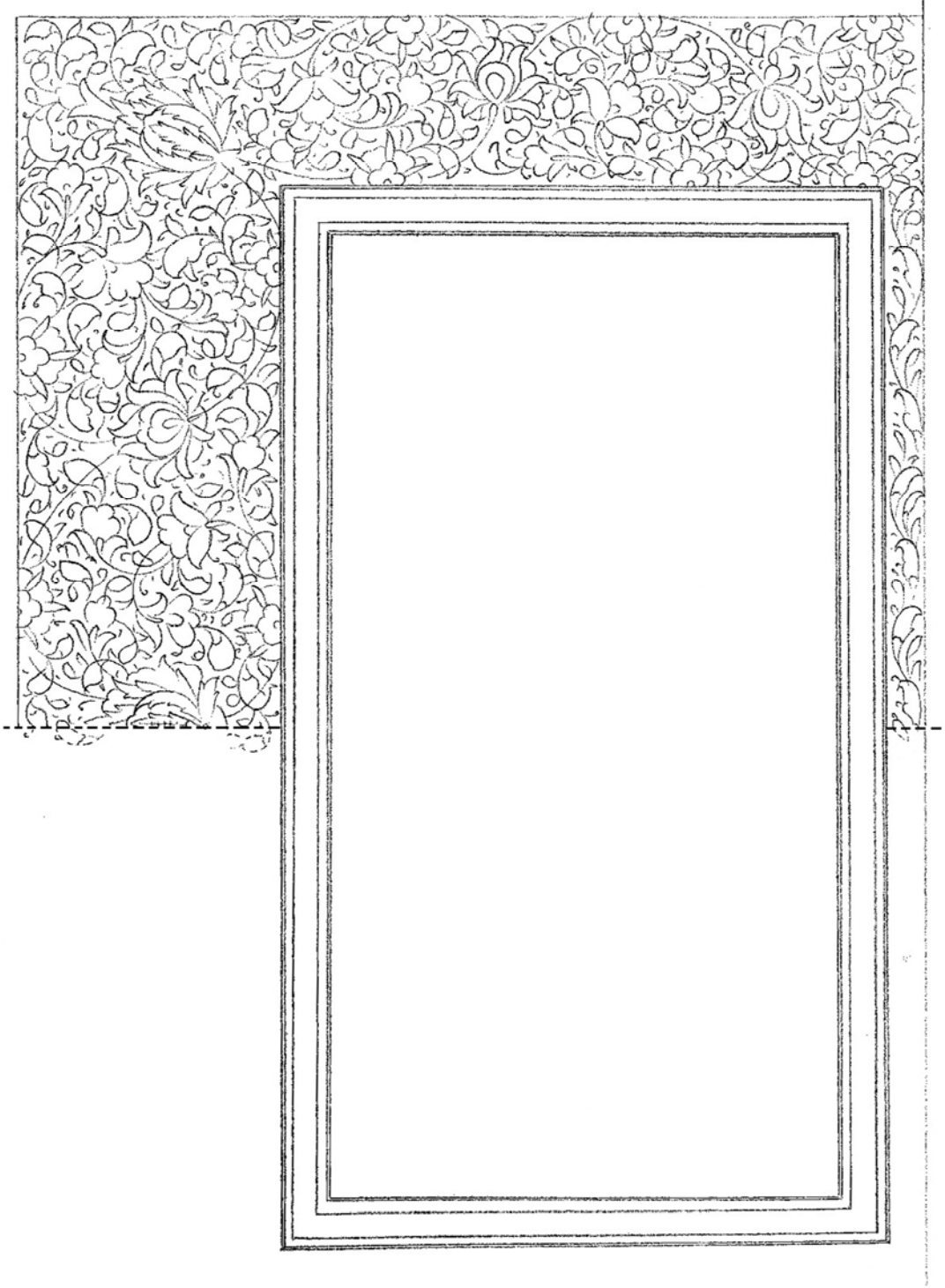

Çizim 79: 63. Sayfa durak çizimleri

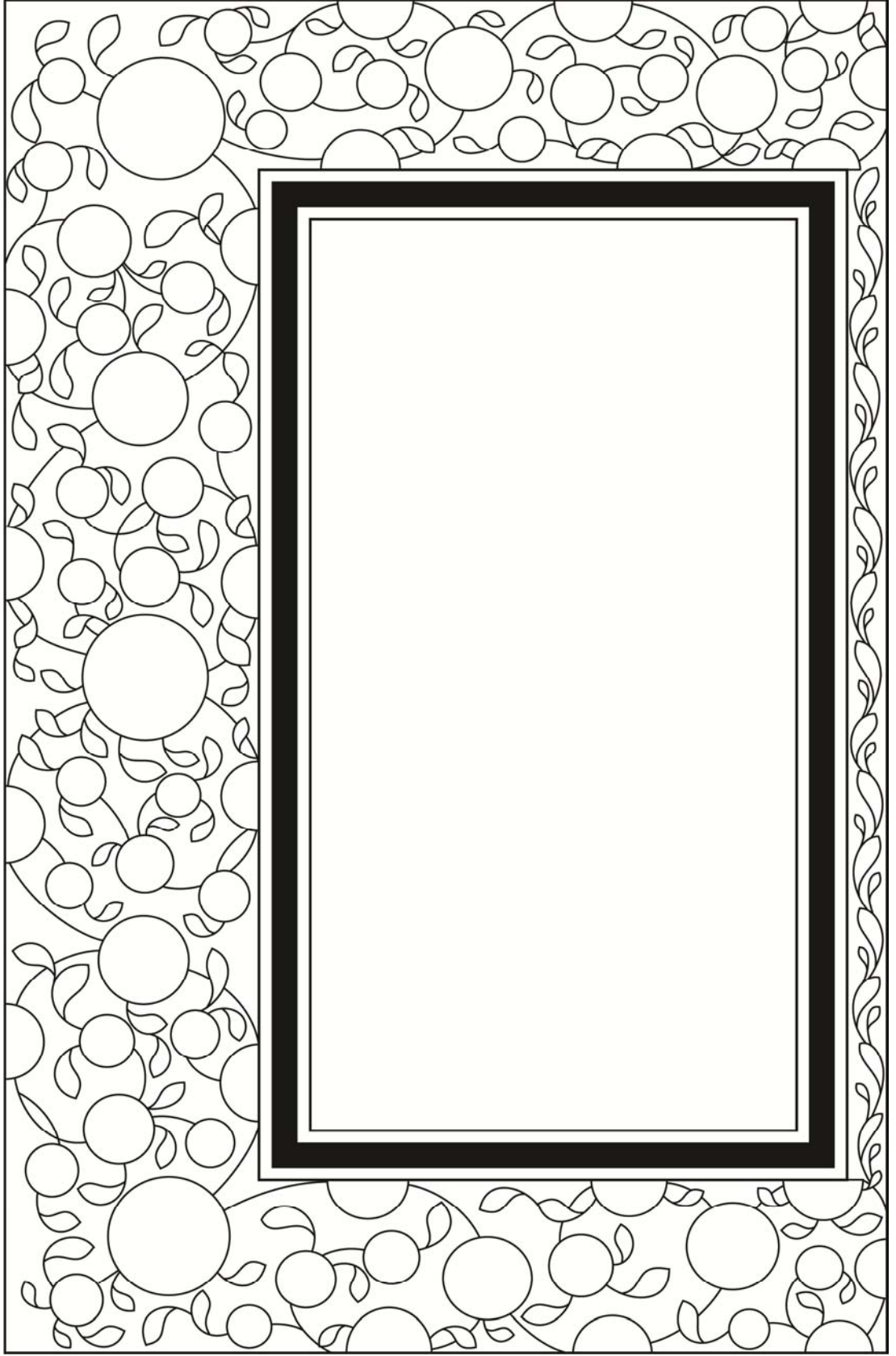
شریفه دخی مویلی اولوب وقف مزبورک
دخی موز و خصوصنی کاهو حقه ادا
وروقیت تالییه **●** و مرزرد زمان و کور
و شهرور واقوام ایله اکثر شرط محرم
مذکور به رعایت معتدک اولور ایسه
منافع وقف مطلقا حرمین شریفین فقر
ارسال و ایصال اولنه دیونعین شرط
و تبیین فیورد بیورد قلوبنه بناء بن بانو کاله
انبیه جامع شریف مذکور و انبیه جسمه
مزبور و طراز الذکر کرجی و خرسانه
دکانلری و شیشه جی و طه لری بیورد

بیداری

انبیه لری مویلی ایله محمد سعید اقدی
دفع و تسلیم و جمله سنی محلاتن و حقه
اوزن ضبطه تسلیط ایله یکجده اولدو
بالنویه جمله سنی خذ و قبض و ضبط
ایدوب سائر واقواف مویلی مشاوض
ایله بیورد قلوبن غت تصدیق المعبر
الشرعی اروقف نام و حال تسلیم انجام
بولمشکن و کل مشاواریه مصطفی رشید
اقدی حضرتلری سمت و فاقان جانب
شفافه عطف عنان ایله وقف مزبور
درجوع و مویلی ایله نزع و خاصه

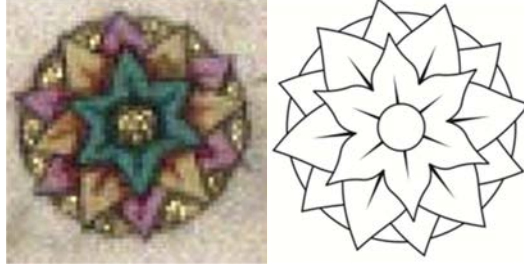

Çizim 80: 76-77. Sayfaların çizimi

Çizim 81: 76-77. Sayfaların helezon çizimi

76. Sayfalarda işlenen durak çeşitleri

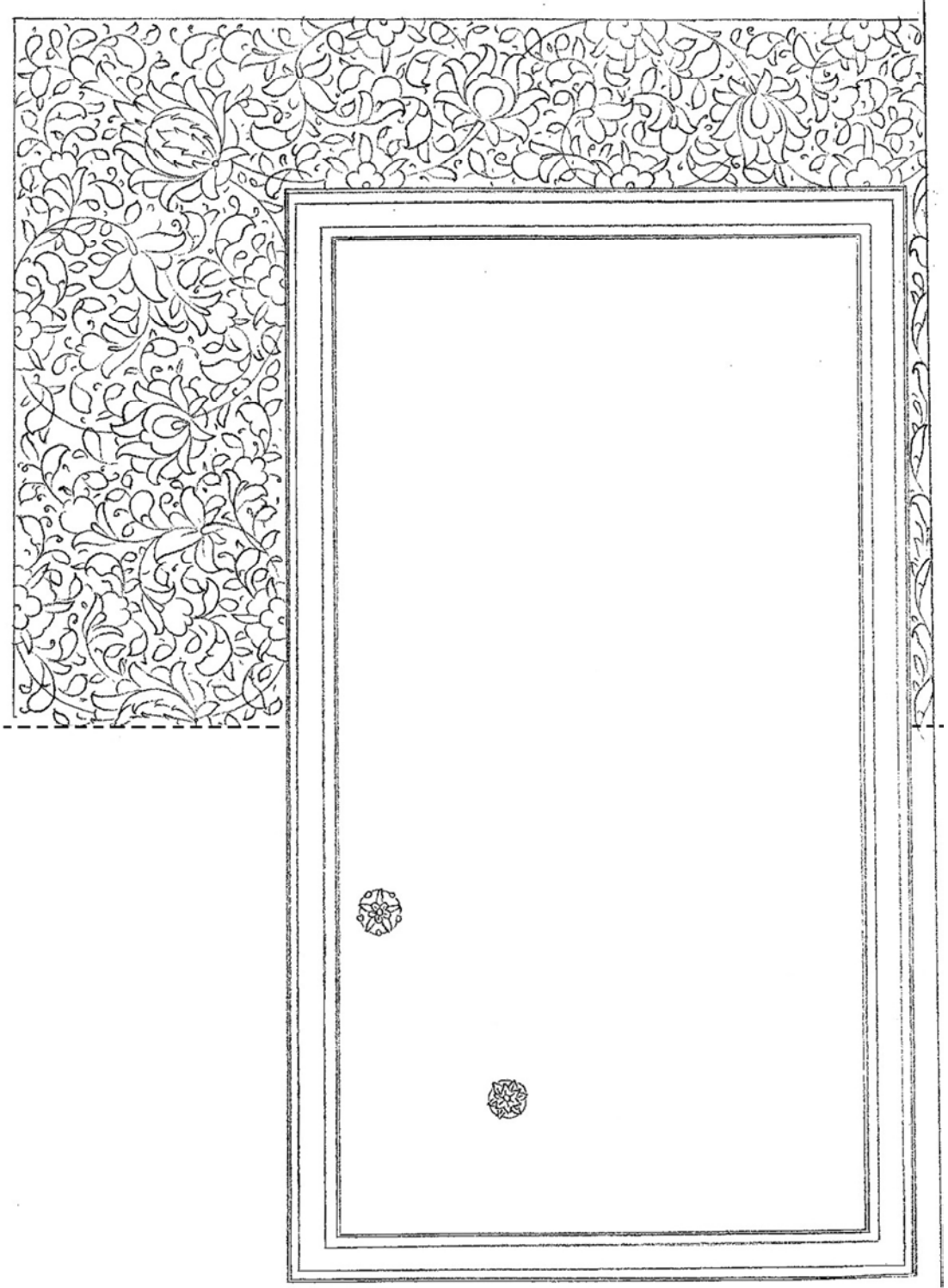

Resim 57: 76. Sayfa durakları
Çizim 82: 76. Sayfa durak çizimleri

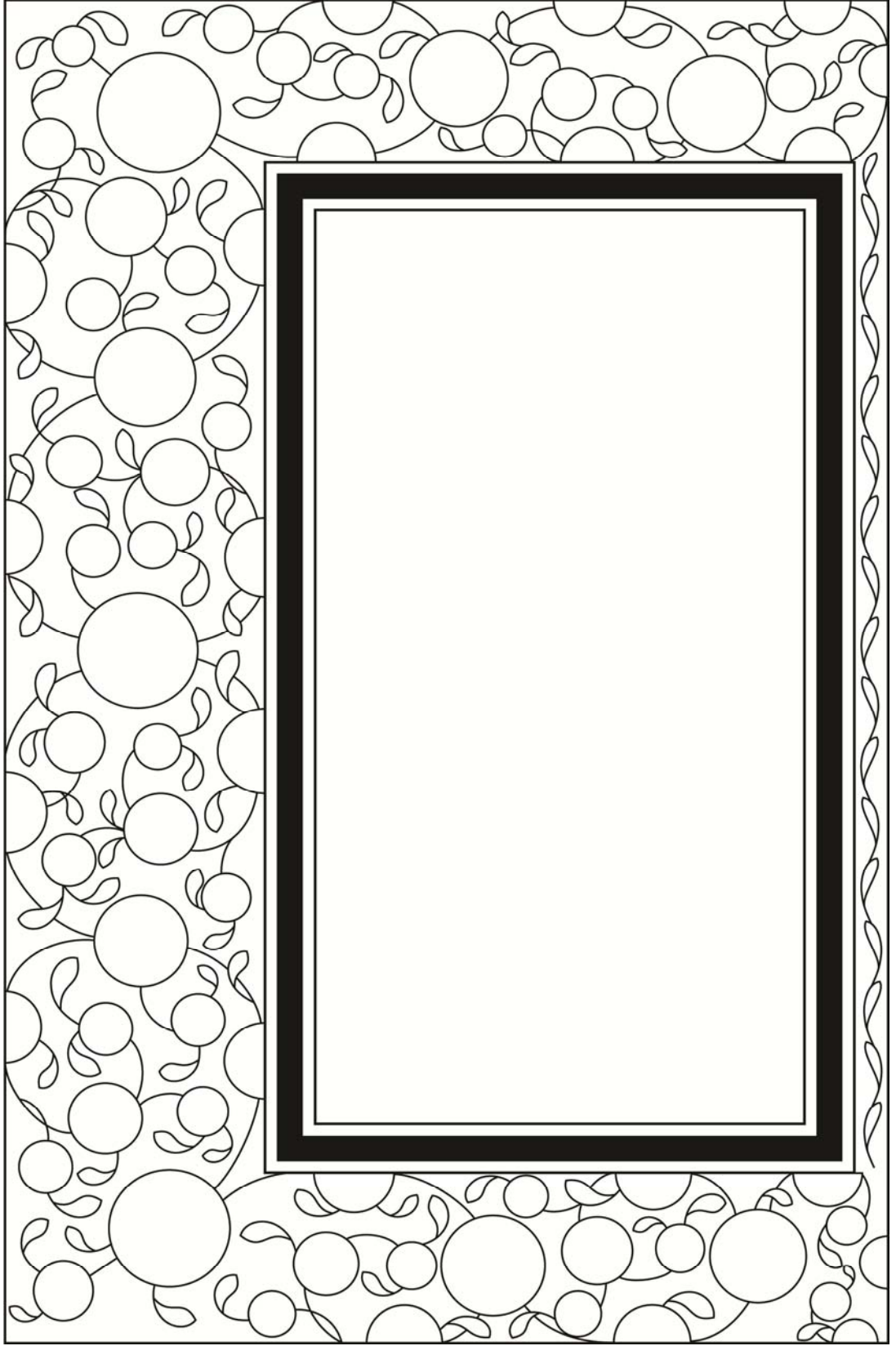
مرنور حضورتون وکل منشار الیه حضرت
 ایله مزار افغان وهریری بستفا سینه فضل
 وحسمه طابان اولد قلدن مولا نای
 مونی لیه دخی بو یابده بعد التامل جاب
 وفق اولی و اخری کوروب عالماً بالخلاه
 لجاری بین لافه الانلاف علی قول من
 براه وقف مرنور کوصفت و جوار اولونه
 وضفنده اولان شرط محرمه مذکور نال
 جوار نه وکل منشار الیه مضطقی رشید
 افندی حضرت لری حضرتان حکم صحیح شیخ
 وقضای صریح مری انیمکن واقع حال

مولانا

مولانا ی مرنور صلواته کتب و تحریز عباده
 معاً بقا اولنان انسانای شرعیه مجلس شرته
 کلوب علی وقوعه انها و فقره انیمکن حکم
 مرنوری بعد التفتیذا المعبر الشریح
 من بعد وقف مرنور صحیح و جوار اولازم
 و شرف صحف لزومی سننم و حسیح
 و محکم اولوب نقض و تحویلی محال و نبال
 و تغییر بری عدم الاحتمال اولدی
 فن بدله بعد ما سمعه فانما انه علی الذین
 یدلونه ان الله سميع علم و اجر الوافه
 علی الخی الجواد الکریم جری ذلك و مر

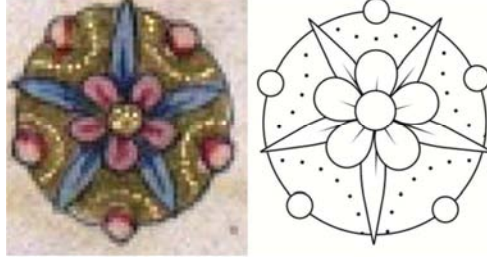

Çizim 83: 82-83. Sayfaların çizimi

Çizim 84: 82-83. Sayfaların helezon çizimi

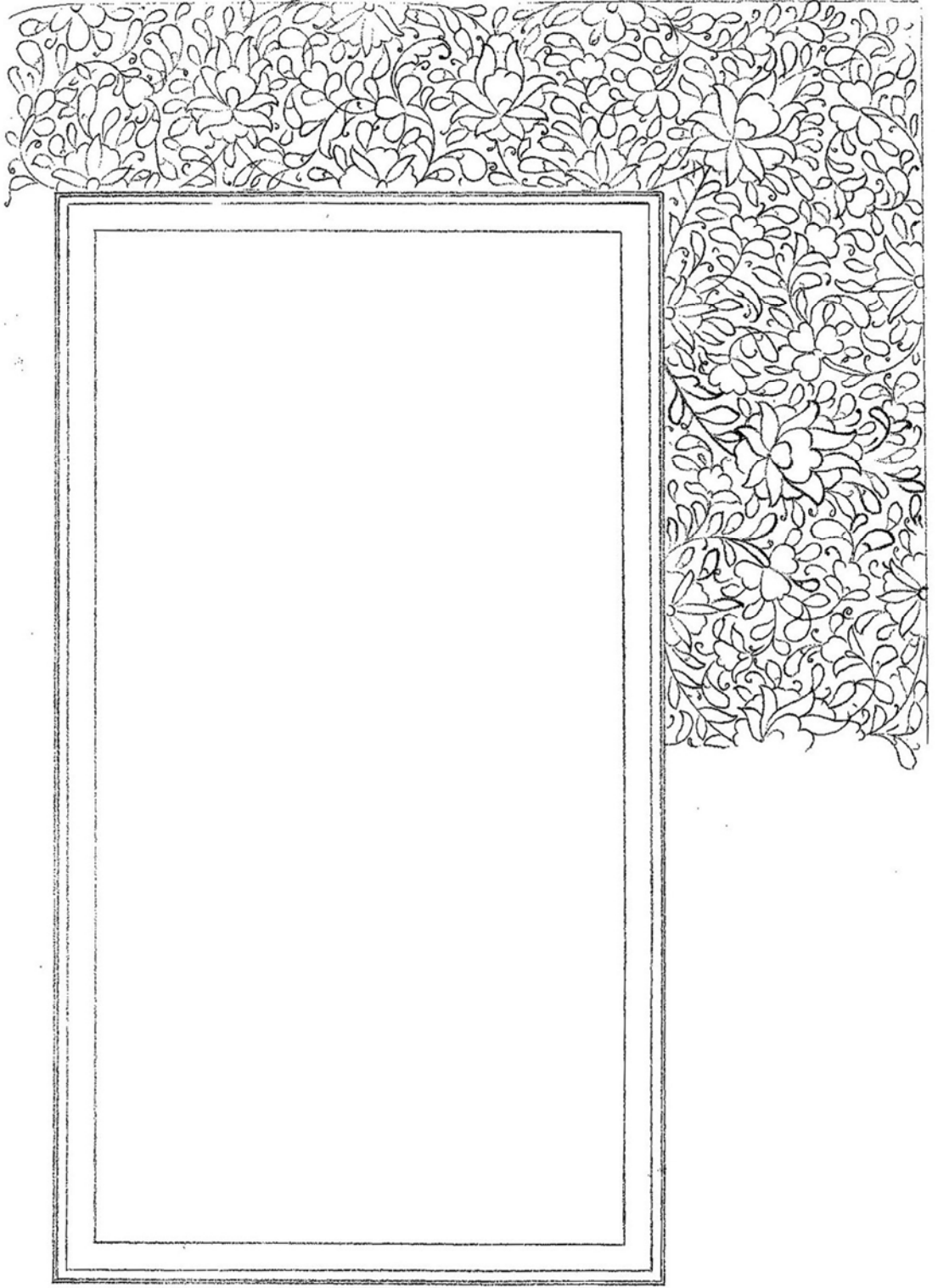
83. Sayfalarda işlenen durak çeşitleri

Resim 59: 83. Sayfa durakları
Çizim 85: 83. Sayfa durak çizimleri

مرقومك مرتزقه لرنيك جهتلى محلول وقوعند
ويا خود كف يد لرند انجوقا مقام متولى اولان
افنديلرك انهابنيله توجه اولنه ديوتعين
شروط وتبين قيود بيوزمليله بالوكاله تقرير
تحرير وموكله سلطان مشاراليها حضر لرنيك
طرف عاليرينه وثيقه انيقه اعطا اولسنون
ديد كلرنه واقع خالي مولاناى مزبور محنده كتب
وتحرير ربعه معاً مبعوثا مناي شرعه مجلس
شرعه كلوب على وقوعه انهابوتقير ايتمكن
برمنوال محررا شبو وثيقه انيقه على ماهو الحقيقه
كتب وتحرير وموكله سلطان مشاراليها

حضر لرنيك

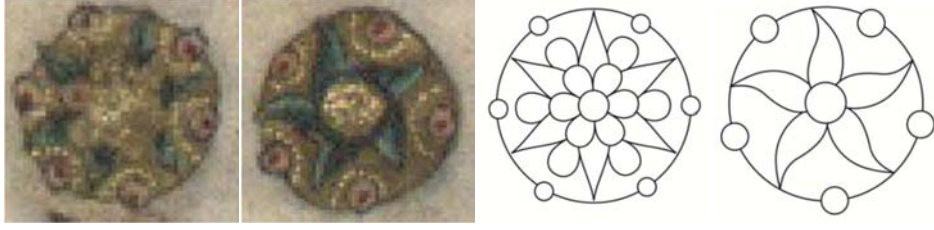

Çizim 55: 96. Sayfaların çizimi

Çizim 56: 96. Sayfaların helezon çizimi

96. sayfadaki işlenen durak çeşitleri

Resim 38: 96. Sayfa durakları
Çizim 57: 96. Sayfa durak çizimleri

Katalog No	: C2
Sayfa Numarası	: 6-7, 12-13, 20-21, 30-31, 36-37
Desende Renk	: Altın
Duraklarda Renk	: Mavi, yeşil, sarı, pembe, altın
Motifler	: Hatayi, penç, goncagül, yaprak

Metin etrafına uygulanan halkârî tezhîbin kompozisyonu $\frac{1}{4}$ simetriktir. Kapalı formda uygulanan kenarsuyu deseni hatayi grubu motiflerden oluşmaktadır. Yazıyı çevreleyen cetveller, 0,5 mm. altın, 2 mm. boşluk, 5 mm. altın, 2 mm. boşluk, 0,5 mm. altın olarak çizilmiştir. 5 mm'lik cetvel sıvama altın boyanmıştır. Sayfa boyuna göre ayarlanan kompozisyon, sayfanın yanında genişken üst ve alt kısımda incelme gösterir.

Dalların başlangıç noktası ince cetvellere dayandırılan yarım penç motiflerinden başlamaktadır. C2 katalogundaki sayfaları diğer katalog sayfalardan ayıran özellik ise desen içerisine yerleştirilen motiflerdir. Karşılıklı bezenmiş 6-7, 12-13, 20-21, 30-31 numaralı sayfalarda hatayi motifi, $\frac{1}{4}$ simetrik desenin ortasına ve köşelere konulmuştur. 13. sayfada desenin alt ve üst kenarlarında da hatayi motifi görülmektedir. 21. sayfada ise hatayi motifi daha farklı bir tarzda çizilmiştir. Bu kataloğa yerleştirilen 37. sayfada ise hatayi motifi desenin $\frac{1}{4}$ simetrisi noktasında görülmektedir. Her sayfada ara motif olarak goncagüller bulunmaktadır. Yapraklar diğer sayfalardaki gibi sayıca çok ve dallardan sistemsiz çıkış yapmaktadırlar. İrili ufaklı birçok yaprak ara boşlukları doldurmak için kullanılmıştır.

Sayfaların cilt katlama yerinde 1 cm genişliğindeki zeminlerde de kıvrım dallı desenler işlenmiştir. 7. sayfaya goncagül ve yapraklardan oluşturulmuş desen işlenirken, 13 ve 27 numaralı sayfalarda hançer yapraklardan oluşan desene yer verilmiştir. 31 numaralı sayfa ile yan sayfası olan 30 numaralı sayfada ise desen penç ve yaprak motifleri ile bütün olarak tasarlanmıştır. Uygulama sırasında şirazeye giren iki sayfa birleşince birleşme katı yok olmuş, göz desen ve motifleri bir bütün olarak algılamaktadır.

Duraklarda çark-ı felek, geometrik, 4 katmerli 6 dilimli – 5 katmerli 6 dilimli penç görümlü şeşhane duraklar uygulanmıştır. 30, 31 ve 37 sayfalarda durak yoktur. Duraklar mavi, yeşil, sarı, turuncu, pembe renkler ve tonları ile gölgelendirilerek boyanmıştır. Duraklardaki altın alanlar üzerine iğne perdahı tekniği uygulanmıştır.

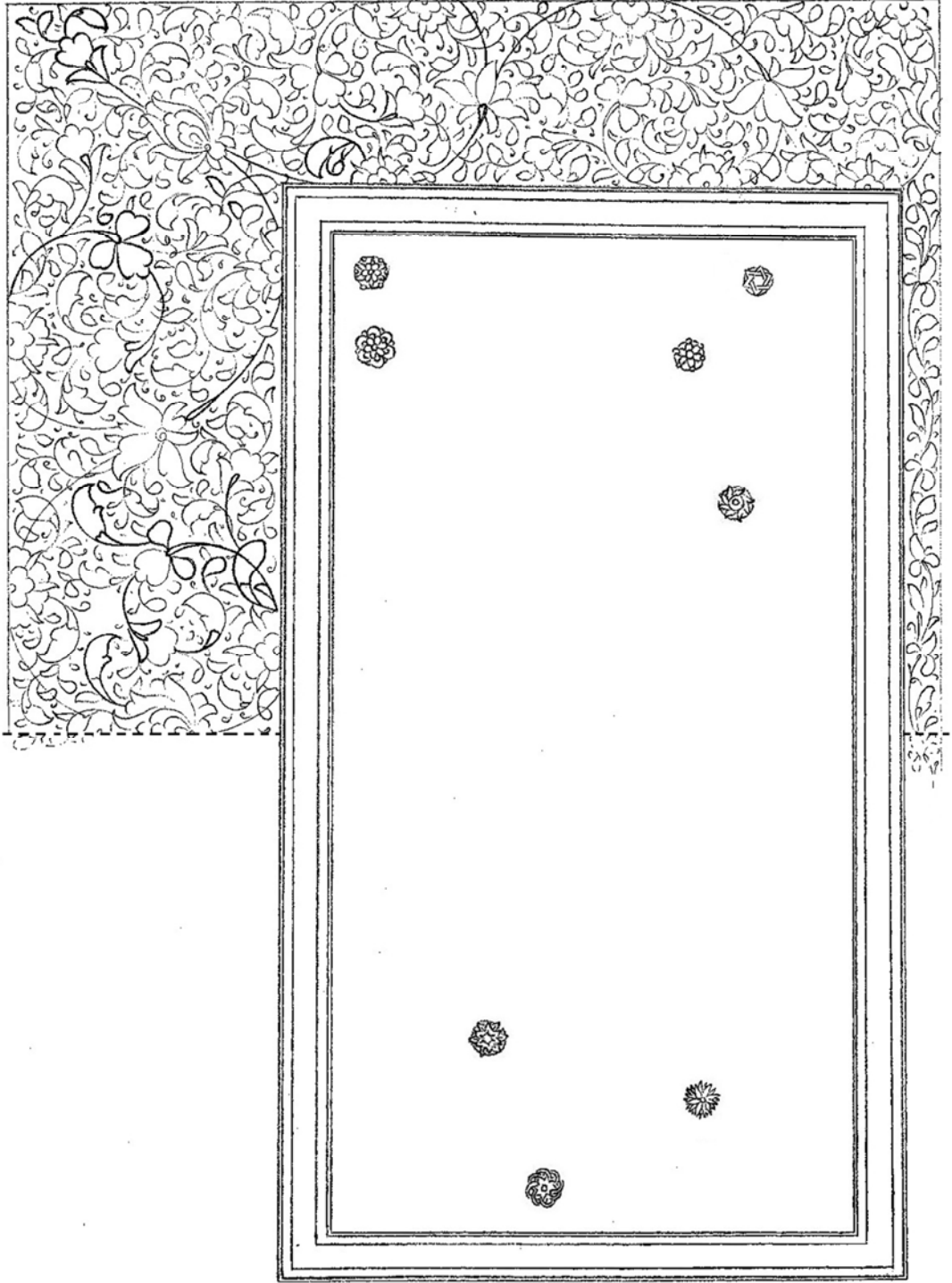

سقف زرين زينت حوائی • ولقد زيننا
السماء ايله زرين • وسطح عتيرين كل رايه
ايه رشك كلارستان جين ايلوب • انسخه
انسانى ونفتح فيه من روى دن نشنه دار
ابتدكه خلق زيناي • ولقد خلقنا
الانسان فى حين تقويم ايله مهنه ووزن
وقبالة اقبالين • ولقد كرمنا بنى دم
توقعيه مرفوز ومعون • وعلمه الامنا
كلها منطوقيه فضا عيفام كل ابد مستطو
اولان عامه السماى تعليم وكافه حطاون
لاختصى بى تعليم بزه قبائى قابليت بخادمي

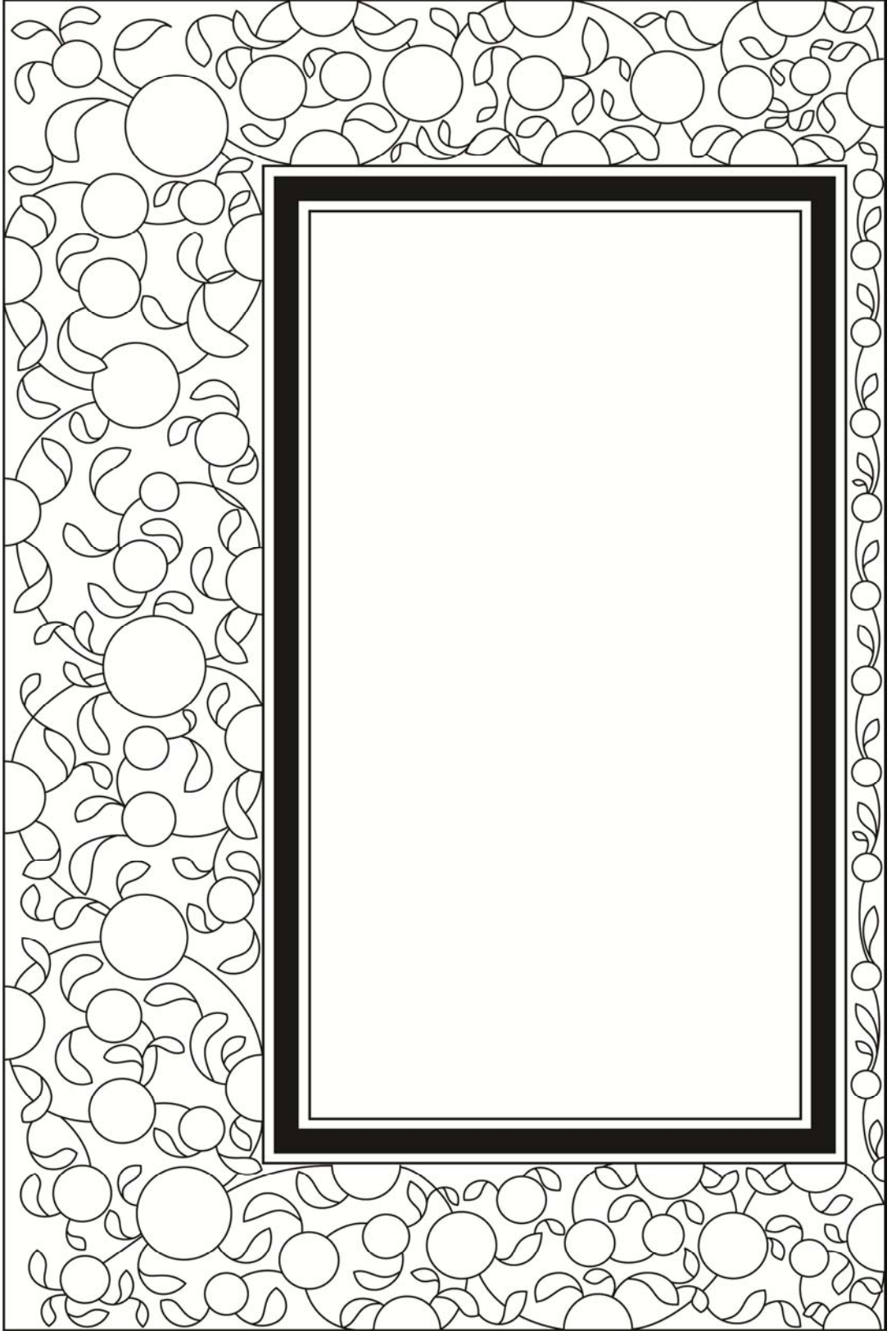
مرز

طراز • انا جعلنا الخليفة فى الارض
ايه مطرز • وجريان دكش خلقتن
وانزل الله الكلاب والكمه مضمون ايه
مشتر • وذلك فضل الله يؤتيه من يشاء
مضمون بشارت مفرونى وزن عظيم وكرم
واجلال ونفخت ليله اول بوستان بهشت
ايه بجزه خلافت مرتين اقره نصيرنا بكمه
واقفا ستر امدريت وعارفا داى عبوديت
قلوب وريض كرامت قوام • علم لادننا
مال رقيم • نعمت عقل وبيان انعاميله
بهايم انعامدن ممتاز • وارسلال نبي

Resim 39: 6-7. Sayfa

Çizim 58: 6-7. Sayfaların çizimi

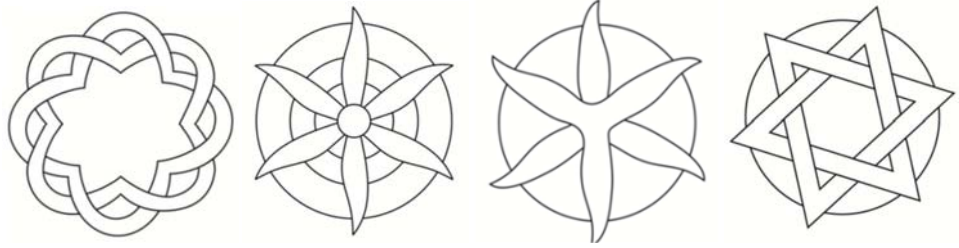

Çizim 59: 6-7. Sayfaların helezon çizimi

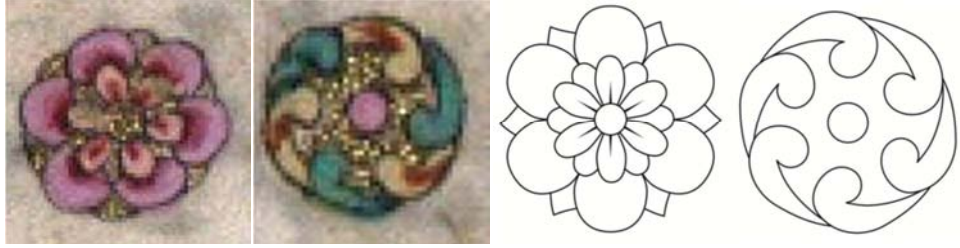
6. ve 7. Sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

Resim 40: 6. Sayfa durakları

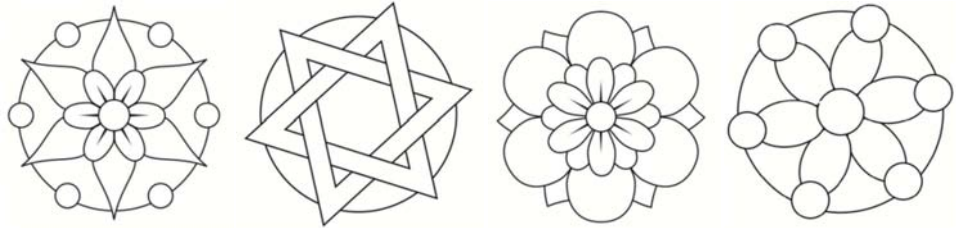
Çizim 60: 6. Sayfa durak çizimleri

Resim 41: 6. Sayfa durakları
Çizim 61: 6. Sayfa durak çizimleri

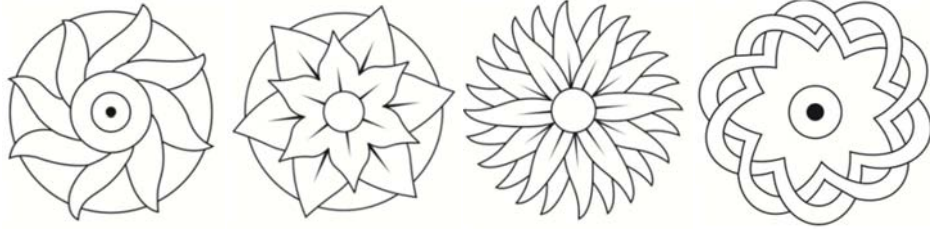
Resim 42: 7. Sayfa durakları

Çizim 62: 7. Sayfa durak motif çizimleri

Resim 43: 7. Sayfa durakları

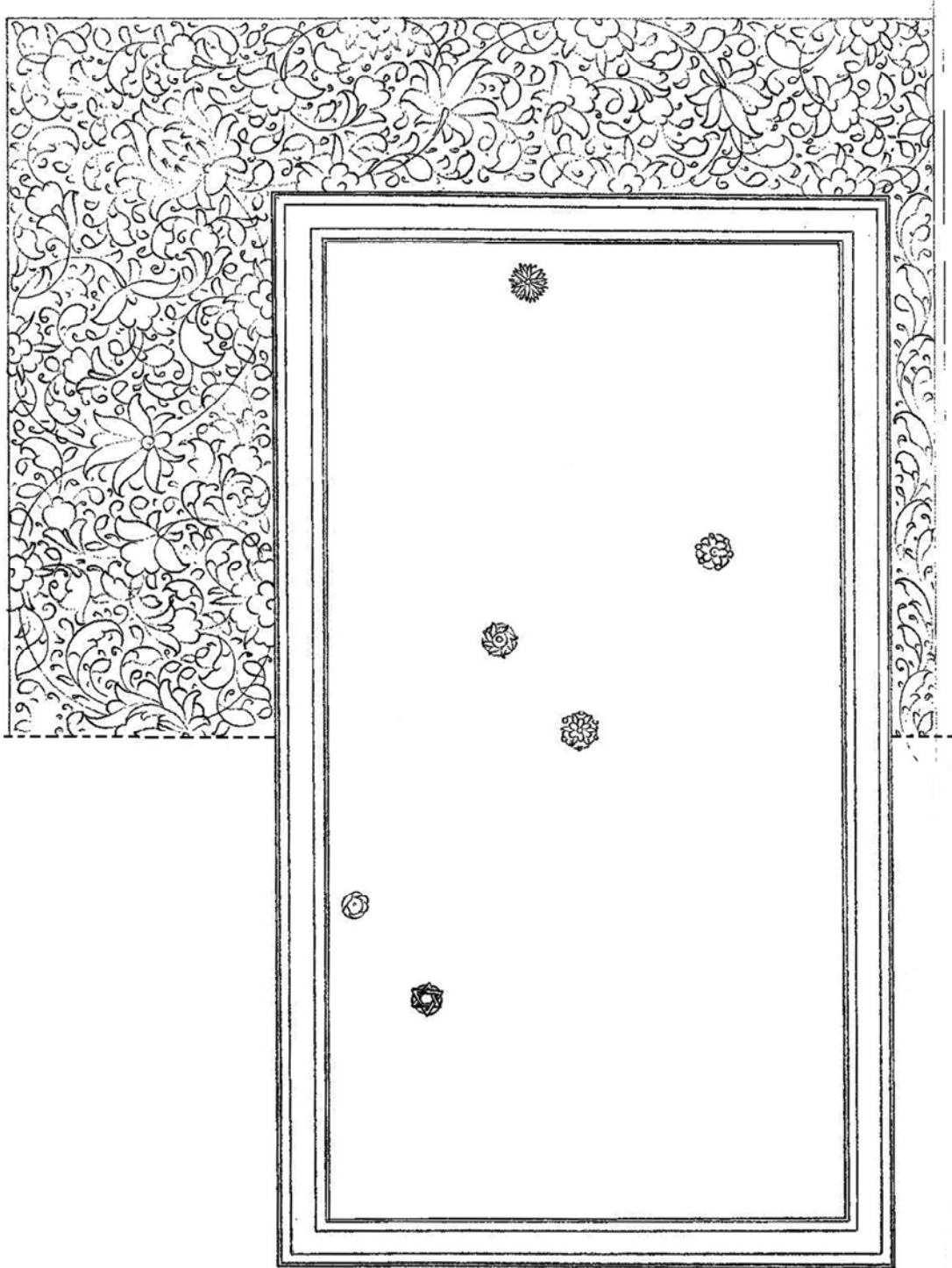
Çizim 63: 7. Sayfa durak çizimleri

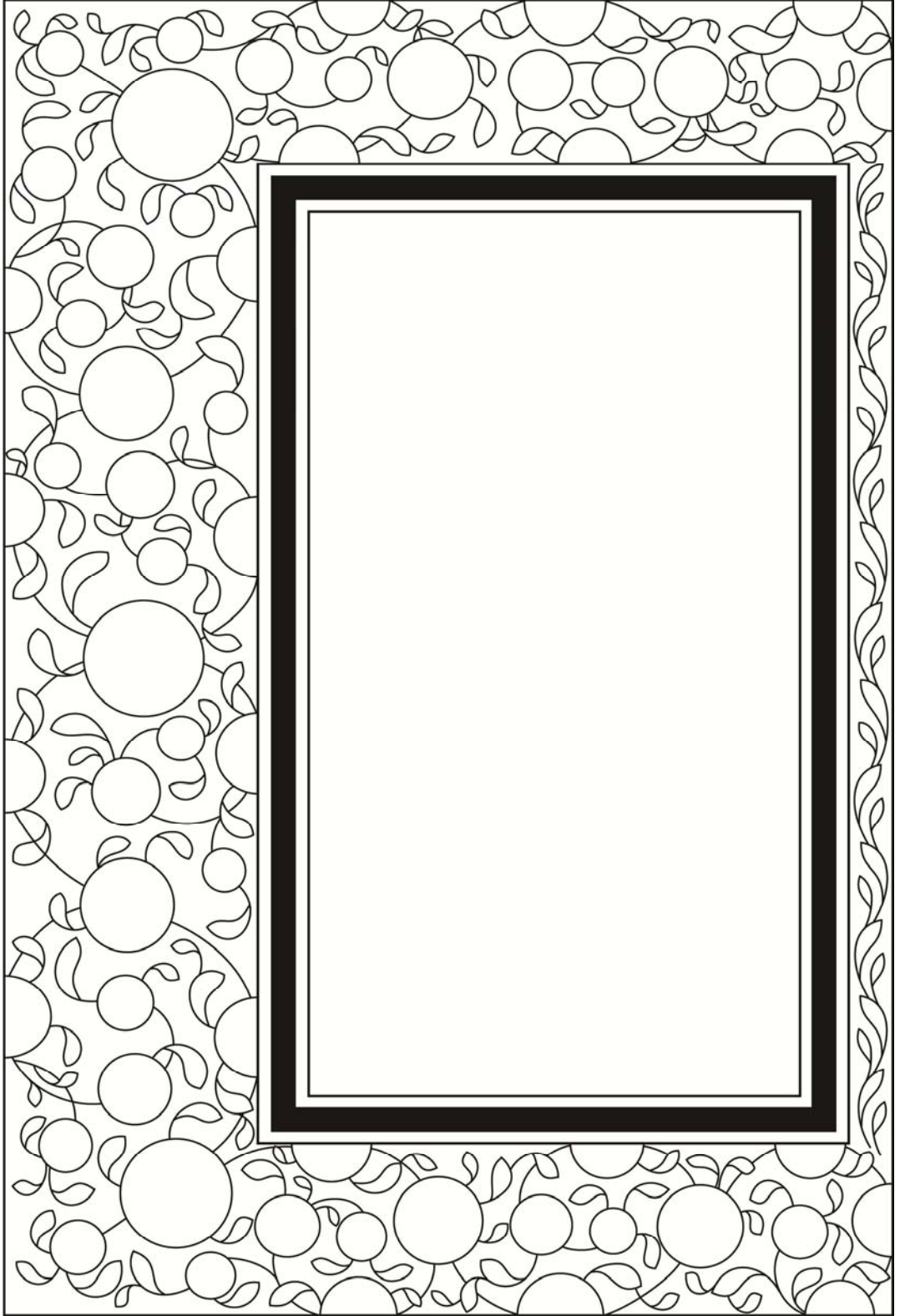
مضمون عنایت مستخون ❀ وما نقدوا لانفسكم
من خبر تجدون عند الله ❀ مفهوم سعادت
مفروزی بعد التذکران الحسنات بدھن
السننات نظم لطیفی وزن و سبیلہ فوز
وسعادت و سبب تحصیل رضای رب
عزت و لدی محقق و مبتدأ و لان حسنتا
باقیہ جانبدہ سئل و عزت و حسب القدر
ناراد زان اخرتہ مسارت ترله و وقف
اموال و بذل ضد فائہ معنادا لیلوب برغور
سعادت اخروی ❀ من جاء بالحسنة فله
عشر أمثالها ❀ اصناف عشر ابله نجارت

ومكافات و بشارة ❀ الذين يتقون
اموالهم بالليل والنهار سرا و علانية فلم
يجر عندهم ريبهم و لا خوف عليهم و لا هم
يجنون ❀ ايت كرهه بنی مفضضا بنی وزن
خيرات و حسنة ساعی ❀ و كمن دخر
ايت هدايت غایت ❀ انما يعمر مساجد
الله من امن بالله و اليوم الآخر مضمون سعادت
مفرونده جنات عالیاة دخوله اعداد ❀
و حدیث تریف سعادت زریف ❀ من بنی
الله مسجدا بتقی به وجه الله له مثله فی الجنة
مفهوم عنایت مستخون نده اذ راجه ارشاد

Resim 44: 12-13. Sayfalar

Çizim 64: 12-13. Sayfaların çizimi

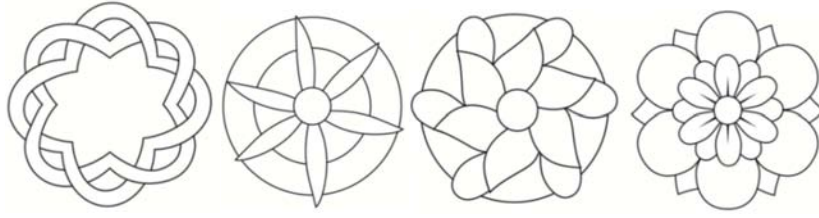

Çizim 65: 12-13. Sayfaların helezon çizimi

12. ve 13. sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

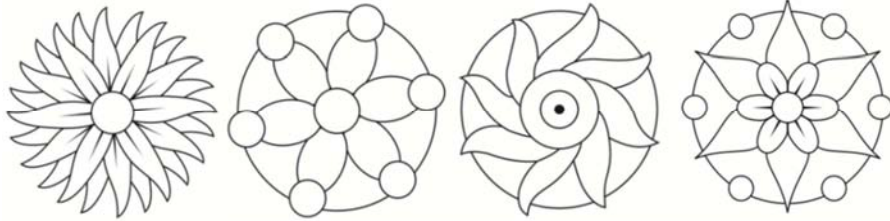
Resim 45: 12. Sayfa durakları

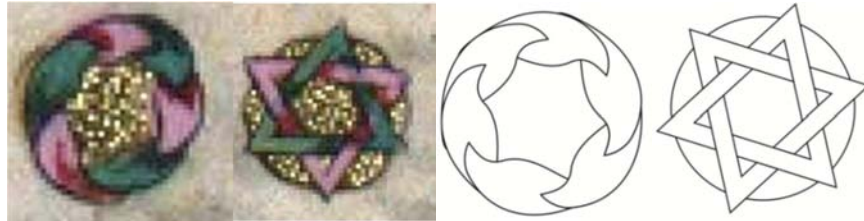
Çizim 66: 12. Sayfa durak çizimleri

Resim 46: 13. Sayfa durakları

Çizim 67: 13. Sayfa durak çizimleri

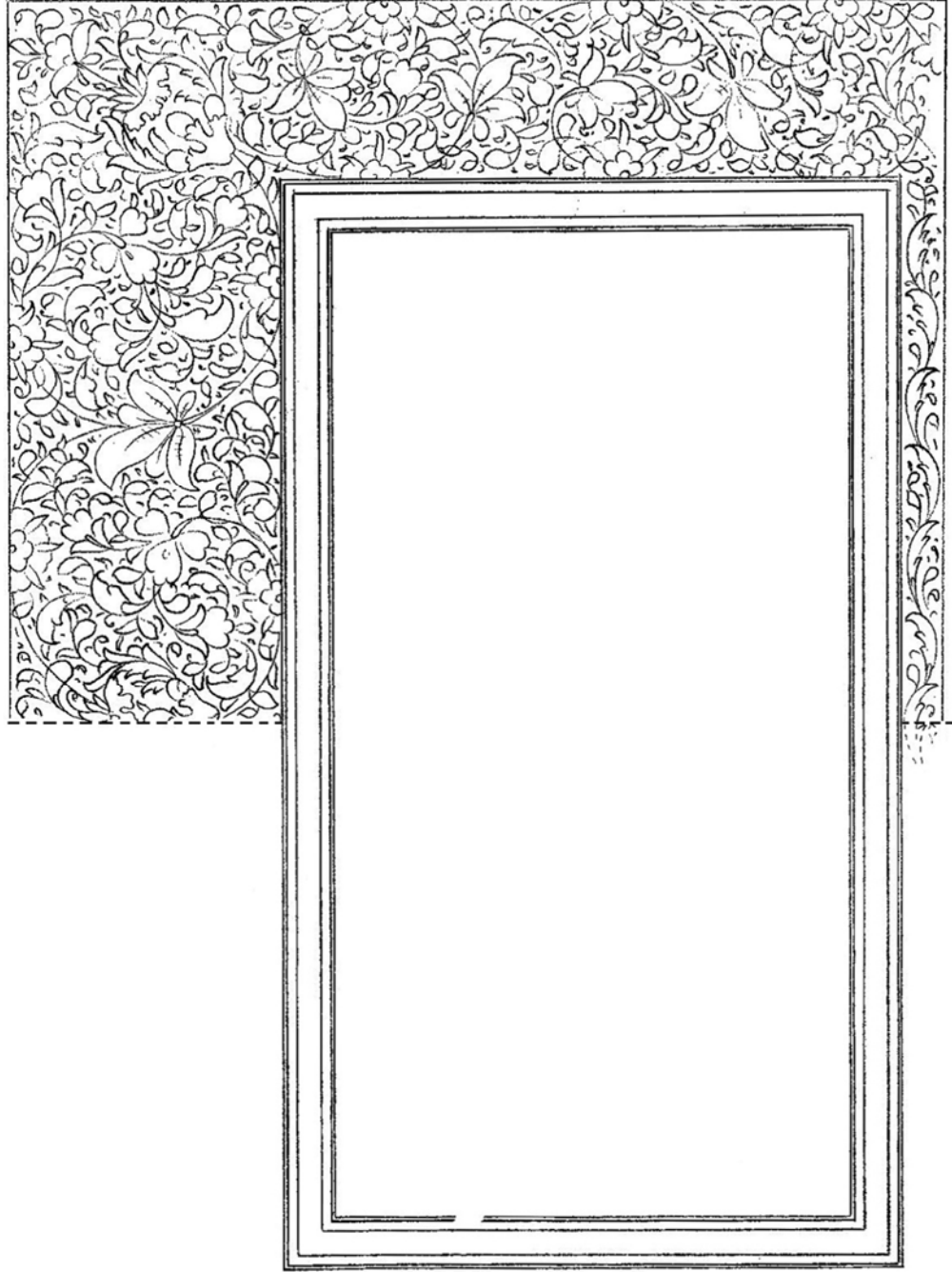
Resim 47: 13. Sayfa durakları
Çizim 68: 13. Sayfa durak çizimleri

ما اذن تحقيق واطقان ابلسته متبني دارالافراز
 عقباة • نعمت ما قدمت بدار ابله متبني
 وغنا عم رجب را ابلدن معتمة اولق امتية
 ضمنتاه بنت خالصه وعزمت مخلصه ابله
 خزان كرم واحسان بي بايان • ودفاين
 همرا اطراف بي كراندن • شرف طورت ابله
 بهر روز ابلدني • انقصر مال خالان • وطلب
 منال بزوزالدين افراز • وبروجه البت
 ابلداني • وقف وحسن ابلجون • تخصصر
 وامتيار ابلدي • اما لك معلوم المقلدك
 بالكم الشري • محمده سنوية شريفه ووفد

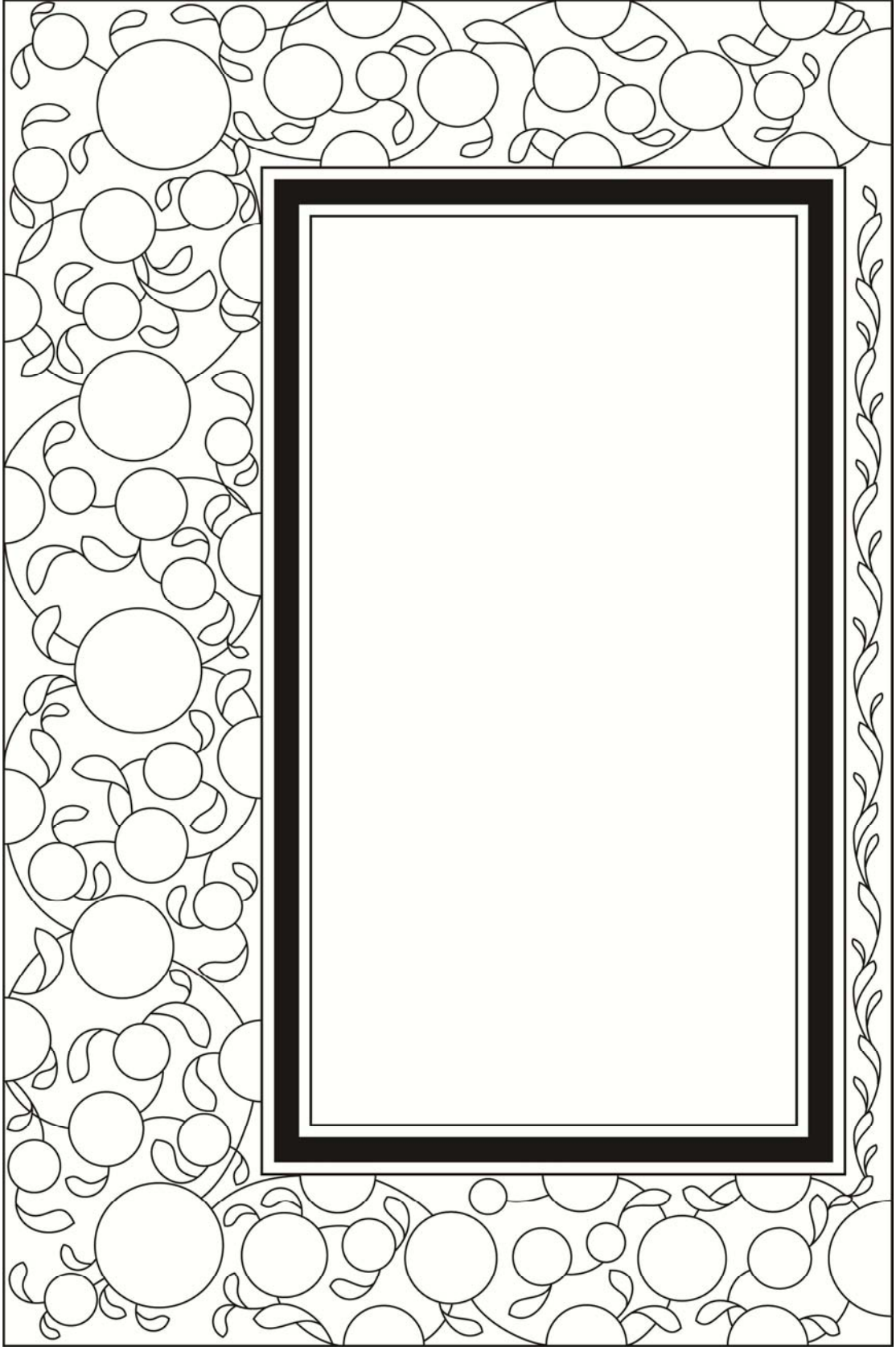
وقفية

وقفية معمولها ضمنتاه • صاحبة الخيرات
 والحسنات • وطايبه البيرات والشوات
 منار اليها خديجه سلطان خضر ترينك
 كخداي عايقدر لري • وكرمان وفلان
 قمره وشيخه • ودعوى رجوع واسترداد
 طرفه وقراندن اكتساب كسب نفوسه كالله
 مفخر ومباهي بدوك مخضرم جامد غدي
 شرفا ثابت • ونور وكافريه حكمه
 شرفي لاسحق ولان • خالاد وليقيه ابلدي
 الاستغزرة • ضريحاه عامه ناظمي ولان
 عده الاظم ولاعالي • مستجمع جميع النجا

Resim 48: 20-21. Sayfalar

Çizim 69: 20-21. Sayfaların çizimi

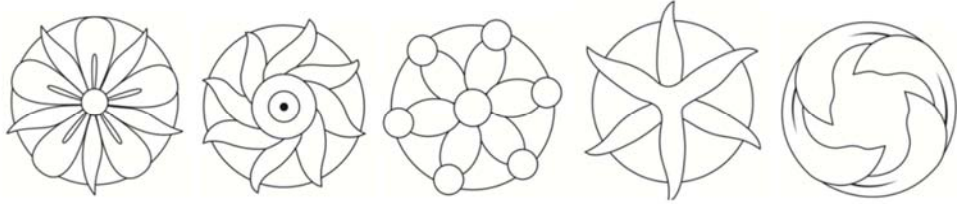

Çizim 70: 20-21. Sayfaların helezon çizimi

20. ve 21. sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

Resim 49: 20. Sayfa durakları

Çizim 71: 20. Sayfa durak çizimleri

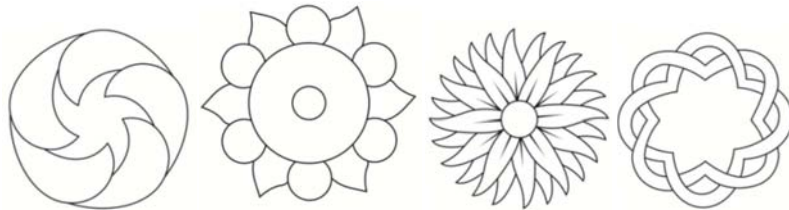
Resim 50: 20. Sayfa durakları

Çizim 72: 20. Sayfa durak çizimleri

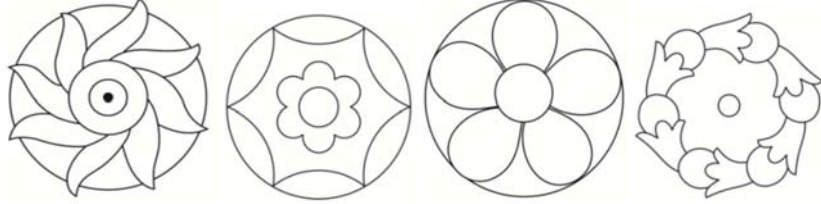
Resim 51: 21. Sayfa durakları

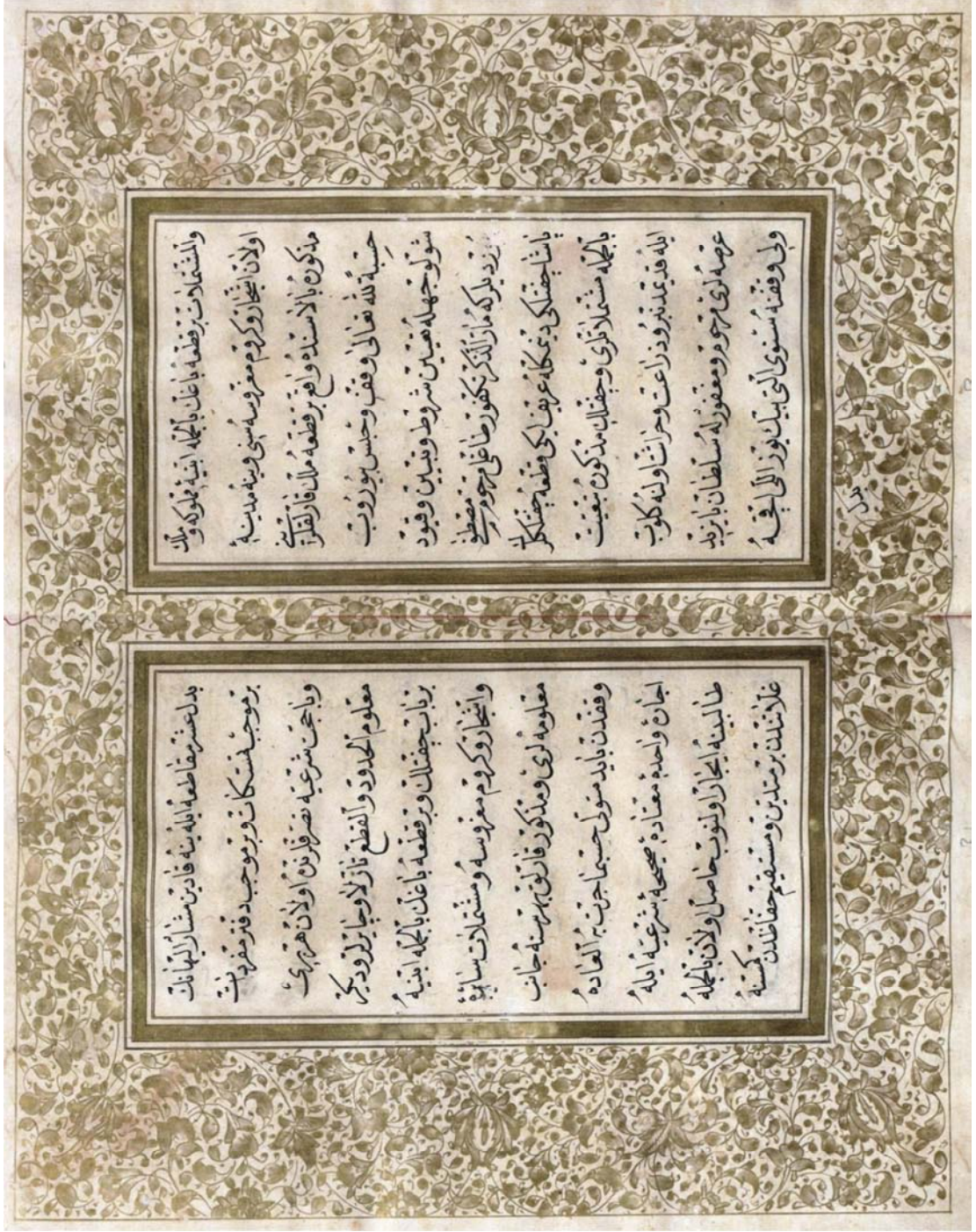
Çizim 73: 21. Sayfa durak çizimleri

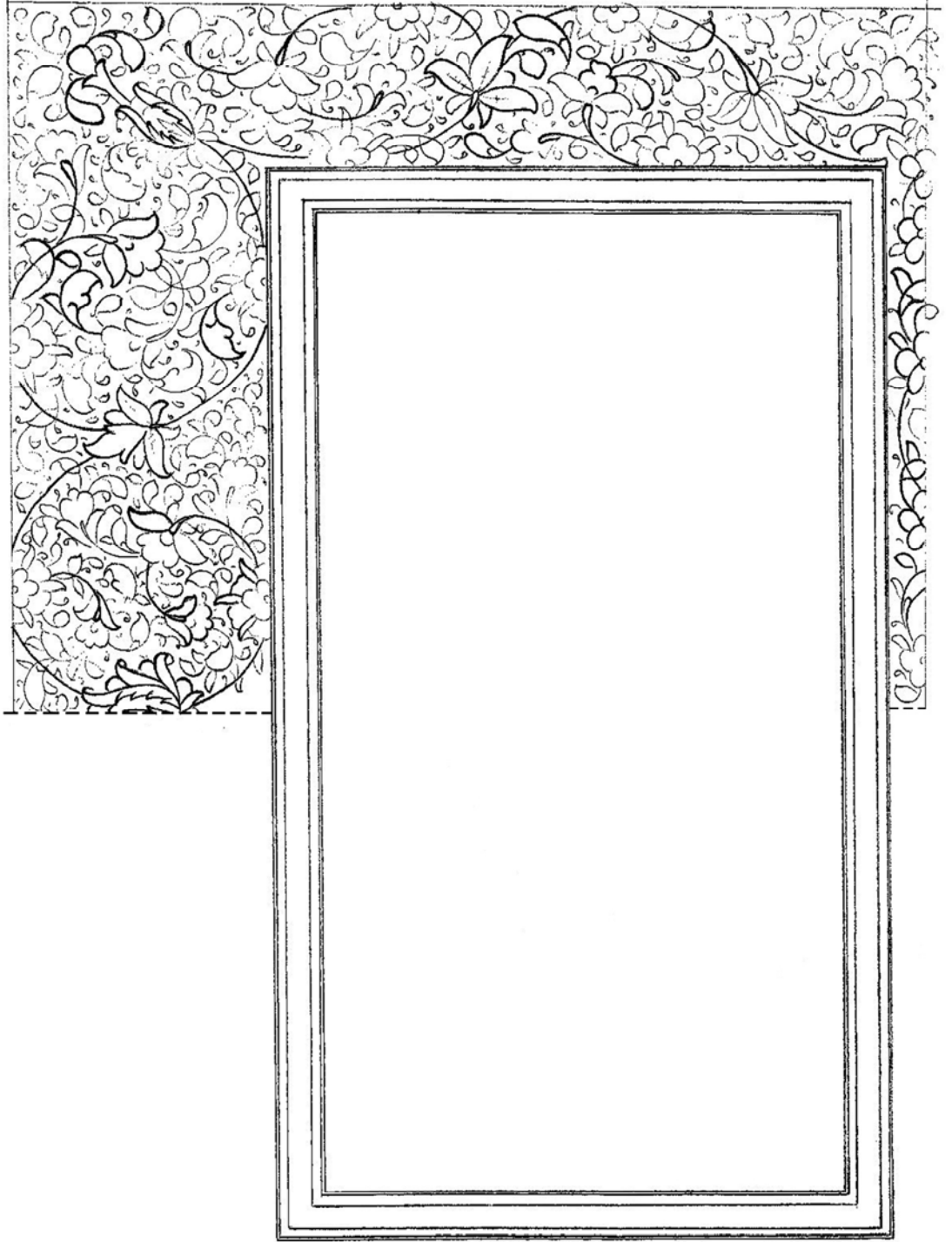
Resim 52: 21. Sayfa durakları

Çizim 74: 21. Sayfa durak çizimleri

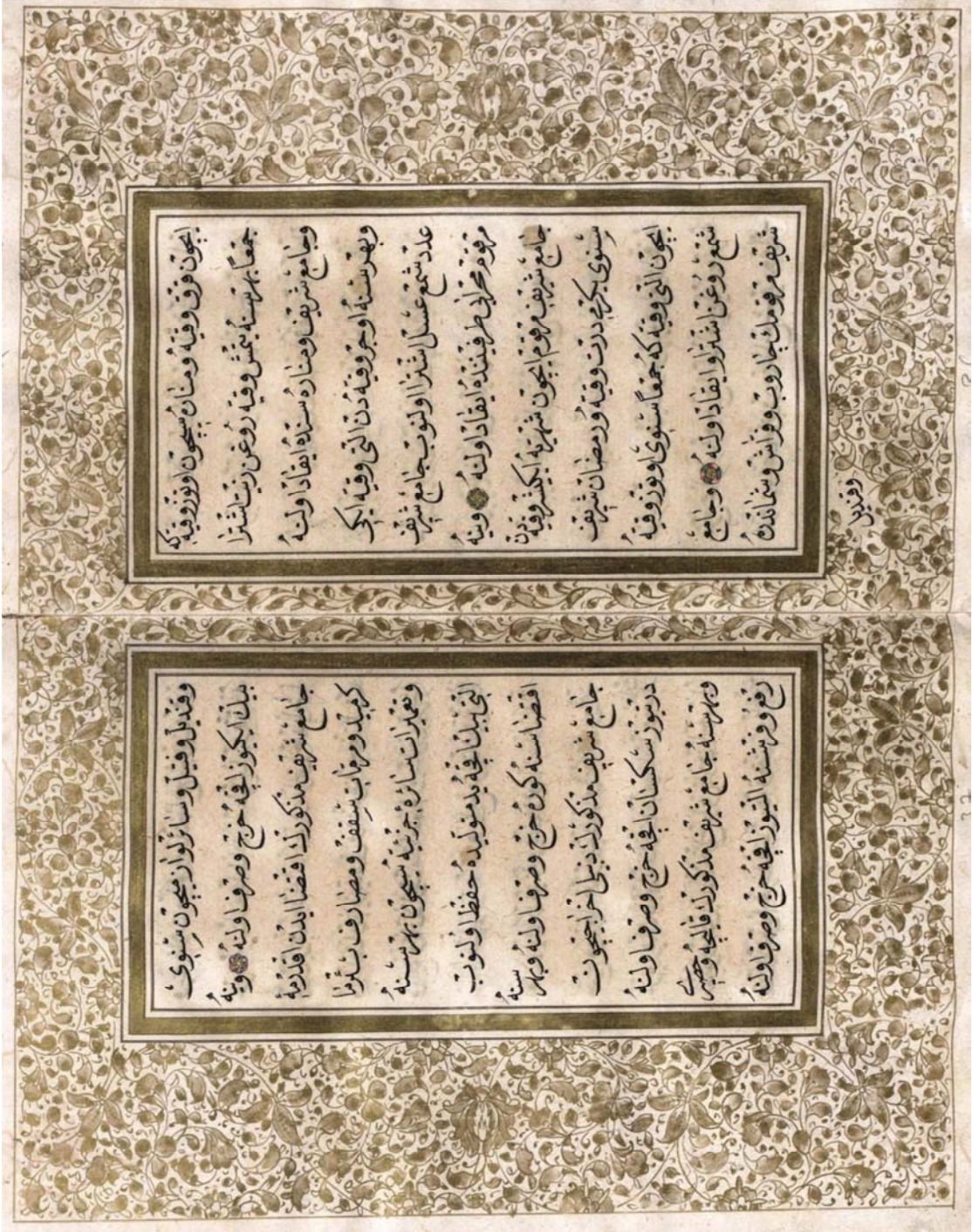
Resim 53: 30-31. Sayfalar

Çizim 75: 30-31. Sayfaların çizimi

Çizim 76: 30-31. Sayfaların helezon çizimi

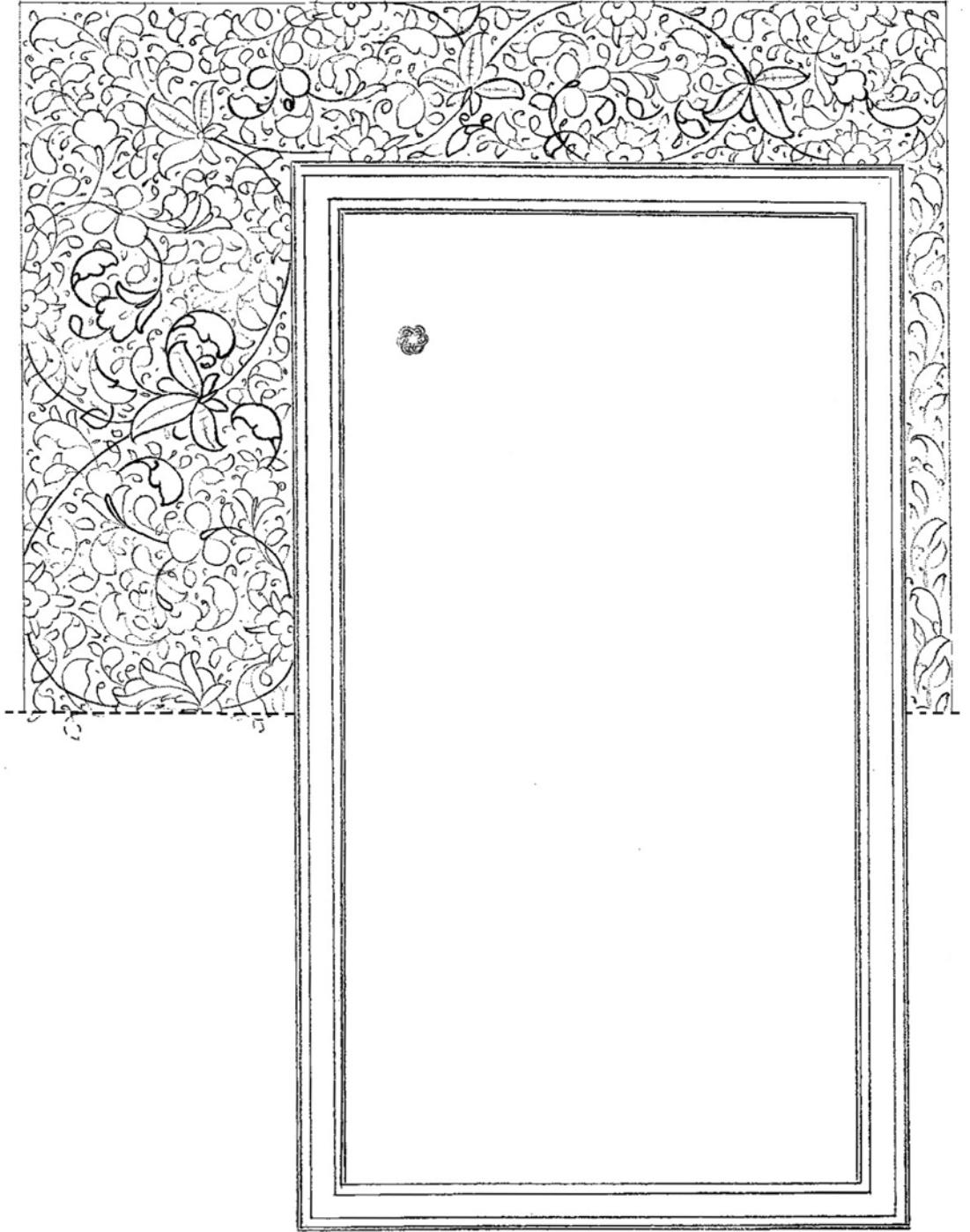

البحون فرق وقيه وسان سبحون اووز وقيه كه
جمعاً بهر سنده بمش وقيه روغن زيت شندرا
و جامع شريف و مناره سنه ايقاد اوله
و بهر سنده او جروقيه دن التي وقيه بكر
عد شمع عسل شندرا و لوتوب جامع شريف
مهوره مخرب طريفنده ايقاد اوله وينه
جامع شريفه قوم ابحون شهرية ايكه وقيه
سنوي بكره دوت وقيه و رمضان شريف
البحون التي وقيه كه جمعاً سنوي اووز وقيه
شمع روغن شندرا ايقاد اوله و جامع
شريف مهوره جاروب و فاش و سنادن

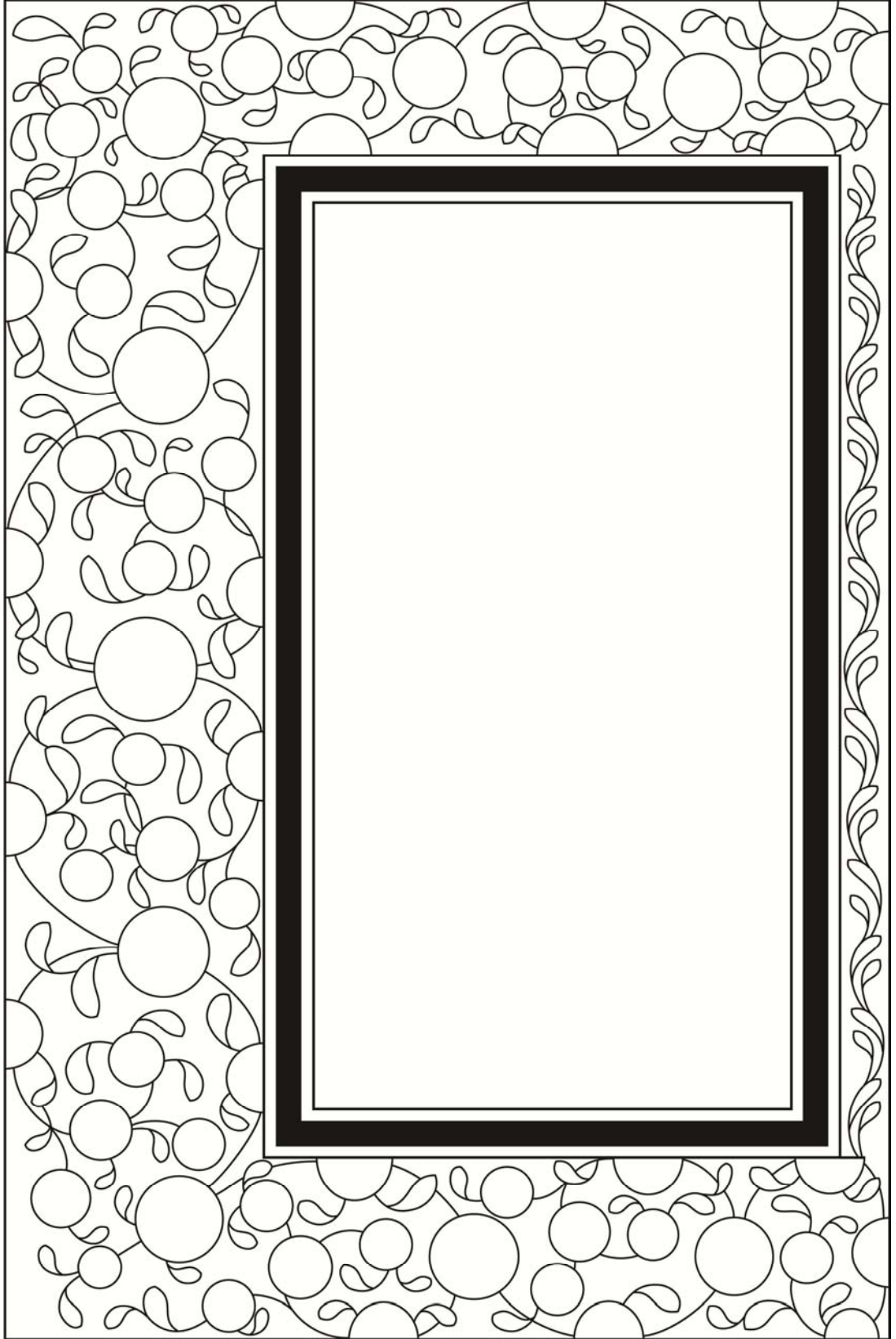
و قيه

وقيدل و قيل و سارلوز ابحون سنوي
بيلك ابحون لقيه خرج و صرف اوله وينه
جامع شريف مذكوره افضا ايدن اقدومه
كوبد و مرات سيف و مضاريف بيلدا
و قيدات سائرة جزية سبحون بهر سنده
التي بيلك قيه يد منويده حفظ اولوتوب
افضا سنه كون خرج و صرف اوله و بهر
جامع شريف مذكوره بيل اخر ابحون
دربوز سكتان اقيه خرج و صرف اوله
و بهر سنده جامع شريف مذكوره قاليجه و بهر
رفع و فرزندنه التوز لقيه خرج و صرف اوله

Resim 54: 36-37. Sayfalar

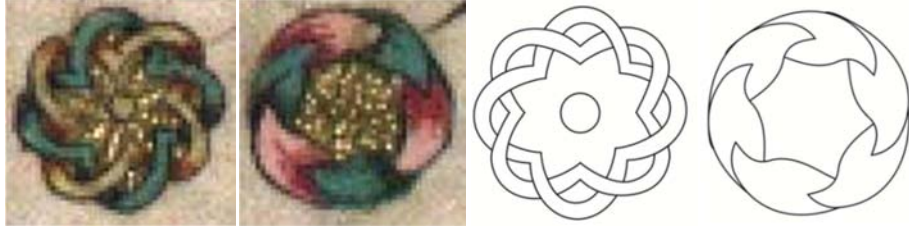

Çizim 77: 36-37. Sayfaların çizimi

Çizim 78: 36-37. Sayfaların helezon çizimi

36. ve 37. sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

Resim 55: 36. Sayfa durakları
Çizim 79: 36. Sayfa durak çizimleri

Resim 56: 37. Sayfa durakları
Çizim 80: 37. Sayfa durak çizimleri

Katalog No : C3

Sayfa Numarası : 8-9, 14-15, 26-27, 42-43, 74-75, 81, 94-95, 102-103

Desende Renk : Altın

Duraklarda Renk : Yeşil, pembe, mavi, sarı, turuncu, altın

Motifler : Penç, hatayi, goncagül, yaprak

Yazı alanı cetvellerle ayrılmış, 0,5 mm'lik ve 5mm'lik cetveller altın ile boyanıp tahrir çekilmiştir. Desenin alt ve üst kısmındaki ince cetvellere dayanan yarım pençler, dalların ilk çıkış yaptıkları yerdir. Kompozisyonda $\frac{1}{4}$ simetri kullanılmış görülmekle birlikte desen içerisinde ustanın serbestliği hâkimdir. Sayfa tezhiplerinin desenleri karşılaştırıldığında motifler arasında bariz farklılıklar görülmektedir.

Kompozisyonda yarım pençten çıkan dallara büyük saz yolu yaprağı yerleştirilmiştir. Sayfalarda saz yolu yaprağı ile aynı yerden çıkan ve yaprağın karşısında olacak şekilde küçük içbükey dilimli bir yaprak çizilmiştir. Saz üslubu yaprakların sırt kısmına yarım hatayi motifi yerleştirilmiştir. 8-9 numaralı sayfalarda hançer yapraklarla birlikte desenin köşelerine hatayi motifi çizilmiştir. Aynı sayfanın alt kısmındaki hançer yapraklar, şirazeye giren noktada sırt sırta ama simetrisi bozuk olarak işlenmiştir. 14-15 ile 26-27 numaralı sayfalar birbirleriyle aynı kompozisyona sahip olup aralarında, kullanılan goncagül motifleri açısından farklılık vardır. 43 ve 81 numaralı sayfalarda yaprak sırtlarına hatayi motifinden farklı olarak goncagül motifi de yerleştirilmiştir. 81. sayfa ise karşı sayfasından tamamen farklı bir kompozisyona sahiptir. Katalogta tek sayfa olarak ele alındığından kompozisyon özelliği $\frac{1}{2}$ simetriktir. Katalog sayfaları içerisinde en farklı olan sayfa yine 81 numaralı sayfadır. C formlu hançer yaprakların yanı sıra hatayi motifi, hem köşelerde hem de desenin simetri ekseninde kullanılmıştır. 94-95 ve 102-103 numaralı sayfalarda hatayi motifi sadece köşelerde görülmektedir. C3 kataloğunda en kötü işçilik 102 ve 103 numaralı sayfalara aittir. Bu sayfaların bezemesinde kataloğun ortak elemanı olan hançer yapraklar, kıvraklığını kaybetmiş, hançer yaprakların C formlu sırt kısımları 102 ve 103 numaralı sayfalarda düzleşmiştir.

Sayfaların cilt katlama yerinde cetvelden sonra kalan 1 cm'lik alana desen tasarlanmıştır. Desenler goncagül - yaprak veya sadece yapraklardan oluşmaktadır.

Duraklarda altın, yeşil, pembe, sarı renkler kullanılmıştır. Duraklarda çark-ı felek, geometrik, 4 katmerli 6 dilimli – 5 katmerli 6 dilimli – 6 katmerli 6 dilimli peň görünümünde şeshane çeşitleri görülmektedir. Durakların genellikle küçük zeminlerinde görülen altın alanlar üzerine iğne perdahı yapılmıştır. 27, 42, 43, 74, 75 ve 81. sayfalarda durak yoktur.

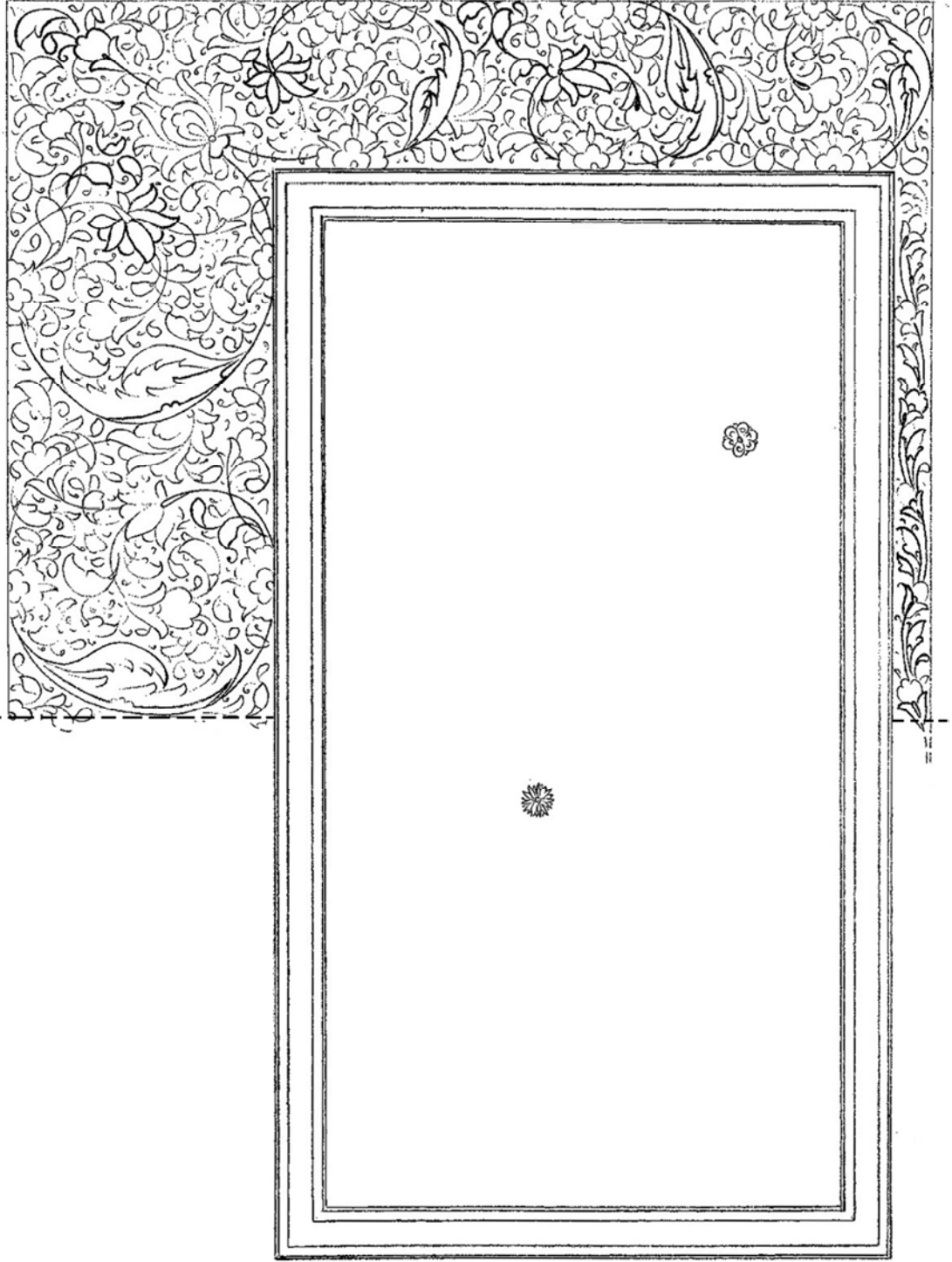

ورسل بلاغ شاطران شراع وسبل احتیانه
ورطه ضلال وعصیان آذن نجاه و خلاص
ووفیه واحداص وبتسارید وبتسرف علم و عرفان
وستعدادت بی غایت دین و ایمان براه کافیه
عباد اسلامی سرزوز و تمتاز و یازار تقاضا
و مرایده و جملنا کراستلاف فی الارض
ورضنا بعضک ففوق بعض آیات مبینة
ما صد فقیهه تغذیل موازین و مفادید احسان
انتمکاه ترتیب نظام استیجاب و اقرمه امامیه
شروع مبین ایه تقلید اذابت تمکله زمره
موسنین و وفیه موسدینی موقوف رضائنده

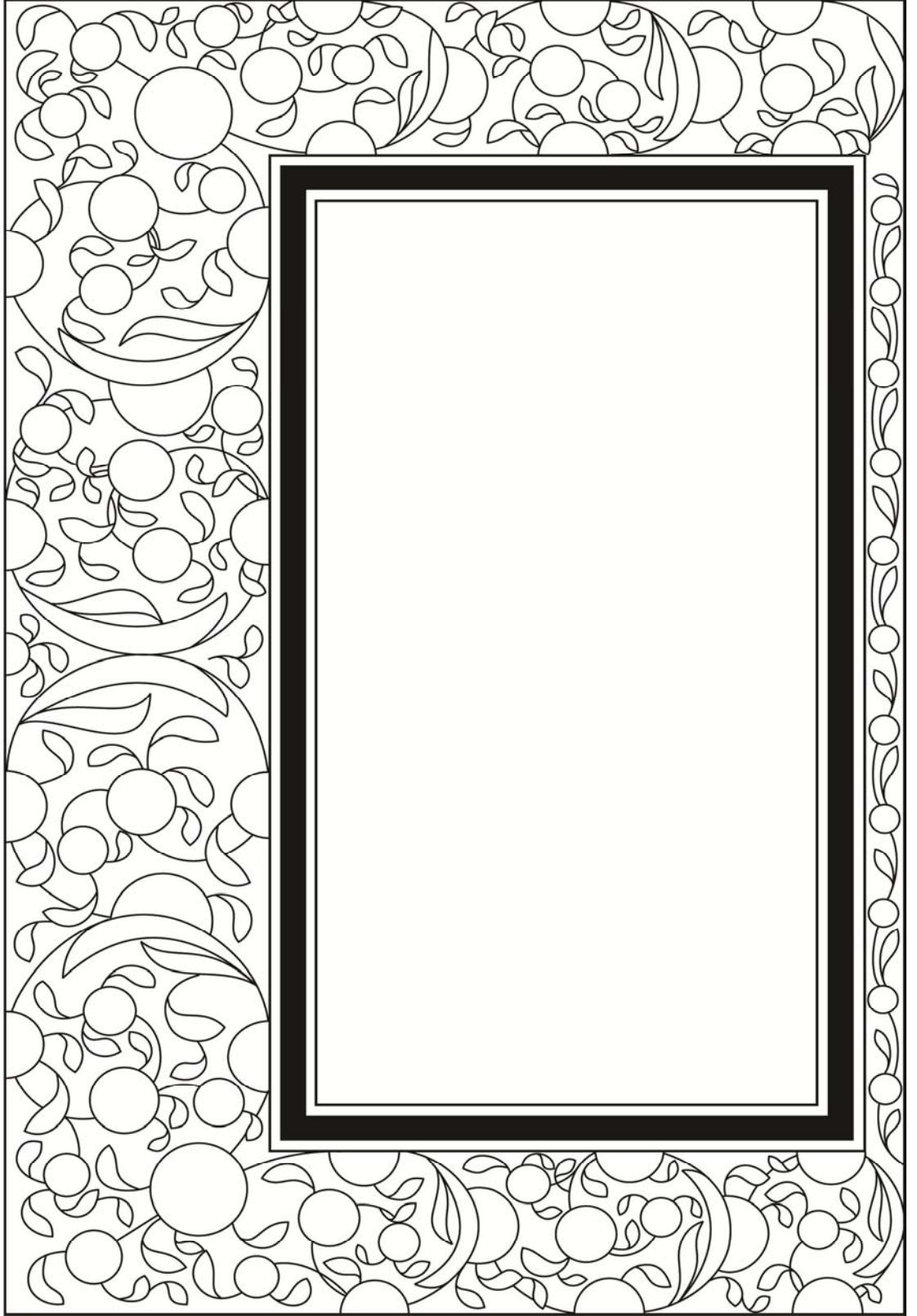
دوره

ووفیه سابعی و مساجد مشک الا فی الامتیه
عکوفه موفق و تهتدی و فحوائی هدایت
نمائی لکن تناوال الذرحی تنفقوا ما تحبون
مختنده اذ دراجه رضاداده و ایت کریمه
من عمل صالحا من ذکرا و انثی و هو مؤمن
فلنجینه حیوة طیبه و لنجزینهم اجرهم
باختس ما کانوا یعلمون فحوائی بشارت
اخترا امیسه مظهر آثار حسنه و مصدر
افعال مستحسنة ایلوبت فضل بی غایتندک
فضل دار اولان اکثر عبان ذکر بی شهاده
رشته زلال و وفیهله رفته عقلمندت

Resim 57: 8-9. Sayfa

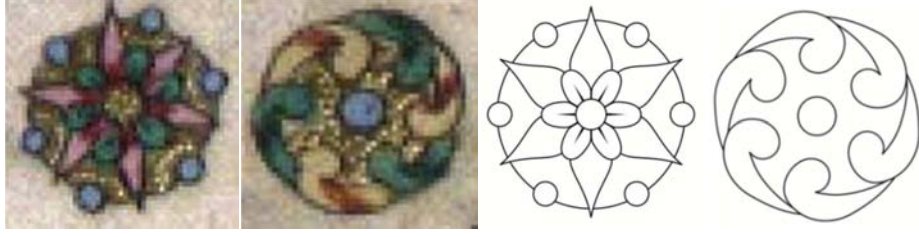

Çizim 81: 8-9. Sayfaların çizimi

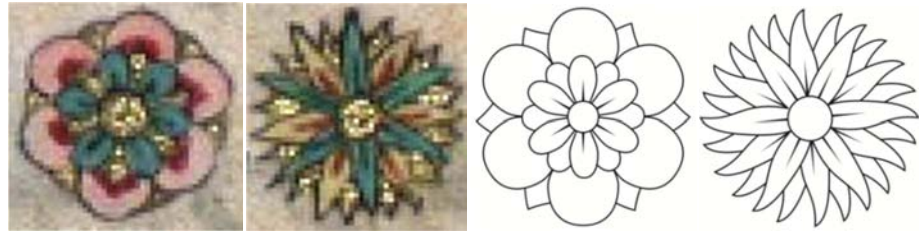

Çizim 82: 8-9. Sayfaların helezon çizimi

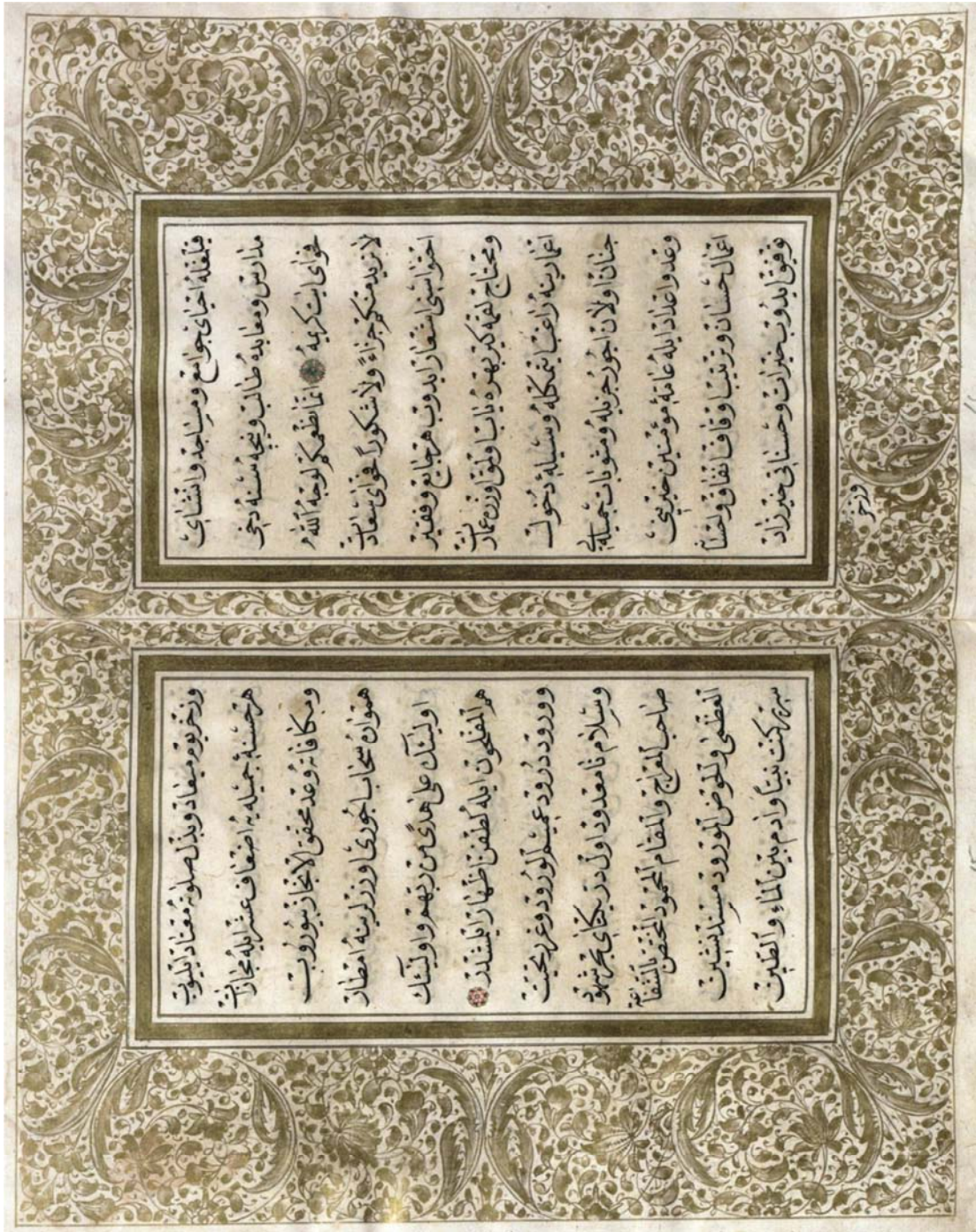
8. ve 9. Sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

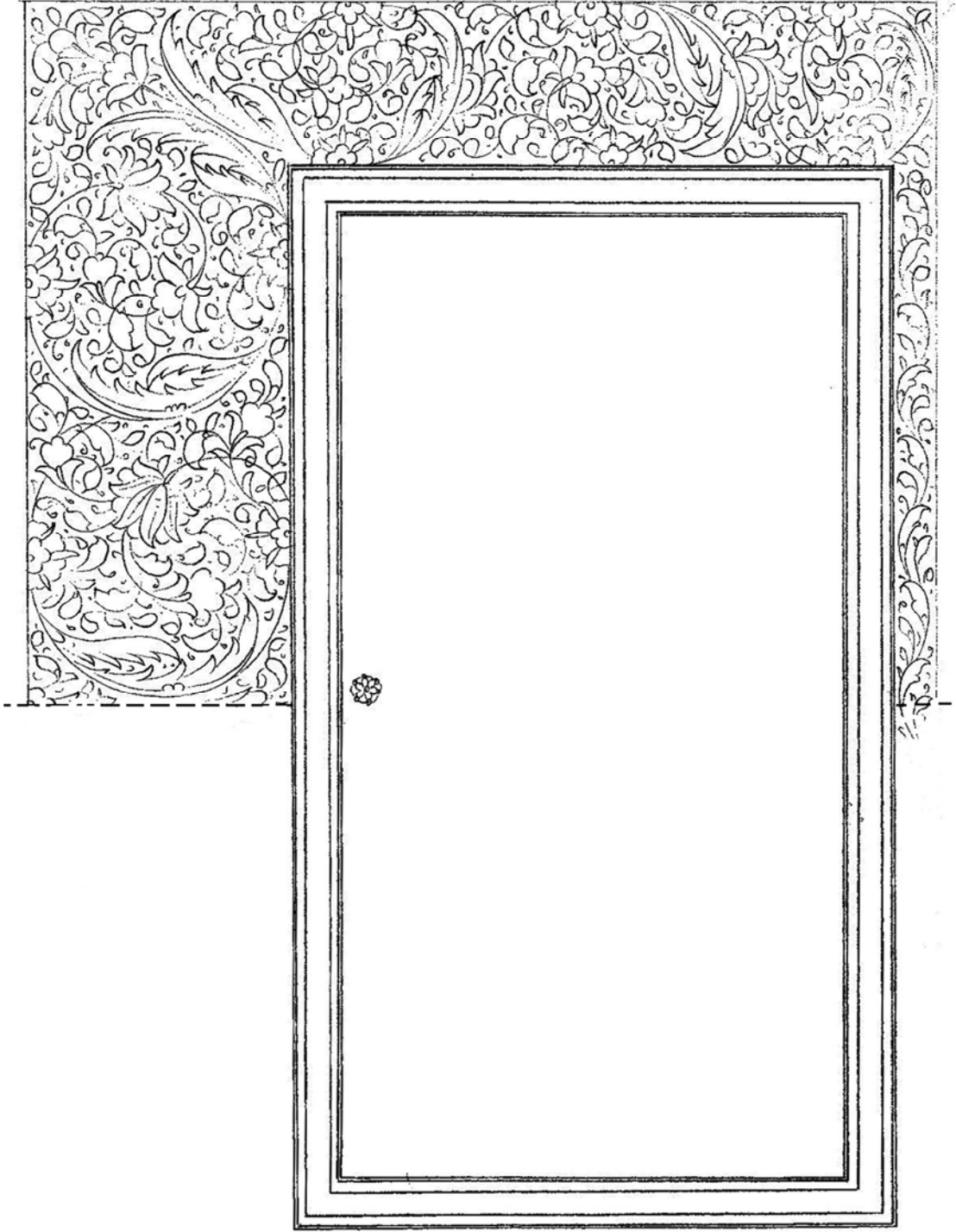
Resim 58: 8. Sayfa durakları
Çizim 83: 8. Sayfa durak çizimleri

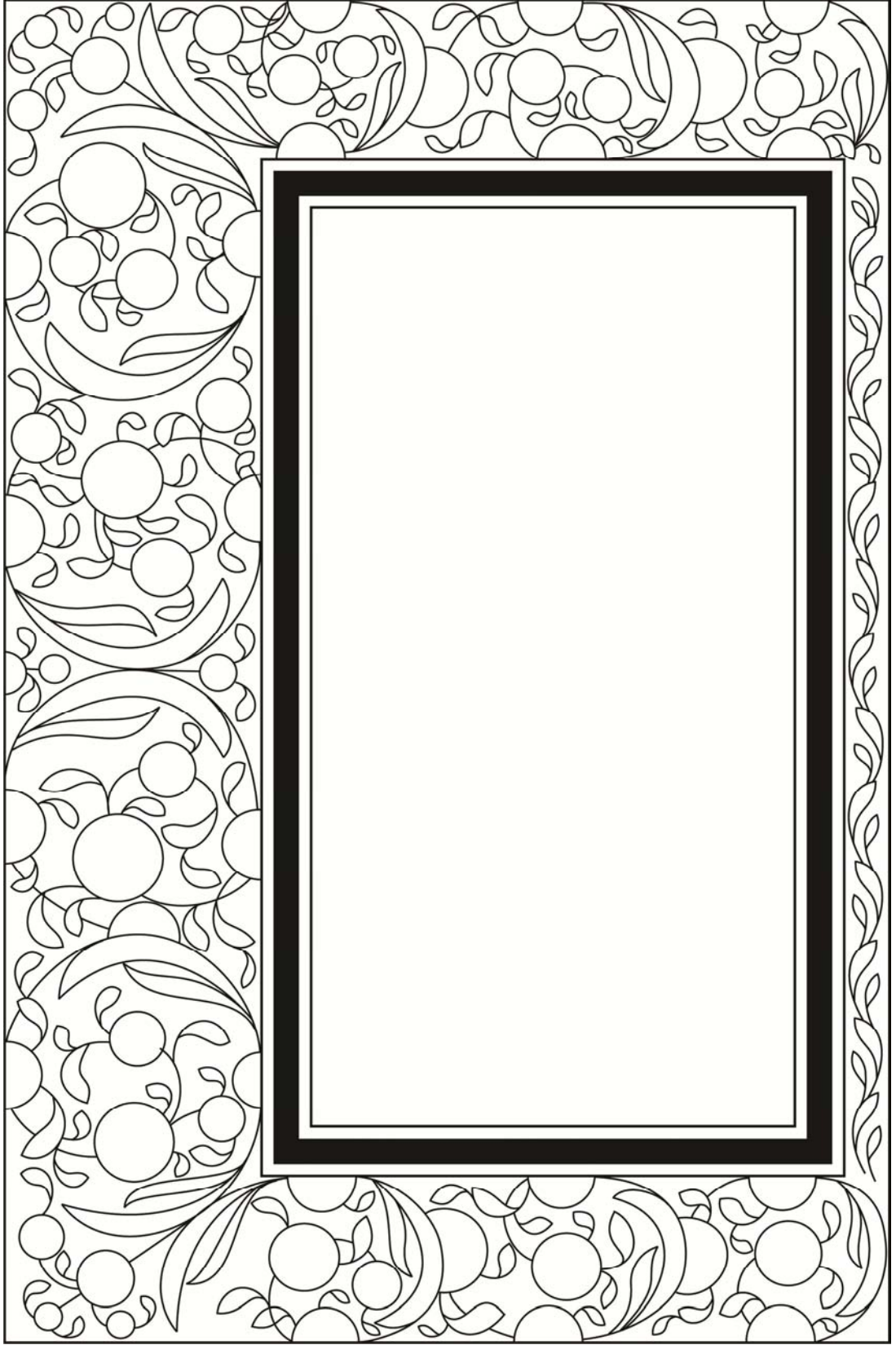
Resim 59: 9. Sayfa durakları
Çizim 84: 9. Sayfa durak çizimleri

Resim 60: 14-15. Sayfa

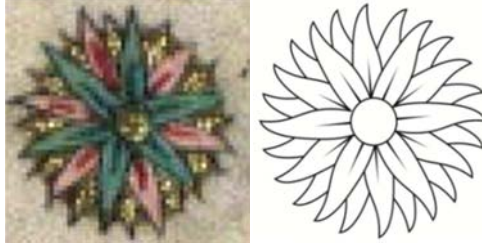

Çizim 85: 14-15. Sayfaların çizimi

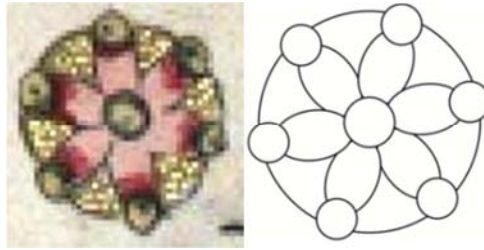

Çizim 86: 14-15. Sayfaların helezon çizimi

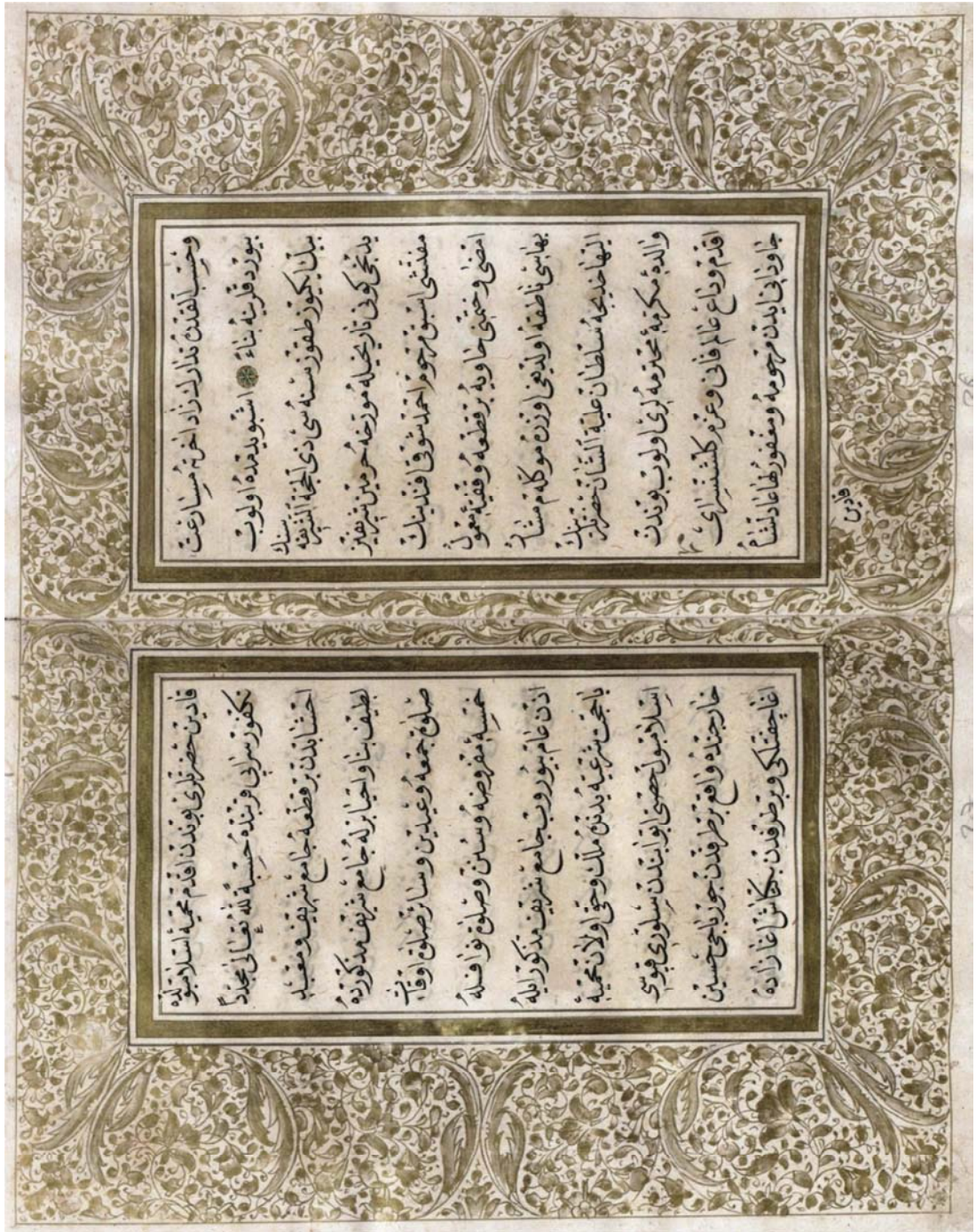
14. ve 15. Sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

Resim 61: 14. Sayfa durakları
Çizim 87: 14. Sayfa durak motif çizimleri

Resim 62: 15. Sayfa durakları
Çizim 88: 15. Sayfa durak çizimleri

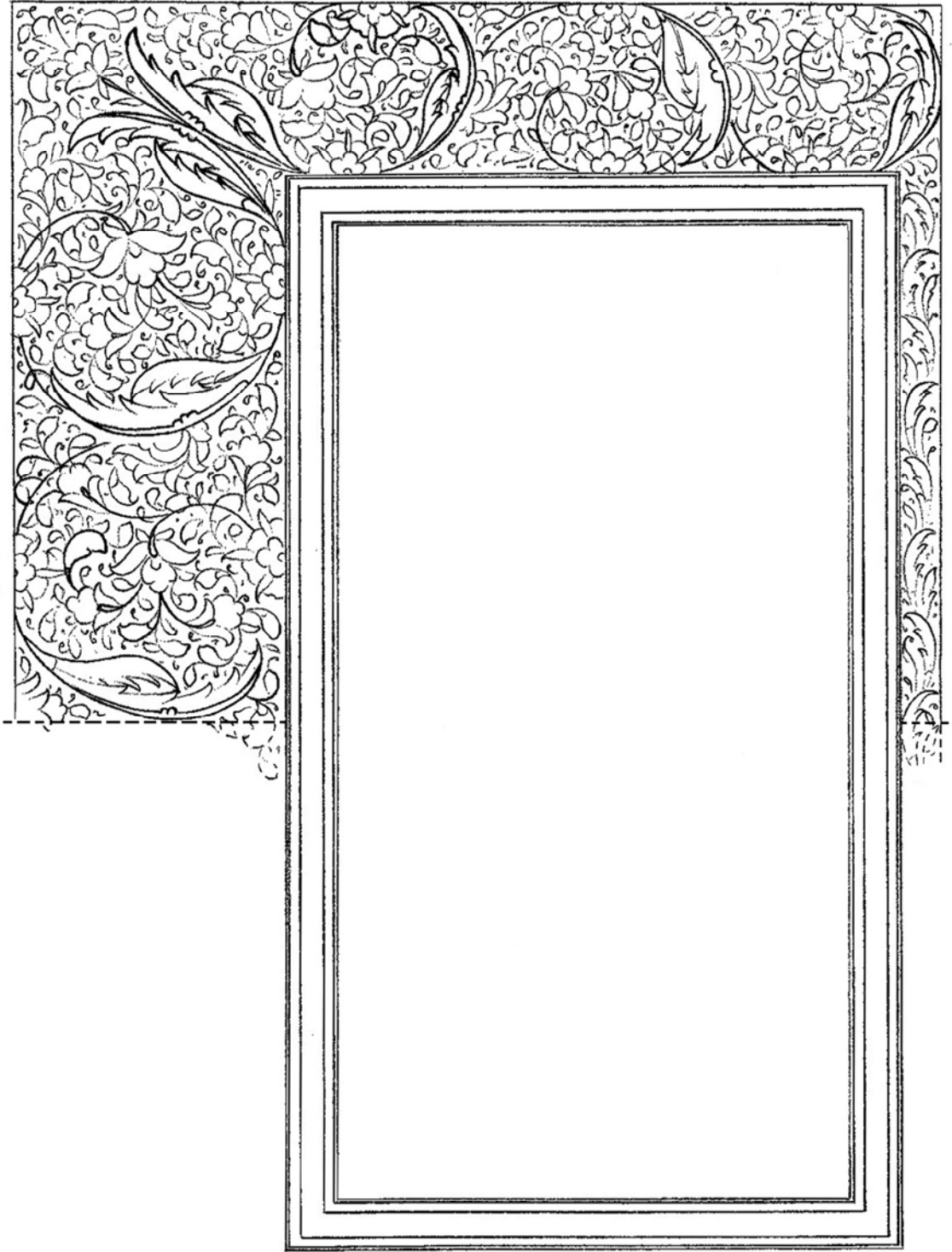

وحسب القدر نداد زاد اخر مسافر است
 بیورد قریه ناء اشوبیده اولوب
 بیل بکوز طوقور سنه سی ذی الحجه الفیقه
 بدیخی کونی تاریخیه مورخه سرودین تیزیر
 مفتشی اسوق احمد سوق اقدینک
 اصخی و ختمی حاویه بقطعه و فقیه معول
 بهاسنی ناظفه اولدغی وزن موکله م سنه
 الیها خدیجه سلطان علیة الشان خنترک
 والده مکرمه تختمه لری اولوب بوزدک
 اقدم و ذاع عالم فاف و عزو کلشنسرای
 جاوای ایدن مهرومه و مقفور طاراد لشم

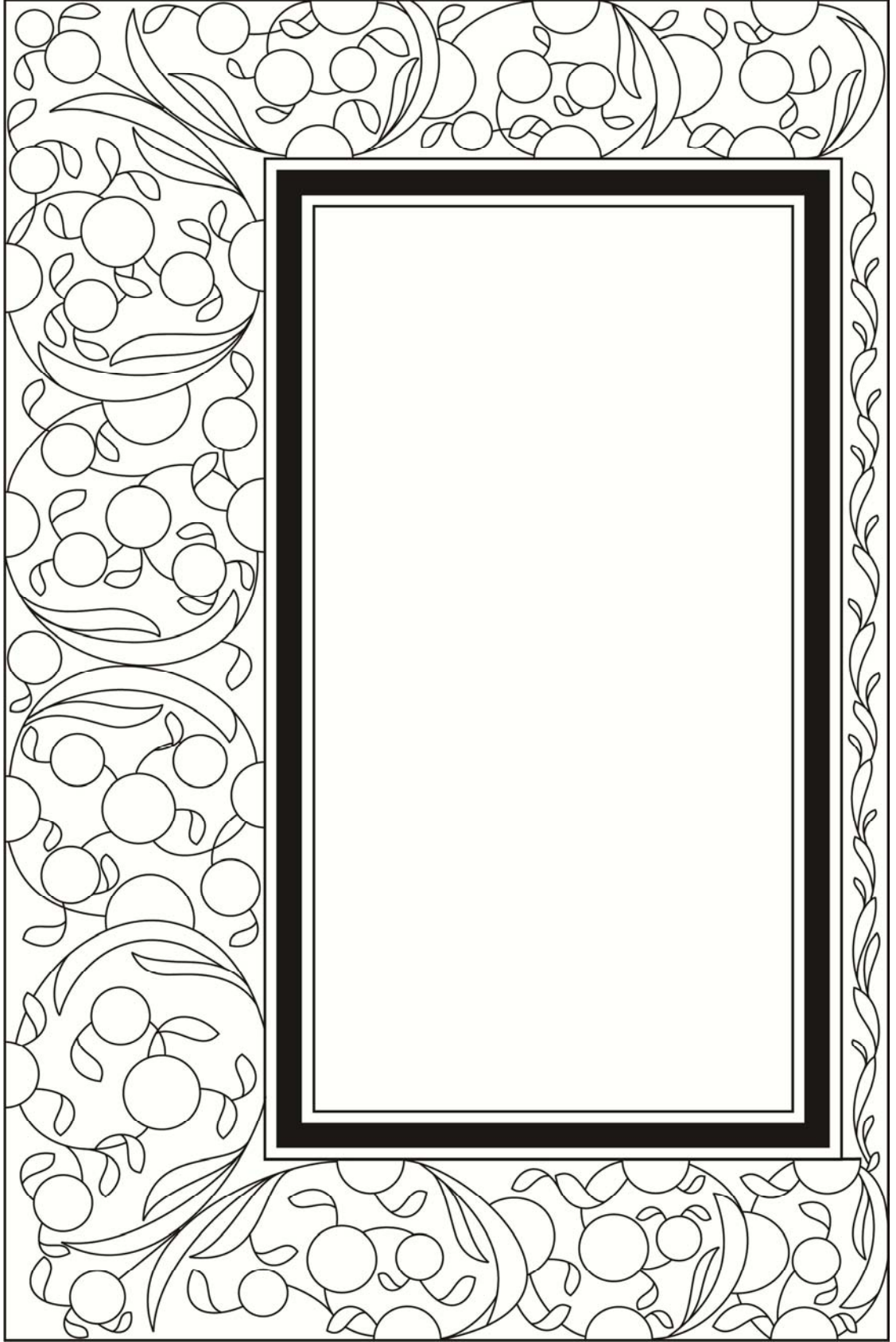
فایون

قادین خضرتی بوندن اقدم محیه اسلامیه
 نکفور سولای فریده حسبه لله تعالی مجدک
 احساندن بقطعه جامع شهرت و معیلم
 لطیف بنا و احیایله جامع شریف مذکورده
 صلوح جمعه و عیدین و سلا ترصلوق اوقا
 خمسه مفروضه و سنن وصلوق فوافله
 اذن عام بیور و بجامع شریف مذکور الیه
 بالحق شریعه بددن ملک و حق اولان محیه
 اسلامیه حسی بوبسندن سلوروی قوی
 خارجه و ارفع بر طرفدن جور یاجی حسین
 انا حقتکی و بر طرفدن بکاش انا زاده

Resim 63: 26-27. Sayfa

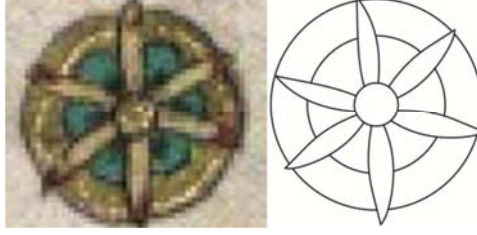

Çizim 89: 26-27. Sayfaların çizimi

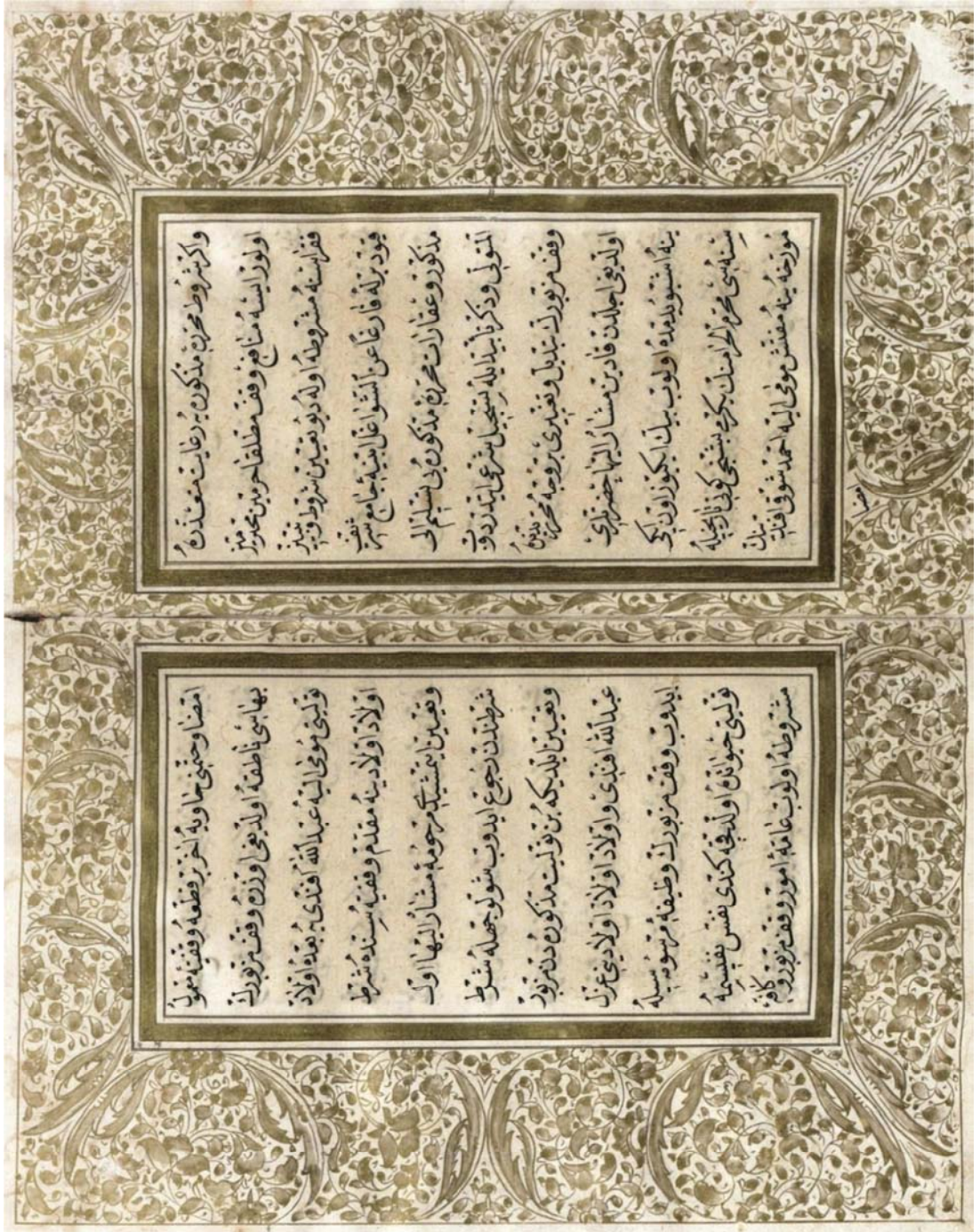

Çizim 90: 26-27. Sayfaların helezon çizimi

26. Sayfadaki işlenen durak çeşitleri

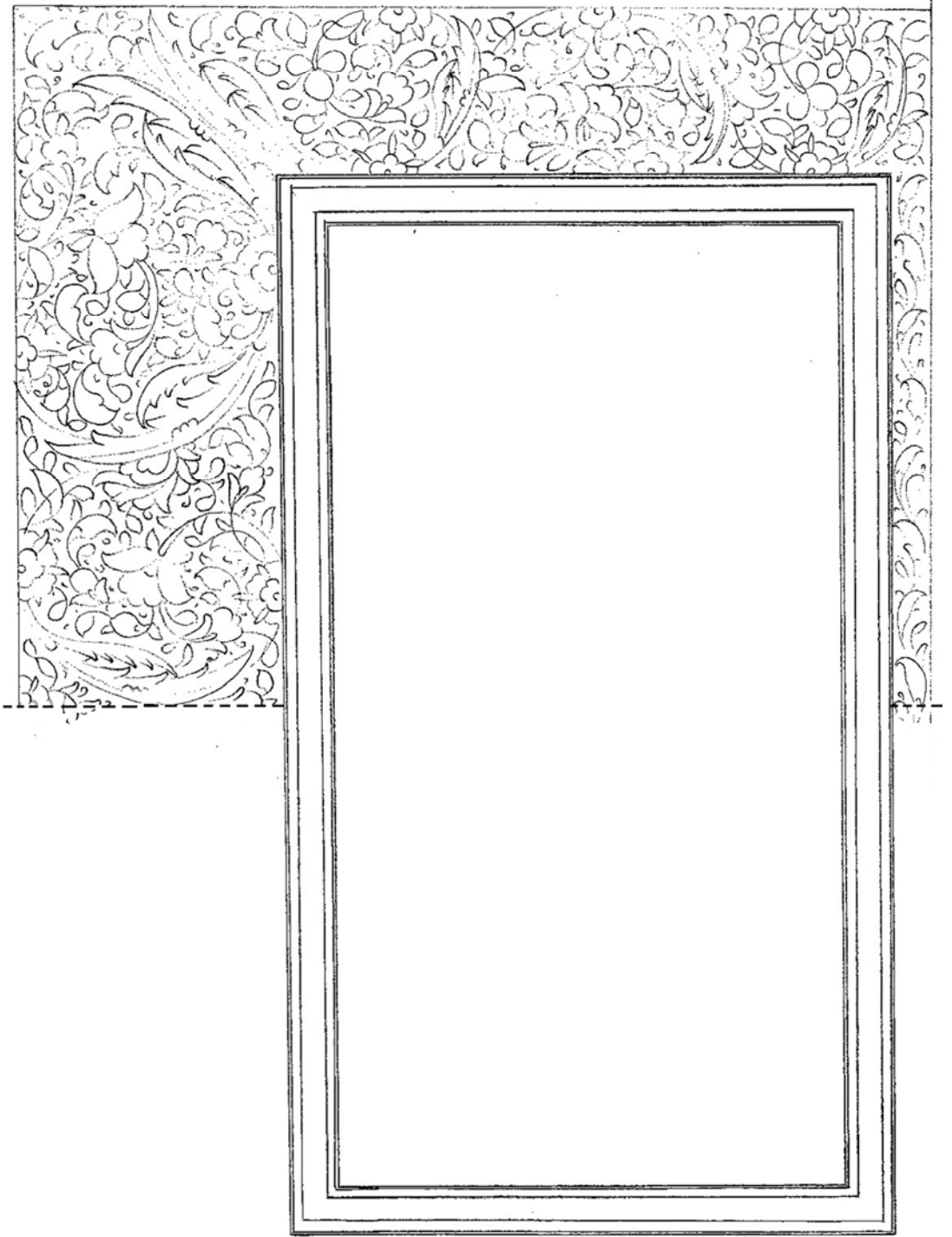
Resim 64: 26. Sayfa durakları
Çizim 91: 26. Sayfa durak çizimleri

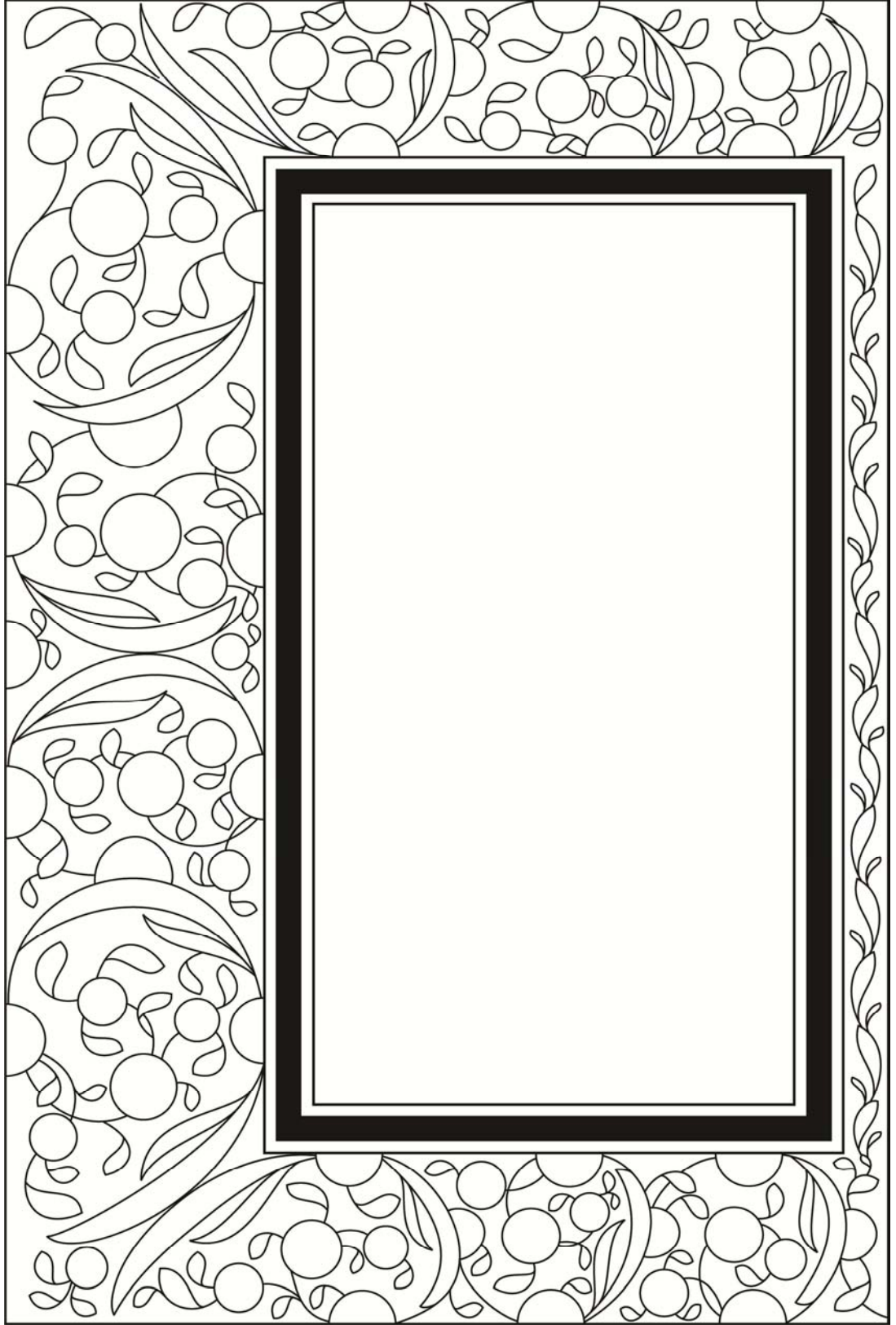
واکثر و طحرت مذکور بر طاعت معتد
 اولور ایسه منافع وقف مطلقاً برین محترم
 فقاریسه مشروطه اوله دو تعیین شرطی
 قیود نه فارغاً عن استغناء مینه جامع
 مذکور و عتق ارات محرم مذکور بی تسلیم
 التولی و ذکر یا ایله تسخیر شرعیات
 وقف مزبور تکذیب و تغییر بر وجه
 اولدیغی جلدن قادی سنا اراتها
 بیه استیویده اولوب بیک ایچوز اولدی
 سنه بی محرم لایسلا کتبی کوی لایحه
 مورخه بیه مفقوش موی لایحه تمه سواق
 فایده

امضا و حتمی جاویه اخر رقطه و فقیه
 بهامی ناطقه اولدیغی وزن وقف مزبور
 قوی موی لایحه عبدالله افندی بقده اولاد
 اولاد اولادیه مقدمه فقیه سنده شرط
 و تعیین بن تشبیه مرحومه مشا اراتها اول
 شرط دن رجوع ایدوب شول وجهه شرط
 و تعیین ایدیکه بن قویست مذکور ده مزبور
 عبدالله افندی اولاد اولاد اولاد
 ایدوب وقف مزبور تکذیب و تغییر
 قوی خیران اولدی کندی نفس نفیسه
 مشروطه اولوب عامه امور و وقف مزبور کلام

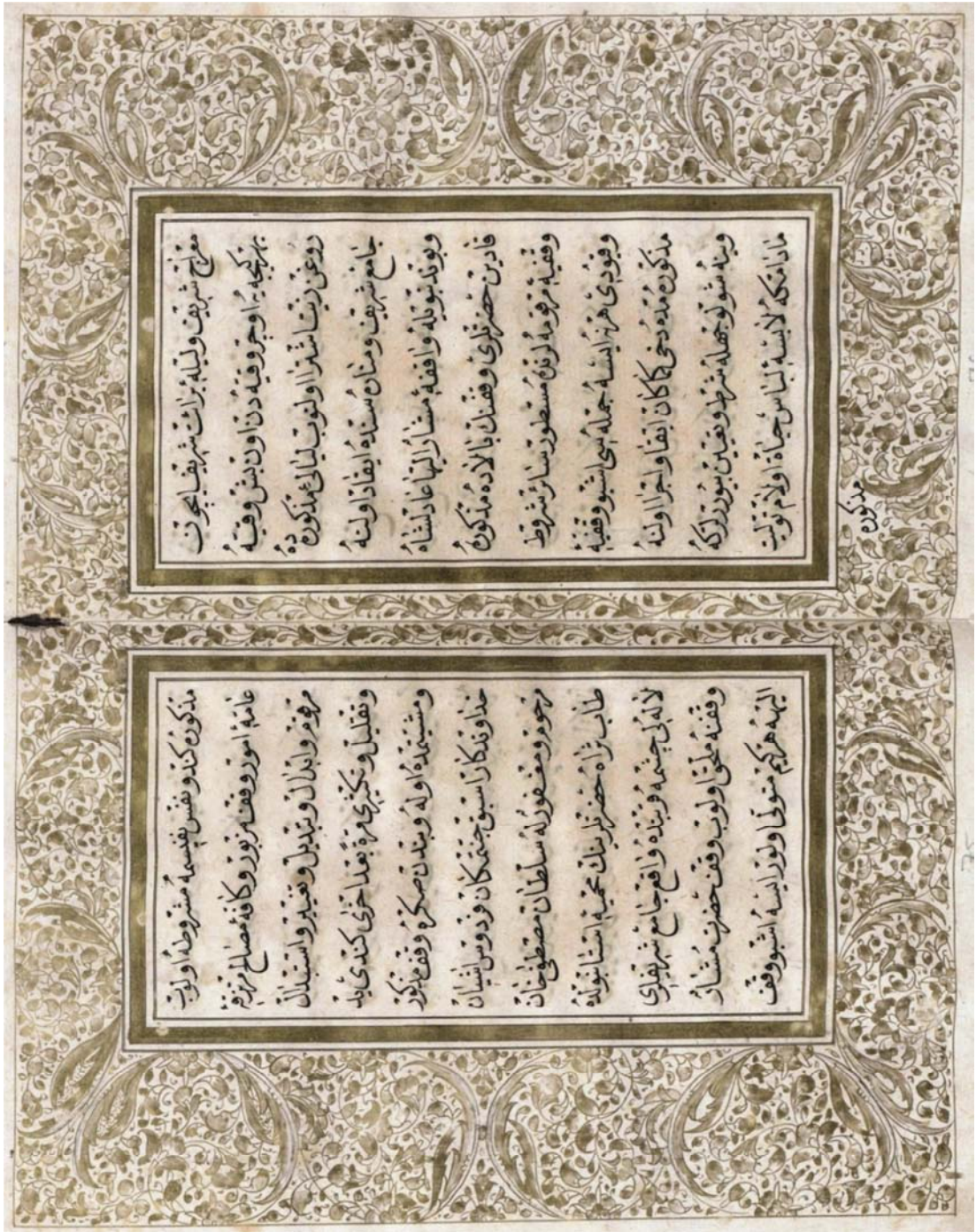
Resim 65: 42-43. Sayfa

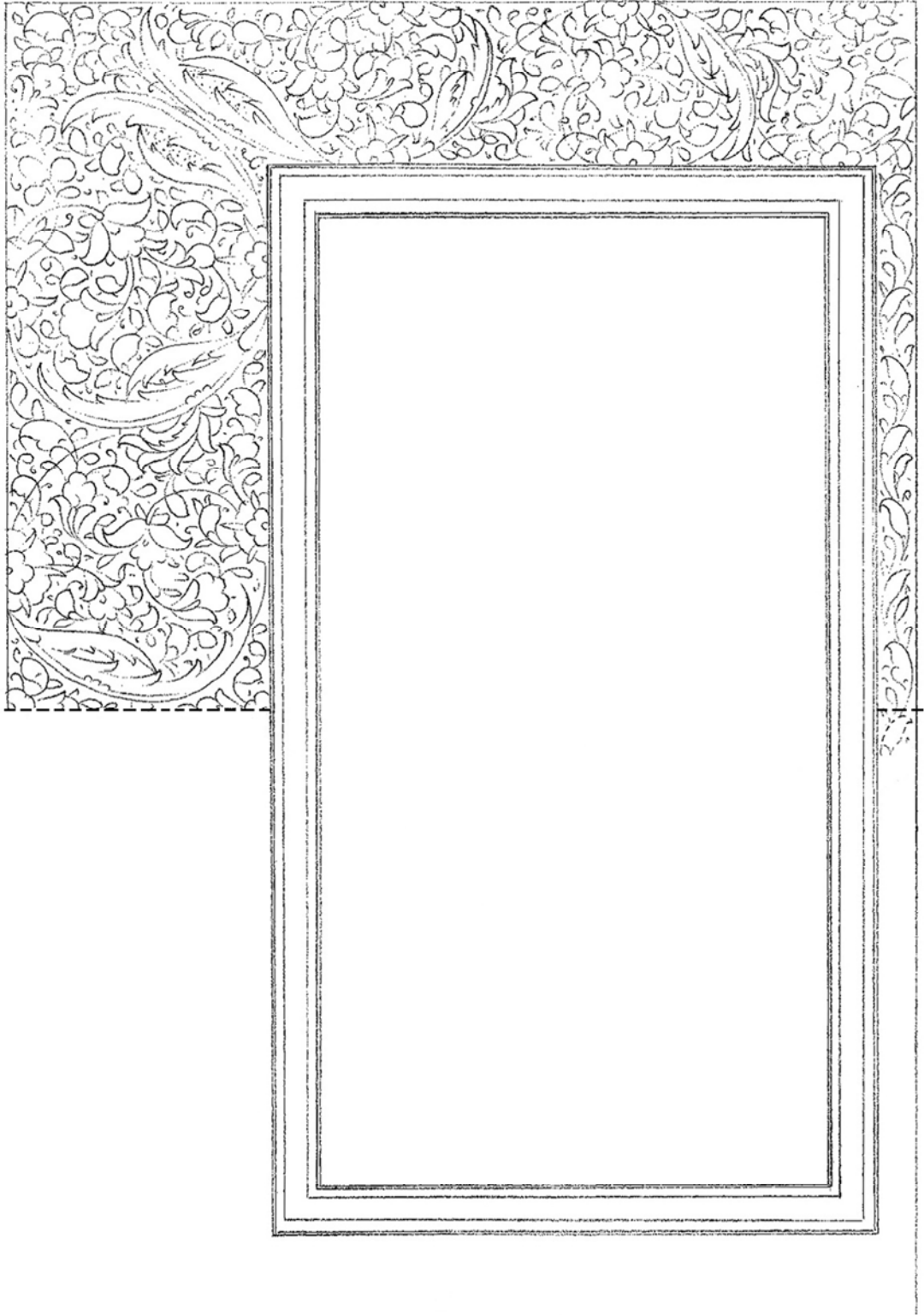
Çizim 92: 42-43. Sayfaların çizimi

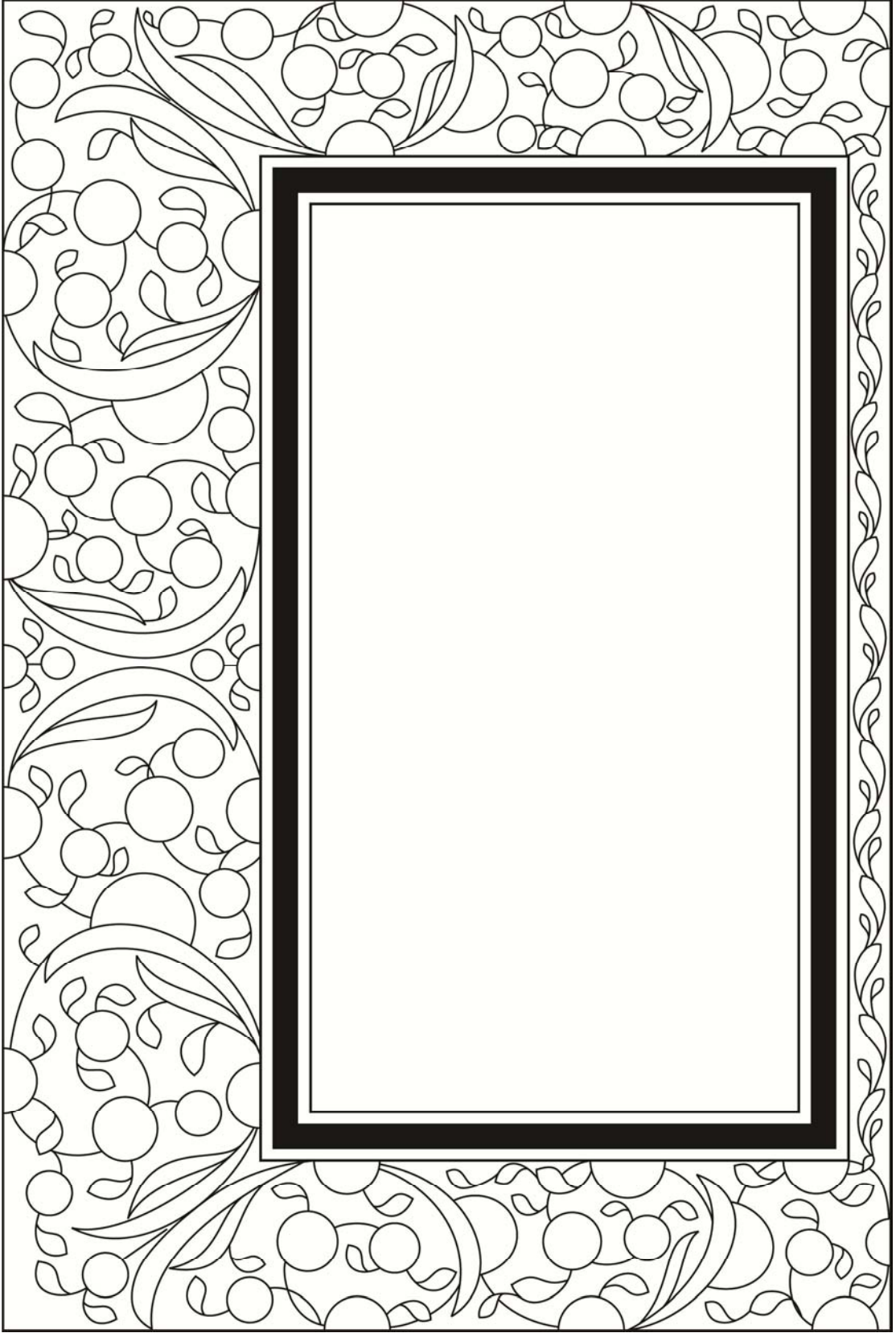
Çizim 93: 42-43. Sayfaların helezon çizimi

Resim 66: 74-75. Sayfa

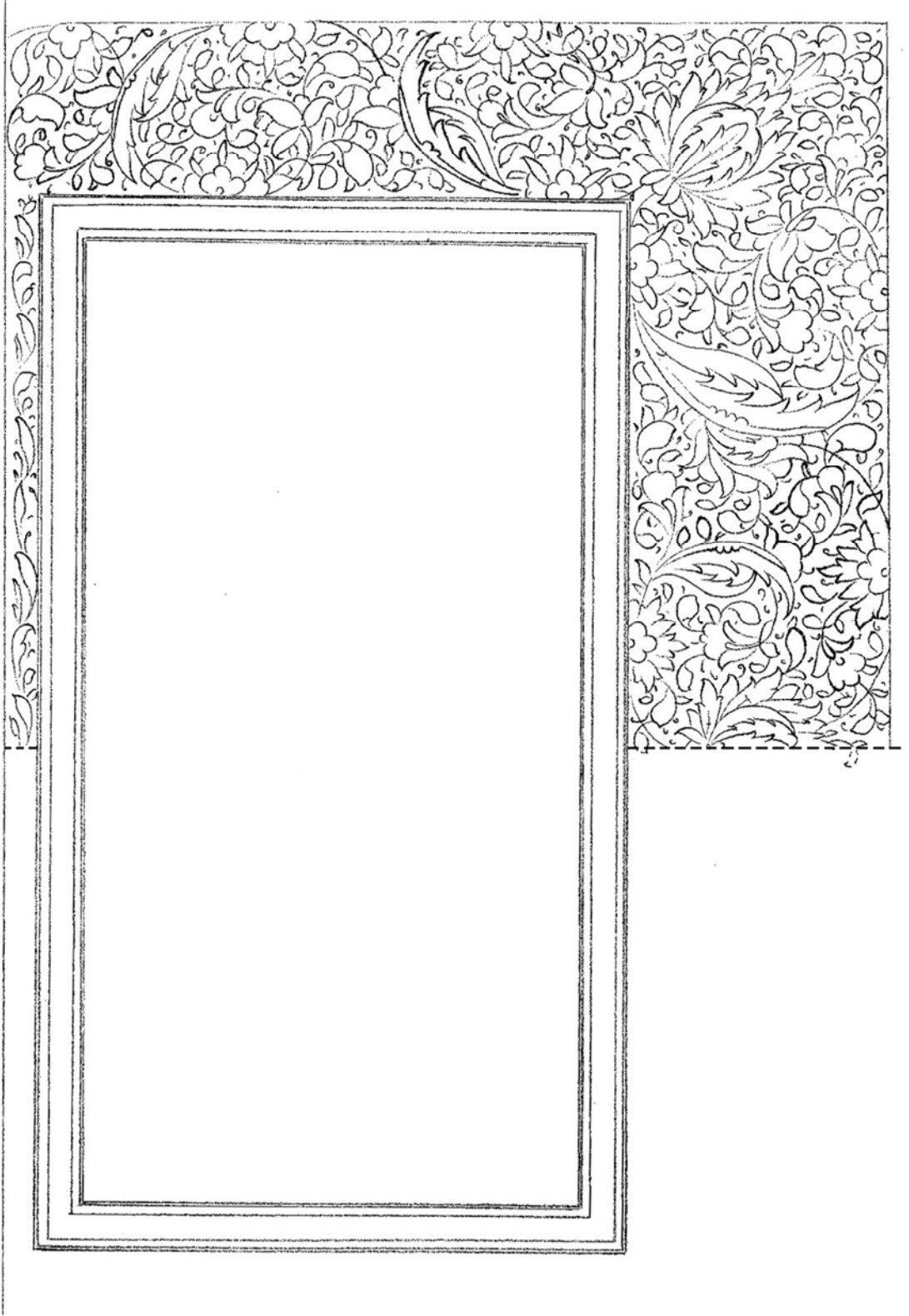

Çizim 94: 74-75. Sayfaların çizimi

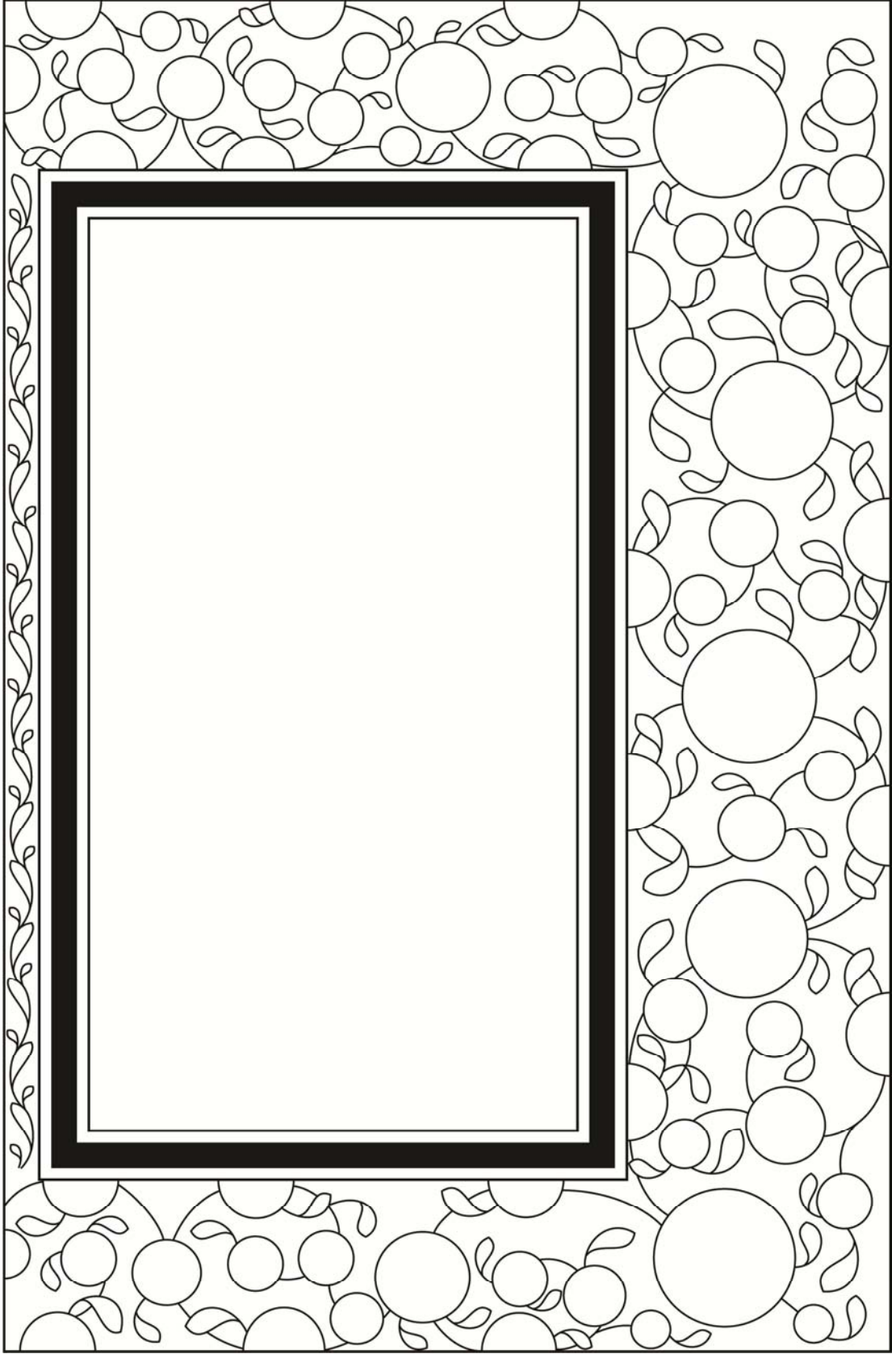

Çizim 95: 74-75. Sayfaların helezon çizimi

تسليم الى المتولى ايله وقفيتي صحيح وجائز
ولازم اولغله جهت اخرايه وقفيتي بين
المشايع الكبار مختلف فيها در جهت خير
ايكسندك اتجادنه نظر اولندقه مقصود
اصلي قريب اولغله اصل قريب ثابت اولدقه ^{نصحه}
اختلاف جهات حكيم اختلاف في اجاب
ايتمامكه اكثر مشايخ كبار رحمهم الله الملك
الفقار صحت وجواز نه اتفاق اليوم عمل
وفتوى بوسياق اوزره اولوب بوجهله
وقف مزبور صحيح وجائز ولازم اولور
ديورد وستليمدن امتناع برله مولانا

Çizim 96: 81. Sayfa çizimi

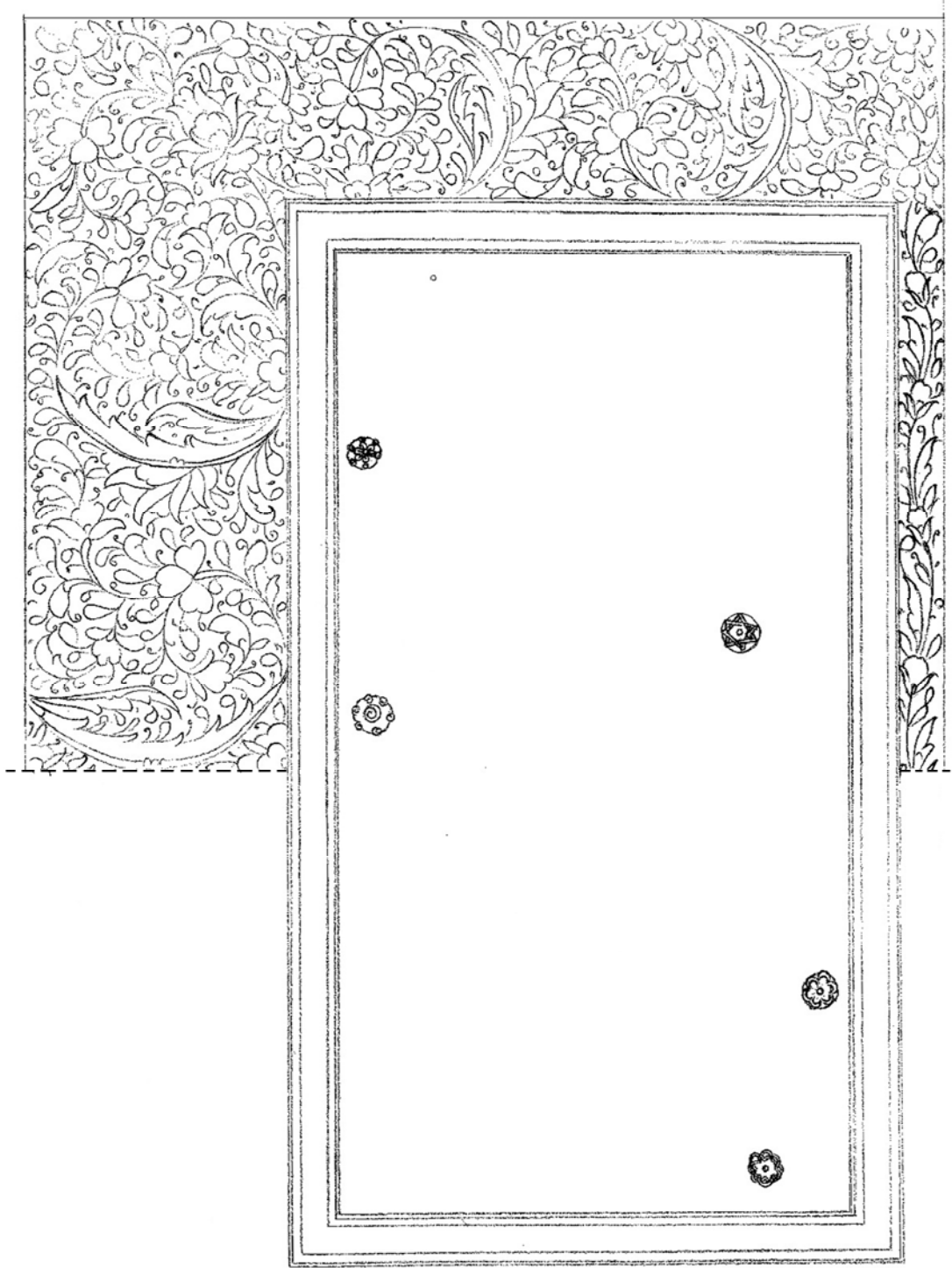
Çizim 97: 81. Saya helezon çizimi

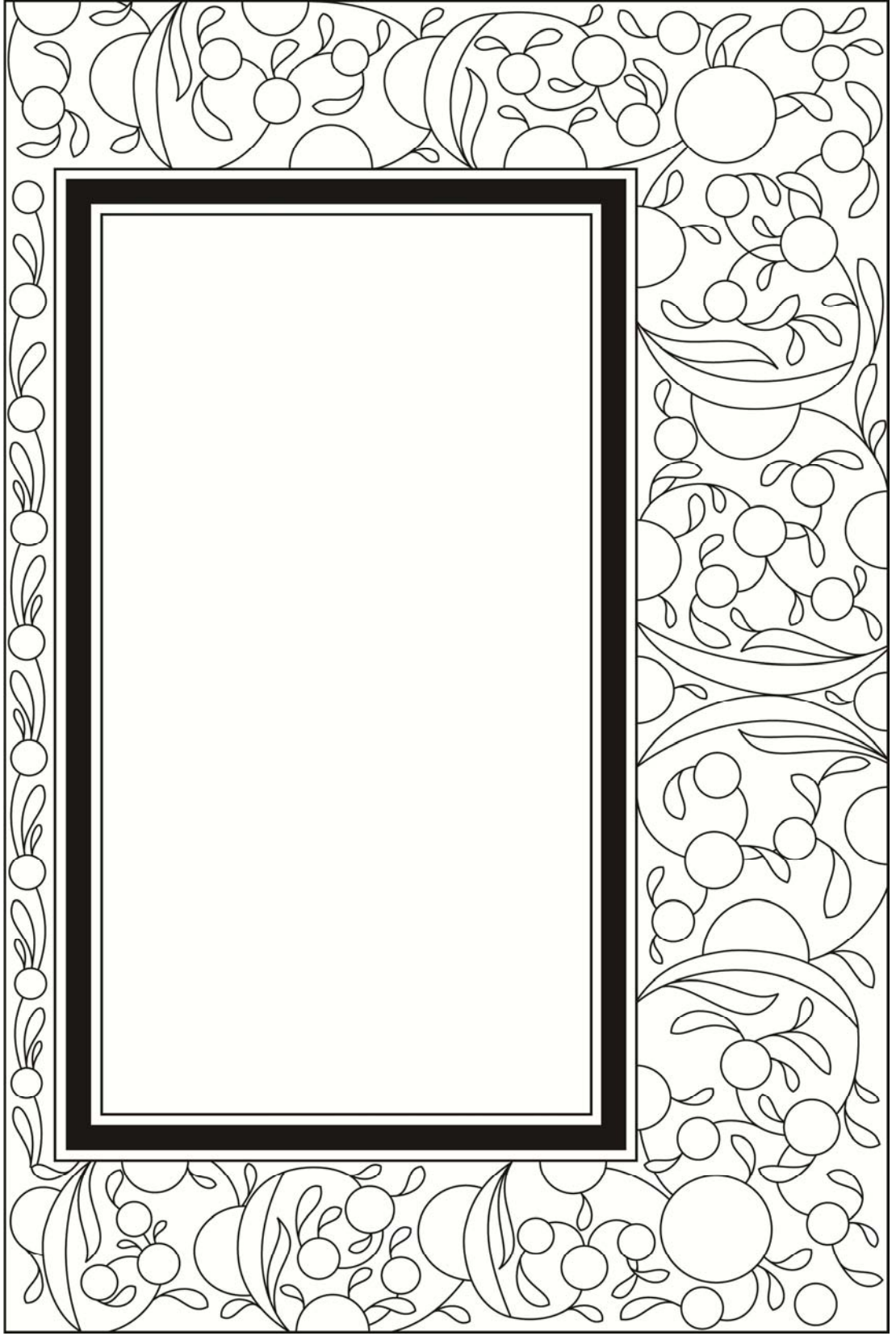
همه یو وصوله وقت بمصرفه سوره مملک
قراش ایدوبه مقابله سنده نومی کیکه ایجه
ایله جمعا نومی یوز ایجه وظیفه به منصرف
اوله ● و مکتب شریف مذکوره خلیفه مکتب
اولان کهنسینه به نومی کیکه ایجه وظیفه ایله
مکتب مذکوره دخی بواب و قراش مکتب
اولوب نومی و ز ایجه وظیفه ایله جمعا نومی
قرق ایجه وظیفه به منصرف اوله ● و مکتب
مذکوره تعلیم قرآن ایدن صبیانلره یاز تعلیم
ایچون تعیین اولنان خطاط افندی به نومی
قرق ایجه وظیفه و یربله ● و قورعه صبیانلرک

همینه بهر نامه یکر بیشتر یاره و یربله ● و بهر
یو صبیانلری سفا ایچون رکهنسینه ساقی
اولوبه مقابله سنده نومی اول ایجه و یربله ●
و مکتب مذکوره همینه ای غروش کورمه
و یربله ● و وقت صیفده صبیانلر ایچون
همینه سیر ایجه بهی ای غروش و یربله ●
و مکتب مذکوره بهاء چاروب و بهاء بهر اقر
اشترا ایچون همینه اولان ایکی غروش و یربله
● و مکتب مذکورک اقتضای ایدن تهر و زیم
وقت شریف هر قومک فضله سندن تهر و زیم
اوله ● و نار البیان جامع شریف مذکور و مکتب

Resim 68: 94-95. Sayfa

Çizim 98: 94-95. Sayfaların çizimi

Çizim 99: 94-95. Sayfaların helezon çizimi

94. ve 95. sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

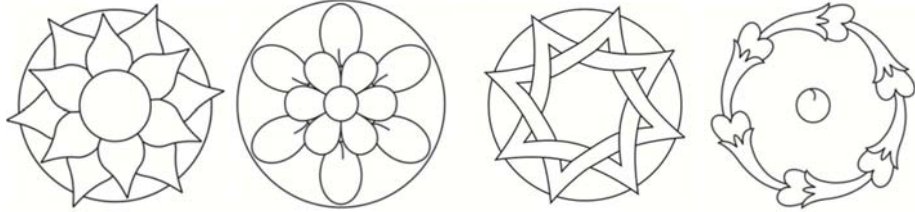
Resim 69: 94. Sayfa durakları

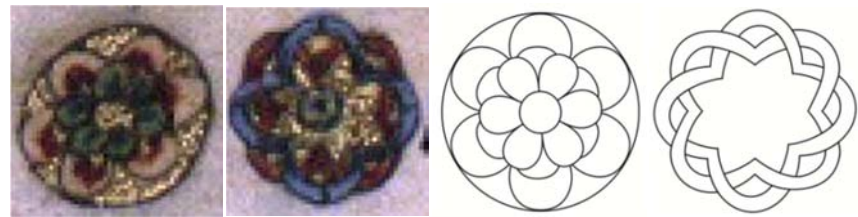
Çizim 100: 94. Sayfa durak çizimleri

Resim 70: 95. Sayfa durakları

Çizim 101: 95. Sayfa durak çizimleri

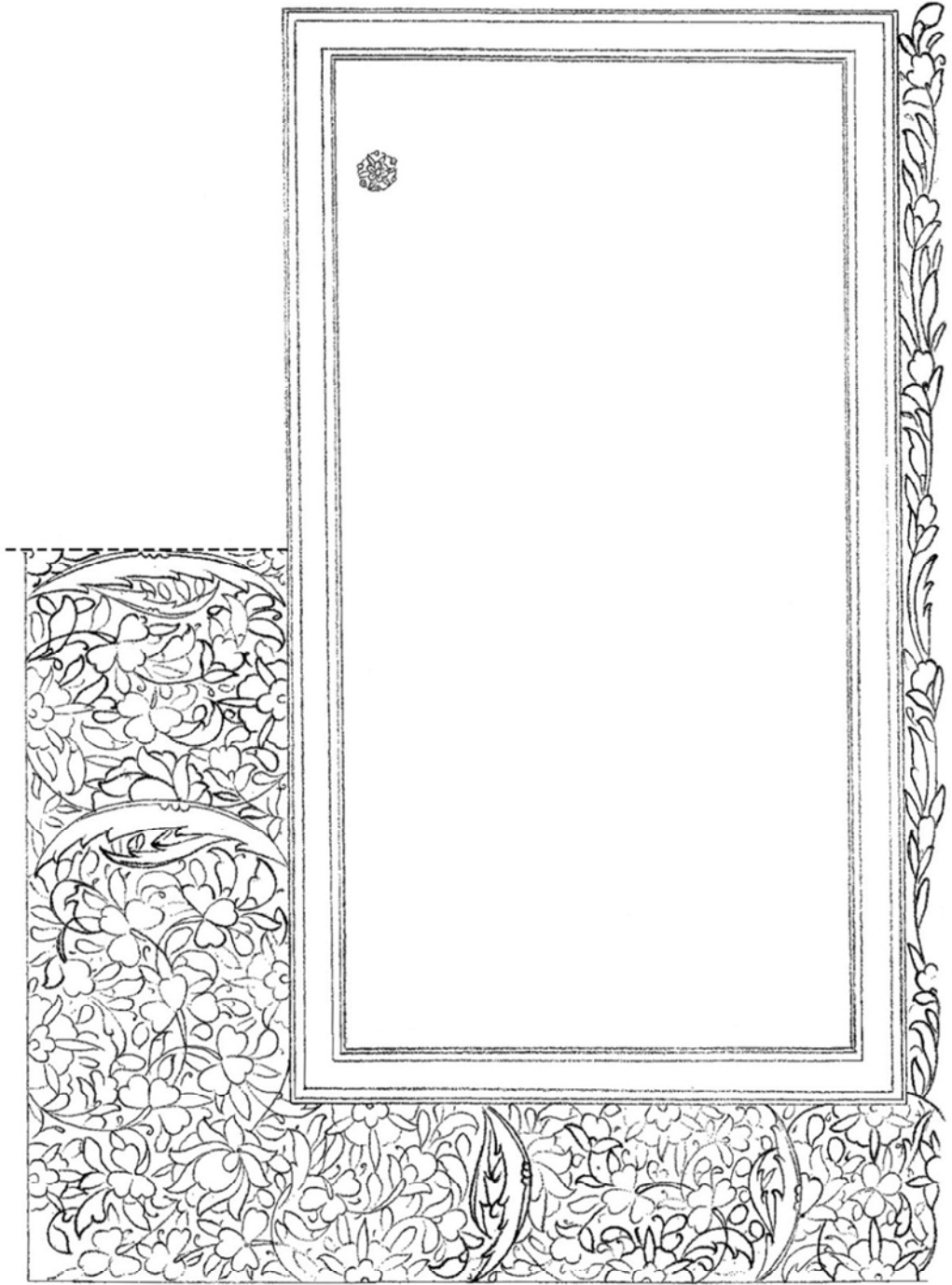

Resim 71: 95. Sayfa durakları

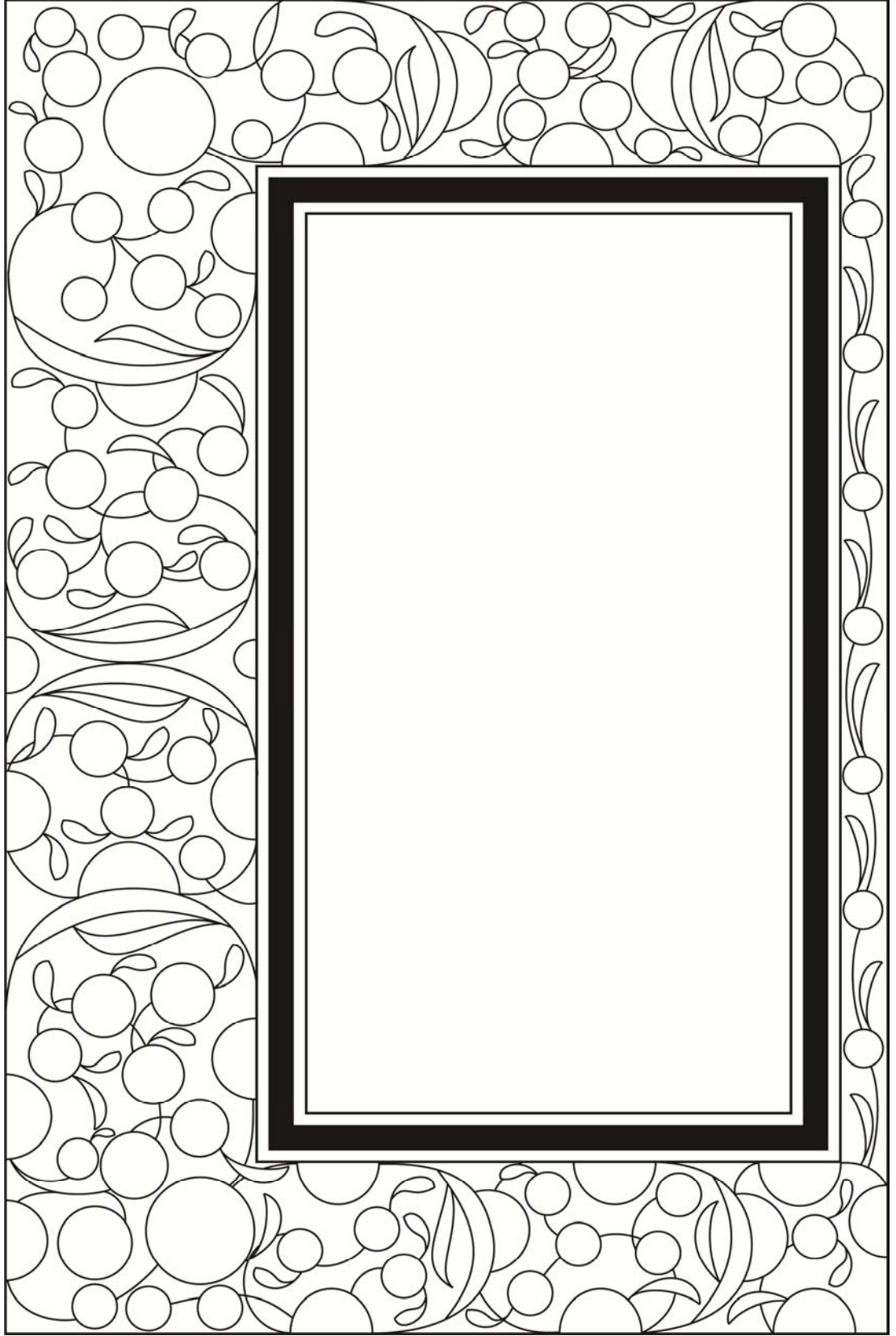
Çizim 102: 95. Sayfa durak çizimleri

وإذ دت رفتهها حضرت تری ذکرى جائى
خصوص مینت مخصوص لری کت و تری
التماس و تمین جان شریعت غزادت
الایال و نمان مولانا کاتب یعقوب فذک
ذرا الخلافة العلیة المحیة قسطنطینیة ده
شیراز ده جامع شریفی قرینه مالا خسترو
محلہ سندہ کائن مشارا لیا حضرت لریک
کنڈای غایقند لری و لال اجله رجال
دولت علیہ دن ساقیا خاوشا بنی و لال
عمدة الاغاطم و لاکار مستجمع الخاسن
والمفخر ذوالنقد الرقیع و الجاه النیع

سعاد تلوعطو فثاوا سماحتلو مصطفی افندک
حضرت لریک استقر رپور د قزى
سعاد تخانه لرینه فیاروب ذیلک بیان
مکتوب لاسامی مسلمین حضور لرینده
عقد مجلس شرع شریف نبوی ایتدکده
سلطان مشارا لیا حضرت لریک طرف
باهر الشرف لردن ذکرى جائى خصوص
مینت مخصوصده ویکل مستخاری و لال
مومی لیه مصطفی فندی حضرت لری مجلس
معقود مذکورده بالوکاله تقریر کلاقر
و تعبیر عن المرام اید و بسطان مشارا لیا

Çizim 103: 102-103. Sayfaların çizimi

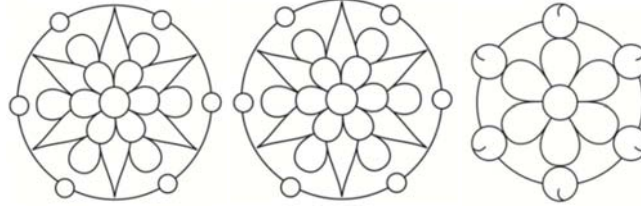

Çizim 104: 102-103. Sayfaların helezon çizimi

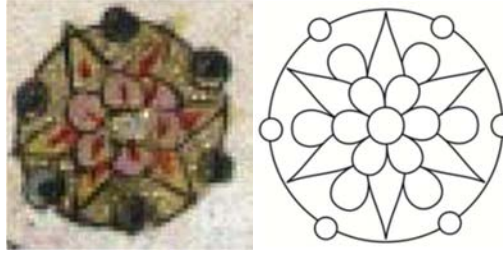
102. ve 103. Sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

Resim 73: 102. Sayfa durakları

Çizim 105: 102. Sayfa durak çizimleri

Resim 74: 103. Sayfa durakları
Çizim 106: 103. Sayfa durak çizimleri

Katalog No : C4

Sayfa Numarası :18-19, 46-47

Desende Renk : Altın

Duraklarda Renk : Altın, pembe, yeşil, mavi, sarı, turuncu

Motifler : Penç, hatayi, goncagül, yaprak

Katalog C4 olarak tasniflediğimiz sayfalar çift sayfa halkarî bezeme olup, birbirine benzer görünmekle birlikte farklı desenlere sahiptir. Sayfalar ¼ simetrik kompozisyon algısını sağlamaktadır. Yazıyı çevreleyen cetveller, 0,5 mm altın, 2 mm boşluk, 5 mm altın, 2 mm boşluk, 0,5 mm altın olarak çizilmiştir. 5 mm'lik cetvel sıvama altın boyanmıştır. Desenin cetvellere değen kısımlarına yerleştirilen yarım penç motifi sapların çıkış noktası olarak düşünülmüş, buradan çıkan ve dönen iri goncagüller yerleştirilmiştir. 18-19. sayfalarda görülen yapraklar ile dönemin bezeme anlayışına uygun olarak iri C formlu yapraklara vurgu yapılmıştır. İşçilikten dolayı desenin simetri eksenini kaymış, motif ve yapraklar farklı ebatlarda çizilmiştir. 46-47. sayfalarda ise goncagül motifleri desende ağırlıklıdır. 18-19. sayfalarda görülen C kıvrımlı iri hançer yaprak 46-47. sayfaların deseninde görülmemektedir. Goncagül motifleri karşılıklı sayfalarda aynı tarza hakim olup, sanatkarın fırçası ile farklı boy, yön ve işçiliğe sahiptir.

Sayfaların şirazeye giren kısımlarında eni 1 cm olan zemine, büyüklü küçüklü yapraklardan oluşan bir desen iki su halinde işlenmiştir. 18-19. sayfalarda bu sular hançer yapraklardan oluşturulmuş, ancak 46-47 numaralı sayfalarda sade yapraklarla tasarlanmıştır.

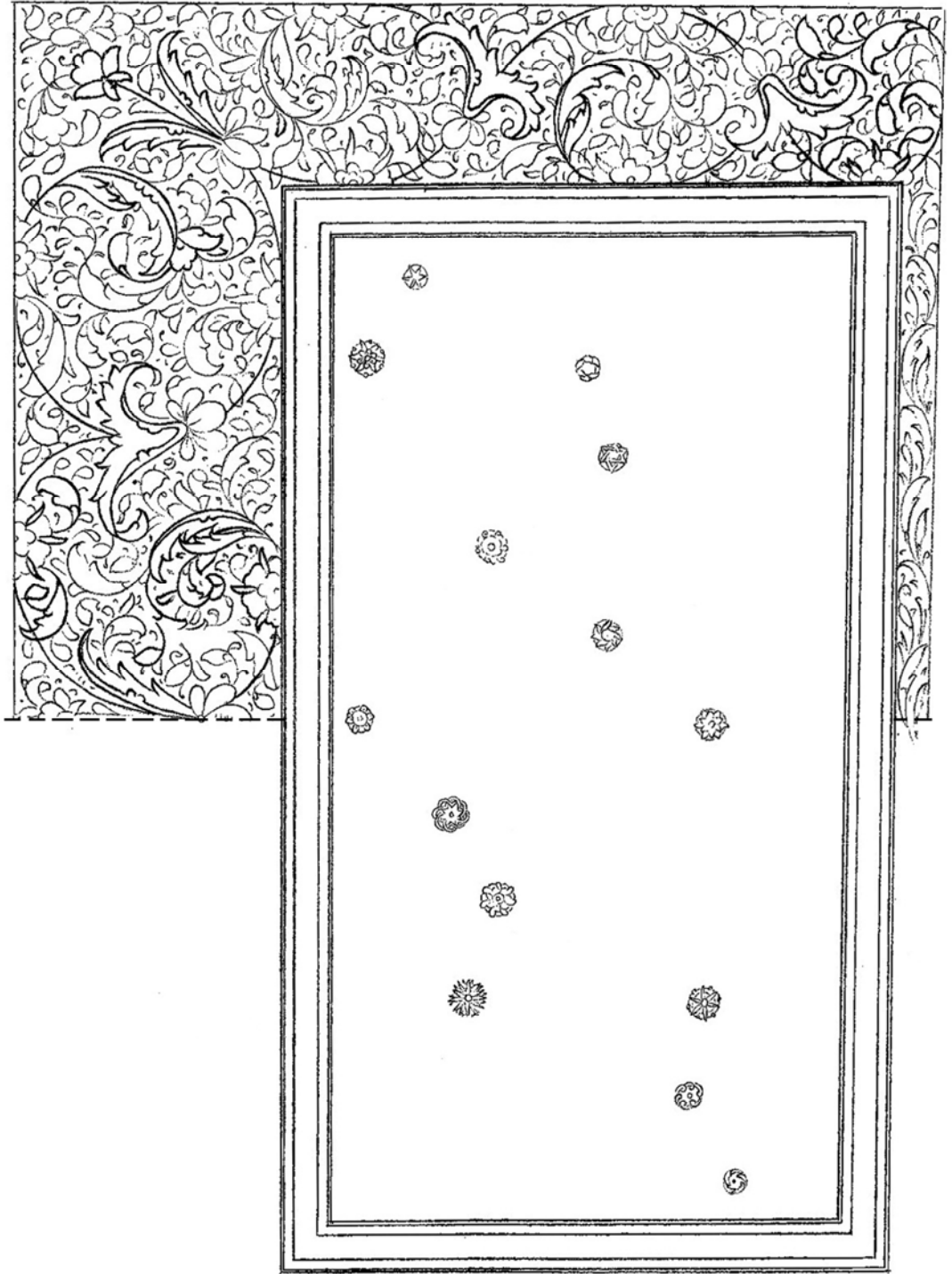
46 ve 47. sayfalarda bulunmayan durak, 18 ve 19. sayfalarda farklı renk ve çeşitlerde görülmektedir. Duraklar çark-ı felek, geometrik, 4 katmerli 6 dilimli – 5 katmerli 6 dilimli – 6 katmerli 6 dilimli penç görünümüne sahip duraklar olarak bulunmaktadır. Altın, pembe, mavi, yeşil, sarı ve turuncu renkler kullanılmış, durak içerisindeki altın alanlar üzerine iğne perdahı tekniği uygulanmıştır.

الحجاي بين مدين • وعلم ابيه اعلاي كلمة
ربنا العالدين • انمكة بدل مقد ورتو
موقور انمشدر • رضوان الله تعالى عليهم
الجمعين • اما بعد • اشبوكلاب صحتنا
ووخطاب عديرتن نقاب • خامة شكيتر
لباس حمد وسياس • مبدع عقول وحوامر
كافور التباس ونقاه باغت وبادعي اولدركه
حالا بايمن ولا قبائل • وبالغضمة ولا اجلال
مستدازاي ريكة عفت • ورتوق فراي
سهر غصفتا اولان • خلاصة العاصم ولا اكل
فاج اسناح نه اسنان • صديفة انتم ستمتتا

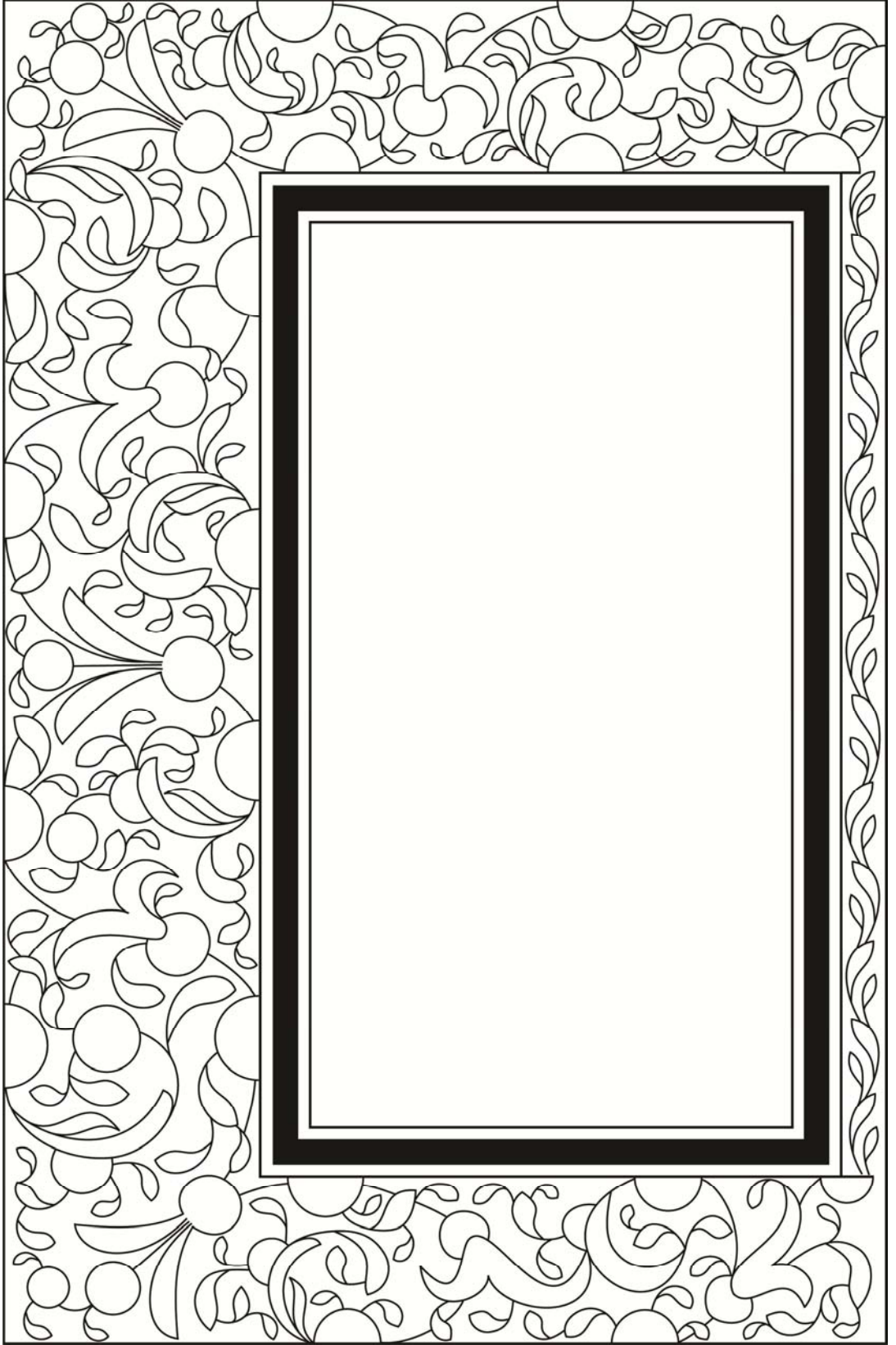
ثانية

ثانية رابعة عدوية عبادات غادات • مظهر
مازهور وسغا دات • ملكية الآتات •
ملكية الصفات • صفوة الدنيا والدين
عصمة الاسلام والمسلمين • باعنة الحكام
الديار ليست طاب • مشرق افنا اباطاف
سبخاني • مهبط نوار فوضات رياتي •
دولتو عنايتو عطفو قنلو وراقلو • جناب
خديجة ساسطان كر امتات • ذمت علوها
ورفعتها • وخذ الله دولتها • وعصمتها
خضر تاري • بالاده كمشيدة سلك وريان
اولان • جواهر كلمات عبرتنا لك خلاصة

Resim 75: 18-19. Sayfa

Çizim 107: 18-19. Sayfaların çizimi

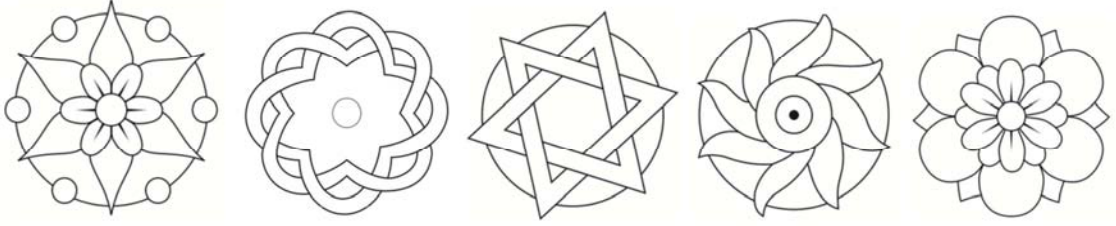

Çizim 108: 18-19. Sayfaların helezon çizimi

18. ve 19. sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

Resim 76: 18. Sayfa durakları

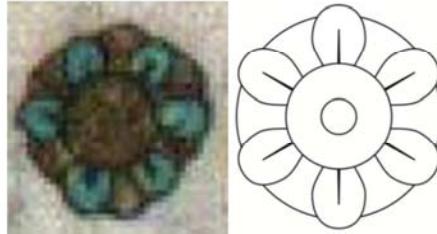
Çizim 109: 18. Sayfa durak çizimleri

Resim 77: 18. Sayfa durakları

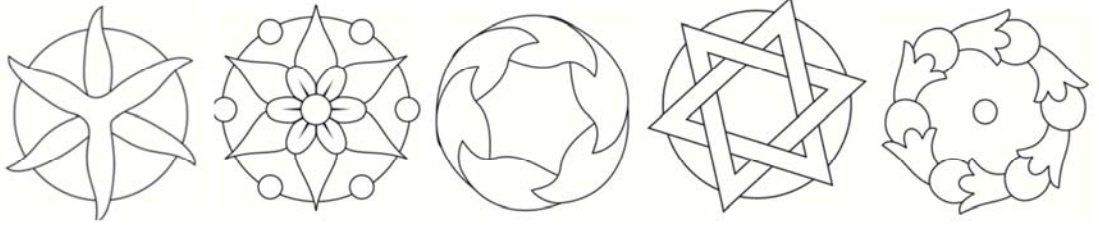
Çizim 110: 18. Sayfa durak çizimleri

Resim 78: 18. Sayfa durakları
Çizim 111: 18. Sayfa durak çizimleri

Resim 79: 19. Sayfa durakları

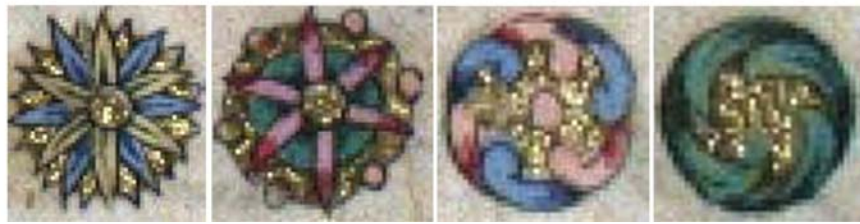
Çizim 112: 19. Sayfa durak çizimleri

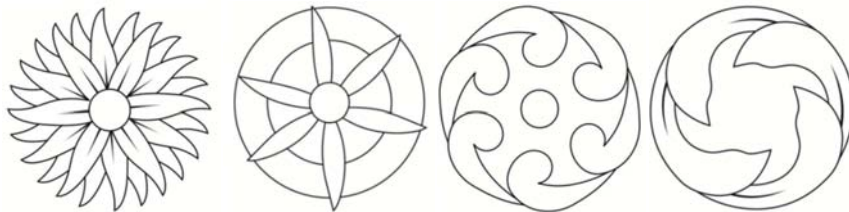
Resim 80: 19. Sayfa durakları

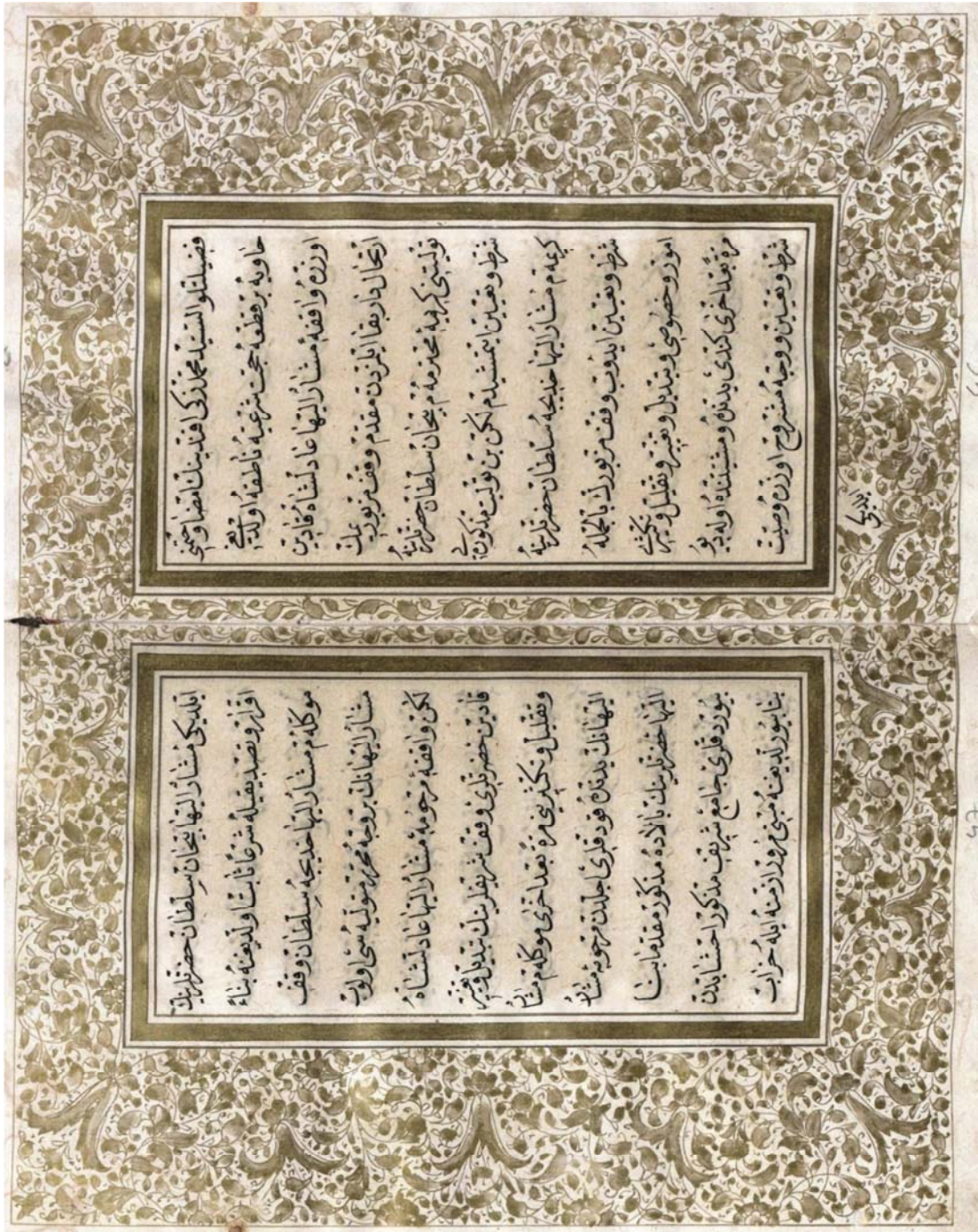
Çizim 113: 19. Sayfa durak çizimleri

Resim 81: 19. Sayfa durakları

Çizim 114: 19. Sayfa durak çizimleri

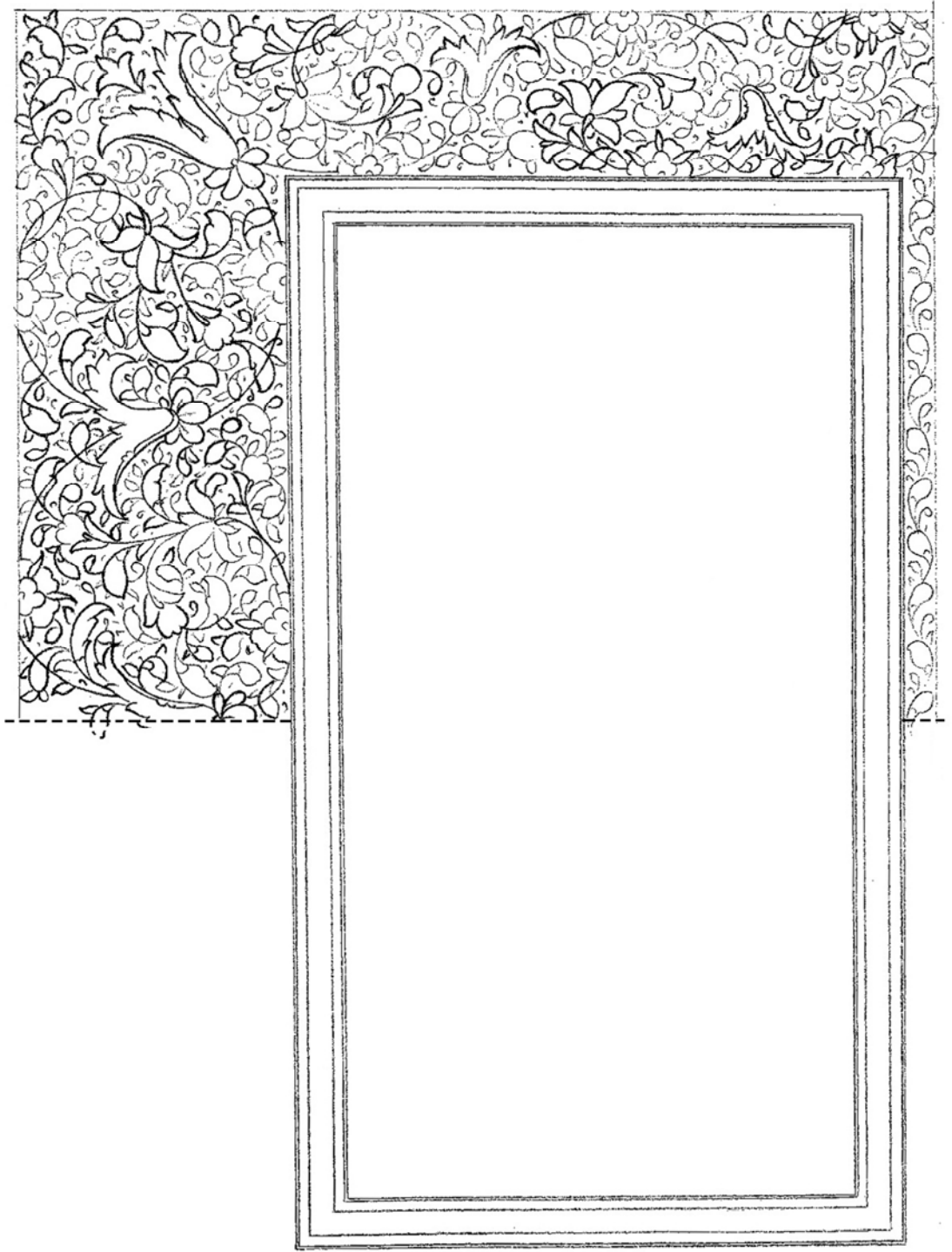

فصليا لتسوية السجدة محمد زكي افندي بك امضاها محمد
 حاوية برفقه حجت شرعية فاطمة اولاد
 اوزن واقفة مشا را اليها عادلناة فايد
 ارحال داريقا ايلزون مقدم وقف تزوير
 فوييني كويده مخدومة بخان سلطان خضر
 نظر وغيبر يا بتسليم لكن بن فويينده كون
 كيه م مشا را اليها خديجه سلطان خضر
 نظر وغيبر يا ايدوب وقف تزويرك بالجاه
 اموز وخصوي وينديل وغيبر وقليل
 مرة بقلا خري كندى يدقان ومشتينداة اوله
 نظر وغيبر يا ورتبه مستروح اوزن وصيت

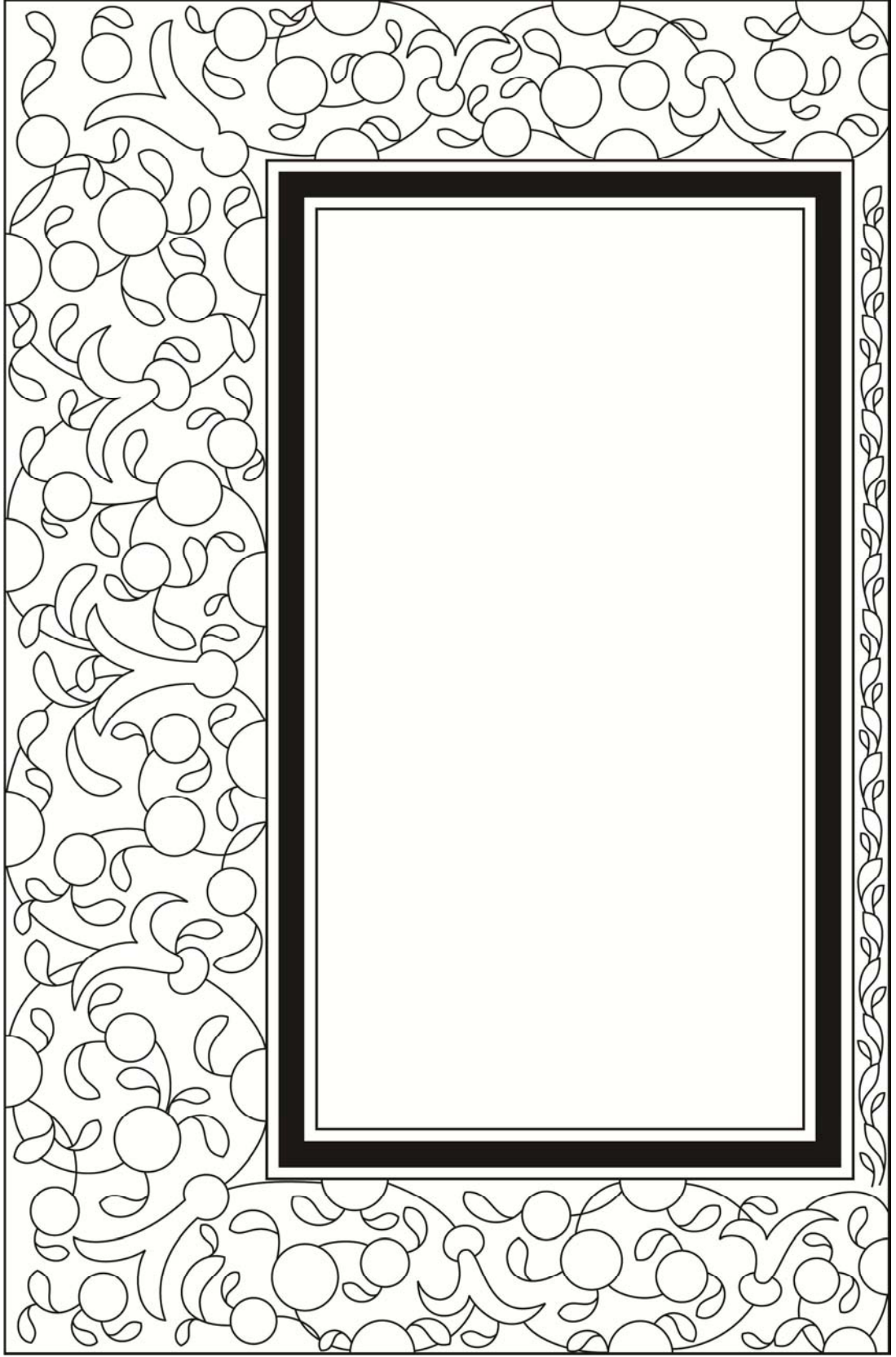
ابديكي

ابديكي مشا را اليها بخان سلطان خضر
 اقر و نصدي يقيله شرعا ثابتا ولدغنه بناء
 موكلانة مشا را اليها خديجه سلطان وقف
 مشا را اليها نك بروجه محمد رسوليه سخي اولاد
 لكن واقفة مرحومه مشا را اليها عادلناة
 فادين خضر قري وقف شريف قريك تيدال
 وفتيل و نكزي يري مرة بعدا خري و كله مشا
 اليها نك يدقان فود قري جلدن مرحوم مشا
 اليها خضر قريك بالاده مذكور مقدما بسا
 بيور قري جامع شريف مذكور احسانا بدن
 بنا بيور ابدغنه منهي روز ارمه ايله خراب

Resim 82: 46-47. Sayfa

Çizim 115: 46-47. Sayfaların çizimi

Çizim 116: 46-47. Sayfaların helezon çizimi

Katalog No	: C5
Sayfa Numarası	: 24-25, 32-33, 34-35, 61, 66-67, 68-69, 70-71, 78-79
Desende Renk	: Altın
Duraklarda Renk	: Yeşil, pembe, mavi, kırmızı, altın
Motifler	: Penç, hatayi, goncagül, yaprak

Yazı alanında kullanılan cetveller; 0,5 mm altın, 2mm boşluk, 5 mm altın, 2 mm boşluk ve 0,5 mm ölçülerindedir. Yazı alanından sonra cetvellere denk gelen yarım pençlerden çıkan dallar, irili ufaklı motifleri taşımaktadır. Sayfa boyutuna göre geniş olan yan kenarlarda ana dalların birleşme noktalarına hatayi motifi yerleştirilmiştir. Ancak yan kenardan daha kısa olan alt ve üst kenarlarda ise hatayi motifi yerine goncagül motifi uygulanmıştır. Desende kullanılan bu goncagül motiflerinin bazılarında, motifin çanak kısmı taç yapraklarından daha büyüktür. Motifler helezonların aynı noktalarında olmalarına rağmen tarz ve büyüklük olarak eşit değildir.

24 ile 25. sayfaların motifleri birbirleri ile uyumsuzdur. 24 numaralı sayfada 4'lü taç yapraklı hatayi varken 25 numaralı sayfada üst taç yaprakları meşime üzerine çapraz formda kapanan hatayinin ayrıca 5 adet taç yaprağı vardır. 32-33. sayfalar birebir uyumlu olmayıp karşılıklı sayfalarındaki hatayi motiflerinin meşimelerinde ve taç yaprak sayısında farklılıklar vardır. 33 ile 35. sayfalar ise birbirleri ile daha uyumludur. 34-35. sayfalarda aynı motifler kullanılmış olup sadece bir hatayi karşı sayfadan farklı çizilmiştir. 66-67. sayfalar C5 kataloğunda karşılıklı sayfa olarak en çok uyum içindeki sayfalarıdır. 66. sayfanın üst köşesindeki hatayide taç yapraklar hançerli olarak çizilmişken karşı sayfasında sadedir. Kataloğun 68-69. sayfaları karşılıklı sayfası ile simetrik görünüm algısını iyi derecede yansıtmaktadır. Tüm desende aynı hatayi motifi kullanılmıştır. Hatayinin meşimesi ve taç yaprakları vakfiyedeki görmeye alıştığımız hatayilerden daha farklı bir görünümde. Bu hatayiler adeta ovalleşmiş penç görüntüsünü vermektedir. 70 ve 71. sayfalardaki hatayi motifleri aynı gözükmele birlikte motiflerin taç yapraklarında farklılıklar bulunmaktadır. 70. sayfadan farklı olarak 71. sayfada hatayinin 5. taç yaprağı meşimenin üzerinde çapraz oluşturacak şekilde kapanmıştır. 78-79. sayfaların desenleri incelendiğinde 78. sayfada iki farklı hatayi motifinin çizildiği, 79. sayfada ise tüm hatayilerin aynı olduğu görülmektedir.

Sayfaların şirazeye giren kısımlarında 1 cm'lik desen tasarlanmıştır. 25 numaralı sayfada bu ince desende goncagül motifi bulunurken, C5 kataloğunun diğer sayfalarında sadece yaprak motifi kullanılmıştır.

Duraklar 24, 25, 33, 34, 35, 66, 67, 69 ve 71. sayfalarda görülmektedir. Çark-ı felek, geometrik, 4 katmerli 6 dilimli – 5 katmerli 6 dilimli – 6 katmerli 6 dilimli penç görünümlü şeshane durak çeşitleri mevcuttur. Altın, pembe, sarı, yeşil, mavi ve turuncu renkler ile duraklar işlenmiş, renklerin tonlarıyla durak desenine göre uygun gölgelendirmeler yapılmıştır. Duraklarda bulunan altınlı alanlara iğne perdahı yapılmıştır.

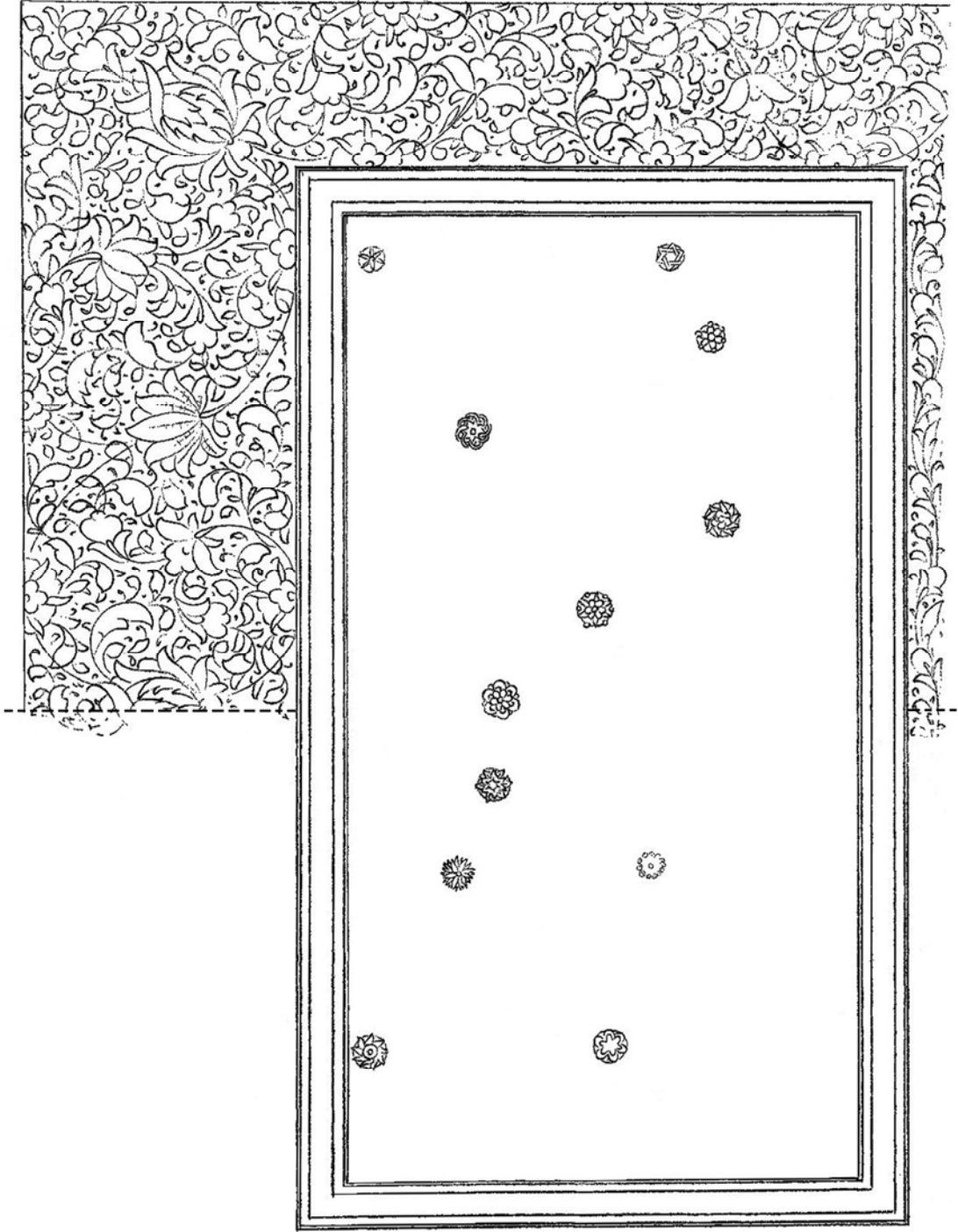

واعتراف صريح بمعنى يوروث • موكله ثم منته
 اليها خضر تزي • بوجدان اقدم ترتيب صدقات
 جارية وقيمين حسنات باقية حقة واره
 اولان كلام شريف خضر الحى واحاديث
 لطيفة جناب رسالتنا هي ناله مضمون ثم
 ما حفظه ومكون بسيفنى محافظه ايله •
 تخصصيل حوز مشكور • ونخيل امور برون
 سعى موفور • وبدل مفذوز البوب • انما
 بمرسنا جدا لله من الله واليوم والاخر
 نص حليل الشانى • ومن بنى سبحانه الله فلما
 بنى الله بيتا فى الجنة • حديث شريف باهر

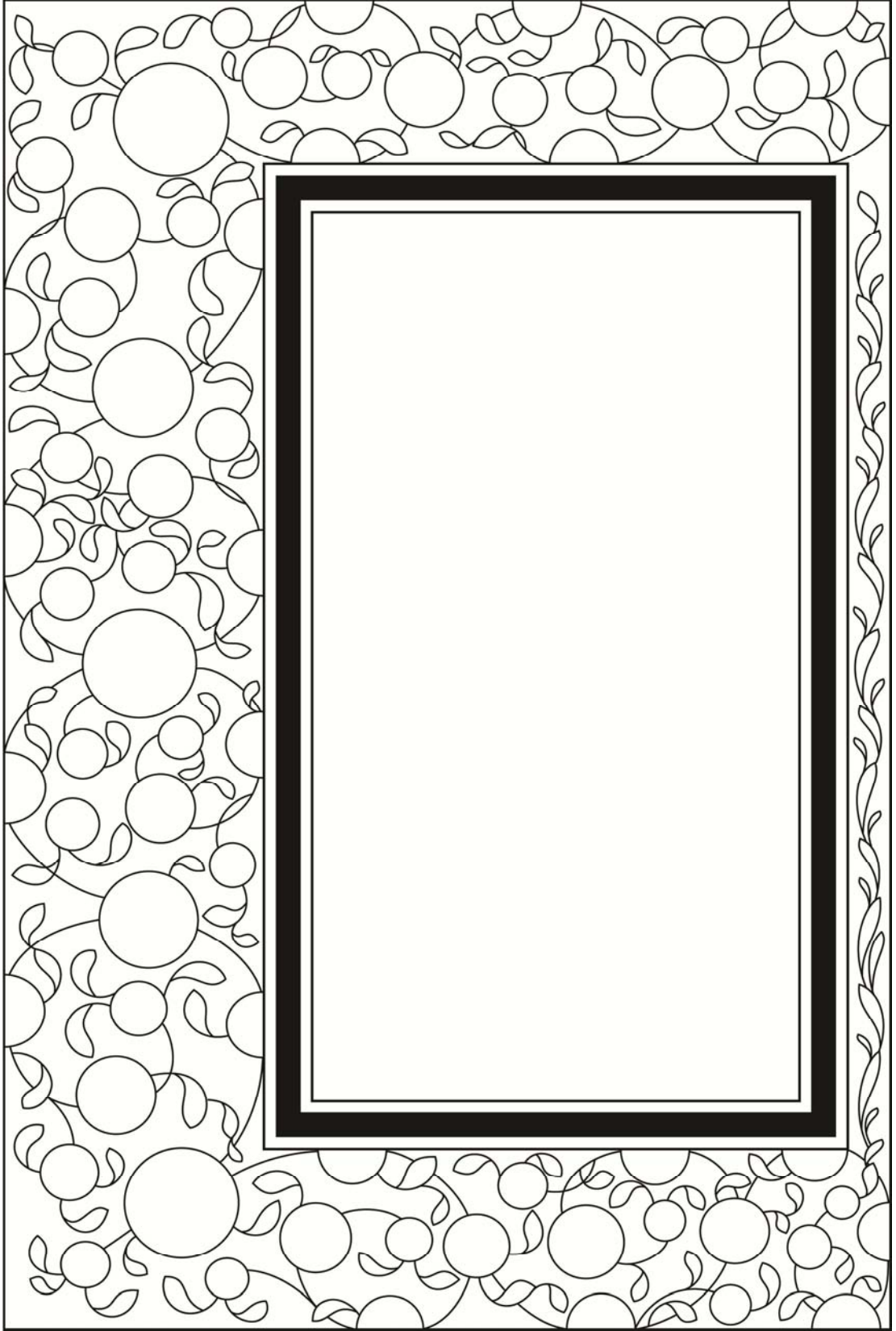
البرهان

البرهانى برله • همزبان وبنائى جوامع •
 ومسالمة • افضل تبرات مقوله سيد وكنه
 لى شاهه عاد عظيم الشان • ايدوكين
 كوزوب • ايت كريمه وحديث شريفى لى
 جناح طائر زولت • وهمزبانه اشباع
 دوشخان مابه فخر عزت • وايكى مصرا
 باب سعادات اخا ايدوب • بزطامع همز
 ومعبدلطف • طبع اندازينا • وتمازت
 ومهصافى ايله ترتيب و اختياريه تفيد وامن
 حسنه بيوروب • صدقات جارية •
 ودرجات سنامه جانيه ميل وعزيت

Resim 83: 24-25. Sayfa

Çizim 117: 24-25. Sayaların çizimi

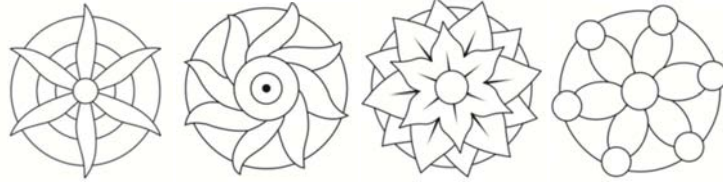

Çizim 118: 24-25. Sayfaların helezon çizimi

24. ve 25. sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

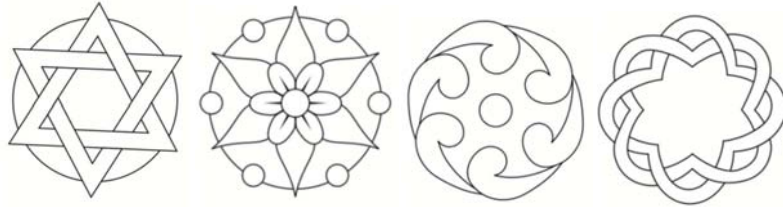
Resim 84: 24. Sayfa durakları

Çizim 119: 24. Sayfa durak çizimleri

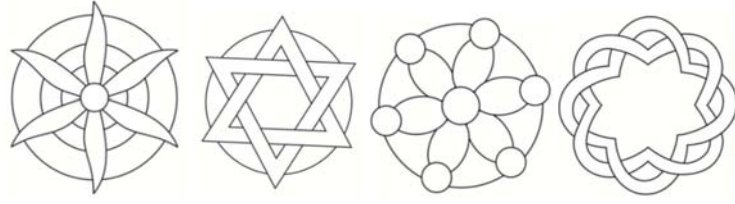
Resim 85: 24. Sayfa durakları

Çizim 120: 24. Sayfa durak çizimleri

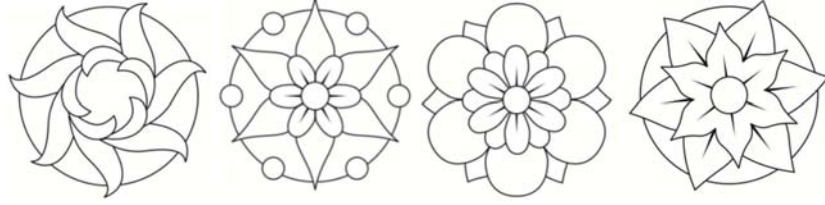
Resim 86: 25. Sayfa durakları

Çizim 121: 25. Sayfa durak çizimleri

Resim 87: 25. Sayfa durakları

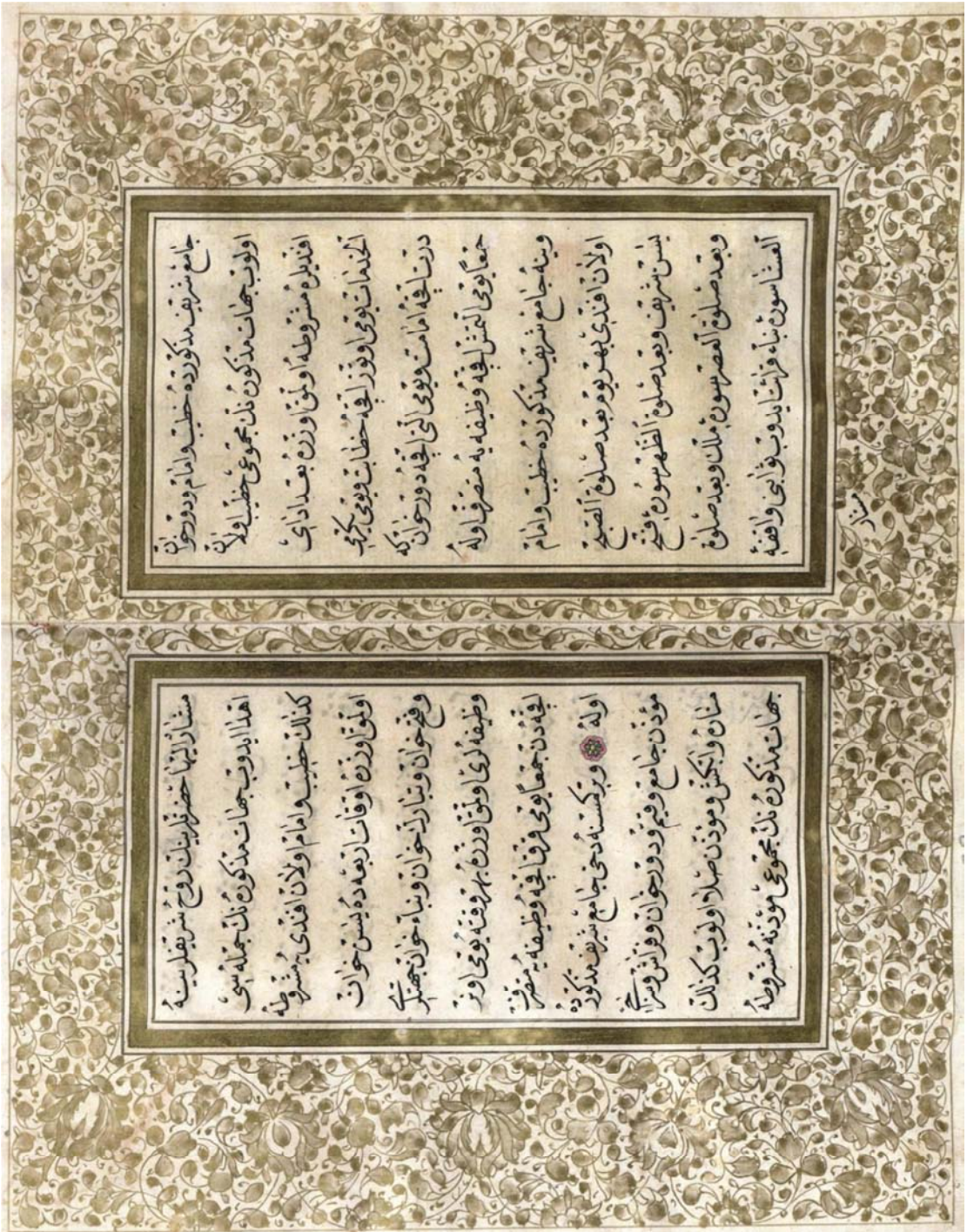
Çizim 122: 25. Sayfa durak çizimleri

Resim 88: 25. Sayfa durakları

Çizim 123: 25. Sayfa durak çizimleri

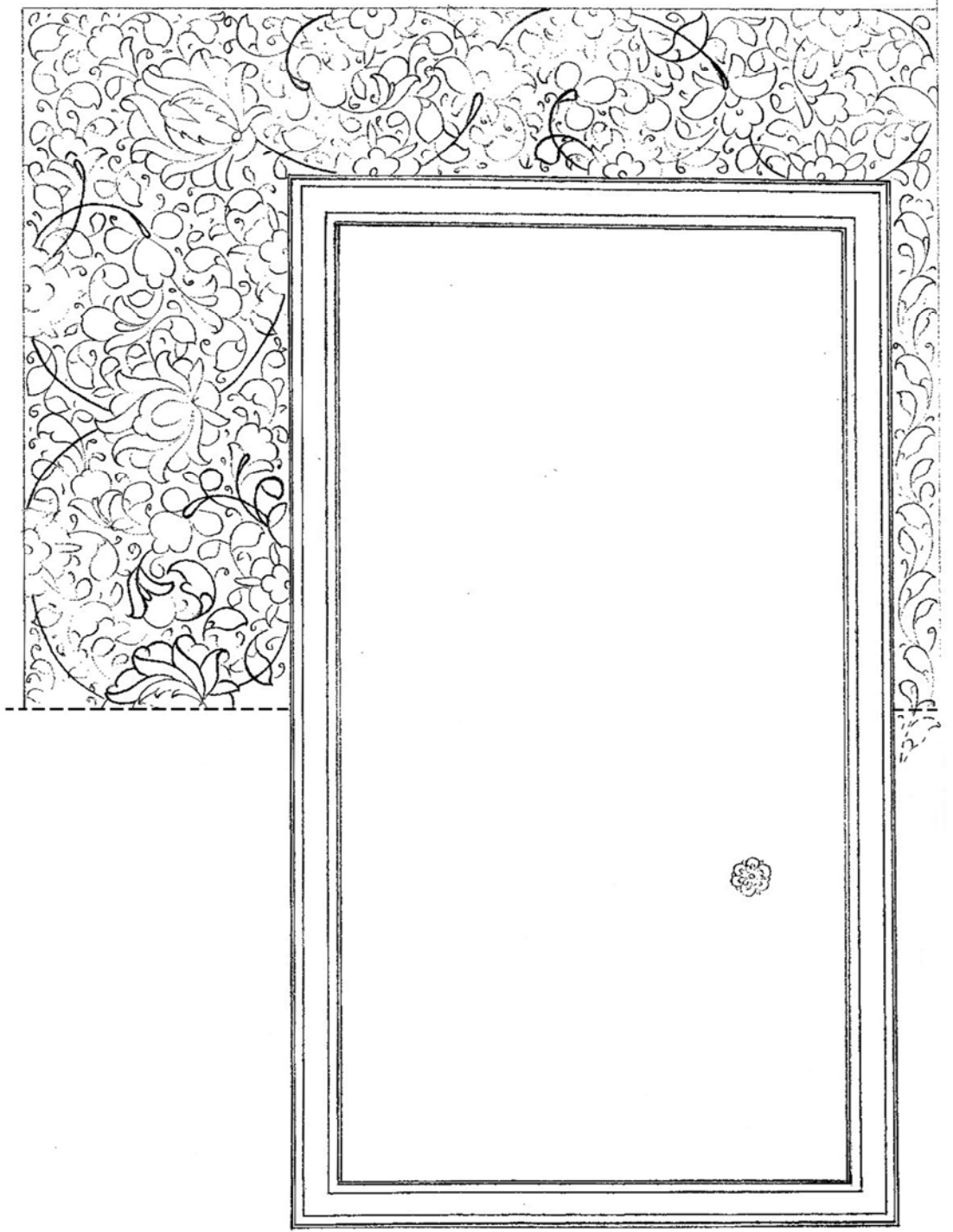

جامع شریف مذکوره خطبه و امام و درویش
 اولوب جهات مذکورنک مجموعی خطبه اولان
 اقلیدر مشروطه اولق و وزن بقا دادای
 الخدمات یومی ووزراجه خطبات یومی کتبی
 درت ایجه امامت و یومی ایی ایجه دروخان که
 خما یومی التمل ایجه ووظیفه به مضرف اوله
 وینه جامع شریف مذکوره خطبه و امام
 اولان اقلیدی بهر یوم بعد صلوع الصبح
 یس شریف و بعد صلوع الظه سون ایتنه
 و بعد صلوع العصر سون ملک و بعد صلوع
 العشاء سون نیا و فراتن ایدوب نوابی و افضیه

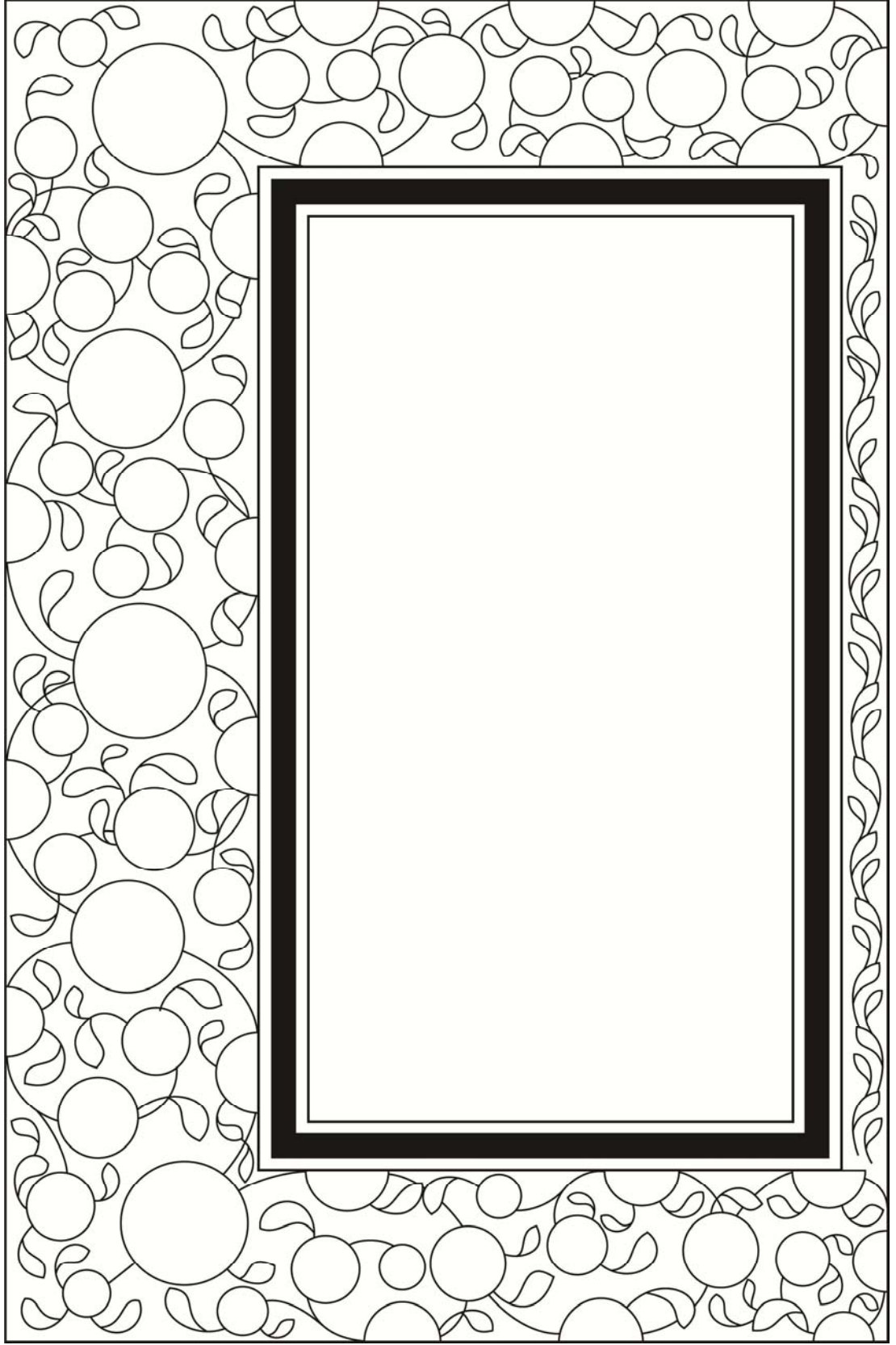
منار

مشا ازلها حضرت زینب روح شریف لرینه
 اهلا ایدوب جهات مذکورنک نکل جمله سنی
 کذلک خطیب و امام اولان اقلیدی مشروطه
 اولق و وزن اوقات اربعه ده یس خوات
 و فتح خوان و تبار خوان و نیا خوان جهتک
 و وظیفه لر ای اولق و وزن بهر وقت یومی ووز
 ایجه دن جمعاً یومی قران ایجه ووظیفه به مضرف
 اوله و رکسته دهی جامع شریف مذکور
 مؤذن جامع و قیم وود و درخوان و فرانس و ستر
 منار و لکنش و مؤذن ضللا اولوب کذلک
 جهات مذکورنک مجموعی مؤذنه مشروطه

Resim 89: 32-33. Sayfa

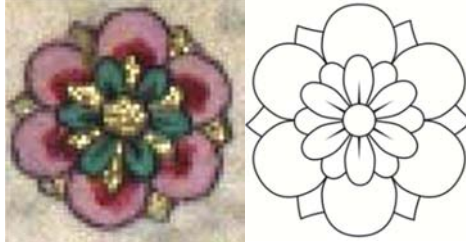

Çizim 124: 32-33. Sayfaların çizimi

Çizim 125: 32- 33. Sayfaların helezon çizimi

33. Sayfadaki işlenen durak çeşitleri

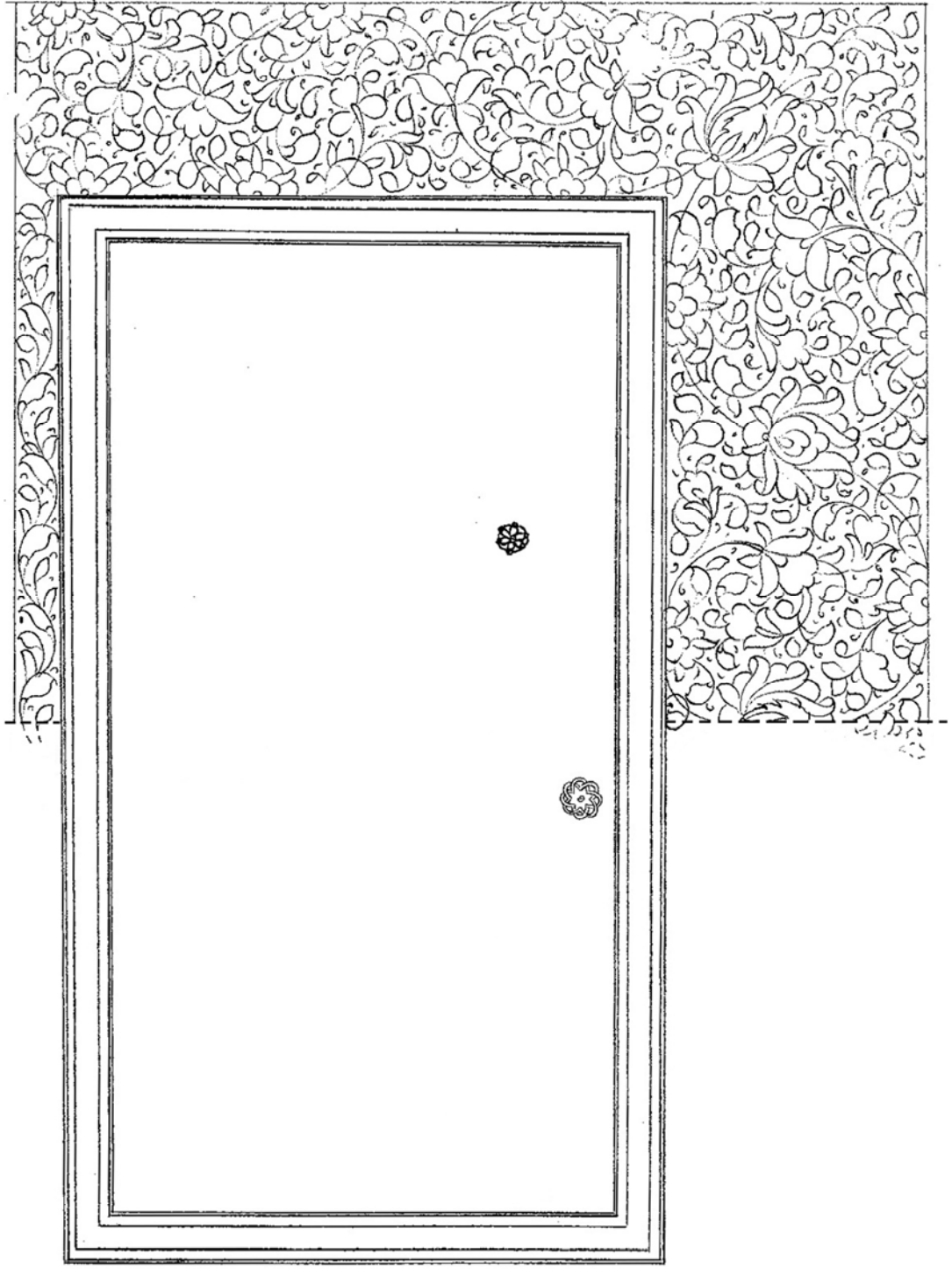

Resim 90: 33. Sayfa durakları
Çizim 126: 33. Sayfa durak çizimleri

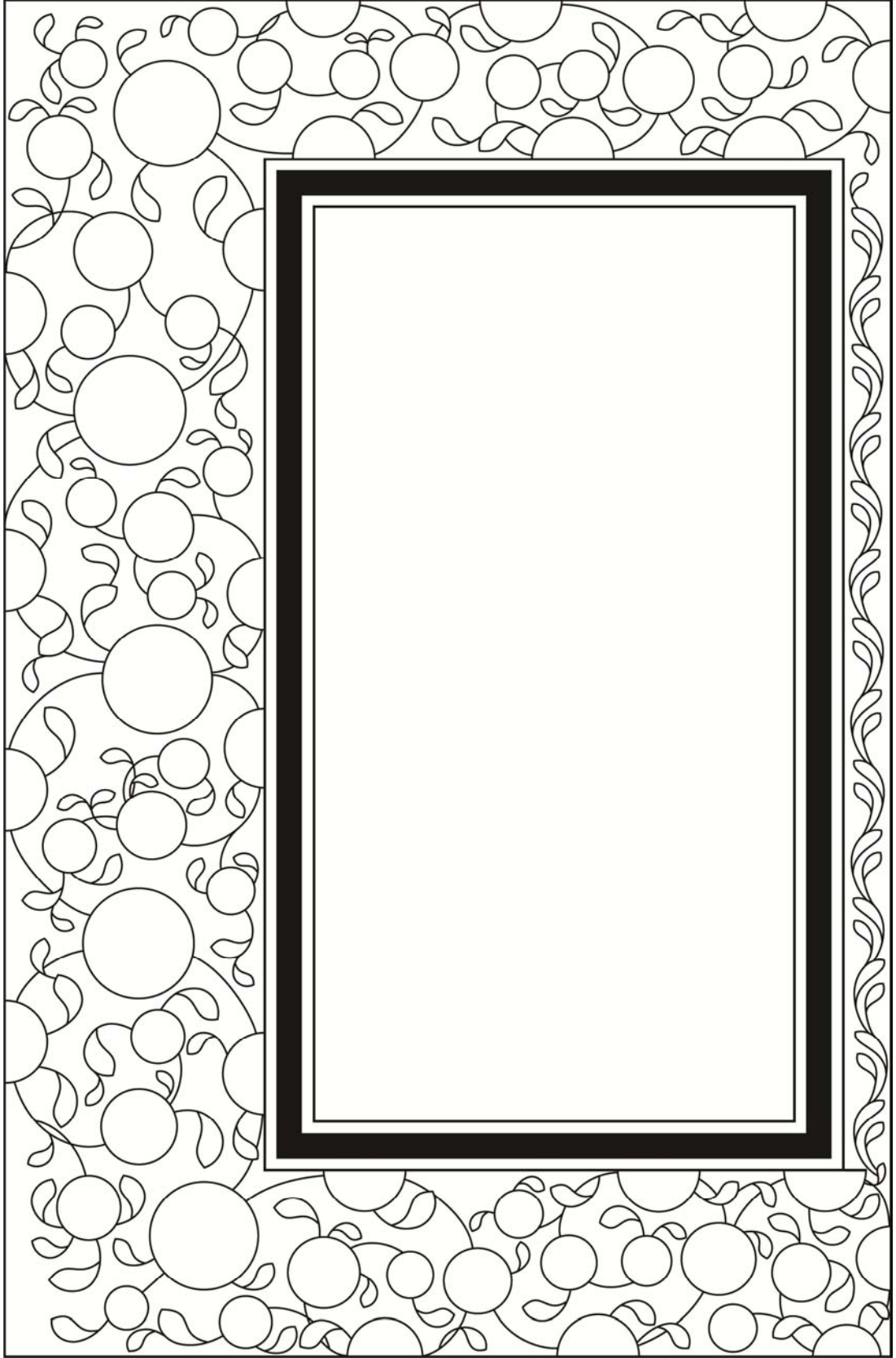
اولوق ووزن بعد اداي الخدمات المذكورين
بويي بکجه بشل يقه مؤذ ناک جامع ويويج
اون ايقه قيمتک ويويي اتي ايقه دوزخون
ويويي سکر ايقه وازيش جامع ويويي اتي ايقه
سراجي منار ويويي بشل يقه اکتس ويويي
بشل ايقه مؤذن صلا جهت ايله اوله حجي تما
بويي التمس طهوز ايقه وظيفه به مصروف
اوله و وظيفه توليت بويي اوغوز ايقه
و وظيفه کلاب بويي بکجه ايقه و وظيفه
جيات بويي اتي ايقه ويويي اتي ايقه اخصه
جالي جهتي اوله و يينه جامع شريف مؤذن

منار سنده دوت نفر کسنه لر شهر رمضان
شريفه تحيد خوان اولوب اتي بويي بعد اداي
الخدمه هر روي بويي دوز ايقه دن جمعا اون
اتي ايقه و وظيفه به مصروف اوله لر و وفت
مريون بويي اتي ايقه و وظيفه ايله حرمين
شريفين مغلشي اقدار اناظر اولوب وفت
مريوبيه نظار لوري بديع بيون لر
و وفت مريوبه کله بهر سنده اياز و مصروف
مخاسبه بي رديت اولوب بويي اتي ايقه
سراج محاسبه و خرج امضا و بريله و بهر سنده
غلاف وفت مريوبه دن جامع شريف و فواتيم

Resim 91: 34-35. Sayfa

Çizim 127: 34-35. Sayfaların çizimi

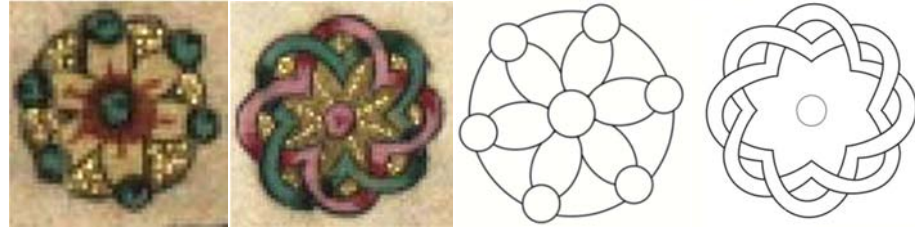

Çizim 128: 34-35. Sayfaların helezon çizimi

34. ve 35. Sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

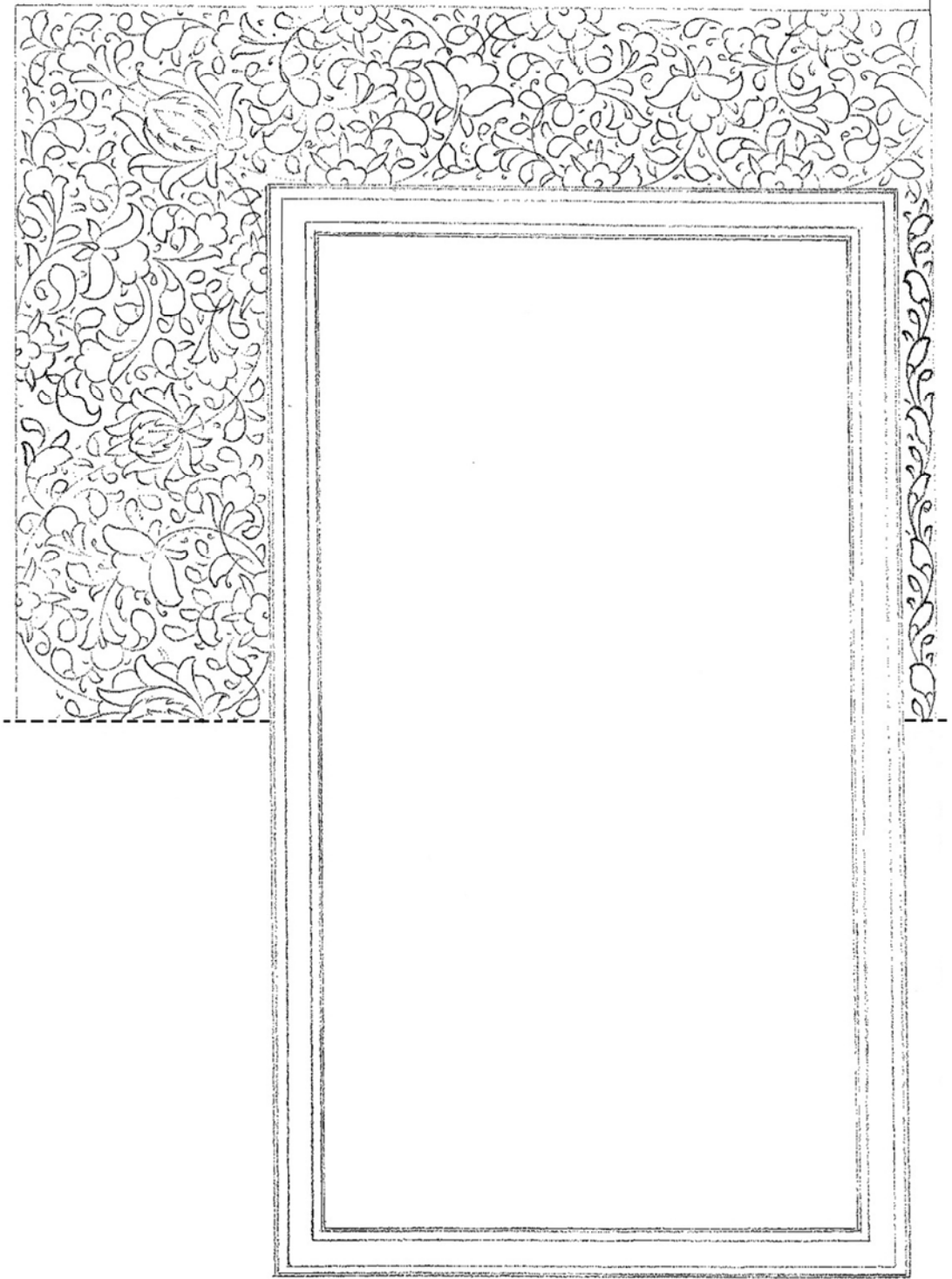

Resim 92: 34. Sayfa durakları
Çizim 129: 34. Sayfa durak çizimleri

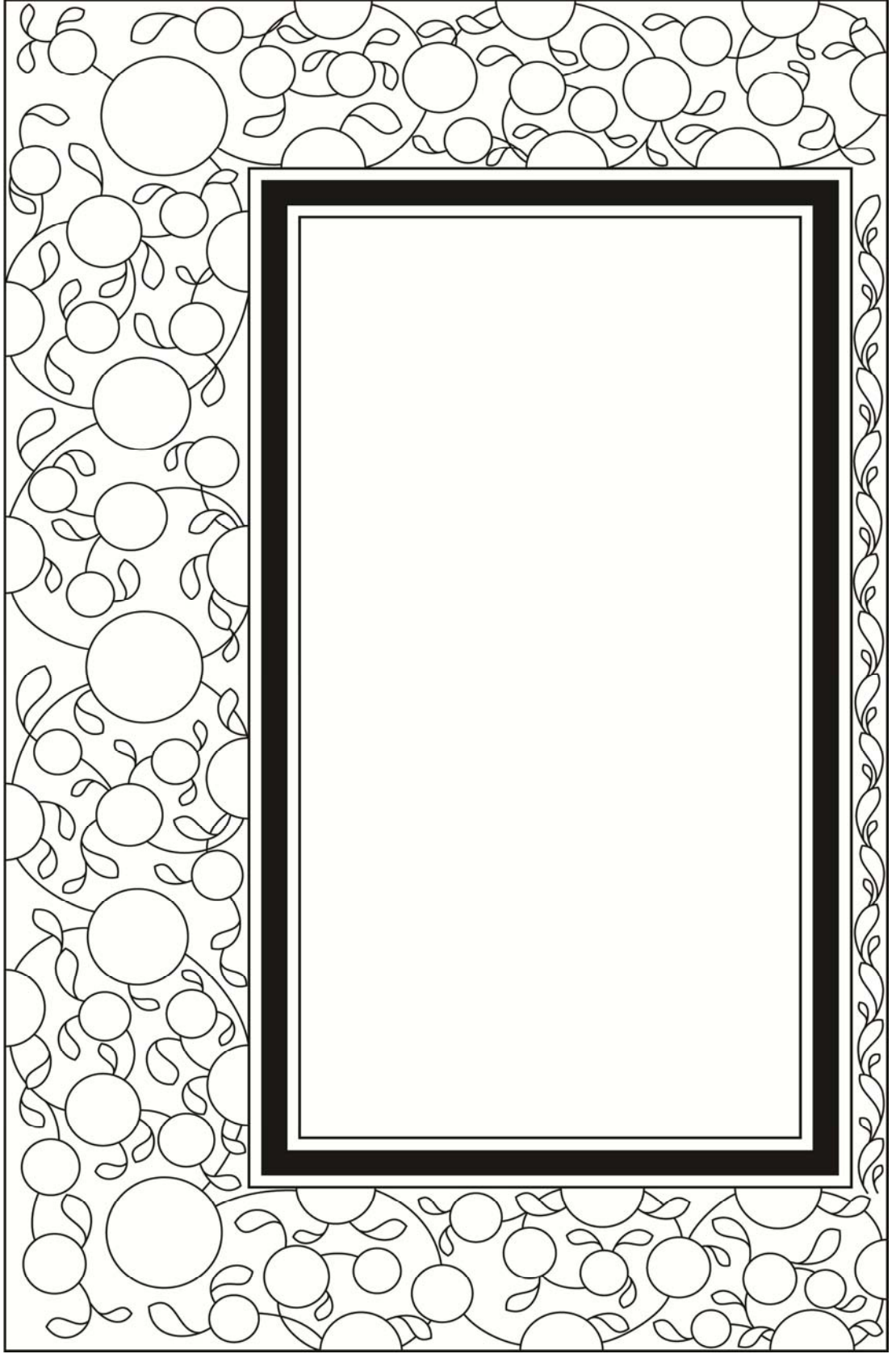

Resim 93: 35. Sayfa durakları
Çizim 130: 35. Sayfa durak çizimleri

جامع شریفی خدای مینہ اشبو بالادہ مذکور جدید
جامع شریف مذکورہ ادای خدمت ایلوب
بر موجب وقفیہ معمول بہا متعین اولان خدام
ووظایفندن ما عدا جامع شریف مذکورہ یوم
جمعه رہ صلوات جمعه ادا اولند قد نضکرہ
علوم شتائیلہ ار استہ بر ذات ستورہ صفا
عالم وفاضل کسنہ حاضرین اولان جماعت
مسئینہ مینہ مشارالہا عادتشاء قابینک
روحچون و عظم و نصیحت ایدوب خدمتی مقابلہ
سندہ
بالجمله غلات مذکورہ دن یومی او توز لچہ و عظمہ
جهتی وظیفہ سنہ متصرف اوله وینہ بر کسنہ

Çizim 131: 61. Sayfa çizimi

Çizim 132: 61. Sayfa helezon çizimi

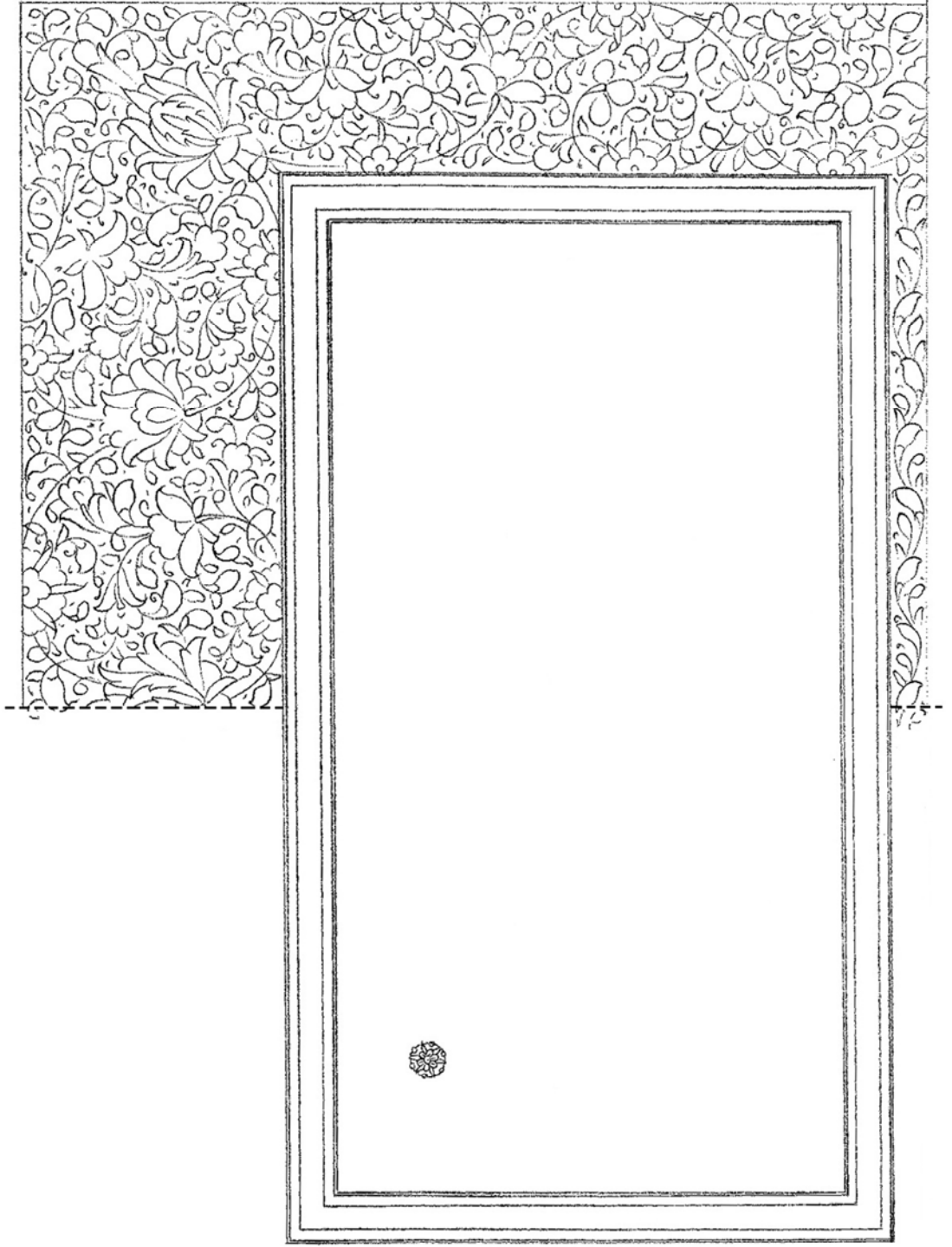

علیه وسلم فرات و خاتمه فلان عظیم و فرات
 کریدن عشرت شریف نالوت و لوت حاصل
 اولان اجور و مشوبات جلیله بی اولان
 جناب خیر کائنات و مغفرت و جودات محمد
 الصلی علی الله تعالی علیه وسلم حضرت زین
 و واقعه مشارا ایها حضرت زین روح شریف
 اهلا اولده وینه مشارا ایها خدیجه سلطان
 علیه الشان حضرت زین شول و جمله مشروط
 و تعیین بیور زکره وینه کد و لیدان اثار
 جلیله بی و لوت حاصل اولان اجور و مشوبات
 جلیله بی جناب شریف زین را ربع اولق اولق

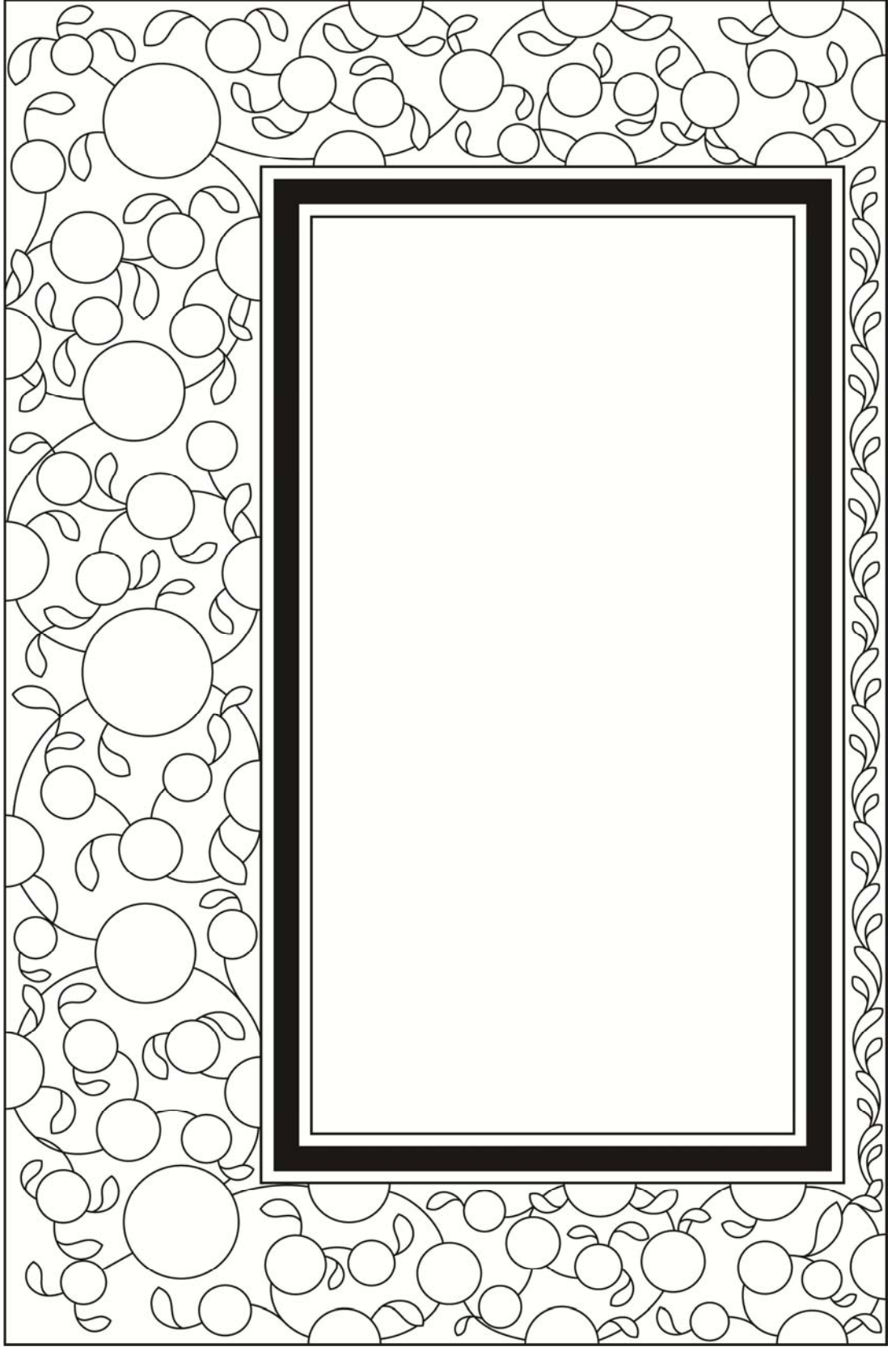
علاوة

علاء مذکور دن جمع سکر و اندر و مشروط
 سائره بیجون او جیور و غرض صرفیه بهر سینه
 شریف بیج اول اول د خولده خداوند کار استیع
 جنت کلا فود و سانشیان رجوع و مغفوره
 سلطان مصطفی خان طاب ثراه حضرت زین
 استانبولده لاله لی چشمه قرینه کائن جامع
 شریف زده بر مولد شریف فرات و لوت و بی
 حاصل اولان اجور و مشوبات خیر عالم و بی
 محترم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرت زین
 روضه مطهره زین اهلا اولده وینه
 مشارا ایها خدیجه سلطان علیه الشان

Resim 95: 66-67. Sayfa

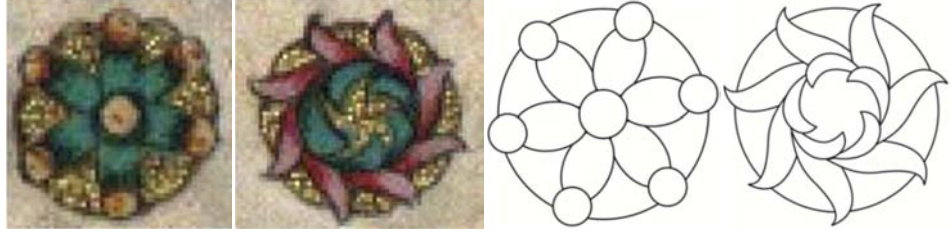

Çizim 133: 66-67. Sayfaların çizimi

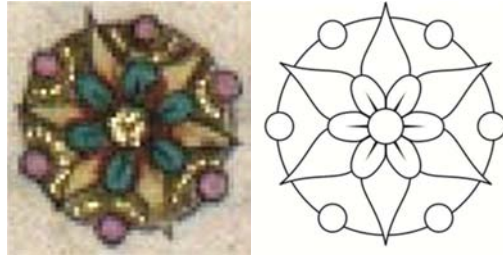

Çizim 134: 66-67. Sayfaların helezon çizimi

66. ve 67. Sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

Resim 96: 66. Sayfa durakları
Çizim 135: 66. Sayfa durak çizimleri

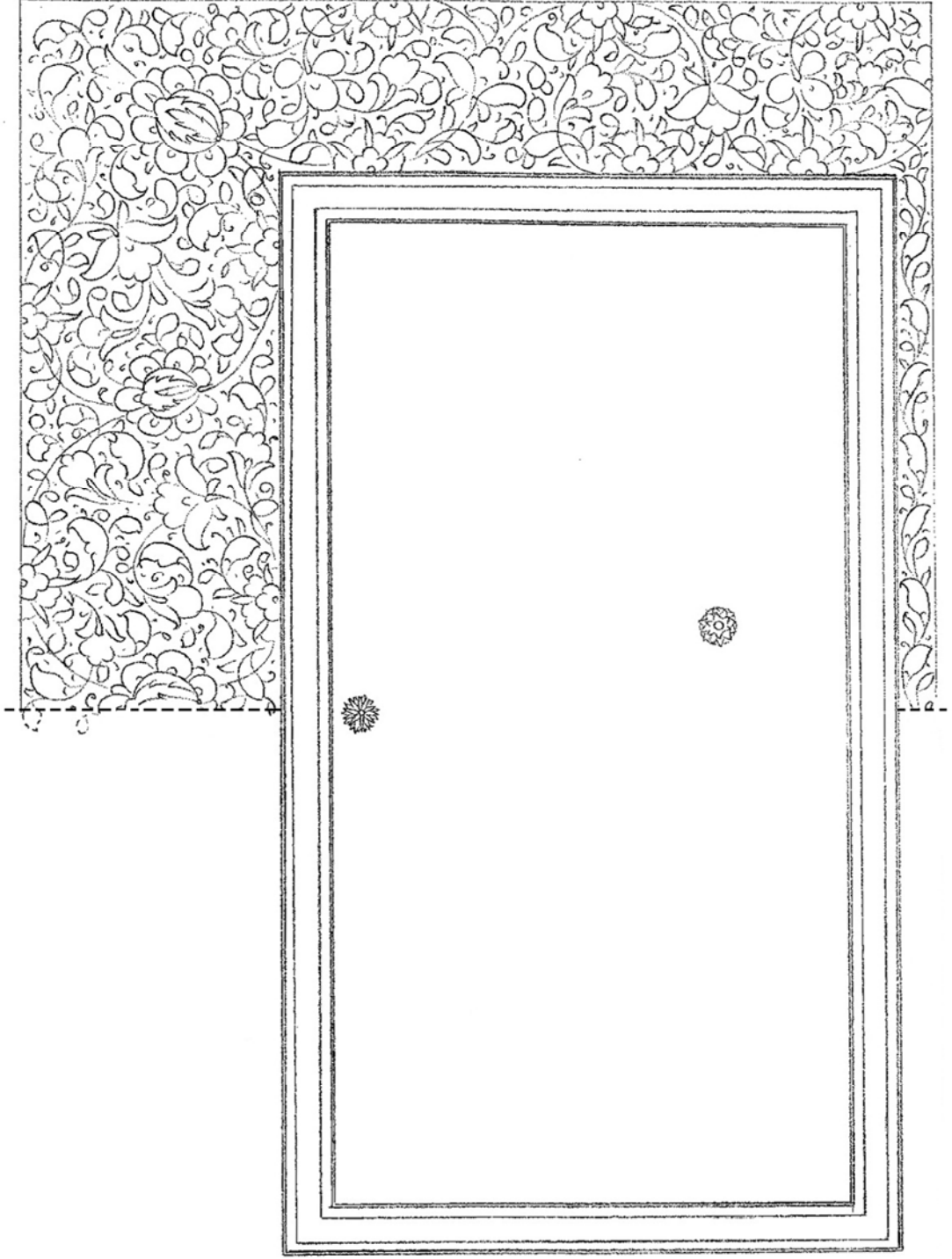

Resim 97: 67. Sayfa durakları
Çizim 136: 67. Sayfa durak çizimleri

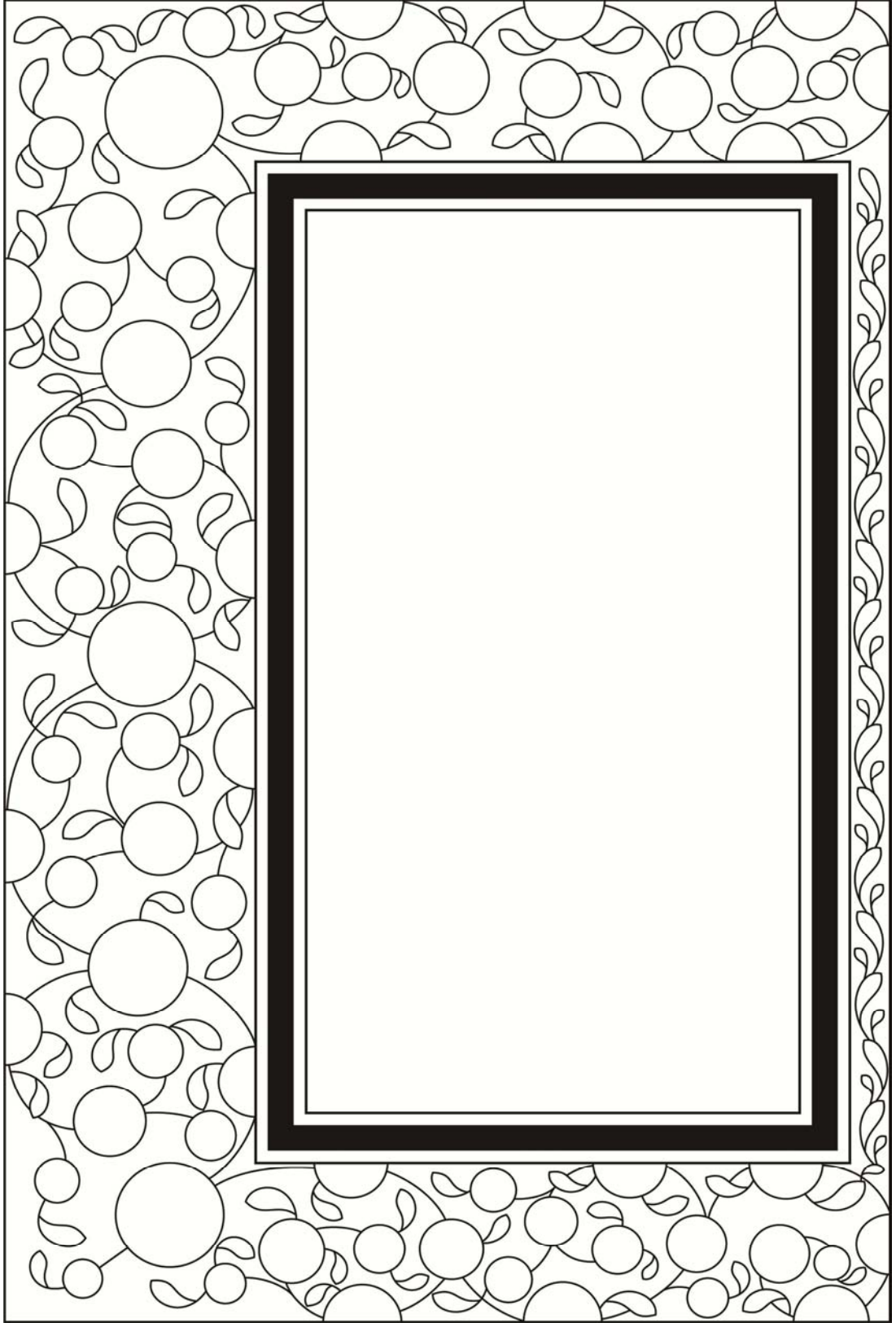
حضرت زری شولو جهله شطر و قعیبین بیورز لکه
 بینه جناب شریقرینک خیزاب جلیله اری
 اولوب حاصل اولان نازی کده ورده رایج
 اولوق اولون برهنه ماهه و جب شریقرینک خوند
 مطیح شریف کجه سندضکره واقع اولان
 جمعه ازیته کونده جمیع سکر و اشربه
 ولین و عود و عنبر و مضاروف سائز سنه
 بشیورغوش و شرفیه مدینه استکلازه بیخ
 محله سنده کاتن زحور قومان بان اقدینک
 بلانسنه موفق اولدیغی مولوغانه داویسین
 بز مطیح شریف فرات و ختام سنده قران عظیم

الشان

الشان فلاوتنا ولوب حاصل اولان
 مویات جلیله بی کدک خیزاب اصل الله
 قالی علیه وسلم اقدنر حضرت زریبات
 روضه مطهره فزون سائزیه اهدا
 اوله وینه مشا را لیه حضرت زری
 شولو جهله شطر و قعیبین بیورز لکه
 محیه استابولده قیان دوق دالختنه
 صالح پاشا محله سنده کاتن بیورنشا دلیه
 بالموی استیاحمد اقدی داویه می
 فقر استان طعایمه بیجون غلام نکور
 سوری بو زغوش اعطا و تسلیم اوله

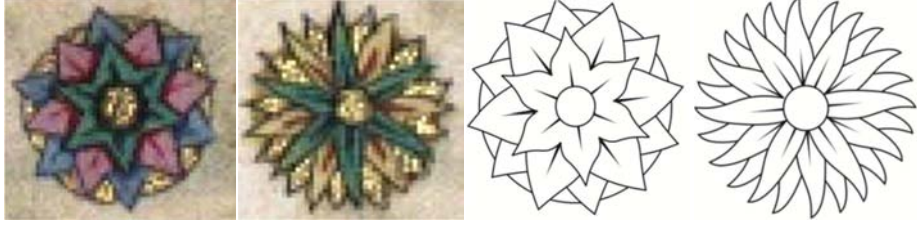

Çizim 137: 68-69. Sayfaların çizimi

Çizim 138: 68-69. Sayfaların helezon çizimi

69. Sayfadaki işlenen durak çeşitleri

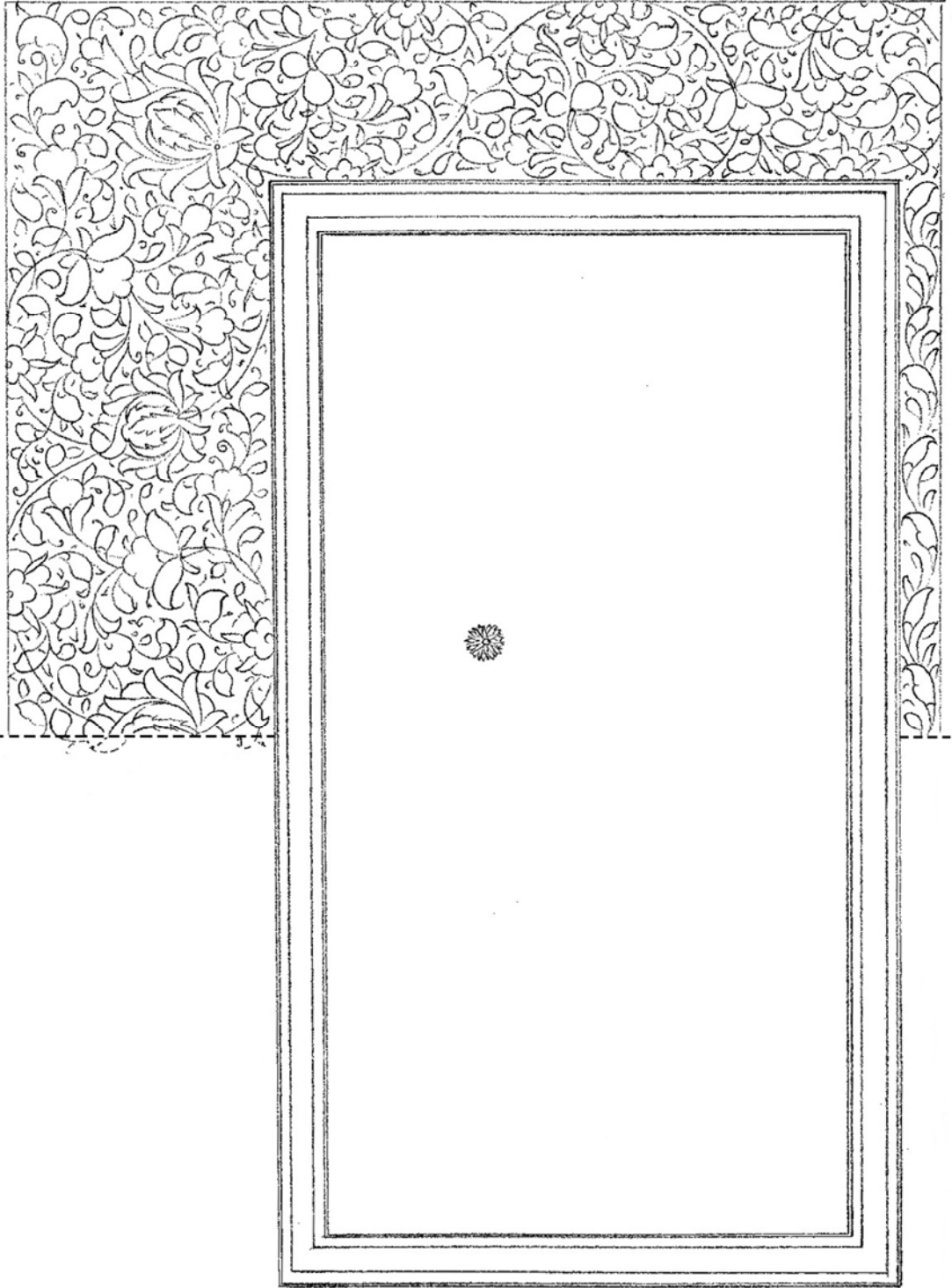

Resim 99: 69. Sayfa durakları
Çizim 139: 69. Sayfa durak çizimleri

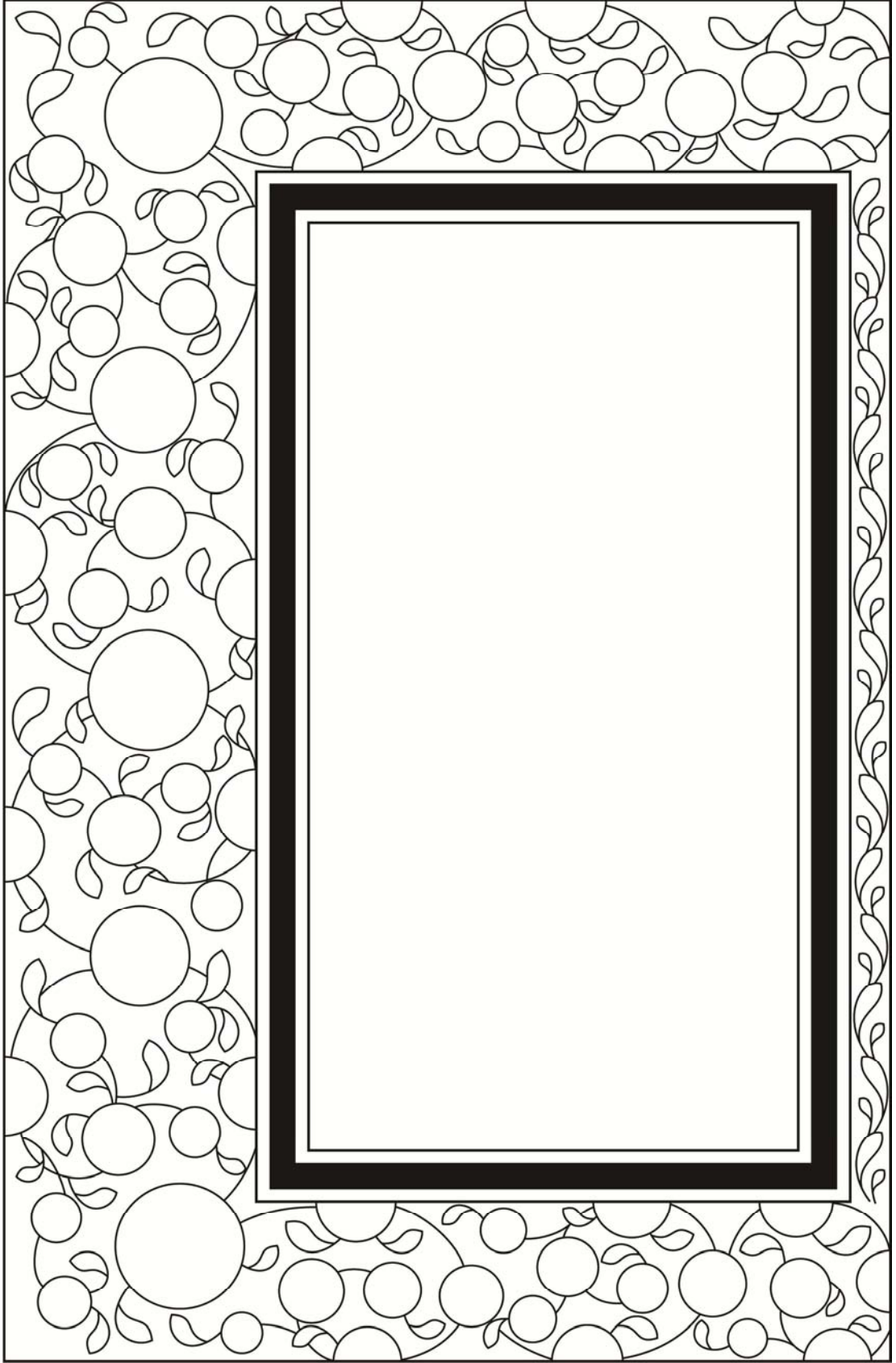
وبنه سول وجمله شرط و تعیین بیوزر لکه
 بالاده مذکوره احداثه مبدءا و مقده بانا و لتو
 التوم مکب شریفا و لان جامع شریف
 عرصه سنک سلطان مصطفی خان و فقهه
 سنوی یوزیکه لجه و ابواب انصاری
 وقفه ایکی باب جفت کلک سنوی
 یوزیکه لجه و جفت کلک خوارند کائن
 جفتک و باغ و نازل اول خرابی اجماعا
 و سلطان بایزید ولی و فخریه سنوی
 او جوز لجه مقاطعه ذمیناری و قاف
 مذکور ناک متولیرینه ادا و تسلیم اوله

وینم

و جامع شریف مذکورک امامی و طریقه
 اولان یومی بکجه درسا لجه و طریقه سنه
 یومی اون الی لجه و امام مذکورک یومی
 لجه د و رخوان و طریقه سنه یومی درسا
 لجه دخی ضم و الحاق اوله و جامع شهر
 مذکورک مؤذینک یومی بکجه لجه
 مؤذینک و طریقه سنه یومی لجه و یومی
 اون لجه قیلق و طریقه سنه یومی اون
 درسا لجه و یومی الی لجه د و رخوان
 و طریقه سنه یومی درسا لجه و یومی بکجه
 لجه فرانس و طریقه سنه یومی درسا لجه

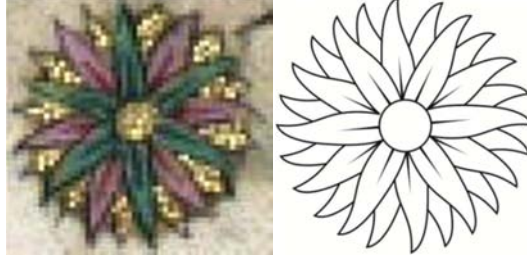

Çizim 140: 70-71. Sayfaların çizimi

Çizim 141: 70-71. Sayfaların helezon çizimi

71. Sayfadaki işlenen durak çeşitleri

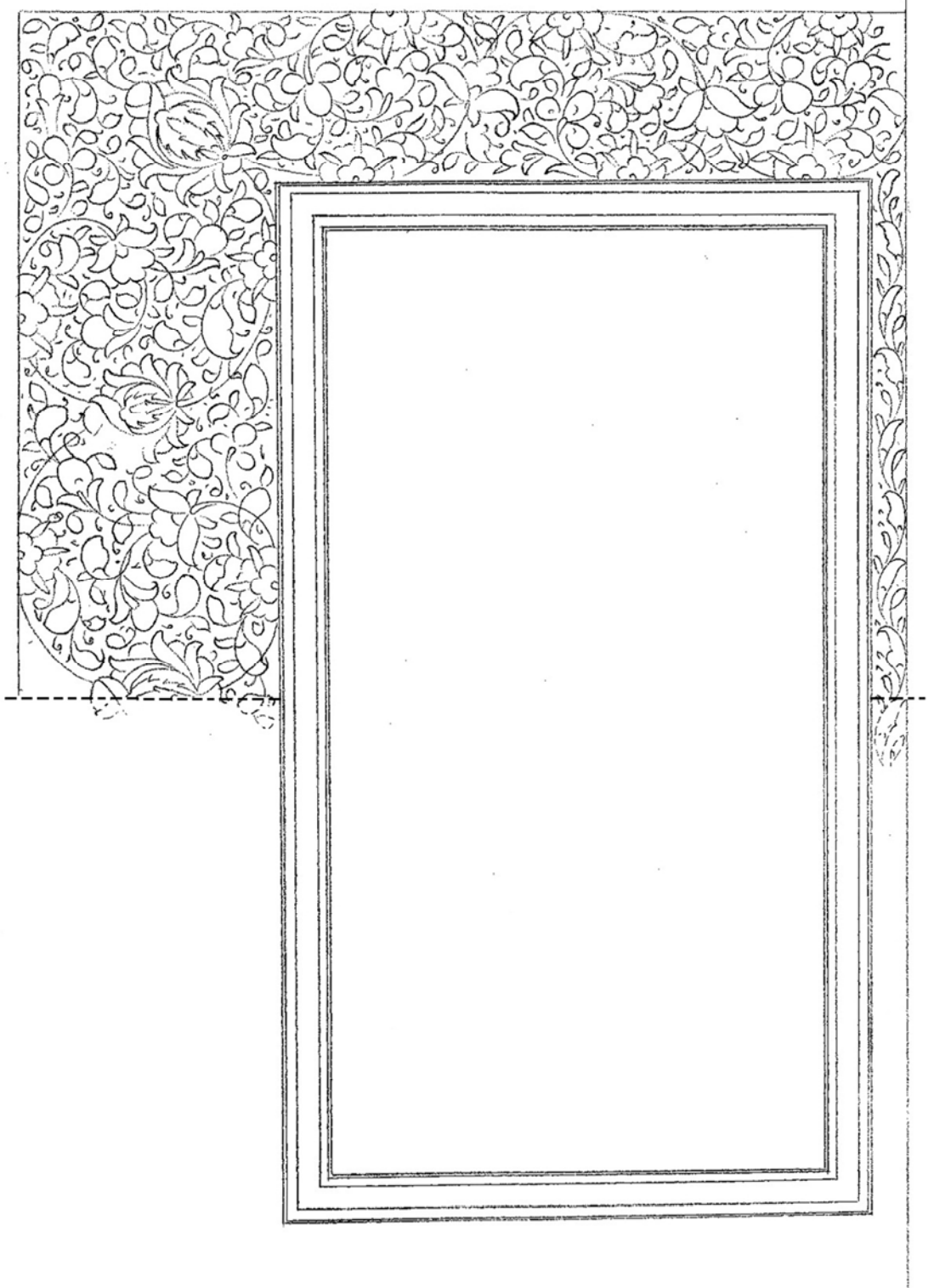

Resim 101: 71. Sayfa durakları
Çizim 142: 71. Sayfa durak çizimleri

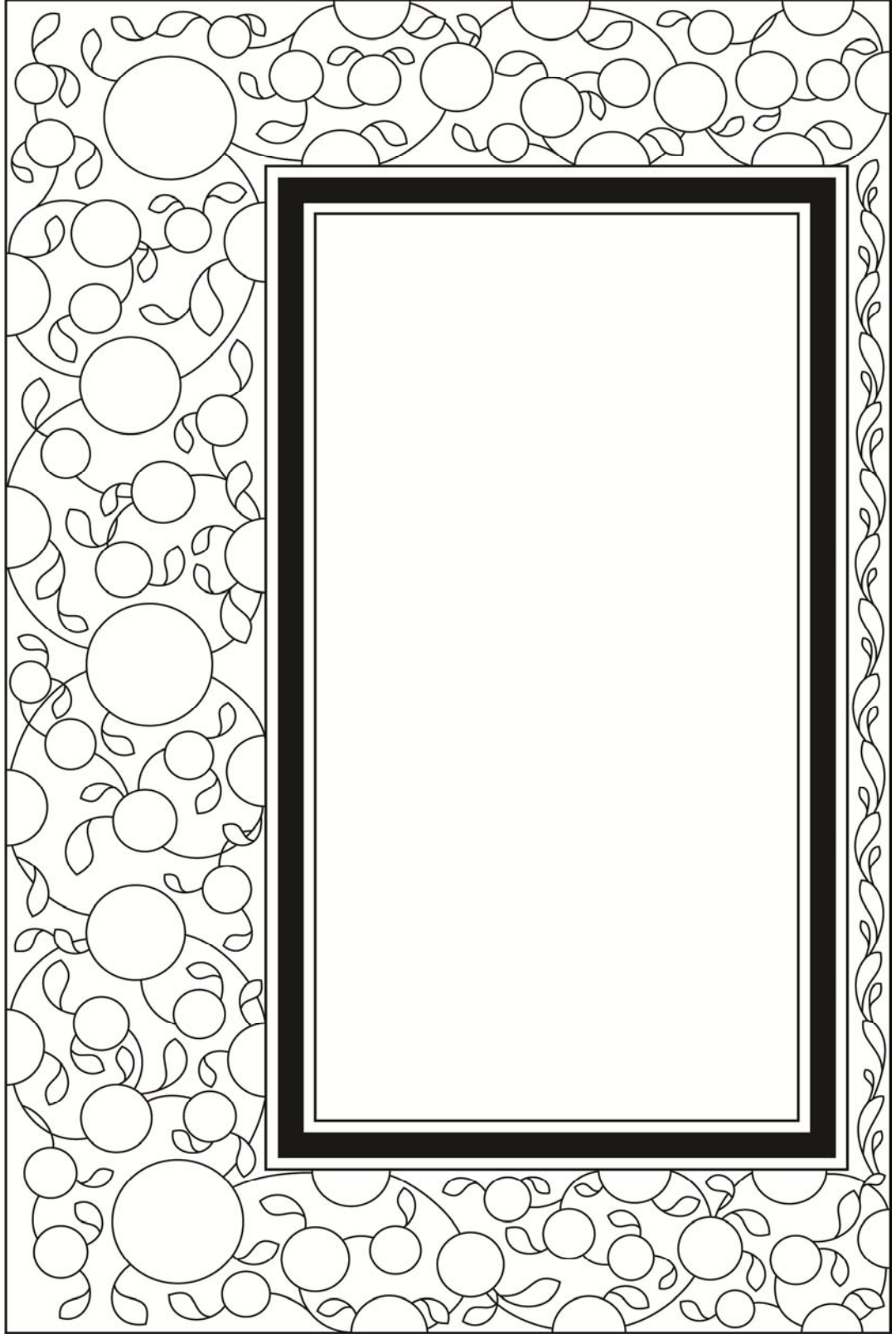
شروع ایدوب وقف عقارائمه حقیقه
اخیار حضرتانک مذهب خطیر و راجح
مدیران کرجه صحیح و جائز اولوب کن
حضرت امام اعظم وهام اقدم سراج الله
والدین استناد لائمه المجتهدین بنی خیفه
فغان بن ثابت الکوفی جوزی بالخیر و کوف
حضرتانک مذهب خطیرانک شرف
صحت زوی مستلزق اولد یغندن عدیک
عرضه موقوفه مستاجر اوروزن اولد
ابیه منقول عقاروق قیادتان اولوب
خصوصاً جهت خرابه و قفیتی مشائره

معلم

امام اعظم حضرت زری وسائر فقهای
عظام حضرتان قلندین ذیحجوز و صحیح
اوزن جاری و نامعنه وقف مزبورین
سجوع ایدوب ابیه جامع شریف مذکور
ایله سائر عقارات محزون مذکورین
کالاول موکله سلطان مشائره ایله
حضرتانک کالاول ملکه استزاد
ایدم دبدکه موتی رسیده جواب
سیده مصدق اولوب کرجه حاله
بالاده بسط اولنان موزن و زر در
لکن فاضل صمدانی حضرت امام بوسیف

Çizim 143: 78-79. Sayfaların çizimi

Çizim 144: 78-79. Sayfaların helezon çizimi

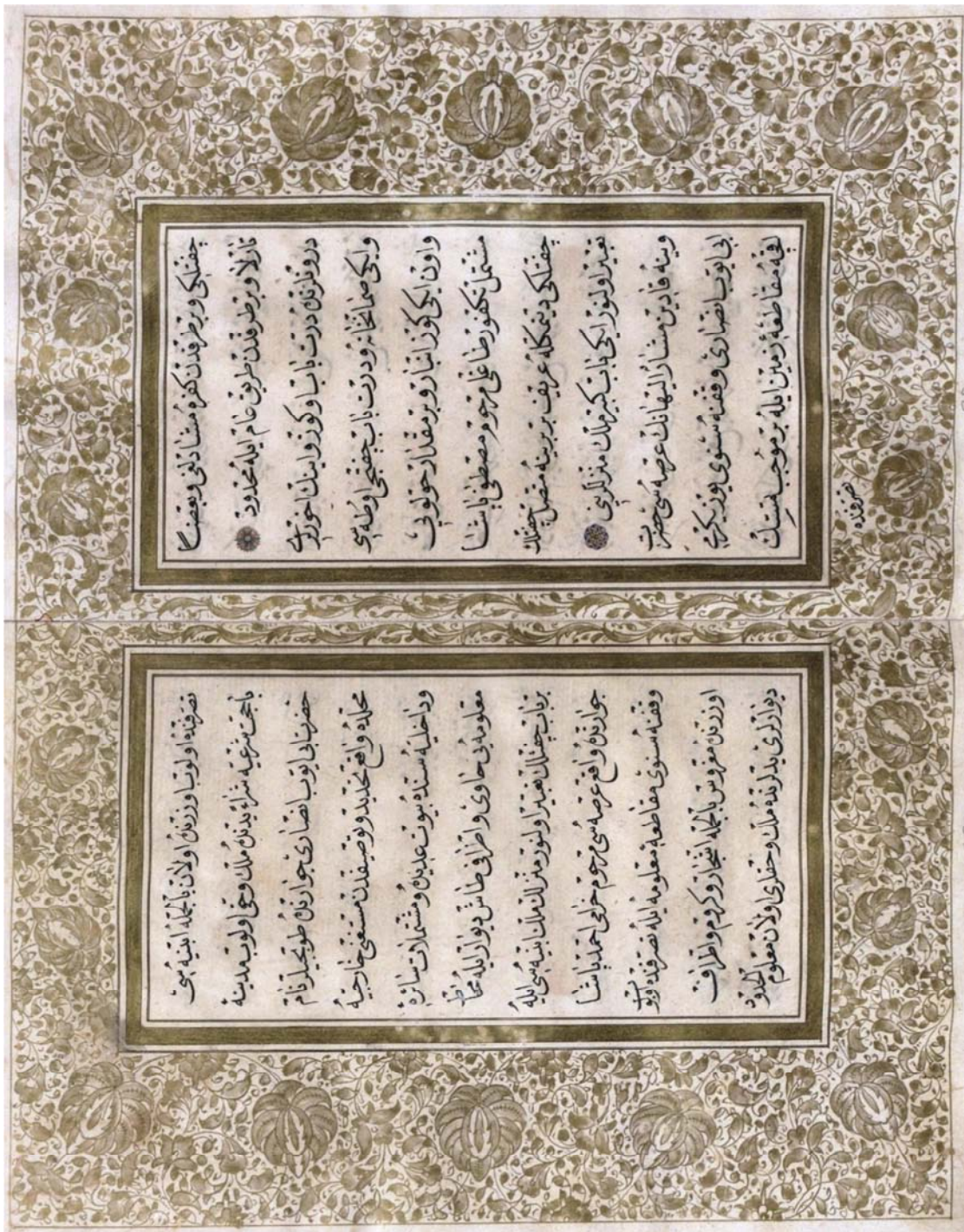
Katalog No	:C6
Sayfa Numarası	:28-29, 92- 93, 104-105
Desende Renk	: Altın
Duraklarda Renk	: Mavi, yeşil, sarı, pembe, turuncu, altın
Motifler	: Penç, hatayi, goncagül, yaprak

C6 kataloğundaki sayfalar karşılıklı çift sayfa olarak halkari bezemelidir. Yazı alanı 0,5 mm ve 5 mm'lik cetvellerle çevrelenmiştir. Cetveller sıvama altın boyanıp siyah ile tahrir çekilmiştir. Halkar işlemler kapalı formda çalışılmıştır.

İnce cetvellere dayandırılan yarım pençten çıkan dallara hatayi motifleri yerleştirilmiştir. 28-29 numaralı sayfa bezemesinde bir çeşit hatayi motifi tüm bezeme sahasında aynı olarak kullanılmıştır. 92-93 ve 104-105 numaralı sayfalarda halkari bezeme 28-29 numaralı sayfa ile aynı özellikleri göstermektedir. Ancak hatayi motifleri bu sayfalarda daha oval ve kapalı şekildedir. Kataloğun her sayfasında irili ufaklı goncalar ile boşlukları dolduran yapraklar sıkça kullanılmıştır. C6 kataloğunda 104 ve 105 numaralı sayfaların bezemesi, kompozisyon ve motif çeşidi bakımından diğer sayfalarda aynı olmasına rağmen, bezeme daha kötü görünümündedir. Karşılaşılan bu durum, vakfiye bezemesinde farklı ustaların çalışmış olabileceği fikrini bir kez daha düşündürmüştür.

Sayfaların şirazeye girdiği bölümde, birbiri üstünden çıkan yapraklar ile 1 cm'lik süsleme yapılmıştır. 28-29 numaralı sayfalardaki ince desende hançer yapraklar varken, 92-93 ile 104-105 numaralı sayfalarda yaprak - goncagül motifleri kullanılmıştır.

Duraklarda; geometrik desenli mücevher, 5 katmerli 5 dilimli - 4 katmerli 6 dilimli – 5 katmerli 6 dilimli – 6 katmerli 6 dilimli - 4 katmerli 4 dilimli penç görünümlü şeshane duraklar ile çark-ı felek duraklar işlenmiştir. Duraklarda altın ile mavi, yeşil, pembe, sarı, turuncu renkler kullanılmıştır. 28. sayfada durak bulunmamaktadır.

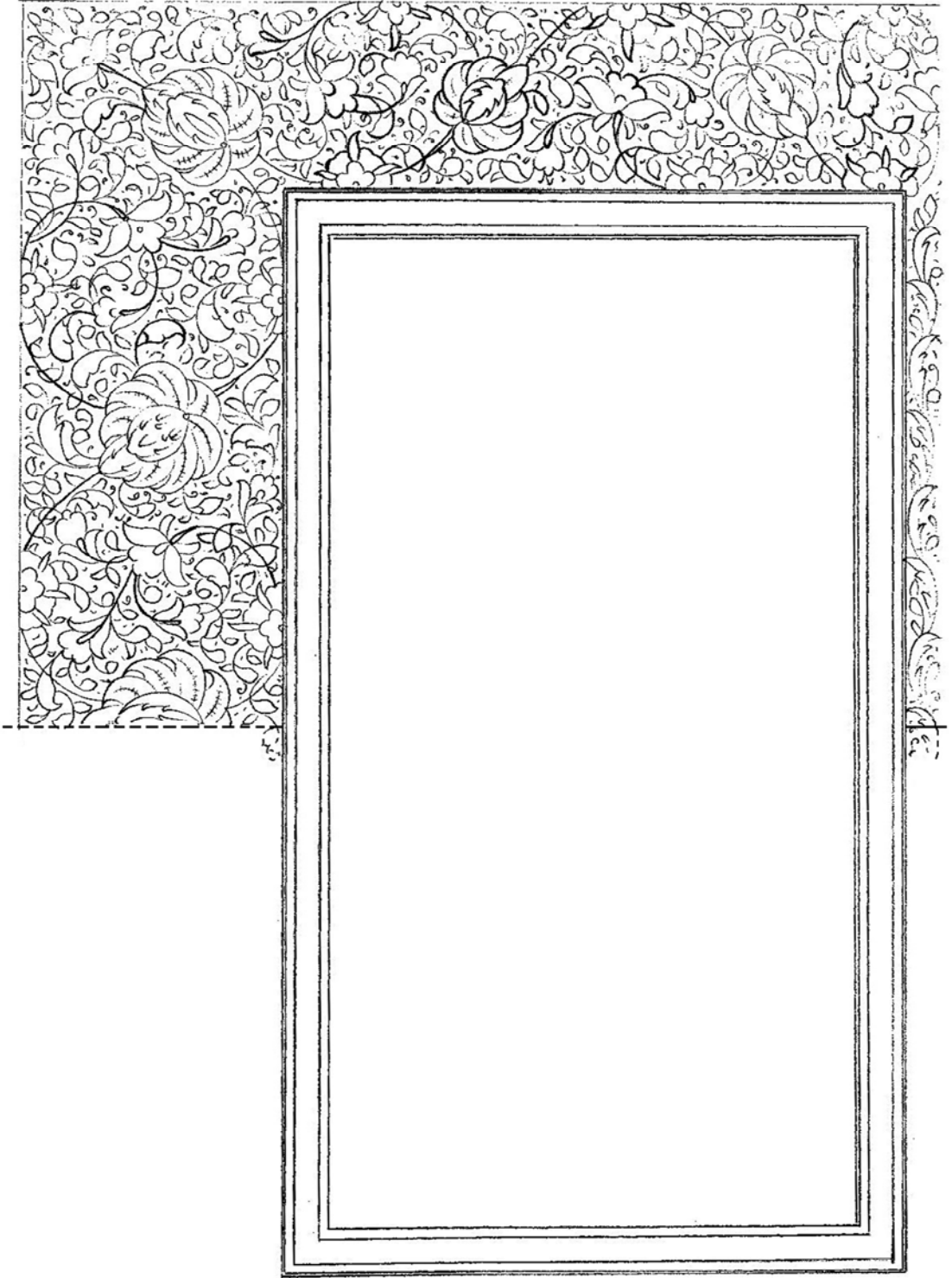

جفلسکی و بر طرف قدان کفره مشا دانغی و بعضی
 نازلا و بر طرف قدان طریق عام ایله مخدود
 دروزندان دوت باب او کوز و اینک خوز
 و ایکی صمناخانه و دوت باب جفلسکی و طه بحر
 و اون ایکی کوز انبار و بر مقدار خولوی
 مشتمل تکفور طاعی و حرم مصطفی پاشا
 جفلسکی دینم کاه عریف بر برینه مشتمل خندان
 تغیر و لوز ایکی باب کبرنگ مذکورینی
 و برینه قادین مشا الیه نازک عرصه سی صحر
 ای باب انصاری و وقفه سنوی بوزیک
 لقیه مقاطعه زمین یله بر موجب دستک

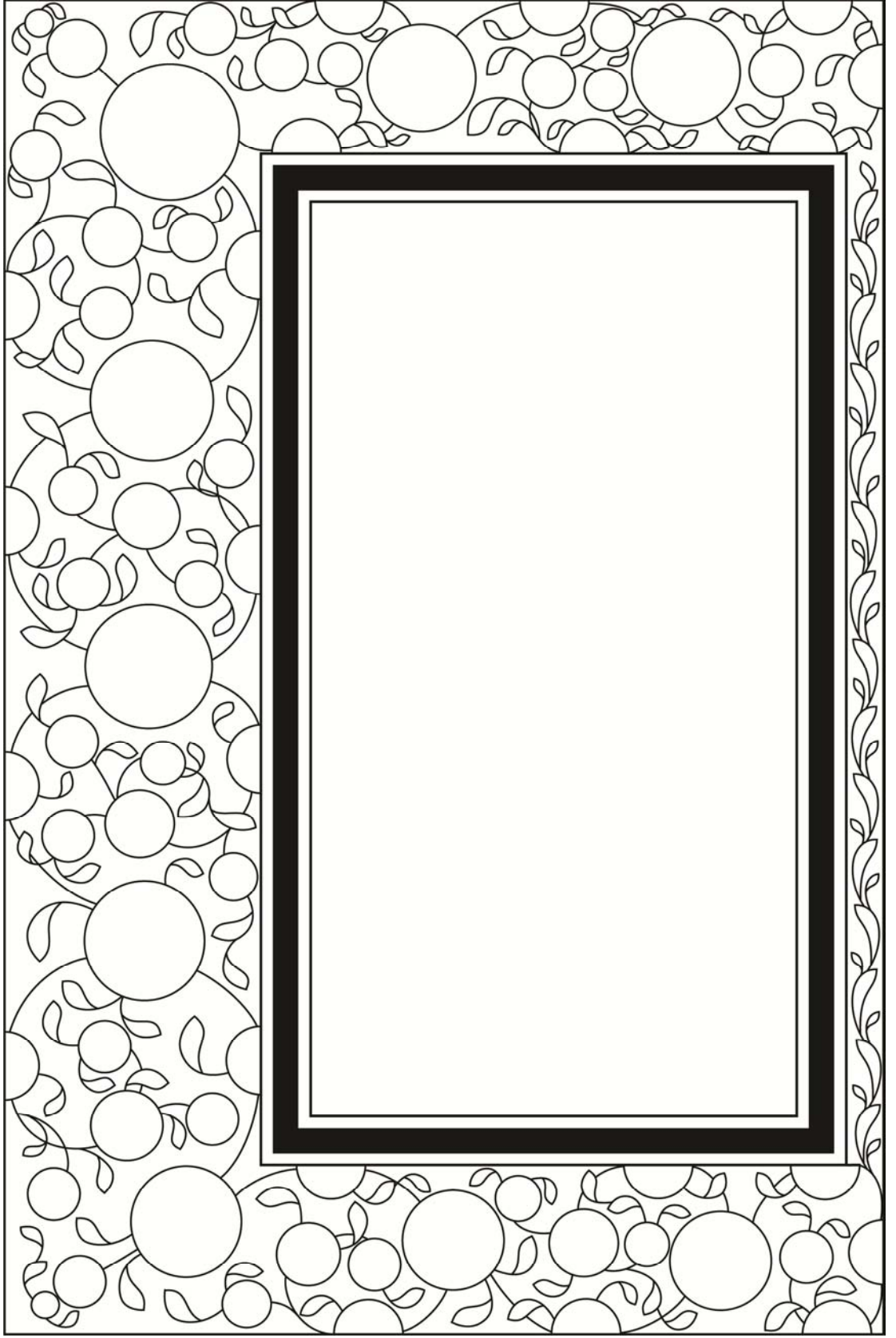
صرفه

نصر فراه اولوسا و زندان اولان بالجه ابنیه مح
 باجنت نغیه شاه بدنگ ملک و سخی اولوب مدینه
 خضرینا ایوب انصاری جواران طویل نام
 محله واقع تحید و نور صمدان تسغنی خاریجه
 و داخلیه سنه بیوت عدین و مشتملات ساز
 معلوم دی حاوی و اطراف شایر یوز ایله محله
 بر باب جفلسان تغیر اولور و مذکور ملک ابنیه ایله
 جواران واقع عرصه سی حرم خرمی تحید پاشا
 وقفه سنوی مقاطعه معلومه ایله نصر فراه اولور
 اوزندان مغروس بالجه انخار و کرم و اطراف
 دوزارانی بد لرنده ملک و ختلی اولان معلوم

Resim 103: 28-29. Sayfa

Çizim 145: 28-29. Sayfaların çizimi

Çizim 146: 28-29. Sayfaların helezon çizimi

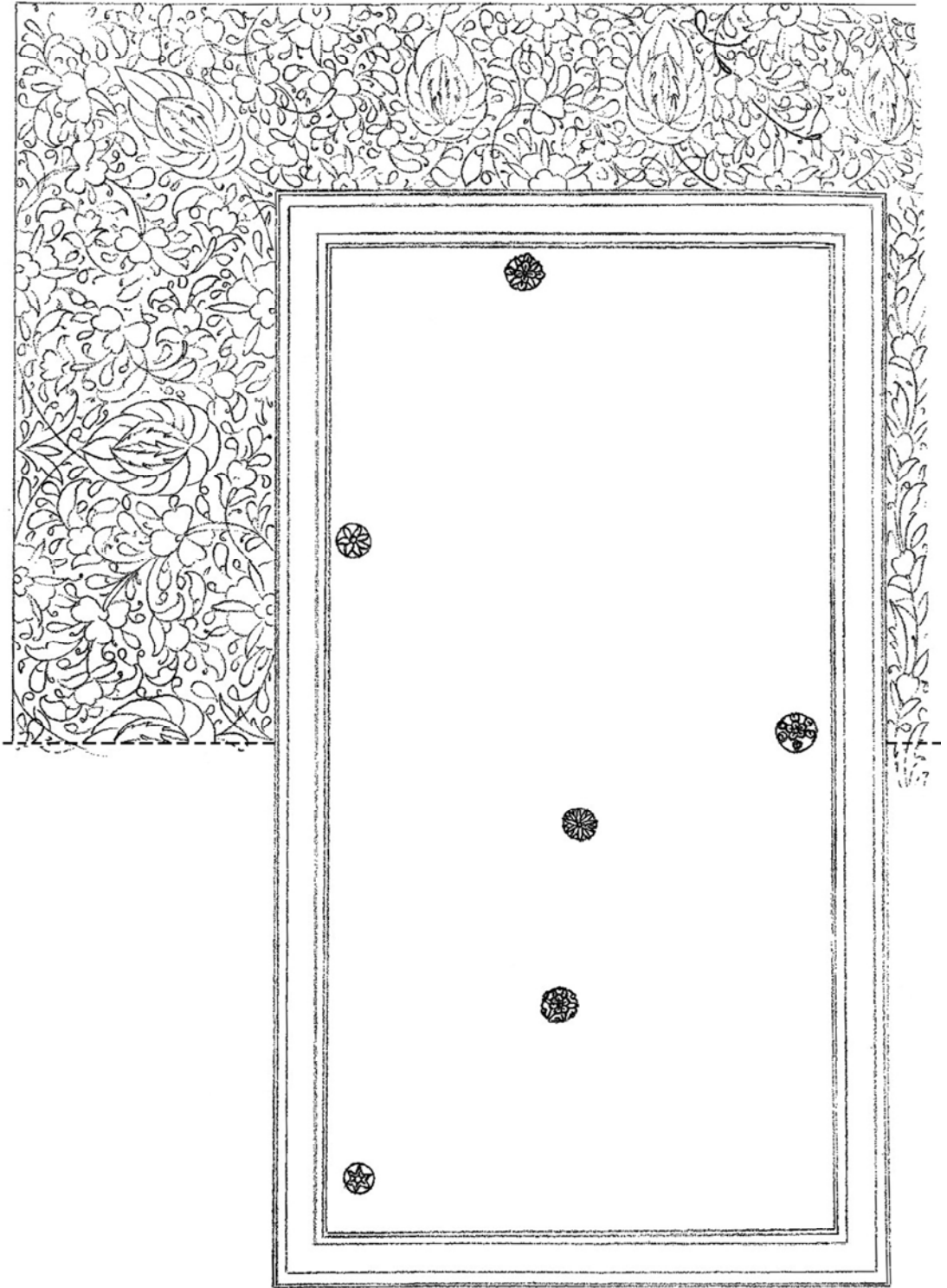
29. Sayfadaki işlenen durak çeşitleri

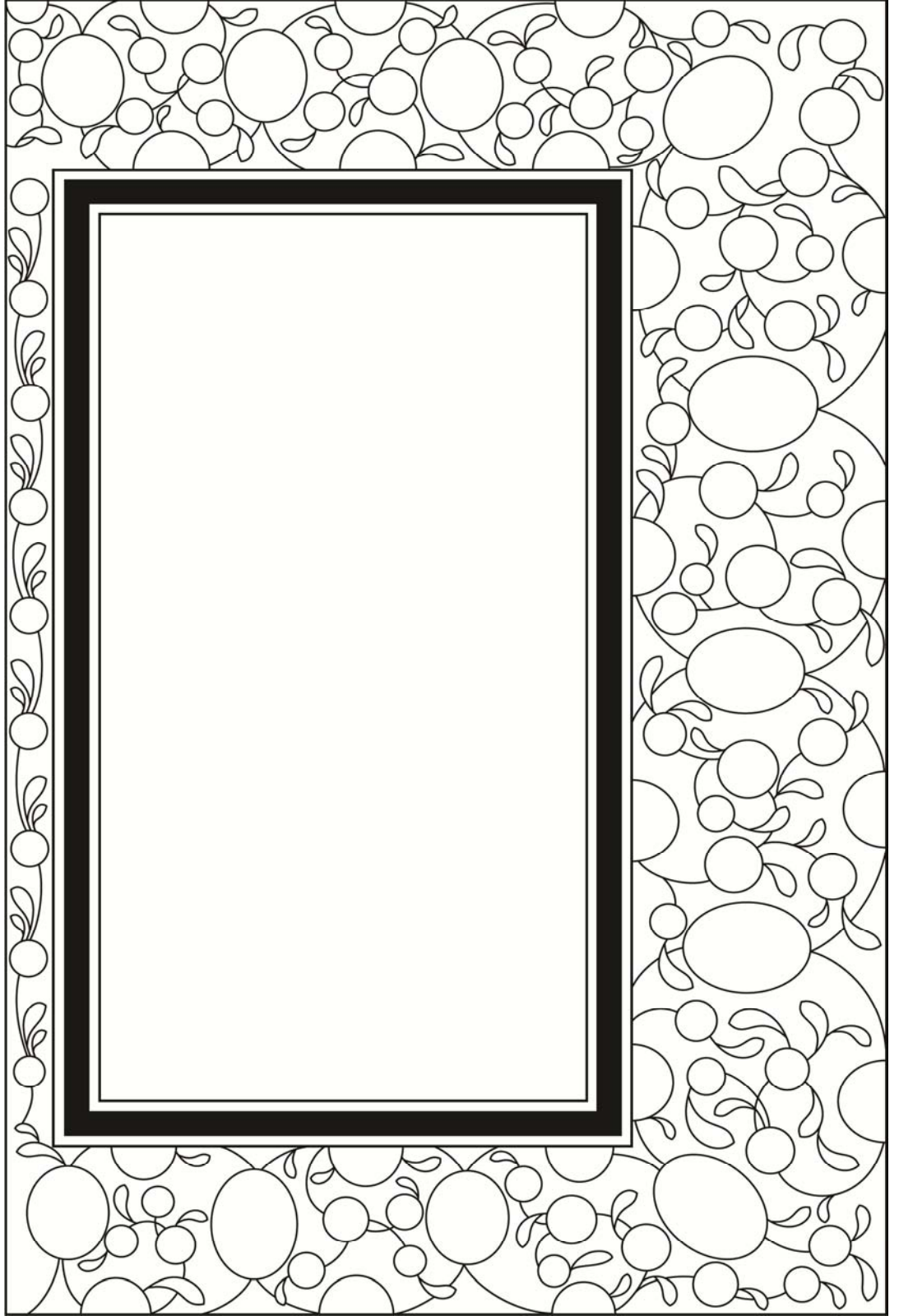
Resim 104: 29. Sayfa durakları
Çizim 147: 29. Sayfa durak çizimleri

يد کریمانده لرند او لوب ● بیک ایکیوزیکره
 القیسنه بنی شهر ربیع الاولینک غره بنی
 نارینجیه موزخه بالابنی بارک خط طیارون
 علای تمقرون له مزین و موخ حریق نرین
 مقنشی نسق پینجی زاده الشید محمد زکی
 افندیک اعضا سیه مفضا و حقیقه محومه
 بر قطعه مجلد و قفیه معمول بها ناطفه
 اولدنی وزه موکله م سلطان مشاد
 الیها حضرتلری ● بوندنا قدم تاریخ فرقه
 محمیة مذکوره حضرتی بولبندنا کری
 قیودا خلنده نکتور نر ایام محله کاتر

طلبا لمرضاة الله تعالی ● مجدداً بنا و انشا
 بیورد قهری کار کیر جامع شریف و قرون سن
 اخشا بدن مکتب اطیبی و قهری شروطنک
 ابدال و تبدیل و استبدال و تغییر و تقیل ●
 و تکبری قره بعدا خری بد و مشیدندان اوب
 لکی مکتب مذکوره معلم صبیا ناولان
 خواجه بنی فندی بد ● و مکتب خلیفه سینه
 و طیفه قیقین اولما مغله موکله سلطان
 مشارا الیها حضرتلری ● بودغه و قف
 شریفلرینک فضله سندن فرور خواجه
 افندی بدی بوی مکتبنا لچه و طیفه سیه ●

Çizim 148: 92-93. Sayfaların çizimi

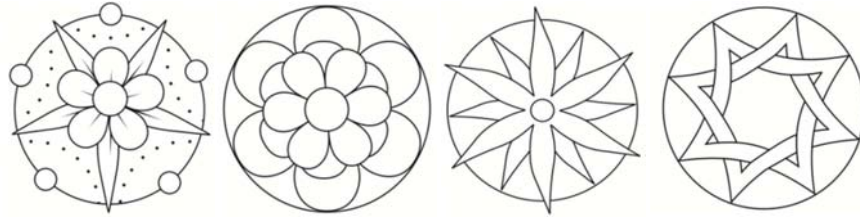

Çizim 149: 92-93. Sayfalar helezon çizimi

92. ve 93. sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

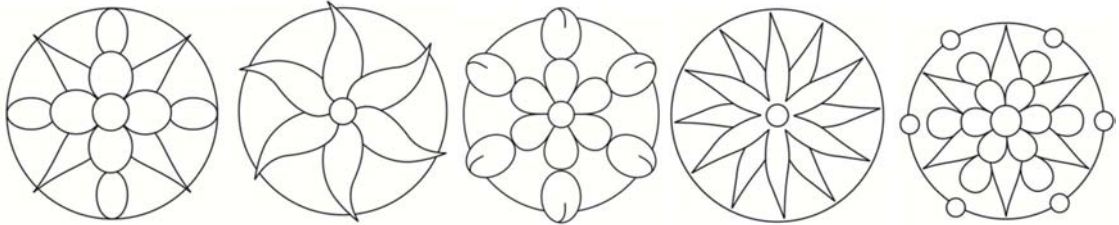
Resim 106: 92. Sayfa durakları

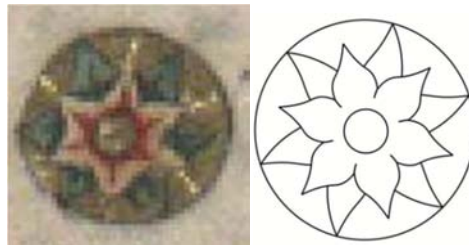
Çizim 150: 92. Sayfa durak çizimleri

Resim 107: 93. Sayfa durakları

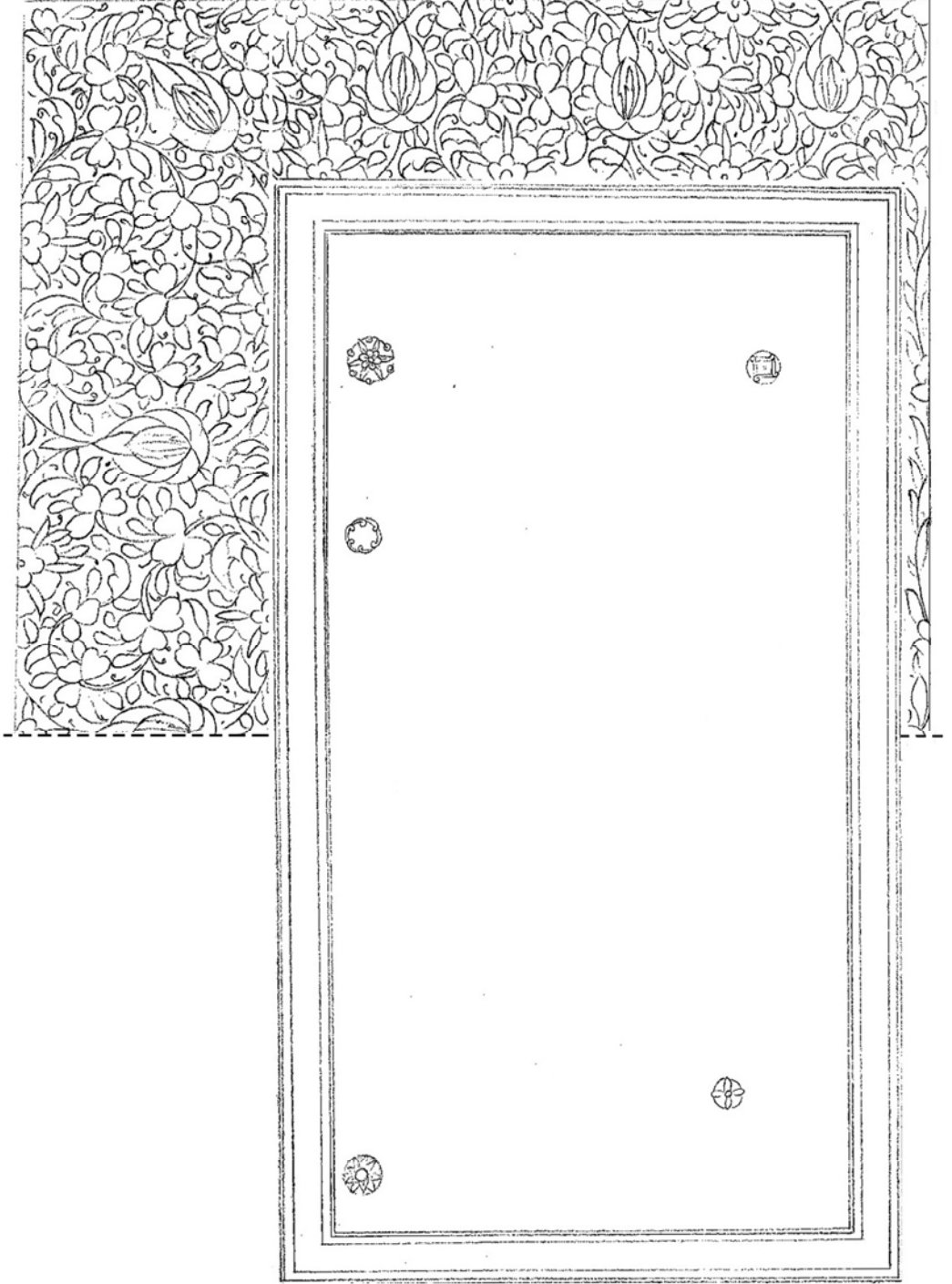
Çizim 151: 93. Sayfa durak çizimleri

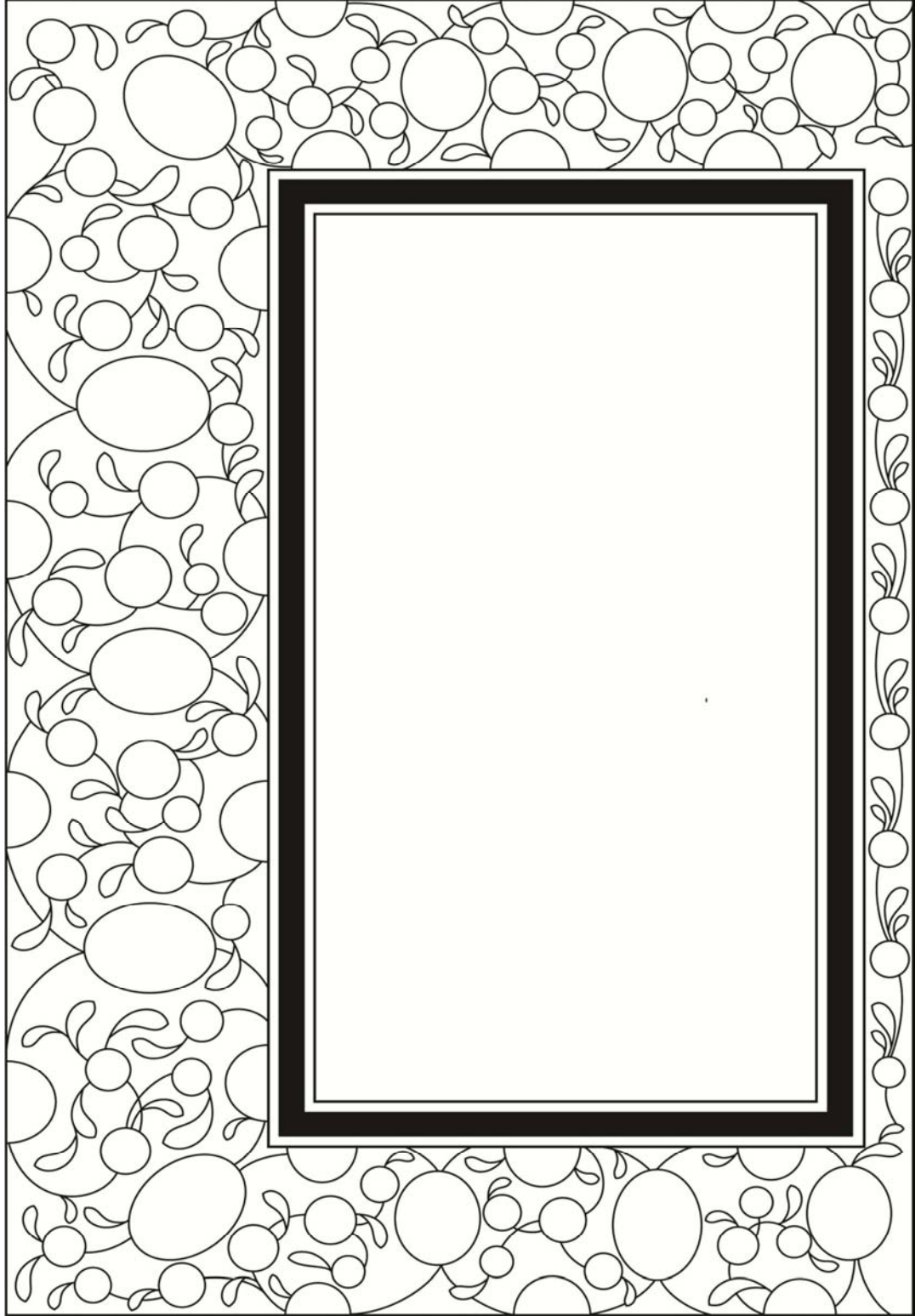
Resim 108: 93. Sayfa durakları
Çizim 152: 93. Sayfa durak çizimleri

حضرت تدریک ید علیہ ازده اولوب
 بیک ایکیوزیکرک التی سنه بی شهر
 ربیع الاخری غره سی تاریخیه مورخه
 جزء این شریفین مفتشی سبق لیتیمتی زاده
 التسیه محمد زکی فزیدنک امضا و ختمی و یه
 بالایی مبارک خط هاما یون موجهتمقرون
 ایله معنون و موضح برقصعه و قفیه
 معمول بهاری ناطقه اولدیغی وزره
 سلطان مشا را الیها حضرت تدری ● بوندان
 اقدم وقف مشا را الیها سی شروطنک
 تبدیل و تغییر و تکبیر و تقبیل قر بعد آخری

زکرة غتباری ید و مستملتان اولدیغنه
 بناء ● بودفه سلطان مشا را الیها
 حضرت تدری تکبیر خیرات و قویومبارات ادا ده
 سنیه لری یوولمغین وقف شریفلری
 مستغلاتندن ولایت روم ایلیده مورده
 جزیره سنده کاتن و قفیه مشا را الیها ازده
 مسطور و مندوج چفتکلری غله سندن
 مدینه منوره نورها الله تعالی لی یوم الخیره
 واقع سلطان انبیا و رسول کبریا و سندن
 اصغیا ● صلی الله علیه وسلم حضرت تدریک
 روضه مطهره و ترب معطره لرینی

Çizim 153:104-105. Sayfaların çizimi

Çizim 154: 104-105. Sayfaların helezon çizimi

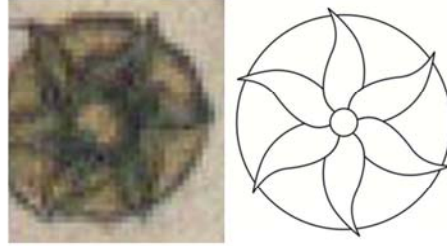
104. ve 105. sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

Resim 110: 104. Sayfa durakları

Çizim 155: 104. Sayfa durak çizimleri

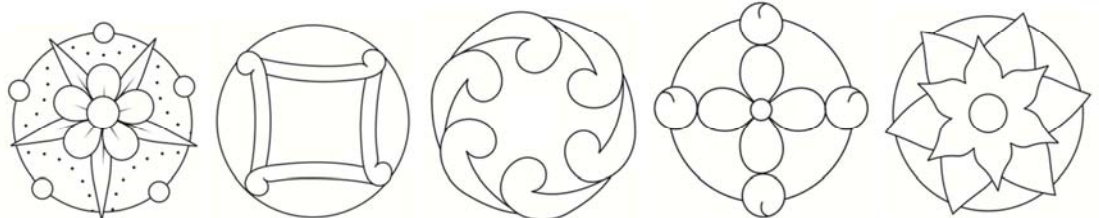

Resim 111: 104. Sayfa durakları

Çizim 156: 104. Sayfa durak çizimleri

Resim 112: 105. Sayfa durakları

Çizim 157: 105. Sayfa durak çizimleri

Katalog No : C7
Sayfa Numarası : 52-53, 56-57, 64-65
Desende Renk : Altın
Duraklarda Renk : Yeşil, pembe, altın, sarı, mavi, turuncu
Motifler : Penç, hatayi, goncagül, yaprak

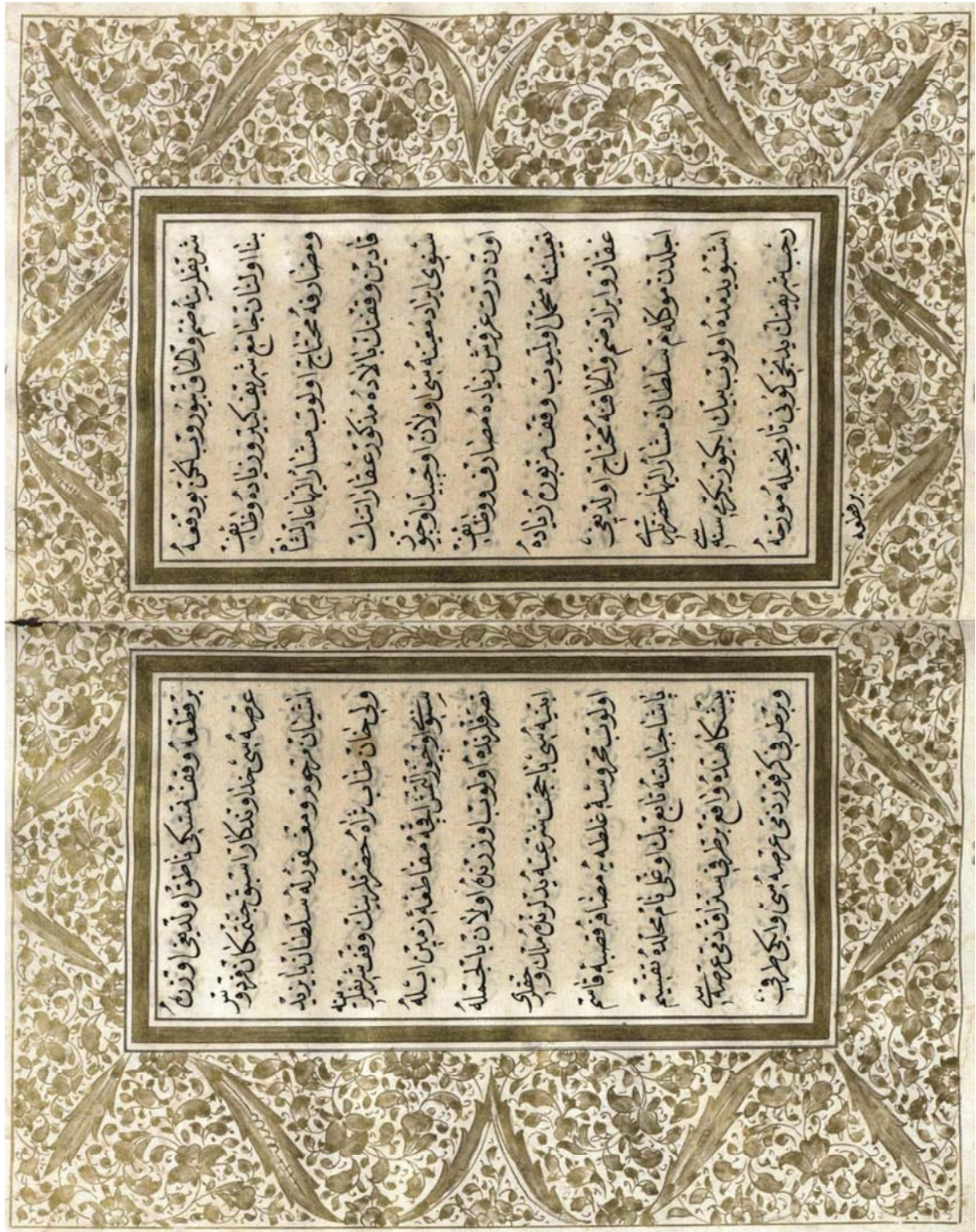
Yazıyı çevreleyen cetveller, 0,5 mm altın, 2 mm boşluk, 5 mm altın, 2 mm boşluk ve 0,5 mm altın olarak çizilmiştir. 5 mm'lik cetvel sıvama altın boyanmıştır.

Sayfa kenarlarında görülen halkar desenleri karşılıklı iki tam sayfa olarak bezenmiştir. 52-53, 56-57, 64-65 numaralı sayfaların bezemesinde diğer katalog sayfalarından farklı olarak saz yolu yapraklar kullanılmıştır. Kapalı formda çalışılan halkar sayfalar ¼ simetrik kompozisyonudur. Desende cetvellere dayandırılan yarım pençlerden çıkan saz yolu yaprakları, tekrar yarım pençlere giriş yapmaktadır. Böylece tüm sayfada sarmal görüntü oluşturan saz yolu yapraklar desende hâkim motif olmuştur. Köşelerde ve kompozisyonun simetri ekseninde yapraklar sırt sırta gelmiştir. Karşılaşan iki yaprağın geliş noktaları ayrı çizilmiş, ancak üst kısımları birleştirilmiştir. Yapraklar klasik devir yapraklarından farklı olarak köşelerde birleşip, simetri noktalarında ise üçgen formlara dönüşmüştür.

Desen içerisinde farklı çeşitlerde çizilen goncagüller sayfanın tamamında irili ufaklı olarak görülmektedir. Klasik dönem saz yolu yapraklarına benzer yaprakların haricindeki sade yapraklar ise dal ve motiflerin muhtelif yerlerine işlenmiştir.

Sayfaların şirazeye giren kenarındaki 1 cm'lik alana yaprakların üst üste çizilmesiyle ince bir desen tasarlanmıştır. Kataloğun her sayfasında bu alan sade yapraklarla işlenmiş aynı tarz bezemelidir.

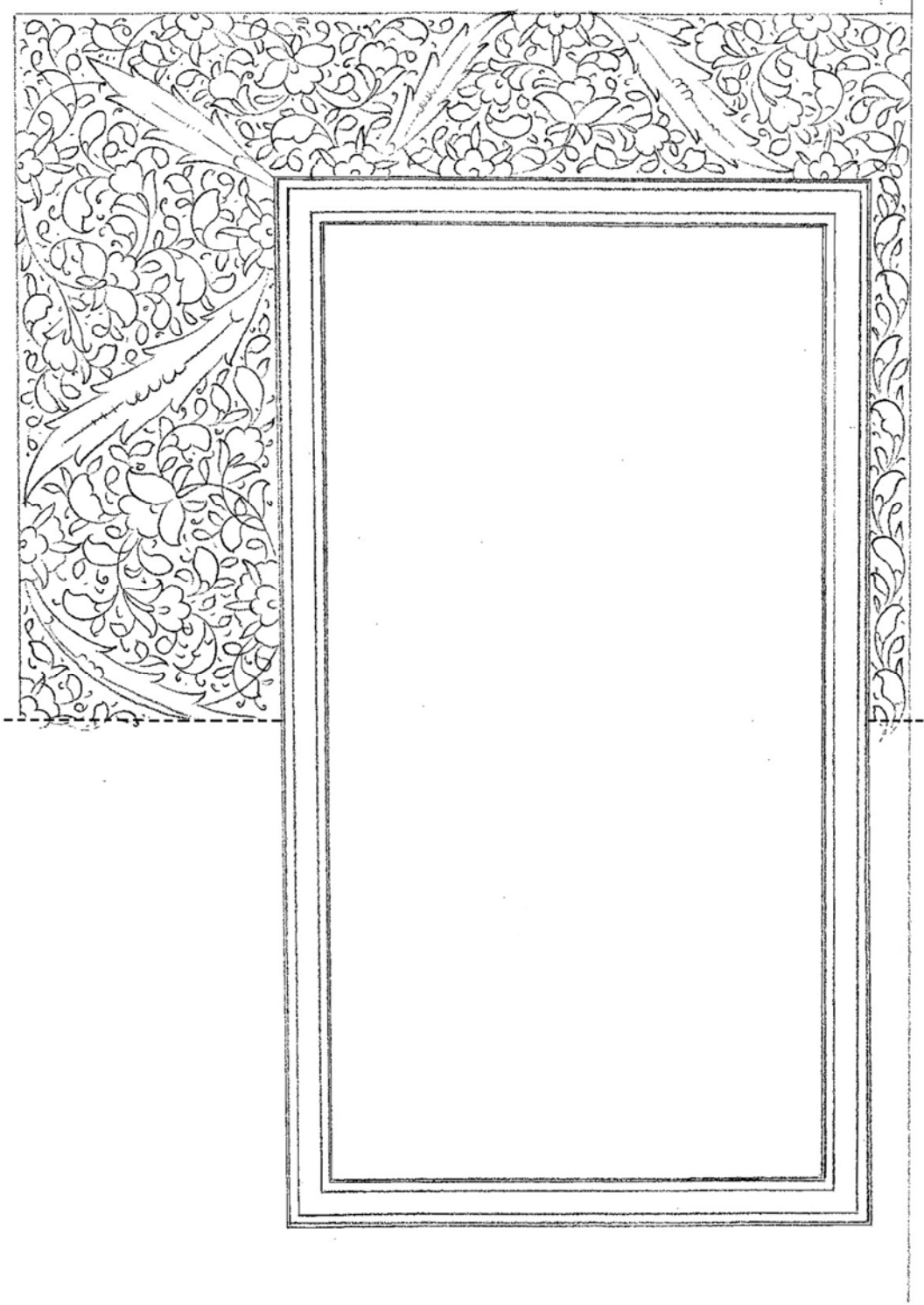
Çark-ı felek, geometrik desenli mücevher ve şeshane durak çeşitleri bulunmaktadır. Duraklar, altın, yeşil, mavi, sarı, turuncu ve pembe renkler ile boyanmıştır. Renklerin tonları ile durak içlerinde gölgelemeler yapılmıştır. Altın alanlara iğne perdahı tekniği uygulanmıştır. 52 ve 53 numaralı sayfalarda durak bulunmamaktadır.

شرفیاریه ضم و لایق بیور و بکنی بر و رفعه
 بنا اولان جامع شریف کبیر و زیاده و نظایر
 و مضارقه محتاج اولوب منشا الزاماتنا
 قادین و قضات بالاده مذکور عفا از انک
 سنوی براد معینه بنی اولان او جیلان و جیو
 ارون درت غرورش زیاده مضار ف و نظایر
 تعیننه سخیل اولوب و قف مزبورن زیاده
 عفا و ایزد ضم و الحاقه محتاج اولدیغی
 اجدان موکلام سلطان منشا الزاماتنا
 استوب و بدنه اولوب بیلان اکیوز کچک سته
 رجب بنی بیلان بدتی کونی تاریخیه موزنه
 رضوه

بر قطعه و قف نسکی ناطق اولدیغی و وزن
 عرصه بنی خلد و ندکا را سبق جنتکان نوم و
 اشیان تجور و مع فورله سلطانان بازید
 ولی خان صاب نزه حضرت لریک و قف شریف
 سنخو اوجوز ایشاقیه مفاطعه زهین ایشاه
 نصر فزاده اولوب اوزوزدن اولان بالجهله
 ایشاه بنی باجنت شرعیته بدرون ملک و خلی
 اولوب محروسه غلطه مضارقه قصبه قائم
 باشا اجابته نافع بلک و علی نام خلدیه تقسیم
 بیشکاهده نافع بر طرفی سزاق دیوی رسمه
 و بر طرفی کوز دنی عرصه بنی و ایکی طرف

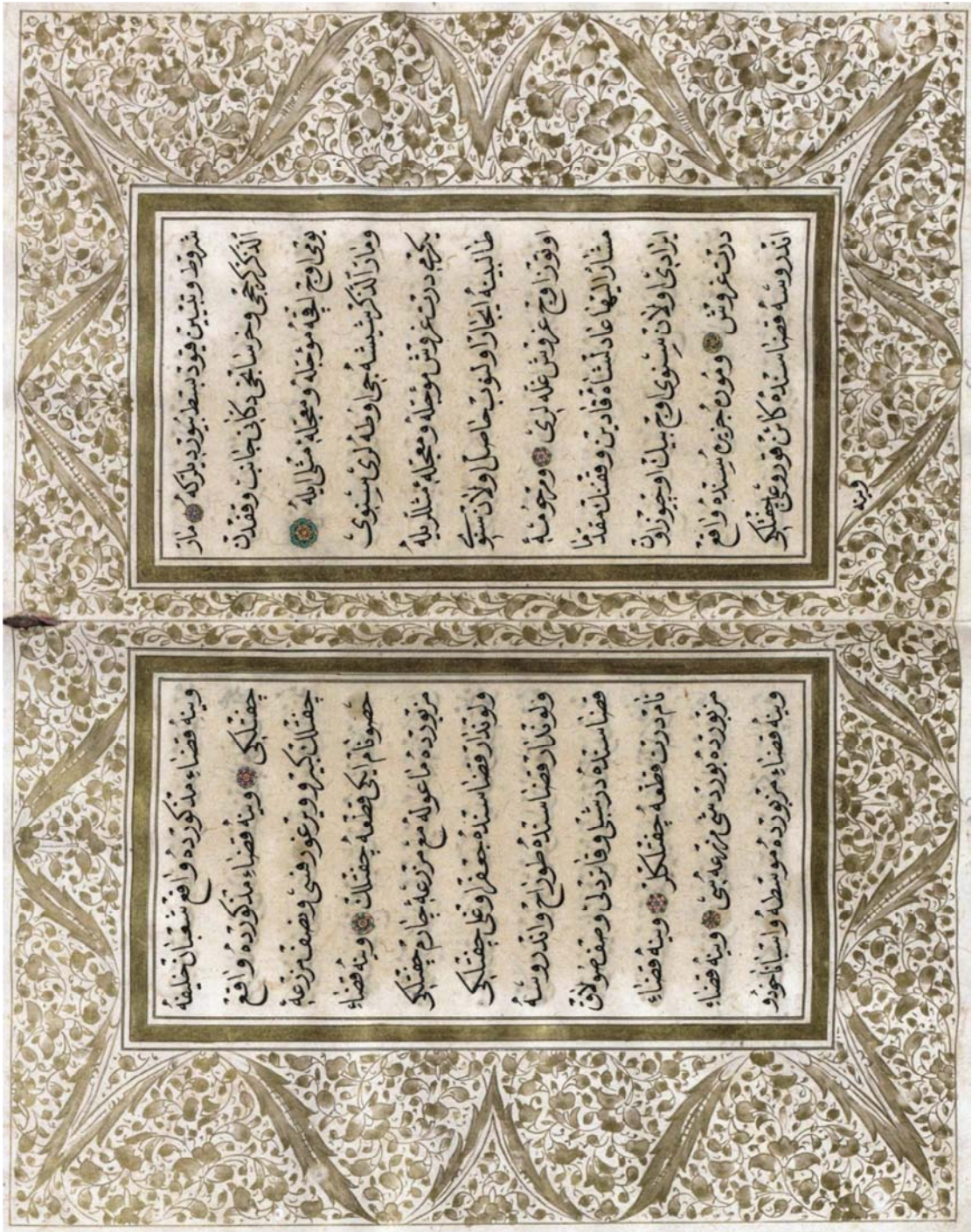
Resim 113: 52-53. Sayfa

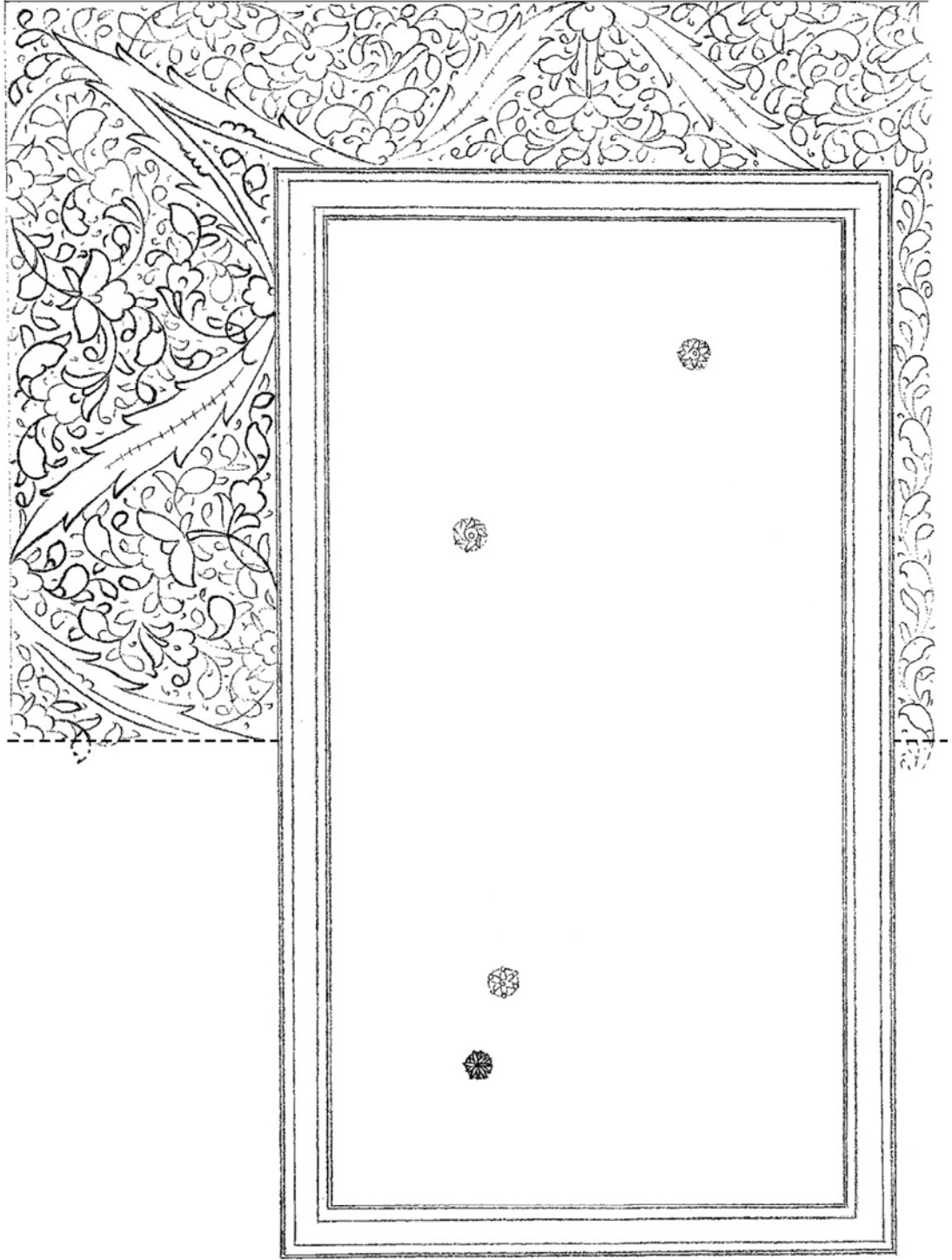
Çizim 158: 52-53. Sayfaların çizimi

Çizim 159: 52-53. Sayaların helezon çizimi

Resim 114: 56-57. Sayfa

Çizim 160: 56-57. Sayfaların çizimi

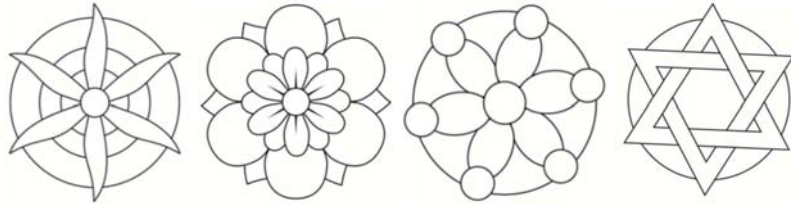

Çizim 161: 56-57. Sayfaların helezon çizimi

56. ve 57. sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

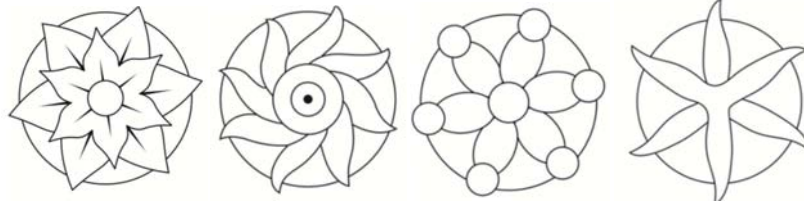
Resim 115: 56. Sayfa durakları

Çizim 162: 56. Sayfa durak çizimleri

Resim 116: 57. Sayfa durakları

Çizim 163: 57. Sayfa durak çizimleri

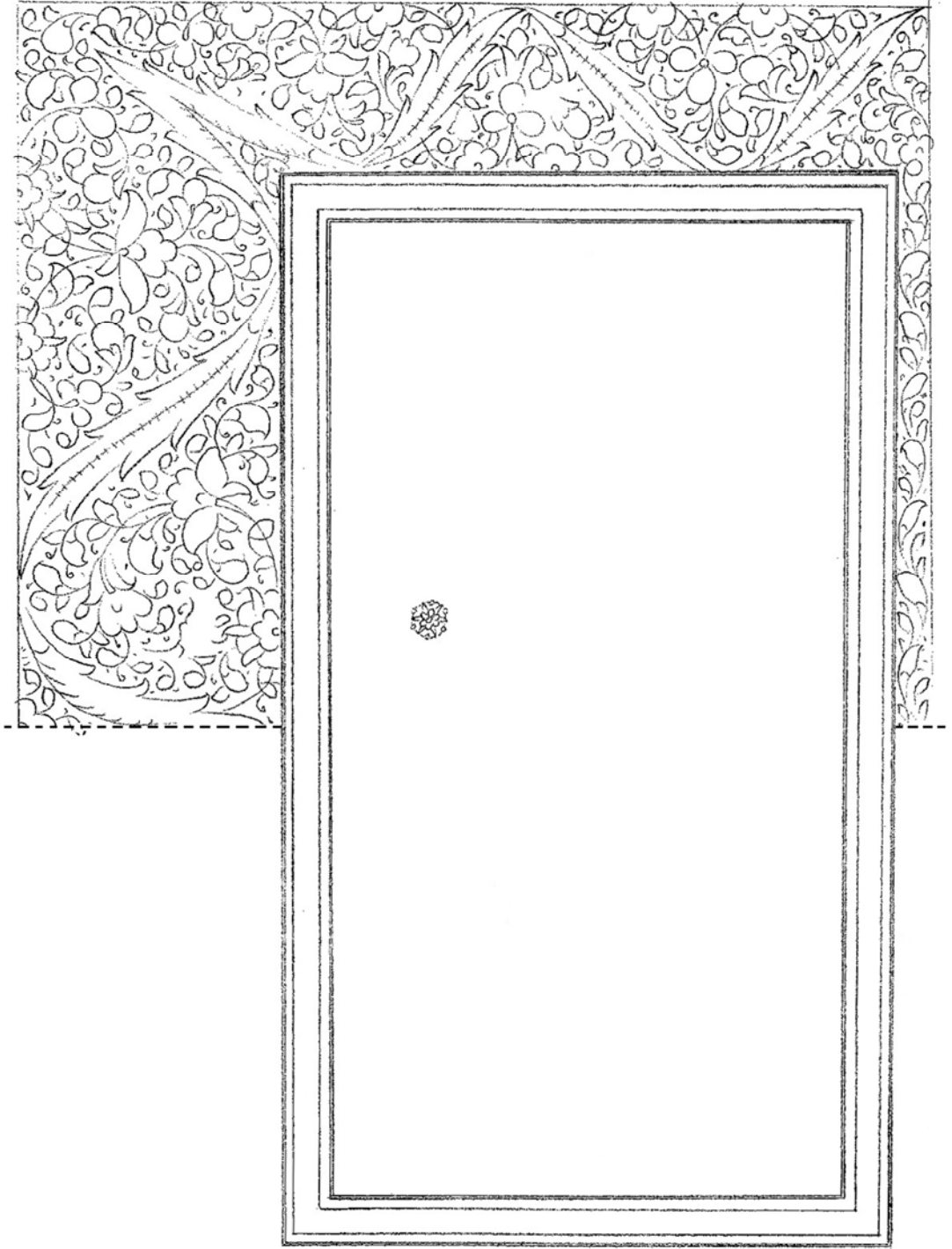

شریفی وقفند سنوی پوز سگهان لجه طعمه
 زمین وقفند شارانها مؤلیرینه ادا و شلیم
 اولنه وینه غلامت مذکورن دن ذکر لری
 مرزادان سلطان بارید و وقفند کریمچی
 وخر ساجی و کازی عرصه لرینک سگوار چور
 لجه مقاطعه زمیناری و سلطان صطفی
 خان وقفند شیشه چی اوله لری عرصه بز
 سنوی بیلان تیور کیم لجه مقاطعه لری
 و سباروش پاشا وقفند بهر و خان عرصه
 سنوی بشیر و قرق لجه مقاطعه منی و سلیم
 وقفند سنوی بدیور کیم لجه و لاج انا

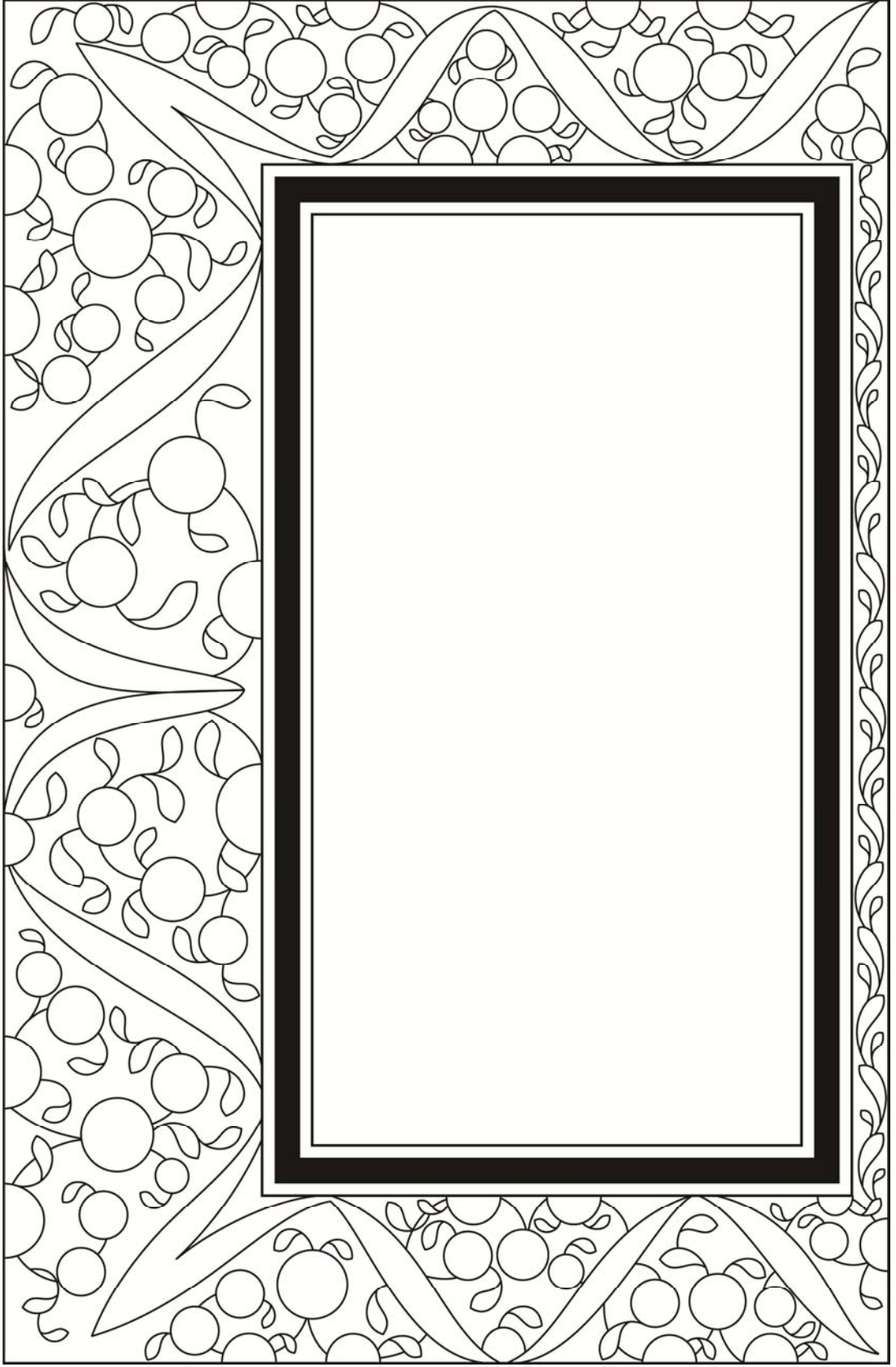
عوارضی

عوارضی وقفند سنوی بیلان اکیوز لجه جامع
 شریف عرصه مسک مقاطعه وینلری ادا
 و تسلیم اولنه و چینه مذکوره عرصه سیک
 خدالدرین پاشا وقفند سنوی و چور لجه
 مقاطعه زمینی ادا و تسلیم اولنه وینه
 شولر جمله شطر و قیابین بیور لری که بهار
 شهر بربغ لاول در خوانده جمیع سکر و لری
 و عود و عنبر و سار و صاردونه غلامت
 مذکوره دن اکیوز عروش صرفیه جامع بهر
 مذکوره برصوند شریف و منقبه و لادش
 حضرت رسول کریم و نبی محمد صلی الله تعالی

Resim 117: 64-65. Sayfa

Çizim 164: 64-65. Sayfaların çizimi

Çizim 165: 64-65. Sayfaların helezon çizimi

64. ve 65. sayfalardaki işlenen durak çeşitleri

Resim 118: 64. Sayfa durakları
Çizim 166: 64. Sayfa durak çizimleri

Resim 119: 65. Sayfa durakları
Çizim 167: 65. Sayfa durak çizimleri

2.6. Ketebe Sayfaları

Katalog No : D1

Sayfa Numarası : 84, 97, 109

Desende Renk : Altın

Motifler : Penç, hatayi, goncagül, yaprak

Vakfiyenin ketebe sayfalarının yazı alanı, metninin yer aldığı sayfalarla aynı ölçülerde tahsis edilmiştir. Yazı alanı etrafına cetveller, 0,5 mm altın, 2 mm boşluk, 5 mm altın, 2 mm boşluk, 0,5 mm altın olarak çizilmiştir. 5 mm'lik cetvel sıvama altın boyanmıştır.

Vakfiyenin Latin rakamlı 84 numaralı sayfası birinci vakfiyenin ketebe sayfasıdır. Ketebe sayfasının yazı alanı içinde üstte ve altta dikdörtgen bir form oluşturulmuş, iki dikdörtgen arasındaki alan ise 12 adet kareye bölünmüştür. İnce altın cetveller ile bölünen karelerin kesişim noktalarına fırça ile altın sürülerek nokta ve çizgisel basit süslemeler yapılmıştır. Üstteki dikdörtgen bölümde tarih yazmaktadır. 12 adet karede ise şahitlerin ismi bulunmaktadır. Altta kalan diğer dikdörtgen alan ise boş bırakılmıştır. Vakfiyenin her sayfasında görmeye alıştığımız halkâri bezeme, bu ketebe sayfasında boş bırakılmıştır.

97. sayfa ikinci vakfiyenin ketebe sayfasıdır. 96-97. sayfalar olarak kendi içlerinde karşılıklı ¼ simetrik kompozisyonda halkâri bezemelidir. İnce cetvele bitişik yarım pençten çıkan dallar üzerine yerleştirilmiş hatayi, gonca ve yaprak motifleri ile ketebe sayfasının halkar bezemesi tanıfladığımız C1 kataloğu ile benzerlik göstermektedir. Yazı alanı cetvelleri 0,5 mm altın, 2 mm boşluk, 5 mm altın, 2 mm boşluk, 0,5 mm ölçüsündedir. Tarih kaydı bulunan ketebe sayfasında yazı alanı içi, üstte dikdörtgen bir form ile hemen altından 12 adet kareye bölünmüştür. Kareler iki tarafı siyah ile tahrirlenmiş altın cetveller ile birbirinden ayrılmaktadır. Cetvellerin kesişim noktalarına yine altın ile 1. ketebe sayfası ile aynı özellikteki basit süslemeler yapılmıştır. Sayfanın dikdörtgen sahasında tarih ibaresinden sonra bir adet durak kullanılmıştır. Durak 6 dilimli şeşhane çeşidindedir. Altın, pembe, sarı, turuncu, yeşil renklerle işlenmiş durakta altının üzerine iğne perdahı tekniği uygulanmıştır.

109. sayfa ise son vakfiyenin ketebe sayfasıdır. 108-109. sayfalar olarak bakıldığında karşılıklı tam sayfa halkârî bezemelidir. ¼ simetrik kompozisyon görünümünde olmasına rağmen sayfaların simetri ekseninde motif farklılığı görülmüştür. Ketebe sayfasının ½ simetrisinde görülen goncagül motifi karşı sayfasında penç olarak değiştirilmiştir. Ancak bu küçük bir fark olup genel düzen, motif bütünlüğü ve işçilik açısından aynıdır. İsimlerin bulunduğu yazı alanı ilk iki ketebe sayfasından farklı olarak üçgene yakın formlarda ayrılmıştır. Üçgenlerin etrafında ki 1 milimetrelik ince altın cetvellerin iki tarafı siyah ile tahrirlenmiştir. Sayfanın altına doğru uzanan üçgene benzer formların 7 tanesi içinde hat ile şahitlerin ismi yazmaktadır.

Ketebe sayfalarının bir önceki sayfalarında siyakat hat ile yazılmış haşiyeler bulunmaktadır. Tarih ve notların yer aldığı metinler şu şekildedir :

82. sayfa

Kayıd şod ba ilam-ı es-seyyid Abdulhalim Efendi müfettiş-i Haremeyn-i Şerifeyn ve ba ferman-ı âli el-vâkî 2 ramazan 1229

Haremeyn-i Şerifeyn müfettişi es-seyyid Abdülhalim Efendi ilamı ve padişah fermanı gereği kaydedilmiştir.

96. sayfa

Kayıd şod bed-ddefter-i kalem-i muhasebe-i Haremeyn-i şeerifeyn ber-mucebi takrîr-i Hazreti Mustafa efendi kethüda-i hazreti vâkife-i muşarunileyha ve bâ ilam-ı es-seyyid Mehmed Esad Efendi müfettiş-i Haremeyn-i şerifeyn ve bâ ferman-ı âli el-vâkî fi 23 cemaziyelahir1236

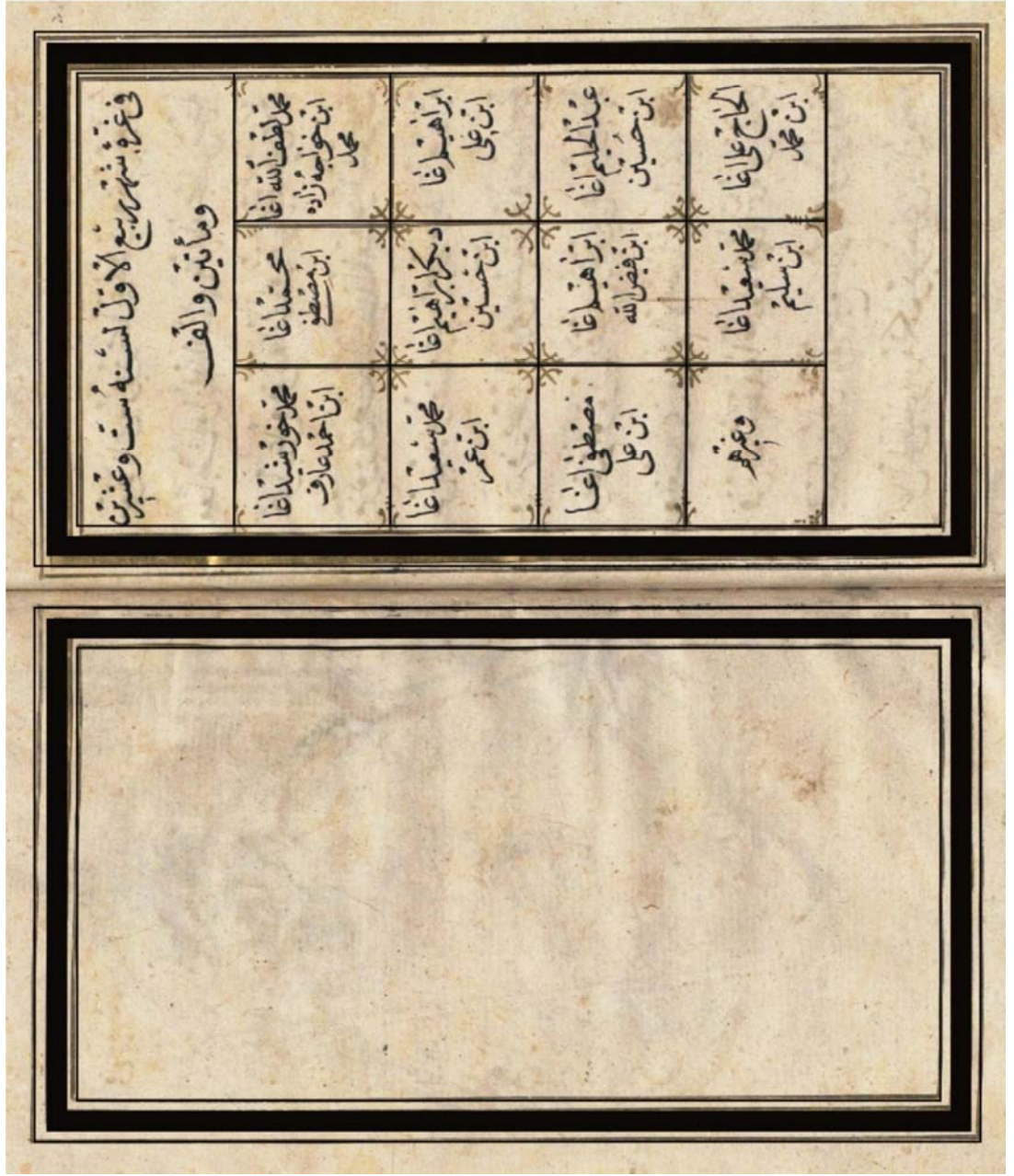
Vakfiyenin kethüdası Mustafa efendinin takriri, Haremeyn-i şerifeyn müfettiş-i Es-eyyid mehmed Esad Efendi'nin ialmı ve padişah fermanı gereği Haremeyn-i şerifeyn muhasebe kalemidefterine kayd edildi.

108.sayfa

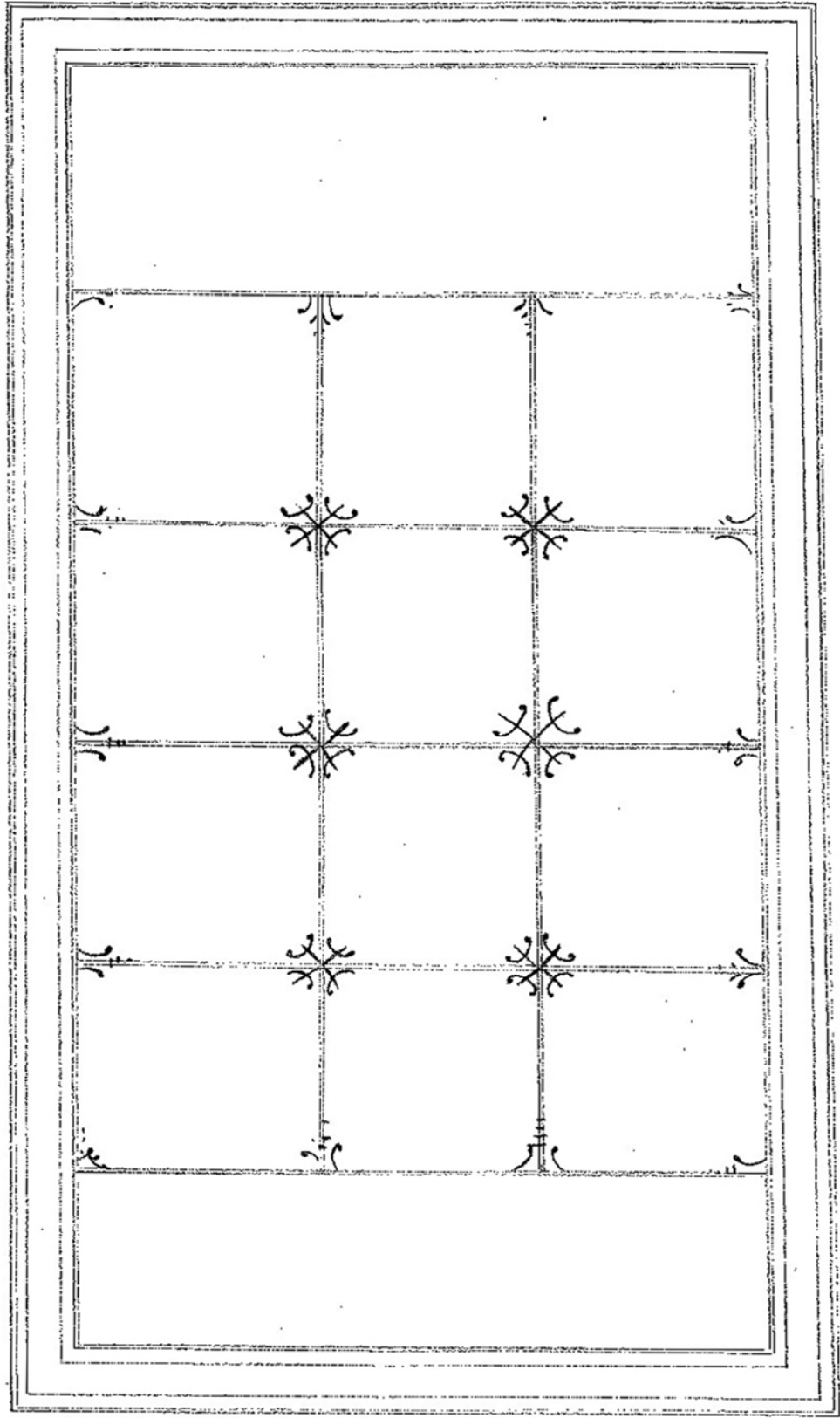
Kayıd şod bed-ddefter-i kalem-i muhasebe-i Haremeyn-i şeerifeyn ber-mucebi takrîr-i Hazreti Mustafa Efendi kethüda-i hazreti vâkife-i muşarunileyha ve bâ ilam-ı es-seyyid

Mehmed Esad Efendi müfettiş-i Haremeyn-i şerîfeyn ve bâ ferman-ı âli el-vâki fi 22
Recep 1236

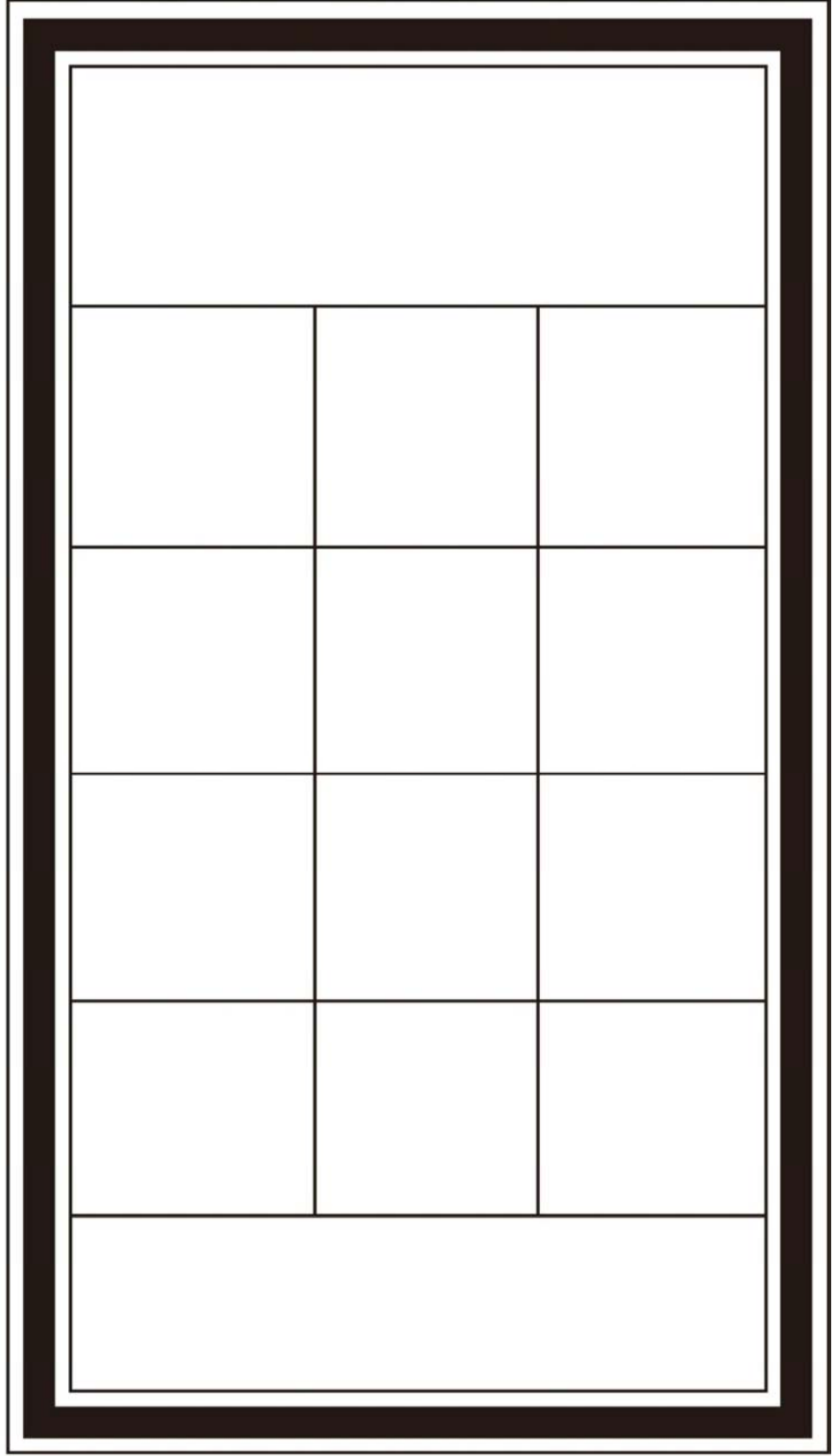
Vakfiyenin kethüdası Mustafa efendinin takriri, Haremeyn-i şerifeyn müfettiş-i Es-
eyyid mehmed Esad Efendi'nin ialmı ve padişah fermanı gereği Haremeyn-i şerifeyn
muhasabe kalemidefterine kayd edildi.

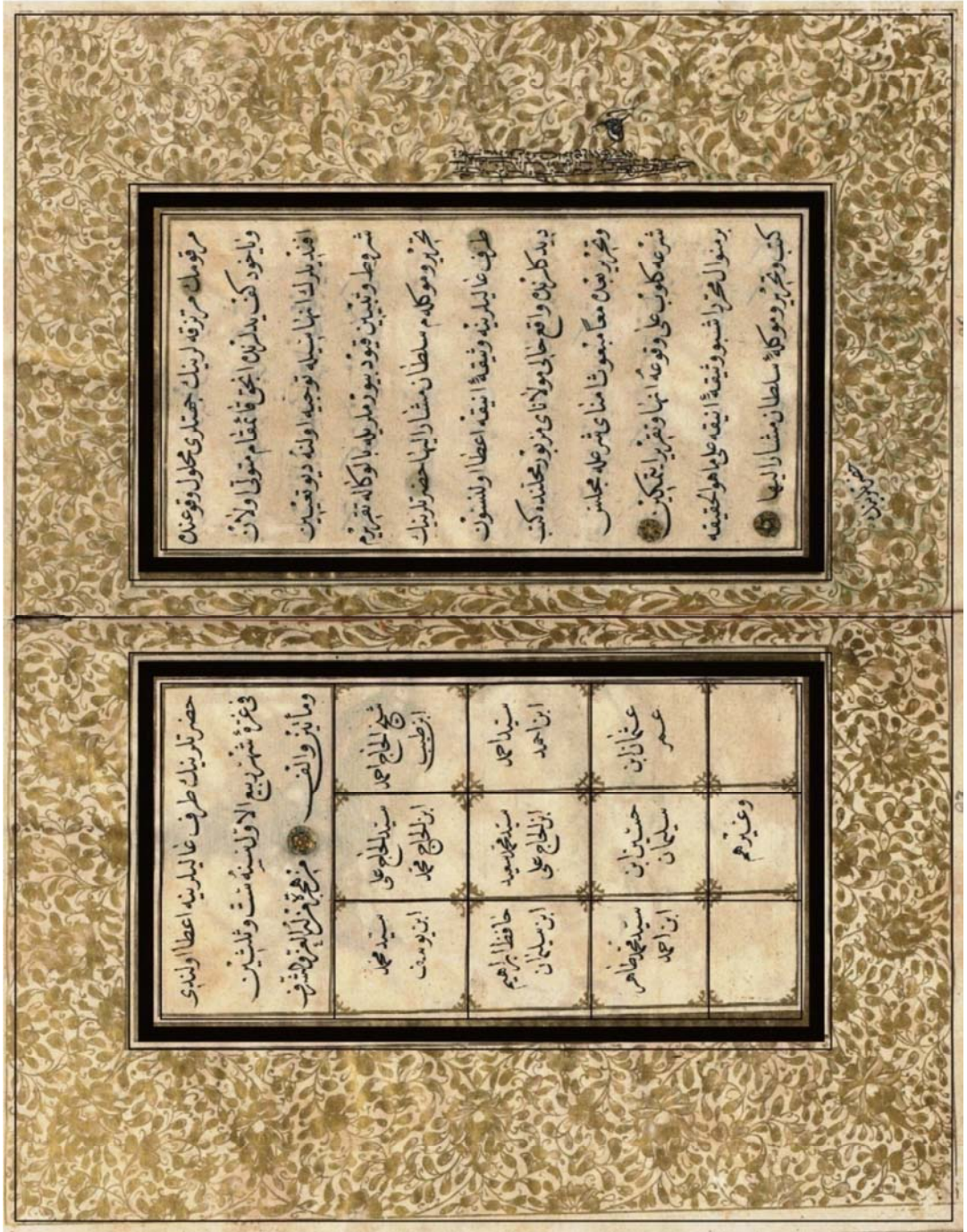
Resim 120: 54. Sayfa- ketebe sayfası

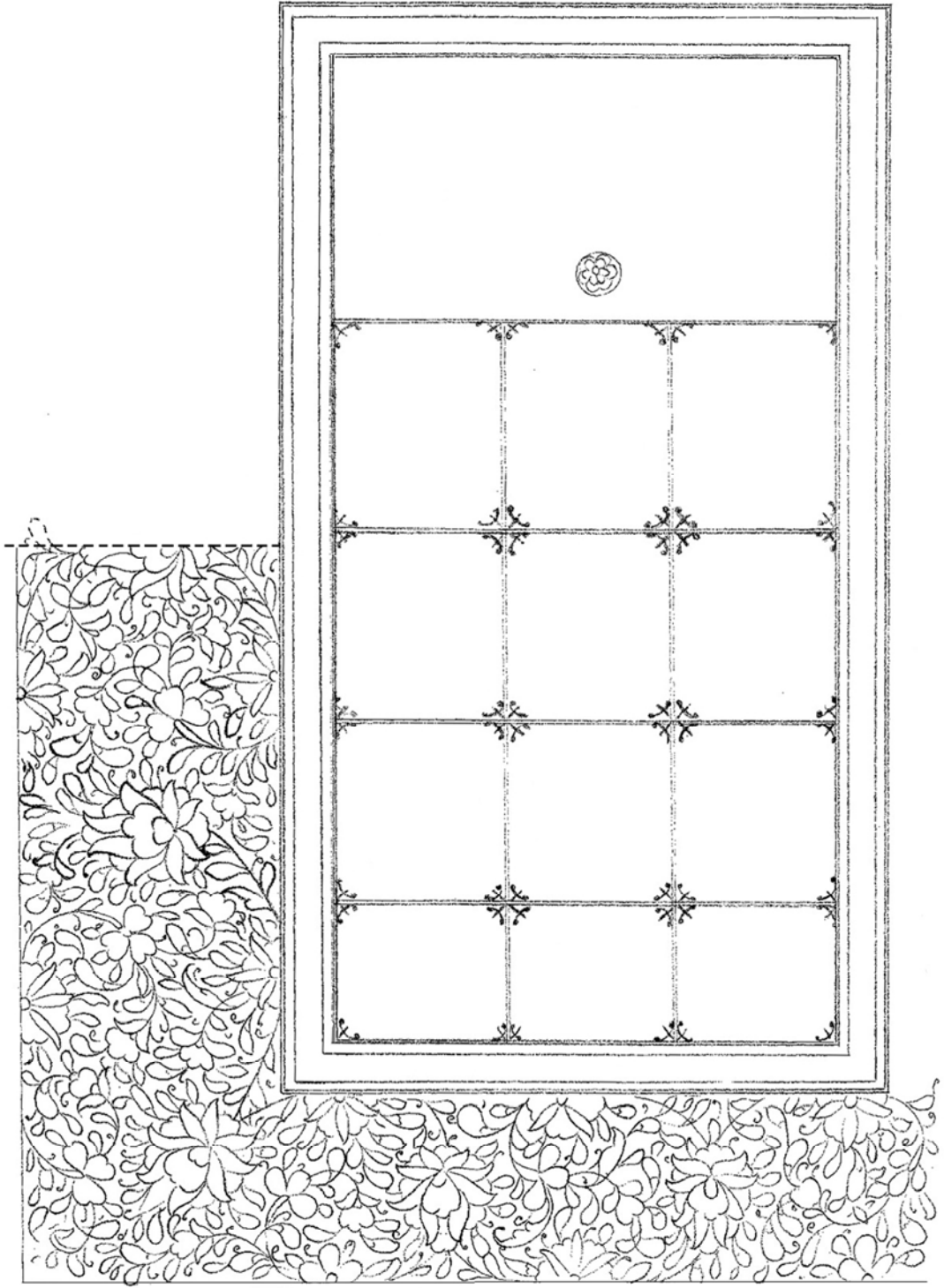
Çizim 168: 54. Sayfa- ketebe sayfası çizimi

Çizim 169: 54. Sayfa- ketebe sayfası plan şeması

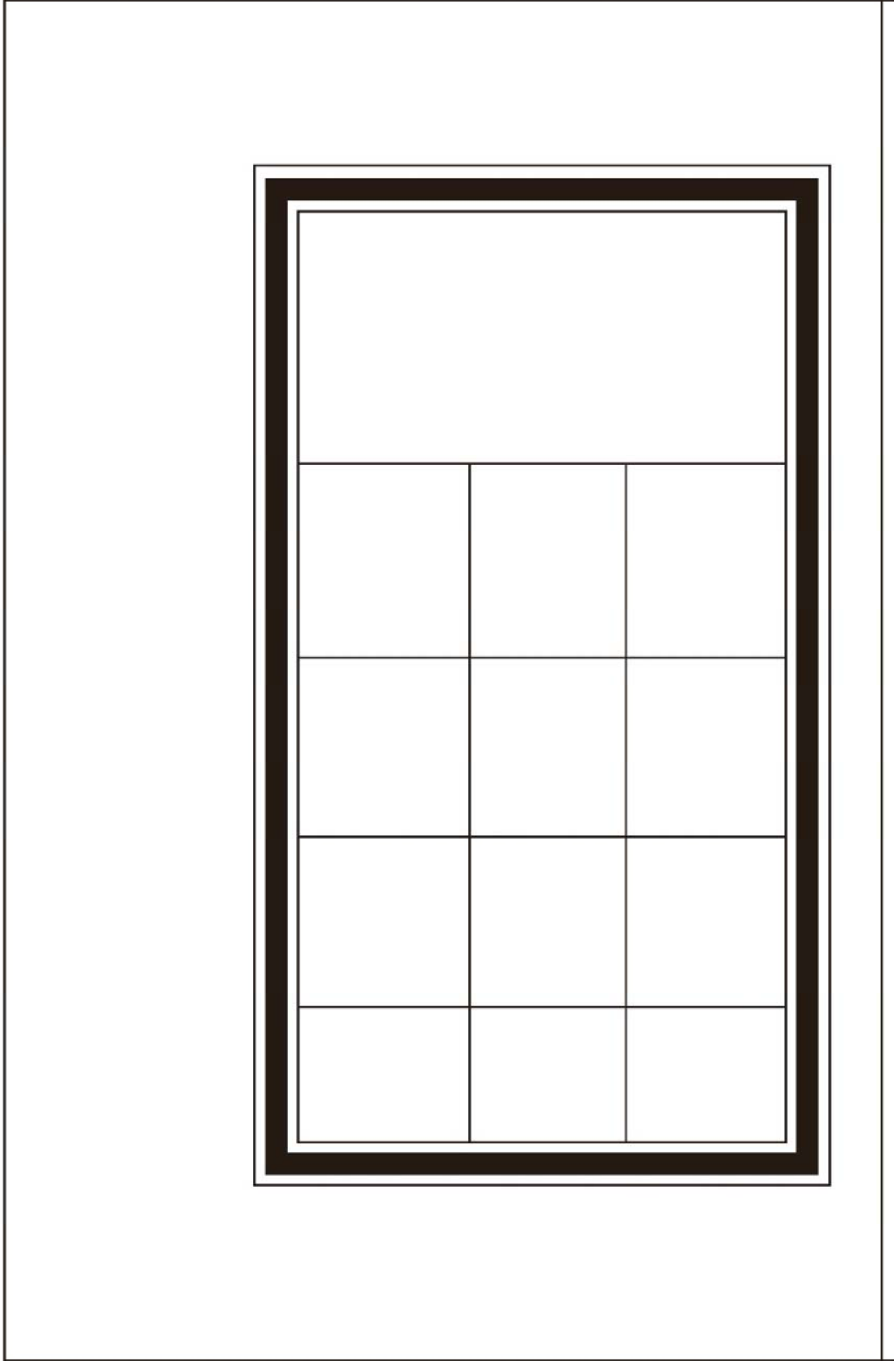
Resim 121: 97. Sayfa- ketebe sayfası

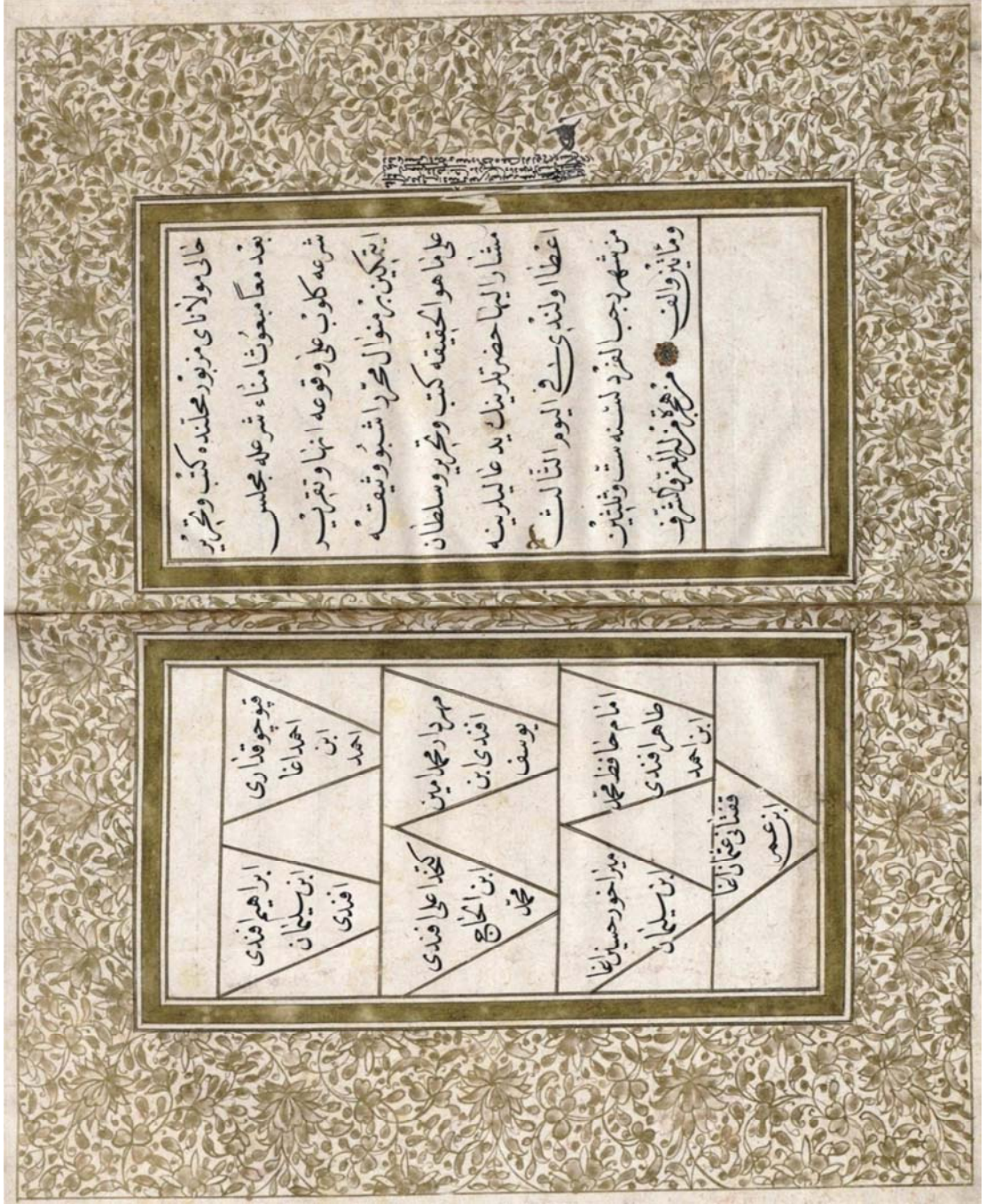
Çizim 170: 97. Sayfa- ketebe sayfası çizimi

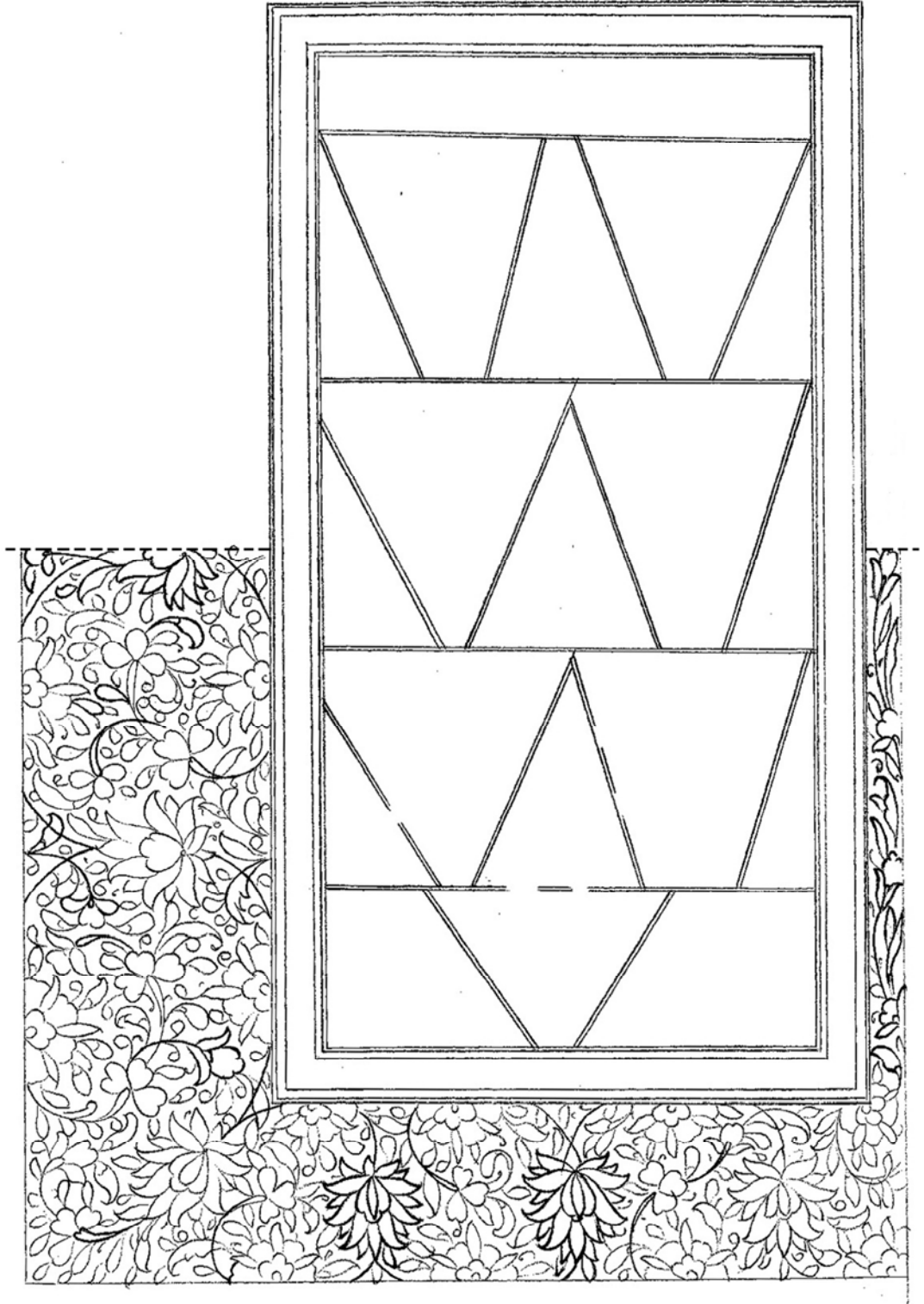
Çizim 171: 97. Sayfa- ketebe sayfası helezon çizimi

Çizim 172: 97. Sayfa- ketebe sayfası plan şeması

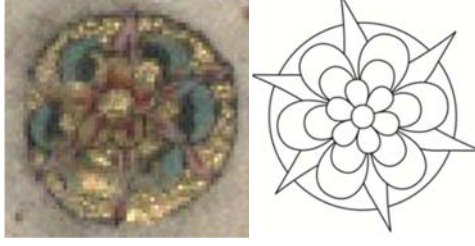

Resim 122: 109. Sayfa- ketebe sayfası

Çizim 173: 109. Sayfa- ketebe sayfası çizimi

97. ketebe sayfasındaki işlenen durak çeşitleri

Resim 123: 97. Sayfa durakları
Çizim 174: 97. Sayfa durak çizimleri

BÖLÜM 3: UYGULAMALAR

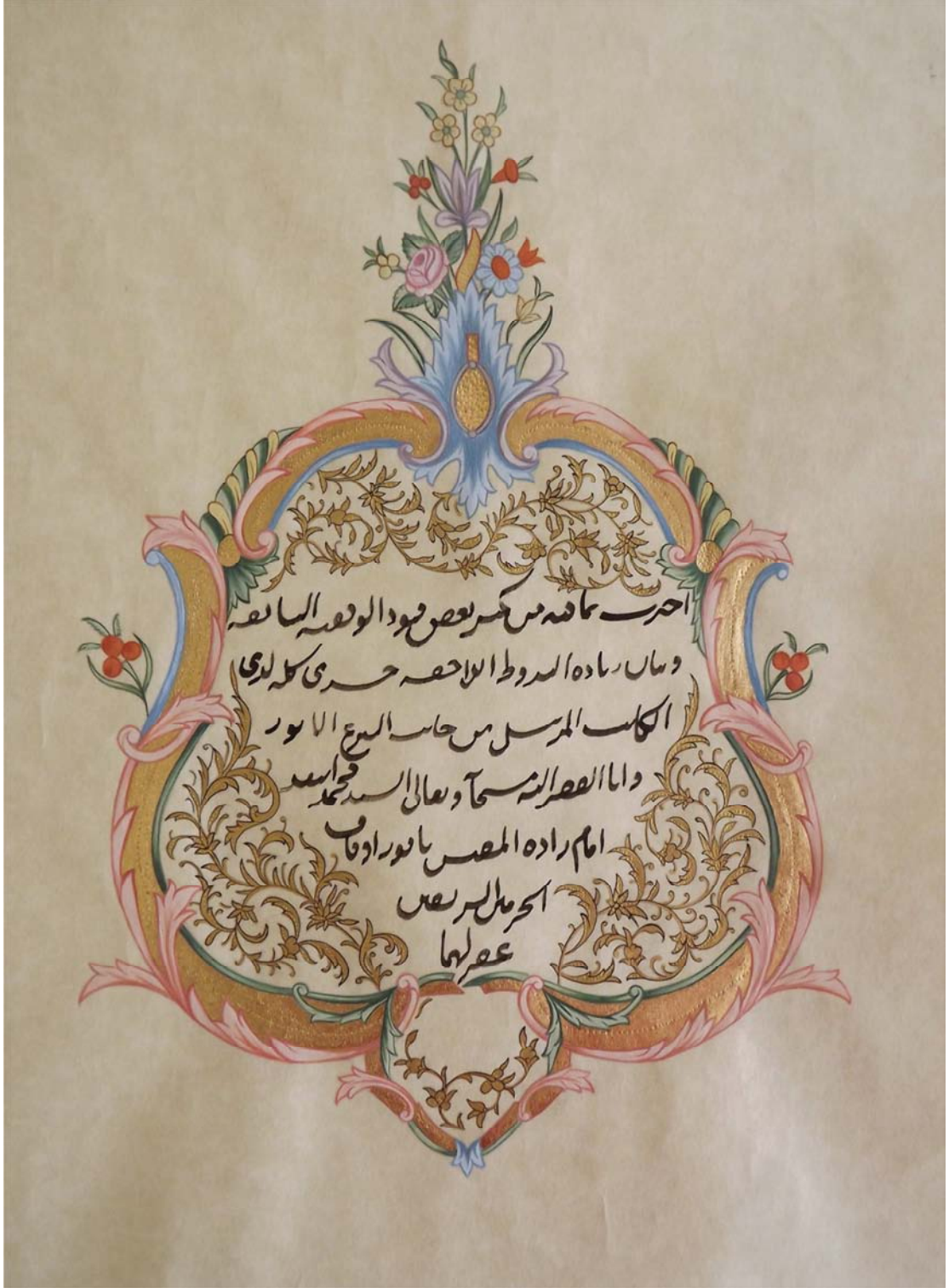
Desenler vakfiye bezemelerinin birebir örneği olmak üzere çizilmişlerdir. Uygulama desenleri, vakfiyede kullanılan kâğıda uygun olması için aharlı yazı kâğıdına çalışılmıştır.

3.1. Uygulama 1 - Zahriye Sayfası

Birinci uygulama için vakfiyedeki 3. risalenin zahriye sayfası seçilmiştir. 21,5 x 27,5 cm. ölçülerindeki uygulama kâğıdı nohudi renktir ve aharlıdır. Vakfiyenin zahriye sayfasında görülen talik hat ile günümüz hattatlarına yazdırılmış metin uygulama kâğıdımızda da aynı hat karakteri ile yazılmıştır. Zahriye deseni ile yazı arasındaki boşluk ölçülüp uygun mesafe gözetilerek desen eskiz kâğıdına çizilmiştir. Kontrolleri yapılan zahriye deseni uygulama kâğıdına geçirilmiştir.

Vakfiyede barok ve rokoko tarzı motiflerin oluşturduğu zahriye sayfasındaki desende hangi renkler mevcut ise günümüz boyaları ile o renklere ulaşmaya çalışılmıştır. Dijital ortamdan ulaşabildiğimiz vakfiyenin desen renkleri, yine dijital ortamdan yansıdığı şekilde ayarlanmıştır. S ve C kıvrımlı akantus yaprakları, rozet, natüralist çiçekler orijinalindeki canlılığı sağlamak için tonlama ve gölgelendirmeleri aslı örnek alınarak yeni uygulamada tatbik edilmiştir. Desenin zeminindeki altın, yapıştırma olarak kullanılmıştır. Yazı alanının üst ve alt köşelerinde bulunan hatayi grup motifli desenler sıvama altın olarak boyanmış, siyah ile tahrir çekilmiştir. İğne perdahı altın zemin ve hatayi gruplu motiflerde aslındaki yerleri gözetilerek uygulanmıştır.

Vakfiyenin zahriye bezemesi klasik dönem eserlerimizden çok farklı olsa da özellikle işçilik açısından zahmetli, göz nuru, zaman ve emek isteyen çalışmalardandır.

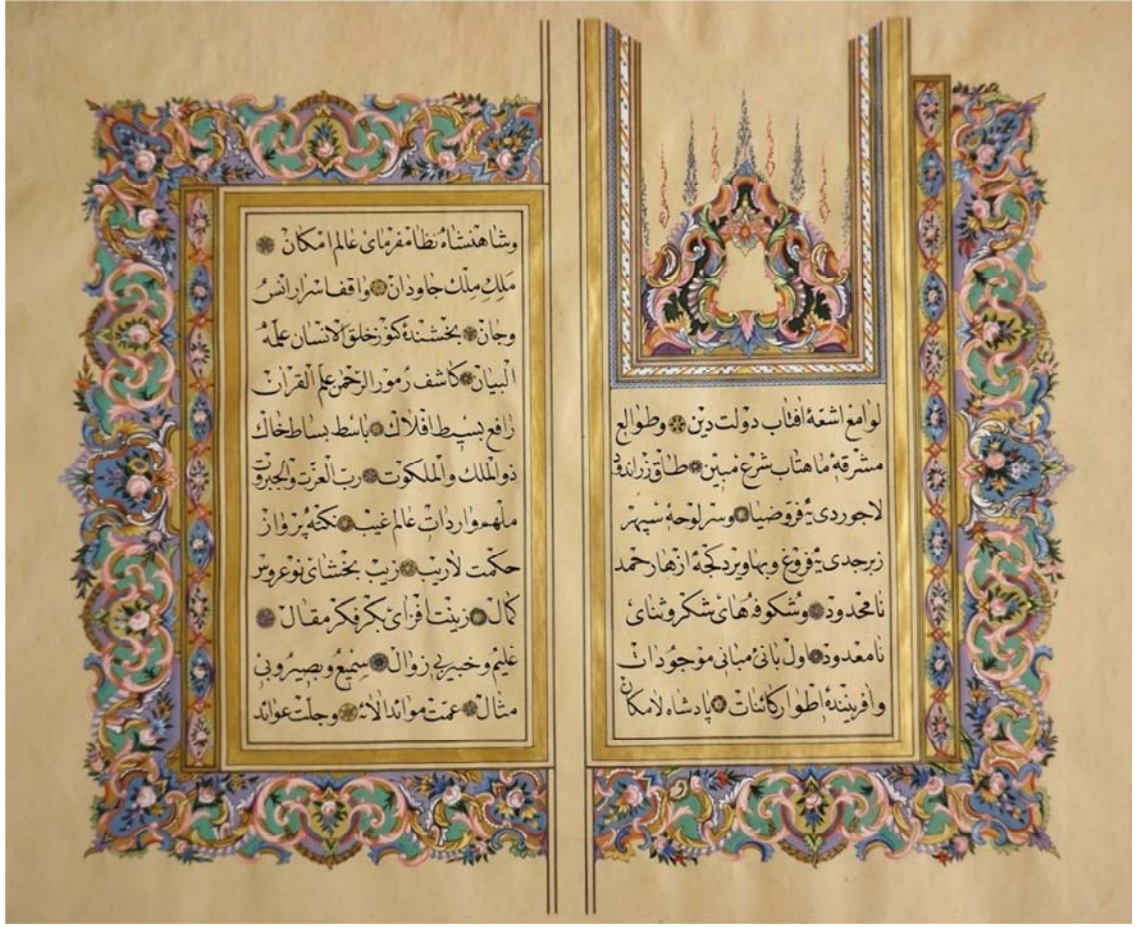
Resim 124: Uygulama 1 - Zahriye Sayfası

Resim 125: Zahrîye sayfasi uygulama aşamaları

3.2. Uygulama 2 – Serlevha

Vakfiyenin 1. risalesinde yer alan serlevha uygulama çalışmamızın ikincisini oluşturmaktadır. Eser 49 x 42 cm. ölçülerindedir. Vakfiye metni uygulama sırasında aharlı kâğıt üzerine nesih hat ile günümüz hattatlarına yazdırılmıştır. Yazı ile desen mesafesi ölçülerek uygun biçimde desen eskiz kâğıdına çizilmiştir. Asıl bezemenin iç pervazında ve cetvellerinde görülen kaymalar, eğrilikler yeni desen hazırlanırken var olan hatalar düzeltilmiştir. Çizilen desen, uygulama kâğıdına geçirilmiştir. İç pervaz, cetveller, motif ve zeminlerdeki altın alanlar boyanmıştır. Renkler ton denemeleri ile vakfiye serlevhasında görülen renklere uygun olarak ayarlanmıştır. Desen motifleri aslındaki renge uygun olarak boyanıp, tarama ve gölgelendirmeleri de orjinali gözetilerek yapılmıştır. Boyamada tahrir yerine gölgelendirmenin yapıldığı görülmektedir. Bazı motiflerde motifi öne çıkarmak için tahrir yapılmıştır. Diğerlerinde tahrir yerine rengin tonuyla gölgelendirme yaparak çalışılmıştır. Siyah tahrir olarak değil renk olarak kullanılmıştır. Duraklar cümle sonundaki boşluklara uygun ölçülerde olmak üzere eserdeki konum, çeşit ve rengine göre hazırlanmıştır. Durak motiflerinin tahrirleri siyah is mürekkebi ile çekilmiştir. Mihrabiyedeki tığlar da uygun renkleri ile işlenip, en son duraklardaki altın alanlarda iğne perdahı uygulanmıştır.

Resim 126: Uygulama 2 – Serlevha

3.3. Uygulama 3 – Kenarları Bezemeli Sayfa

Üçüncü uygulama için vakfiyenin hemen her sayfasında görülen halkarî desenlerden 65 numaralı sayfa seçilmiştir. Sazyolu yapraklarının da görüldüğü bir çalışmadır. Çay ile boyanmış açık sarı renkte aharlı kâğıt kullanılmıştır. Tek sayfa bezemeli uygulama 17 x 26 cm. ölçüsündedir. Uygulamadaki metin vakfiyedeki metin ile aynı olarak günümüz hattatlarına nesih hat ile yazdırılmıştır. Desen uygulama kâğıdına geçirilmeden önce, görülen eğrilik ve işçilik kaynaklı dal ve motif bağlantılarındaki kopukluklar düzeltilmiştir. Halkârî desen yazıya uygun ölçülerde hazırlanarak uygulama kâğıdına geçirilmiştir. Ezilmiş altın ve jelâtinli suyun kullanılmasıyla halkârî işlenmiştir. Desen esas halkârî bezeme olduğundan tahrirleri de altın ile çekilmiştir. Cetveller sıvama altın boyanmış daha sonra kenarlarına siyah tahrir çekilmiştir. Metnin içerisinde yer alan bir adet durak da aslına uygun şekil ve renklerde işlenmiştir. Durağın altın alanlarındaki iğne perdahı çalışmamızda da yapılmıştır.

Resim 128: Uygulama 3 -Kenarları Bezemeli Sayfa

Resim 129: Kenarları Bezemeli Sayfa uygulama aşamaları

3.4. Uygulama 4 – Serbest Tasarım

Vakfiye bezemesinde görülen barok-rokoko üslubuna uygun olarak serbest bir tasarım hazırlanmıştır. Çalışma, zemini aharlı kâğıt yerine 21 cm. çapındaki tabaklanmış derinin üzerine uygulanmıştır. Volüt ve kıvrımlı akantus yaprakları vakfiyedeki görünümüne oranla biraz daha iri ve yalın bir şekilde çizilmiştir. Ortadaki akantus yapraklarından çıkan C ve S kıvrımlı yapraklar arasına döneme uygun üslupta çiçek demeti yerleştirilmiştir. Gül ve iris çiçekleri tarama usulü boyanmış, diğer kır çiçeklerinde ince fırça darbeleriyle gölgelendirme yapılmıştır. Serbest desenin motiflerinde renk uyumuna dikkat edilerek, vakfiyede görülen renk ve tonlamalar ile aynı ahenkte olmasına özen gösterilmiştir. Desenin alt ortasında bulunan rozet formu altın ile boyanmış, üzerine iğne perdahı tekniği uygulanmıştır.

Resim 130:Uygulama 4 – Serbest Tasarım

Resim 131: Serbest tasarım uygulama aşamaları

DEĞERLENDİRME-SONUÇ

İnsanlık tarihinin en büyük yardımlaşma kurumlarından biri vakıftır. Vakıf, insanların faydasına bir malı kendi mülkünden çıkararak Allah yolunda tahsis etmektir⁹⁶. Vakıflar, Osmanlı Devleti'nin gücünü gösteren kurumlar içerisinde en önemlilerden birisidir. Altı asır boyunca padişahlar, şehzadeler, padişahın eşleri ve padişah anneleri, padişah kızları çeşitli şeyler vakfederek Osmanlı Devleti'nin sosyal gücünü yükseltmeye yardım etmişlerdir. Valide sultanların vakıf kurma konusundaki hassasiyeti takdir edilecek bir davranıştır. Onların bu konudaki hassasiyetleri Osmanlı kültürüne zenginlik katmış ve bir anlamda Osmanlı kadınının fikir ve amaçlarını göstermiştir. Valide sultanların yaptıkları vakıfların özelliklerini ve bunların yaşaması için gerekli olan kaynakları anlatan vakfiyeler hazırlanmıştır. Vakfiyeler hukuki bir belge olmanın yanında, ait olduğu toplumun bünyesini, kültür yapısını ve kıymet hükümlerini ifade eden çok önemli tarihi vesikalardır. Ayrıca bu vakfiyeler devrin en önemli müzehheplerince bezenmiştir. Bu eserler bize yapıldıkları devrin hem hat, hem cilt, hem de tezhip sanatı hakkında fikir veren nadide yazmalardır.

Tezhip sanatı Türk süsleme sanatlarının en önemlilerinden biridir. Asırlar boyu devam eden gelişim yolculuğunda tezhip sanatı zaman zaman dış tezyini unsurlarından da etkilenmiştir. Bu etkileşimler ile tezhip sanatı kendi bünyesindeki engin birikimiyle yeni üsluplar kazanmıştır.

Batılılaşma dönemi tezhip sanatı için genel kabul, çoğunlukla Batı kökenli üslup ve formlarının kullanılmaya başlandığı, klasik dönem ince işçiliğinden uzaklaşıldığı ve Osmanlı tezhip sanatının bir anlamda yozlaştığı yönündedir⁹⁷. Başka bir görüş ise, “18. yüzyıldan başlayarak Türk sanatçıların Avrupa'nın barok ve rokoko kıvrımlarını da tanımlarıyla tezhipte bir üslup zenginleşmesi olduğunu” belirtir⁹⁸. Her iki düşüncenin haklılık payına sahip oldukları ve eksik bıraktıkları noktalar bulunmaktadır. Çünkü

⁹⁶İsmet KAYAOĞLU, **İslâm Kurumları Tarihi**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları No.168, Ankara 1985, s.141

⁹⁷Müjgan CUMBUR, “Milli Kültürümüzde Kitap Sanatları”, **Milli Kültür Unsurlarımız Üzerine Genel Görüşler**, Ankara 1990, s. 164, Ayla ERSOY, **Türk Tezhip Sanatı**, Akbank Yayınları, İstanbul 1988, Zübeyde Cihan ÖZSAYINER, **Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesinde Bulunan Tezhipli Kur'an-ı Kerimler**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1999, Çiçek DERMAN, “Osmanlı Asırlarında Üslup ve Sanatkarlarıyla Tezhip Sanatı”, **Osmanlı Ansiklopedisi** Cild 11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 115

⁹⁸Zeren TANINDI, “Türk Tezhip (Kitap Süsleme) Sanatı”, **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1993, s.397-406

dönemde sadece barok-rokoko motifli eserler yoktur, klasik tarza uymaya çalışan süslemeler de mevcuttur.

Bu dönem tezhibini motif ve kompozisyonlarını dikkate alarak üç grup altında toplanabilmektedir. 1. Klasik motif ve kompozisyonu devam ettirenler, 2. Batılı (rokoko-barok v.b.) motif ve yeni kompozisyon anlayışında olanlar, 3. Batılı ve klasik unsurların birlikte kullanıldığı, kısaca ikili grup örneklerdir. Bu da, Batılılaşma dönemi tezhibinin sadece barok ve rokoko motiflerinden oluşmadığını göstermektedir. Diğer üçüncü grup olan ikili grup örnekleri de diğer iki gruptan daha az olmasına karşın yine oldukça sık görülmektedir⁹⁹. Bu dönem tezhibi için genel iki ana kabulden birinin, yetkinliği ve inceliğini yitirmiş işçilik olduğu bilinmektedir. Özellikle klasik motifli grup içinde bu görüşü destekleyecek çok sayıda örnek bulunmaktadır. Klasik motifler ile Batı tesirli motiflerin renklendirilişinde farklılıklar gözükmemektedir. Tezhiplerde lacivert, kırmızı, pembe ve yeşil gibi renklerin ana tonlarının kullanıldığı görülmektedir. Barok ve rokoko motifli grupta kobalt mavi, turkuaz, mavi, lacivert, pembe, sarı, lila, eflatun, yeşil, turuncu, kırmızı renkler, bu renklerin farklı tonları ile siyah ve beyaz kullanılmıştır. Bu kadar çeşitli renkler kimi zaman renk uyumu gözetilmeden bir arada değerlendirildiği de dikkat çekmektedir. İkili grupta ise barok-rokoko motifli kısımlarda daha çarpıcı, klasik kısımda ise daha sakin renkler tercih edilmiştir¹⁰⁰.

Hatice Sultan Vakfiye'si; amacına uygun olarak, vakfedilen mülkler ve bu işlerin yürütülmesi için harcanacak para miktarlarının yer aldığı bir defter olup, 19. yüzyılda yazılmış ve tezhiplenmiş olması dolayısıyla, bu dönemin kitap sanatları hakkında bilgi vermektedir.

Kitabı muhafaza etmek için tasarlanan vakfiyenin ciltbendinin üst ve kenar kısımlarında yer yer kopmalar ve aşınmalar görülmektedir. Vakfiyenin üst cilt kabında köşebent ve şemse formlarında farklı iki renk deri kullanılmıştır. Köşebent ile şemsede görülen Batı karakterli desenler ve cetveller fırça ile altın sürülerek işlenmiştir. Bu sebeple mülevven, şemseli, yazma cilt özelliklerini taşımaktadır. Klasik Osmanlı ciltlerinde

⁹⁹Başak Burcu TEKİN, “19. Yüzyıl İstanbul’unda Tezhip ve Müzehhipler: Arşiv, Kütüphane ve Müzelerdeki Eserlere Göre Bir Değerlendirme”, (7. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi 5-10 Ekim 2009) Bildiriler IV, Konya 2011, s.753

¹⁰⁰Başak Burcu TEKİN, **Batılılaşma Sürecinde Osmanlı Tezhip Sanatı (1789-1922)**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2008, s. 297

şemsenin uçlarında görülen salbek, bu vakfiyenin cildinde yoktur. Cild iç kabtan sonra bir sayfa bezemesiz olarak yan kâğıt gelir. Sayfanın ön tarafında Hatice Sultan'a ait olduğu yazı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde basılan vakfiyenin numarası ve kasa numarası bulunmaktadır. Eserin iç cilt kabı karşılıklı iki sayfa olarak 'zilbahar' cilt şeklinde hazırlanmış, arkası tezyinatsız olarak bırakılmıştır. Boş sayfanın bırakılması klasik cilt kaplarında her zaman görülmeyen özel bir durumdur. Daha sonra iki sayfa gelmekte, akabinde zahriye sayfası ve tezhibi yer almaktadır. Aynı sistem ketebe sayfasından sonra gelmektedir.

İncelediğimiz yazma eserde dört çeşit yazı karakteri kullanıldığı tespit edilmiştir. Vakfiyenin tamamının yer aldığı metin nesih hat ile yazılmıştır. Eserin zahriye sayfalarında görülen yazı ise talik yazıdır. 1, 87 ve 99. sayfalarda bulunan dönem müfettişlerinin mühürlerindeki yazı çeşidi de talik yazıdır. 1 numaralı sayfada Mehmed Zeki, 87. ve 99. sayfalardaki mühürde ise Mehmed Esad'ın isimleri yazmaktadır. Serlevha tarzında bezenmiş sayfanın mihrabiyesindeki yazı alanı içinde görülen istif şeklinde yazılmış 'mucebince amel oluna' yazısı ise hatt-ı icaze¹⁰¹ olup, padişah tarafından yazıldığı düşünülmektedir. Hatt-ı icaze genellikle icazetnamelerin sonunda sülüs-nesih arası hareketlerle yazılmaktadır. Dördüncü yazı çeşidi ise vakfiyenin 82, 96 ve 108. sayfalarında görülen ve desen üzerine yazılan siyakat yazı çeşididir.

Şahitlerin isimlerinin yer aldığı 84, 97 ve 108. sayfalarda tarihler mevcuttur. Üç ayrı şahit sayfasında üç ayrı tarih olduğu saptanmıştır. Hicri takvime göre yazılan tarih 84. sayfada Rebiyülevvel ayının 1226'sı iken, 97. sayfada hicri Rebiyülevvel ayının 1236'sı olmaktadır. Şahitlerden hemen önce yazılan tarihler, şahitlerin yazılı olduğu 109. sayfada değil, bir önceki sayfası olan 108 numaralı sayfaya denk gelmektedir. Bu sayfada yazılmış tarih ise Hicri takvimde Recep ayının 1236'sını vermektedir. Farklı tarihlerin görüldüğü Hatice Sultan Vakfiyesi, esas olan 1. vakfiyeye zeyl olarak düzenlenmiş, diğer iki zeyliyle birlikte tek ciltte toplanmıştır. Dolayısıyla incelediğimiz vakfiyede üç ayrı zahriye sayfası, bir serlevha, iki fasıl başı sayfası ve şahitlerin bulunduğu üç ketebe sayfaları bulunmaktadır. Tez içerisindeki anlatımda 1. vakfiye ve zeyillerinin her birine risale denilmiştir.

¹⁰¹İsmail Hakkı BALTACIOĞLU, **Türklerde Yazı Sanatı**, Türk ve İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü Yayınları Sayı.5, Ankara 1958, s.59

1. risalede zahriyeden sonra, metnin başladığı sayfalar serlevha olarak Türk Barok-Rokoko motifleri ile işlenmiştir. Birinci risale süslemesiz sayfalara beraber 86 sayfadan oluşmaktadır.

2. risale zahriyenin yanındaki boş sayfa ile beraber 12 sayfadan oluşmaktadır. İkinci risalede barok-rokoko motifler ile ½ simetrik hazırlanan zahriye sayfası bulunmaktadır. Dönem renklerinin ve gölgeli boyamanın gösterişini taşıyan zahriyenin ortasında talik yazı ile yazı etrafında hatayi grup motiflerle işlenmiş desen vardır. Zahriyede motiflerle ayrılmış alt kısımda, dönemdeki müfettişin mührü görülür. 87. sayfadaki ikinci risalenin zahriyesi ile 99. sayfaya tekabül eden üçüncü risalenin zahriyesinin formları aynıdır. İkisi arasındaki fark ise; 87. sayfada altın, yeşil ve pembe renk hâkim iken 99. sayfada altın, pembe ve yeşilin yanında mavi renk de kendisini göstermektedir. İki sayfada da sağ ve sol kenarda bulunan natüralist üsluptaki çiçekler farklıdır.

3. risaledeki zahriyenin kenarlarında sülyen renkli üç yapraklı bir kır çiçeği görülmekte iken, 2. risalenin zahriyesindeki bu çiçek motifi yerine pembe renkli gül motifi işlenmiştir. Vakfiyedeki toplam üç zahriyenin hepsinde görülen yazı içindeki desenler, hatayi grup motiflerle altınla işlenmiş, siyah mürekkep ile tahrirleri çekilmiştir. 2. ve 3. risalelerin zahriyesi olan 87 ve 99. sayfalardaki mührde 1. risaledeki mührden farklı olup, Mehmed Esad'ın mührü bulunmaktadır.

1. risalede zahriyeden sonra gelen karşılıklı iki sayfa serlevha yerine, 2. ve 3. risalede fasıl başı sayfaları geldiği görülmektedir. Vakfiye numaralandırılmasında 88 ve 100'e tekabül eden unvan sayfalarının mihrabiyeleri aynıdır. ½ simetrik olarak hazırlanan mihrabiye, hançer yapraklar, S ve C kıvrımları, natüralist üsluptaki çiçekler ile bezenmiştir. Dönemin en belirgin özellikleri olarak gölgeli boyama, altın üzerine iğne perdahı ile taç kısımdan sayfa üst sınırına uzanan tığlar görülmektedir. Farklı sayfalarda görülen aynı desende iki mihrabiye'nin tığları da aynı olup, ana tığlar lacivert, ara tığlar da kırmızı renk ile işlenmiştir. İki sayfada yer alan halkar desenleri farklıdır.

Halkari sayfaların kataloglandırılması desenlerde kullanılan motifler ve bu motiflerin desen içerisindeki kullanım yerlerine göre yapılmıştır. Dalların birleşme noktalarına farklı hatayi ve goncagül motiflerinin yerleştirildiği görülmektedir. 4-5, 10-11, 16-17, 24-25, 32-33, 38-39, 40-41, 44-45, 48-49, 50-51, 54-55, 58-59, 60-61, 62-63, 66-67, 68-69, 70-71, 72-73, 76-77, 78-79, 80, 82-83, 90-91, 96-97, 100-101, 108-109 nolu

sayfalarda tüm birleşme noktalarında ana motif olarak hatayi kullanılırken, 6-7, 12-13, 20-21, 22-23, 28-29, 30-31, 36-37, 81, 92-93, 104-105 nolu sayfalarda hatayi motifi sadece desenin orta kısmında kullanılmıştır. 8-9, 14-15, 26-27, 42-43, 74-75, 94-95, 102-103 nolu katalogunda C kıvrımlı iri yapraklar desende hâkim motiflerdir. 18-19, 46-47, 52-53, 56-57, 64-65, 88-89, 106-107 nolu sayfalarda ise saz yolu üslubundaki yaprakların kullanıldığı görülmektedir. Karşılıklı çift sayfa olarak halkar bezemeli sayfalardan 60-61 ve 80-81 numaralı sayfaların karşı sayfalarından farklı olarak bezendiği saptanmıştır.

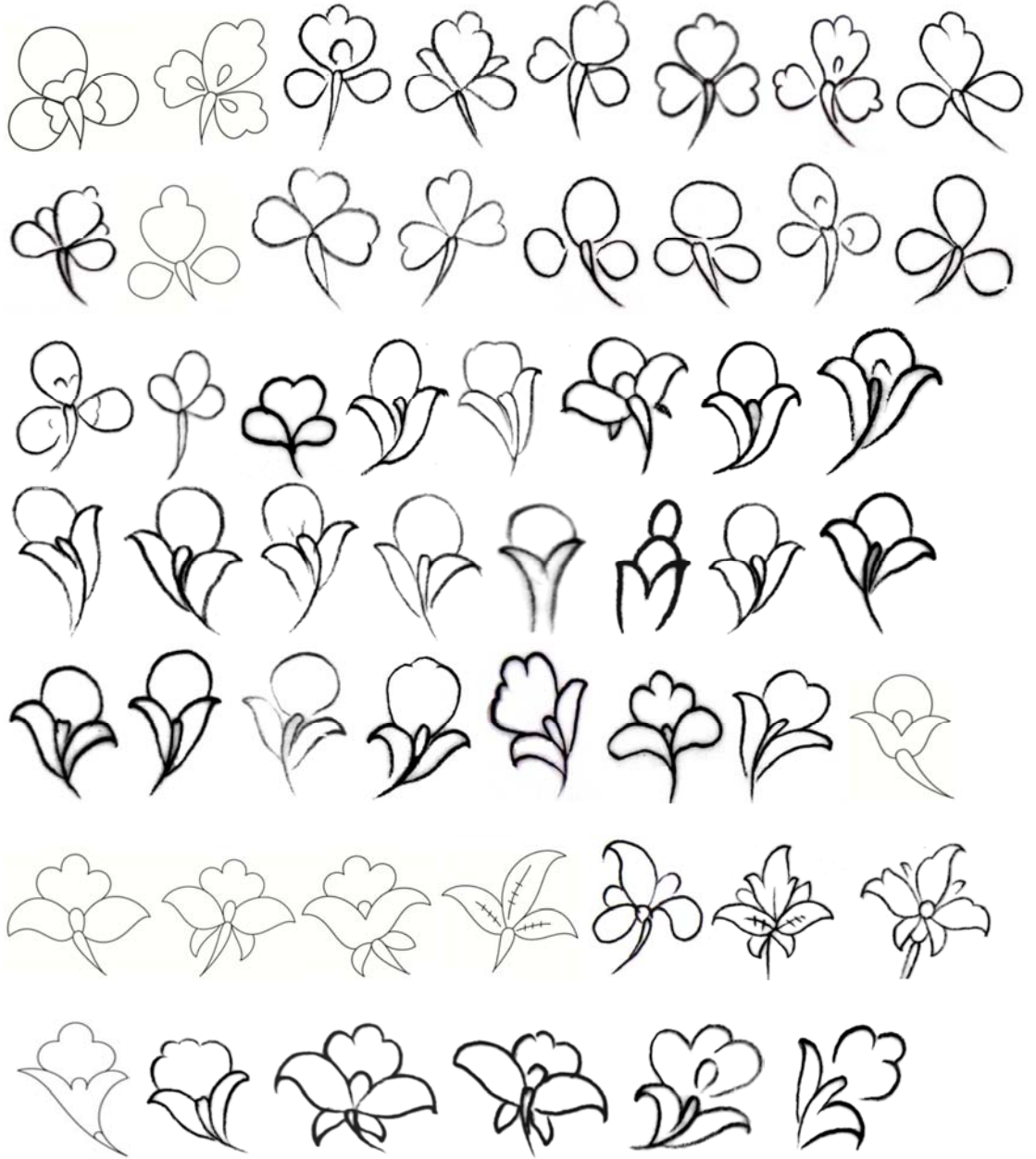
Halkari bezemeli sayfalar incelenirken sayfalar çift sayfa olarak kataloga konulmuş, bu sebeple tek sayfada $\frac{1}{2}$ simetrik olan kompozisyon $\frac{1}{4}$ olarak adlandırılmıştır. Halkarlar vakfiye sayfalarına büyük olasılıkla silkeleme usulü geçirilmiştir. Desenlerin genel görünüşü $\frac{1}{4}$ simetrik kompozisyon şeklinde iken, ayrıntılı incelemede kompozisyon içerisinde sanatçının serbest bir tavır sergilediği anlaşılmaktadır. Halkari bezemeler alt cetvel ile üstteki altın kuzu arasında kapalı formda çalışılmıştır. Eserde desenler tasarım açısından birbirine benzemektedir. Eserdeki bu benzerlik ile sayfaların mevcut olan hazır desenlerin kullanılmasıyla işlenmiş olabileceğini veyahut da sadece bir şablon üzerinden motif değişiklikleriyle farklı sayfa görünümleri kazandırma yoluna gidilmiş olabileceğini var saymaktayız.

Kompozisyondaki dallar ve motifler doğru yönde yerleştirilmek için cetvellere dayandırılan yarım pençlere giriş-çıkış yapmaktadır. Eserlerin hepsinde görülen yarım pençler, adeta kurtarma motifi olarak kullanılmıştır. Motif ve kompozisyonda kurallara dikkat edilmesi ustanın klasiğe uyma çabasında olduğunu ve klasikten bir kaygı taşıdığını düşündürmektedir. Ayrıca halkari tezyinatının birkaç müzehhip tarafından gerçekleştirildiği muhtemeldir. Çünkü desen işçilikleri incelendiğinde tahrirleri, motif çizimlerinin ve gölgelendirmenin farklılığı görülmektedir. Bazı sayfalar karşılıklı olarak tek usta elinden çıksa da bazı sayfaların farklı müzehhipler tarafından çalışıldığı ve birleştirildiği anlaşılmaktadır.

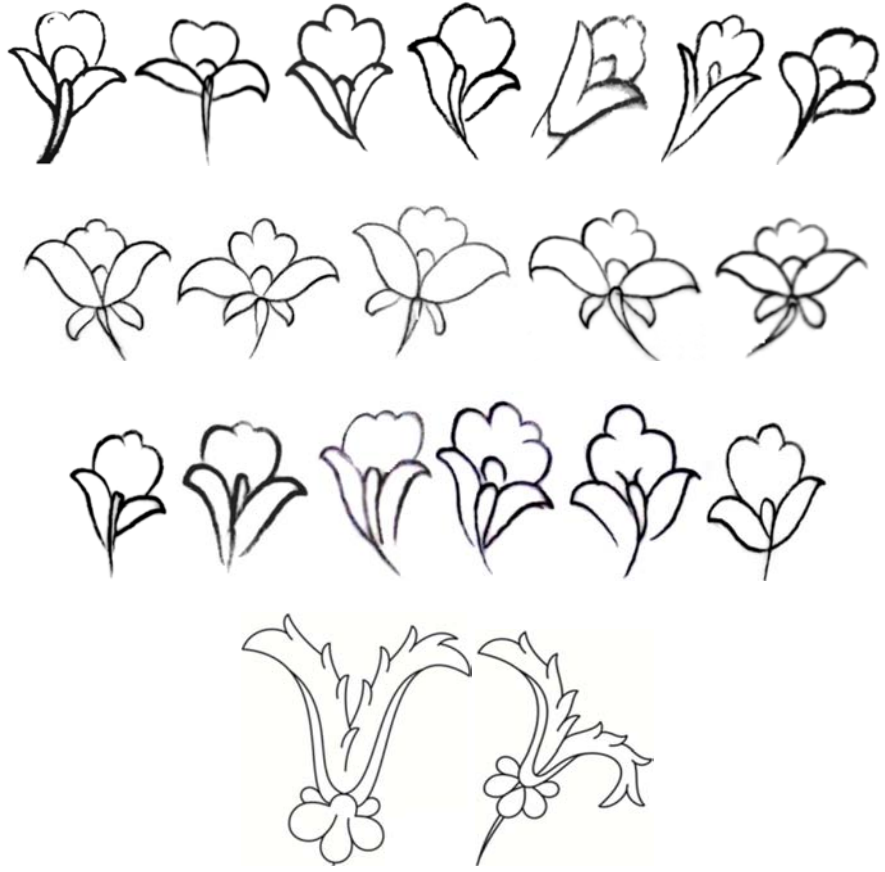
Uzun dikdörtgen bir kitap olan vakfiyede, halkar deseni; sayfa ölçülerine uygun olması için üst ve alt kısımlar kenar tasarımından daha kısa ayarlanmış, altın halkarların tahrirleri de altınla çekilmiştir. Desenlerin ölçüleri her sayfada eşit değildir. Milimetrik farklar hem cetvel hem de desen kalınlıklarında kendisini göstermektedir. Yapraklar,

her sayfada düzensiz olarak boşluk doldurmak için yerleştirilmiş ve karşımıza tekrar bağlantısız olarak çıkmaktadır.

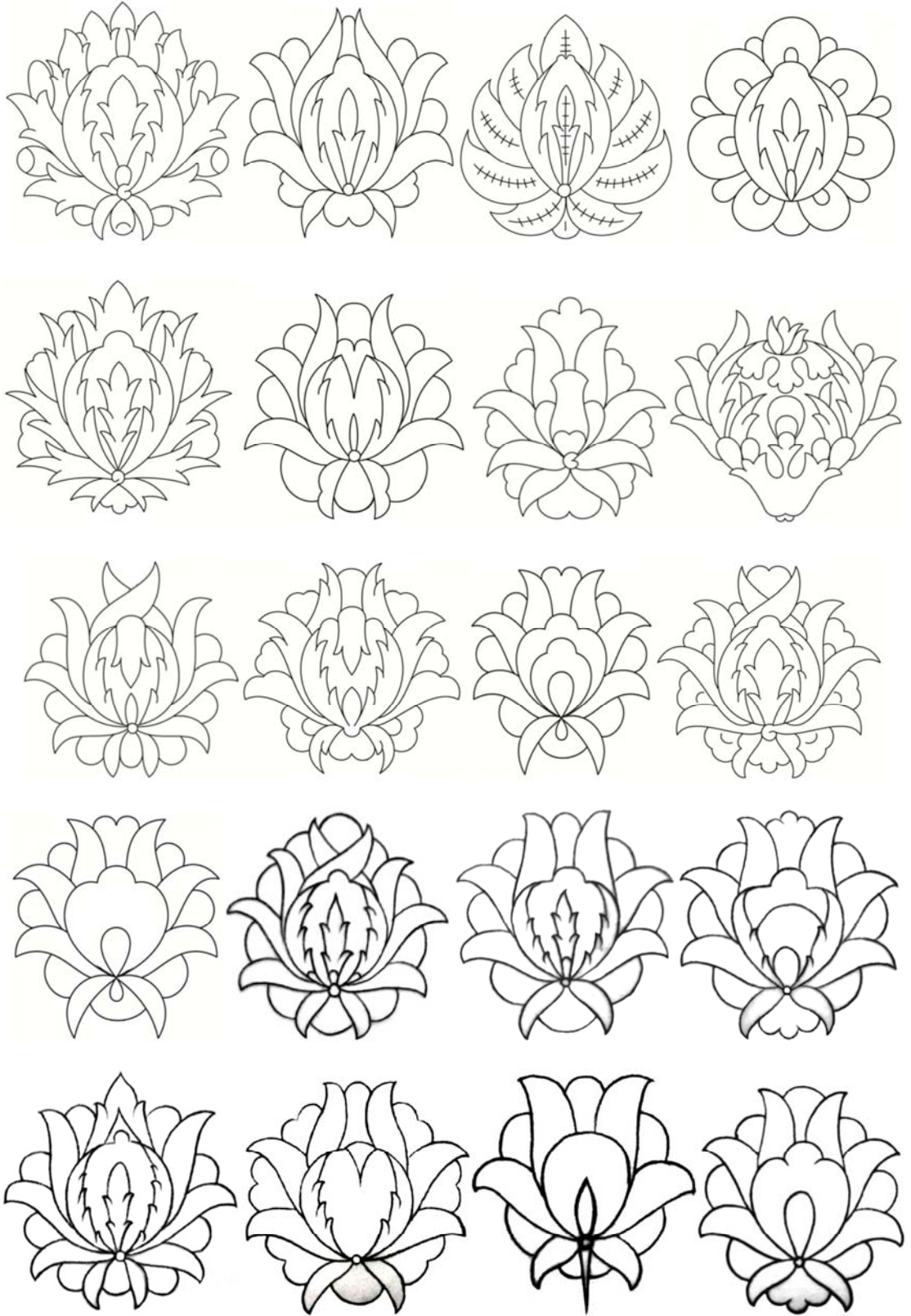
Halkarlı alanlarda birbirinden farklı 28 çeşit hatayi, 3 çeşit penç, aynı gözükmele birlikte küçük farkların tespit edildiği 73 çeşit gonca, 19 çeşit yaprak motifi bulunmaktadır. Bazı motifler birbirlerinden çok farklı olmasa da ufak nüanslarla birbirinden ayrılırlar.

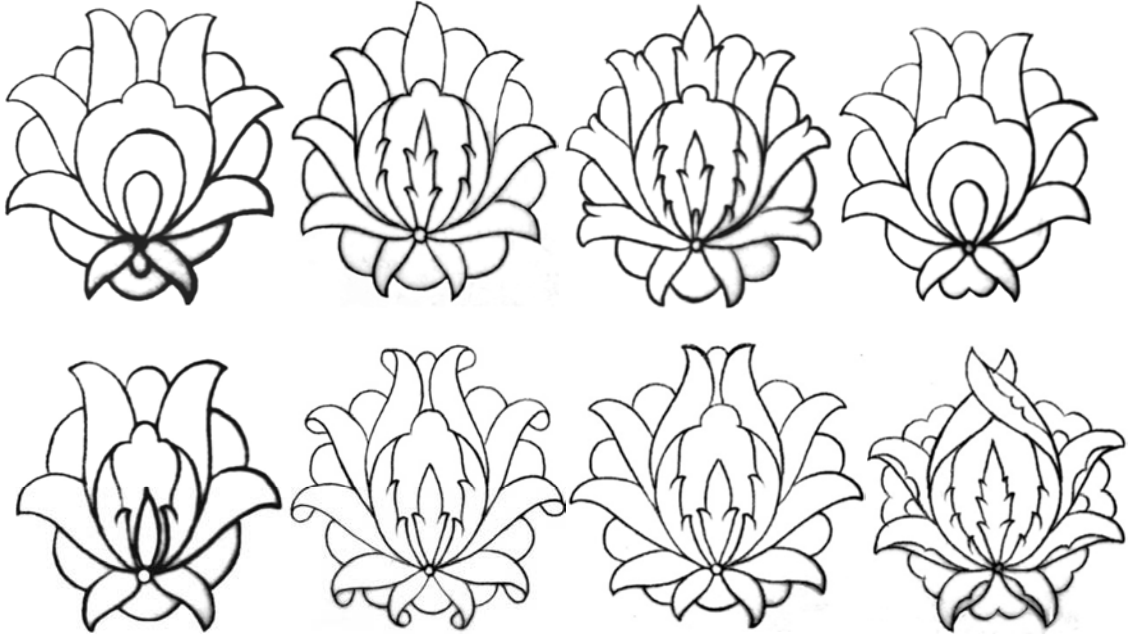
Çizim 175:Halkâri sayfalarda kullanılan gonca motiflerinden örnekler

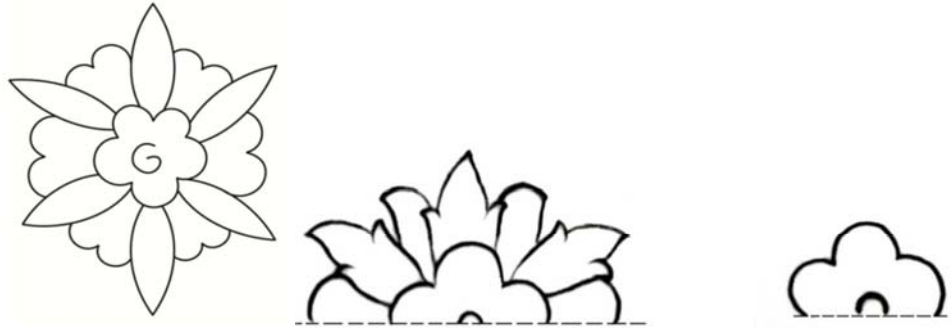
Çizim 176:Halkâri sayfalarda kullanılan gonca motiflerinden örnekler

Çizim 177:Halkâri sayfalarda kullanılan hatayi motiflerinden örnekler

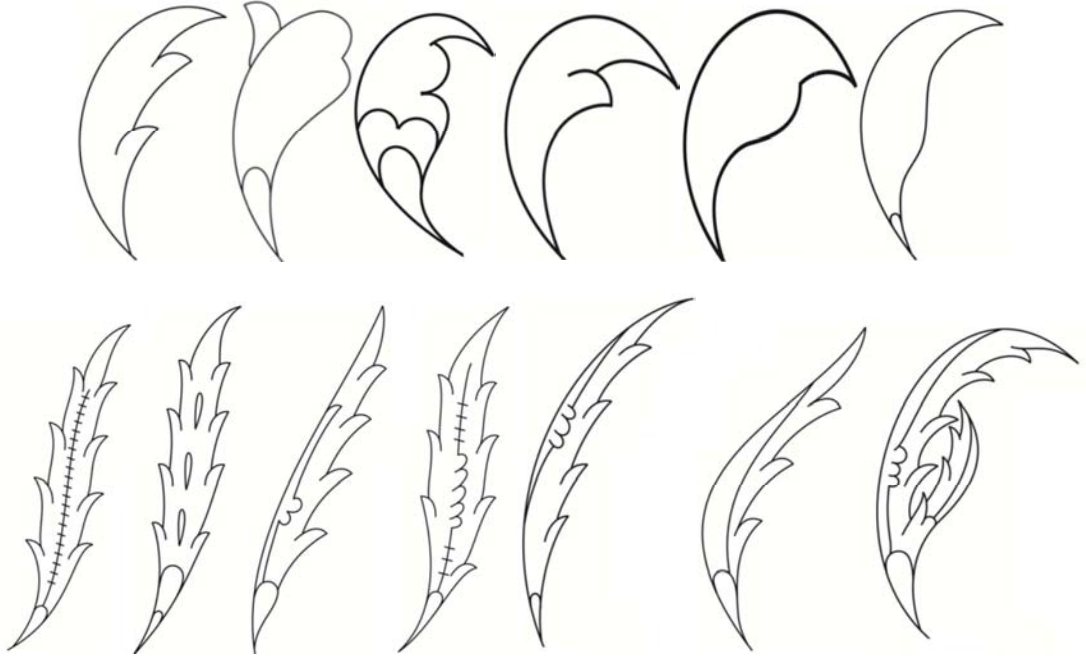
Çizim 178:Halkâri sayfalarda kullanılan hatayi motiflerinden örnekler

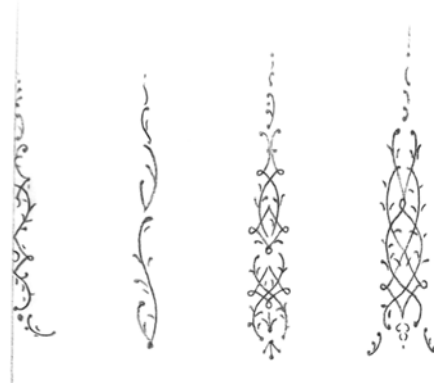
Çizim 179:Halkâri sayfalarda kullanılan penç motifleri

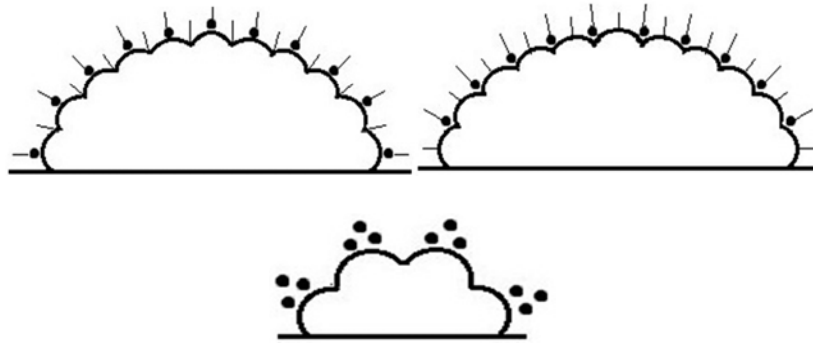
Çizim 180:Halkâri sayfalarda kullanılan yaprak motiflerinden örnekler

Çizim 181:Halkâri sayfalarda kullanılan yaprak motiflerinden örnekleri

Çizim 182:Serlevha ve fasıl başı sayfalarındaki tığ örnekleri

Çizim 183:Cilbent üzerindeki tığ örnekleri

Yazma eserlerde hattatın ayet ve cümle sonlarında bıraktığı boşluğa yapılan, genellikle rozet biçiminde tezyini noktalara durak denilmektedir. Durak, okunurken kısa bir süre durulması gereken yerleri işaret etmektedir¹⁰². Vakfiyede hızlı ve bir o kadar işçilik yönünden zayıf olan halkari bezemelere nazaran metin içerisinde çok çeşitli ve zarif duraklar mevcuttur. Metinlerde 3, 4, 5, 6 katmerli 6 dilimli penç görünümlü şeshane duraklar bulunmaktadır. Ayrıca mücevher dediğimiz duraklar ile penç durak, çarkifelek durak denilen diğer çeşitleri farklı tonlarda boyanarak esere zenginlik katmaktadır. Klasik dönemin duraklarına nazaran bu yüzyılda tüm incelik ve çeşitlilik sanki duraklara taşınmıştır. Durak bezemelerinde görülen çeşitlilik ve iğne perdahı tekniğinin de kullanılması ile daha bir ihtişamlı hale getirilmişlerdir. Bazı duraklar, etli çanak yaprakları olan goncagüllerin ardışık sıralanmasıyla çark-ı felek oluşturularak çizilmiştir. Bazı duraklarda dairesel form içine uzun ve kısa yaprakların yerleştirme şekline göre yıldızlı benekler gibi görülmektedir.

Metin içinde 40 farklı çeşit durak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durak çeşitleri mükerrer çizimlerine karşılık 232 kez farklı renklerle uygulanmıştır. Kullanılan çeşit ve renkler aşağıda gösterilmiştir.

A

Resim 155: Mücevher duraklar

A grubu, geometrik (Mücevher) durak yazma eserde 21 kez 4 farklı renkte görülmektedir. Hepsinin zemininde altın kullanılmış, iğne perdahı tekniği uygulanmıştır. 1. Yeşil-sarı, 2. Yeşil-pembe, 3. Mavi-pembe 4. Yeşil-pembe renklerle işlenmiştir. Renklerin üzerine tonlarına uygun olarak gölgelendirmeler yapılmıştır

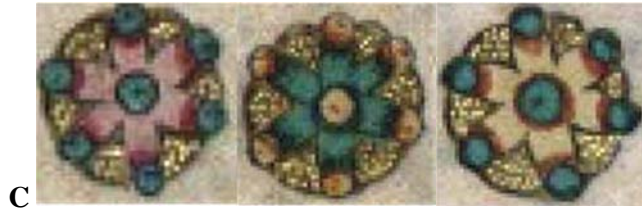
¹⁰²Gülner DURAN, 'Tezhip Mad.', **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt. 41, Ankara 2012, s. 63

B

Resim 156: Mücevher duraklar

B grubu, geometrik (Mücevher) durak yazma eserde 16 kez 4 farklı renkte uygulanmıştır. Zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır. 1. Yeşil-pembe, 2. Sarı-mavi, 3. Yeşil-sarı, 4. Mavi-pembe renklerle boyanmıştır. Renkler üzerine uygun tonda gölgelendirmeler yapılmıştır.

C

Resim 157: Şeşhane duraklar

C grubu, 4 katmerli 6 dilimli durak yazma eserde 15 kez 3 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır. 1. Pembe-yeşil, 2. Yeşil-sarı, 3. Sarı-yeşil renklerle uygulanmış, renklerin üzerine tonlarına uygun gölgelendirmeler yapılmıştır.

D

Resim 158: Şeşhane duraklar

D grubu, 4 katmerli 6 dilimli durak yazma eserde 25 kez 5 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır. 1. Sarı-mavi, 2. Yeşil-sarı, 3. Yeşil-pembe, 4. Pembe-mavi, 5. Yeşil-pembe renklerle kullanılmıştır. Renklerin üzerine uygun tonda gölgelendirmeler yapılmıştır.

E

Resim 159: Şeşhane duraklar

E grubu, 5 katmerli 6 dilimli durak yazma eserde 21 kez 6 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır. 1. Yeşil-sarı, 2. Sarı-yeşil, 3. Yeşil-pembe, 4. Yeşil-pembe, 5. Sarı-pembe, 6. Sarı-turuncu renkler uygulanmış, renklerin üzerine uygun tonda gölgelendirme yapılmıştır.

F

Resim 160: Şeşhane duraklar

F grubu, 3 katmerli 6 dilimli durak yazma eserde 3 kez 3 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır. 1. Yeşil-pembe, 2. Yeşil, 3. Mavi renkler kullanılmış, renklerin üzerine tonlarının koyusuyla gölgelendirme yapılmıştır.

G

Resim 161: Çark-ı felek duraklar

G grubu, çark-ı felek formundaki durak yazma eserde 8 kez aynı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır. Pembe ve yeşil renkler kullanılmıştır. Yeşil ve pembenin tonu kullanılarak gölgelendirme yapılmıştır.

H

Resim 162: Penç görünümlü şeshane durak

H grubu, 5 katmerli 6 dilimli durak yazma eserde 37 kez 9 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır 1. Yeşil-sarı-pembe, 2. Pembe-sarı-yeşil, 3. Pembe-mavi-yeşil, 4. Pembe-yeşil-mavi, 5. Sarı-turuncu, 6. Sarı-yeşil-pembe, 7. Yeşil-pembe-sarı, 8. Mavi-sarı-yeşil, 9. Sarı-pembe-yeşil renkler kullanılmıştır. Renkler üzerine uygun tonda gölgelendirmeler yapılmıştır.

Resim 163: Çark-ı felek duraklar

I grubu, çark-ı felek formundaki durak, yazma eserde 14 kez 6 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır Bir çeşitte iğne perdahının yapılp yapılmadığı yıpranmadan dolayı tam olarak anlayışlamamıştır. Pembe, kırmızı, yeşil ve altın renkler kullanılmıştır. 1. Yeşil, 2. Pembe-yeşil, 3. Pembe-mavi, 4. Mavi-sarı, 5. Sarı-yeşil-pembe, 6. Sarı-yeşil-mavi renkler kullanılmış, renklerin kendi tonlarına uygun renklerle gölgelendirme yapılmıştır.

Resim 164: Çark-ı felek duraklar

İ grubu çark-ı felek formundaki durak yazma eserde 5 kez 3 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır. 1. Yeşil-pembe, 2. Pembe-yeşil, 3. Sarı-yeşil renkler uygulanmıştır. Renklerin üzerine diğer duraklarda da olduğu gibi renk tonuna uyan gölgelendirmeler yapılmıştır.

J

Resim 165: Şeşhane duraklar

J grubu, 3 katmerli 6 dilimli durak yazma eserde 7 kez 3 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır 1. Pembe-yeşil, 2. Mavi-pembe, 3. Yeşil-sarı renkler kullanılmış, üzerlerine renklerin tonu ile gölgelendirme yapılarak boyanmıştır.

K

Resim 166: Şeşhane duraklar

K grubu, 4 katmerli 6 dilimli durak yazma eserde 15 kez 3 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır 1. Pembe-yeşil, 2. Sarı-yeşil, 3. Yeşil-sarı renkler kullanılmıştır. Uygun tonda renklerle gölgelendirilerek boyanmıştır.

L

Resim 167: Peñç görünümlü şeşhane durak

L grubu, 5 katmerli 6 dilimli durak yazma eserde 7 kez 5 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır 1. Pembe-yeşil, 2. Sarı-yeşil-pembe, 3. Yeşil-sarı-mavi, 4. Yeşil-pembe, 5. Yeşil-pembe-mavi renkler kullanılmış, renklerin üzerine uygun ton ile gölgelendirme yapılmıştır.

M

Resim 168: Şeşhane duraklar

M grubu, 4 katmerli 6 dilimli duraklar yazma eserde 11 kez 4 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemininde görülen altın üzerine iğne perdahı yapılmıştır.

1. Pembe-yeşil, 2. Yeşil-sarı, 3. Sarı-yeşil, 4. Mavi-sarı renkler uygulanmıştır. Duraklar renklerin daha koyu tonu ile gölgelendirilerek boyanmıştır.

N

Resim 169: Çark-ı felek duraklar

N grubu, çark-ı felek formundaki durak yazma eserde 3 kez 3 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı görülmektedir. 1. Yeşil-pembe, 2. Pembe-yeşil-sarı, 3. Sarı-yeşil-mavi renkler kullanılmıştır. Renklerin kendi tonlarına uygun renklerle gölgelendirme yapılmıştır.

O

Resim 170: Çark-ı felek duraklar

O grubu, çark-ı felek formundaki durak yazma eserde 2 kez aynı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır. Pembe, yeşil renkler uygulanmış, duraklar renklerin koyusu ile gölgelendirme yapılarak boyanmıştır.

Ö

Resim 171: Çark-ı felek duraklar

Ö grubu, çark-ı felek formundaki durak yazma eserde 8 kez 3 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı tekniği görülmektedir. 1. Yeşil-pembe, 2. Yeşil-sarı-mavi, 3. Pembe-mavi renkler kullanılmıştır. Renklerin kendi tonlarına uygun renklerle gölgelendirme yapılmıştır.

P

Resim 172: Çark-ı felek duraklar

P grubu, çark-ı felek formundaki durak yazma eserde 9 kez 3 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır. 1. Yeşil, 2. Mavi-pembe, 3. Pembe-yeşil renkler kullanılmıştır. Duraklardaki renklerin uygun tonları ile gölgelendirilerek boyanmıştır.

R

Resim 173: Mücevher Durak

R grubu, 12 küçük dairenin art arda sıralanmasıyla mücevher durak olarak tanımladığımız duraktır. 3 katmerli durak yazma eserde 4 kez 2 farklı renkte uygulanmıştır. Durakların zemini altın olarak boyanmış, altının üzerine iğne perdahı yapılmıştır. 1. Pembe-yeşil, 2. Mavi-pembe renkler kullanılmış, renklerin tonu ile gölgelendirilerek boyanmıştır.

Bu duraklar dışında 21 tane metin içinde bir kez kullanılmış duraklar bulunmaktadır.

Resim 174: Mücevher, şeşhane, pençberk duraklar

Resim 175: Çark-ı felek, şeşhane duraklar

Resim 176: Şeşhane, geometrik, pençberk duraklar

Resim 177: Şeşhane duraklar

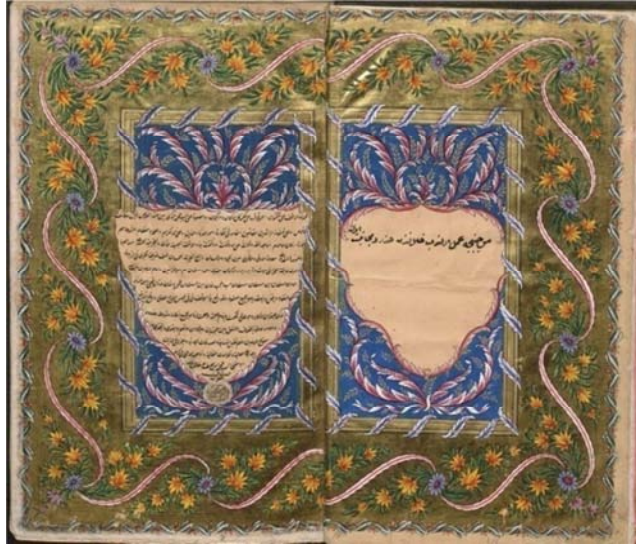
Hatice Sultan Vakfiyesi bezemeleriyle ilgili karşılaştırma, katalog kısmında yapılan incelemelerden yola çıkılarak hem dönemin özelliklerine hem de klasik döneme göre değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dönemin Osmanlı siyasal, sosyal ve kültür tarihi ile tezhip sanatı ilişkilendirildiğinde tezhip sanatındaki değişim ve dalgalanmaların nedenleri daha iyi anlaşılabilir.

Vakfiye tezhipleri incelendiğinde ikili grubun içine girdiği söylenebilir. Hem klasik halkar deseninin hem de zahriye, serlevha ve fasıl başı sayfalarındaki barok-rokoko üsluplu desenlerin bir arada kullanılması bize bu durumu ispatlamaktadır.

Devirlere göre değişiklik gösteren zahriye sayfaları, klasik dönemde tek sayfa olarak düzenlenmekte ve altıgen, sekizgen, dörtgen formlar görülmektedir. Rumi, hatayi, penç, goncagül, bulut ve yaprak motifleri ile stilize çiçekler klasik dönemin sevilen sıkça kullanılan motifleridir. Zahriye sayfalarında bu motifler oldukça ince işçiliğe sahiptir. Klasik döneme hâkim olan lacivert ve altın renkler çokça kullanılmış, ayrıca zengin işçiliğin yanı sıra çok çeşitli tığlara da yer verilmiştir. 19. yüzyıl eserlerinden olan vakfiyemizde yer alan 3 risalenin zahriye sayfalarında ise klasikten tamamen farklı olan barok-rokoko üslubu gözükmektedir. Tepeliği andıran formu barok-rokoko motiflerle oluşturulmuş, motifler kendi dönemine uygun olarak canlı renklerle gölgelendirilerek boyanmıştır. Zahriye sayfasının yazı alanı içerisinde Talik hat ile yazılmış yazının etrafında hatayi grup motiflerle hazırlanan desen, altınla boyanmış ve siyah renkte tahrir çekilmiştir. Zahriye sayfalarında tığ hiç kullanılmamış, ancak tığ yerine gül, süsen, kır çiçeklerinden oluşan buket tasarımı sayfanın üstüne doğru konumlandırılmıştır.

Resim 178: Arifi'nin Süleymanname'si, TSM, H. 1517, zahriye sayfası

Resim 179: Bezmialem Valide Vakfiyesi, 19.yy, 1464 nu. kasa defteri, zahriye sayfası

Resim 180: Hatice Sultan Vakfiyesi, 1811, V.G.M.A 1446 nu. kasa defteri, zahriye sayfası

Serlevha tezhibi karşılıklı tasarlanmış iki sayfadır. Klasik dönem serlevha tezhiplerinin kompozisyon şemasında dikdörtgen bir form ile üst kısımda mihrabiye veya ikilil bulunmaktadır. Dendanlı olarak da görülen mihrabiyeden sonra tığlar gelmektedir. Hatayi, goncagül, penç, yaprak, rumi çeşitleri ve bulut motifleri ile zengin kompozisyonlar zarafetle yapılmıştır. Dönemin karakteristik renklerinden olan altın ve lacivert serlevha bezemelerinde de görülmektedir. Motiflerde ve ipliklerde ise farklı renkler kullanılmıştır. Hatice Sultan Vakfiyesi'nin serlevhası ise klasik dönem motifleri yerine, etkilendiği batı (barok-rokoko) tarzında bezenmiştir. Klasik tezhipte yer alan, piçide rumi, bulut hatayi grubu motiflerden farklı olarak vakfiye sayfasında yerini S ve C kıvrımlarına, akantus yaprakları, natüralist çiçeklere, buketlere, çelenk, kurdele ve kartuşa bırakmıştır. Klasik eserlerde görmeye alışık olduğumuz koltuk tezhibi vakfiyenin serlevhasında karşımıza çıkmaktadır. Cetvellerden sonra gelen koltuk tezhibinin sadece sayfanın geniş kenarında ekleme olarak durması yazıyla kenar suyu desenin ölçüsünü yakalayabilmek için sonradan tasarlanmış olabileceğini düşündürmüştür. Bu konudaki fikrimiz, ya desen hazır bir desen olup yazıya uymadığı için sonradan koltuk eklemesi yapılmıştır veyahut da yazı ile desen tasarımı aynı anda sipariş edilip sonradan ölçü tutmadığı için ekleme yapılmıştır. Bu fikrin akabinde müzehhip ve hattatın farklı kişiler olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Dönem özelliği olan canlı renkler ile motifler gölgelendirme ve taramalı olarak boyanmıştır. Eflatun, mor, sarı, kahverengi, yeşil, mavi, pembe, turuncu ve tonları tüm serlevhada görülen renklerdir. Serlevhanın mihrabiye kısmı da dönemine uygun tarzda tezhiplenmiştir. Mihrabiye'nin hemen üstünden sayfa üzerine doğru 19. yüzyıla uygun tarzda tığlar yerleştirilmiştir. Klasik dönemde göremediğimiz iğne perdahı vakfiye serlevhasında uygulanmıştır. Özellikle 17. yüzyıldan sonra çeşitlenen durak motifleri süsleme alanı olarak vakfiyede kendisine ayrı bir yer açmıştır. Farklı çeşit ve renklerle ince işçilikle işlenen duraklar, serlevhada 17 adet 13 farklı çeşitte görülmektedir.

Resim 181: Kur'an-ı Kerim, 1540, 06 M.K. Yz. A 6375, serlevha

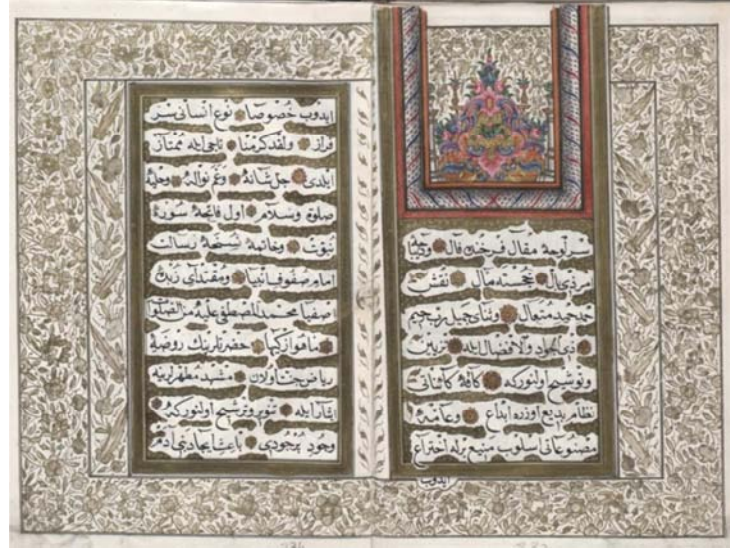

Resim 182: Kur'an-ı Kerim, 1861, 06 M.K. Yz. A 6867, serlevha

Resim 183: Hatice Sultan Vakfiyesi, 1811, V.G.M.A 1446 nu. kasa defteri, serlevha

Klasik dönem fasıl başı sayfaları da diğer tezhipli alanlar gibi kompozisyon, motif, renk ve işçilik açısından dönem özelliğini yansıtmaktadır. Hatayi, penç, gonca, yaprak, çeşitli rumi motifleri, bulut motifleri fasıl başı sayfası bezemelerinde yer almaktadır. İç pervazlarda zencerek işlendiği görülmektedir. Zemin rengi olarak yine lacivert ve altın ön plandadır. Yazma eserlerde yazmanın içeriğine göre birden çok fasıl başı sayfası bulunabilir. İncelediğimiz Hatice Sultan Vakfiyesi'nin de 2. ve 3. risalede karşılaştığımız iki adet fasıl başı sayfası vardır. Mihrabiye kısmı barok-rokoko tarzında bezenmiştir. S ve C kıvrımlı akantus yaprakları, rozet, volütü biten kıvrımlar ile natüralist üsluptaki çiçekler desenin ana motifleridir. Dönemine uygun olarak zeminde yapıştırma altın uygulanmış, üzerine iğne perdahı yapılmıştır. Renkler canlı ve gölgelendirilerek boyanmıştır. Arasularında basit zencerekler ile fırça darbeleriyle yapılmış çiçeğe benzer küçük süslemeler mevcuttur. Mihrabiye'nin hemen üstüne lacivert ve kırmızı renkte tığlar yerleştirilmiştir. Metin etrafına sıvama altın boyanan cetvellerden sonra vakfiyenin diğer sayfalarına benzer özellikte halkari desen yapılmıştır. Duraklar klasik döneme göre daha çeşitli ve ince işçilikle metin arasında işlenmiştir. Vakfiyenin fasıl başı sayfaları klasik dönem açısından incelendiğinde; mihrabiye'deki motiflerin tamamen batı etkisinde tasarlandığı görülmektedir. Ancak iç pervaz, cetvel, kenar suyu, halkar bezemeleri ve tığ kullanımı ile klasikten tamamen vazgeçilmediği esastır. Bu sebeple vakfiyelerin fasıl başı sayfaları hem 19. yüzyıl motiflerinin hem de klasikte kullanılan motiflerin görüldüğü kısımlardandır.

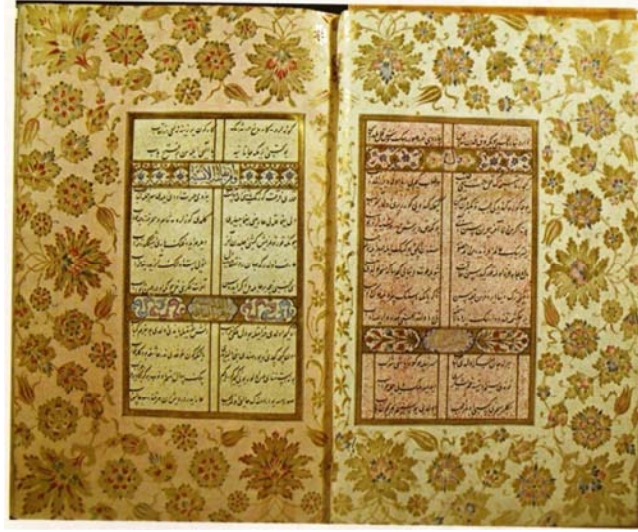

Resim 184: Beyhan Sultan Vakfiyesi, 1818, V.G.M.A. 1444 nu. kasa defteri, Fasil Başı sayfası

Resim 185: Hatice Sultan Vakfiyesi, 1811, V.G.M.A. 1446 nu. kasa defteri, Fasil Başı sayfası

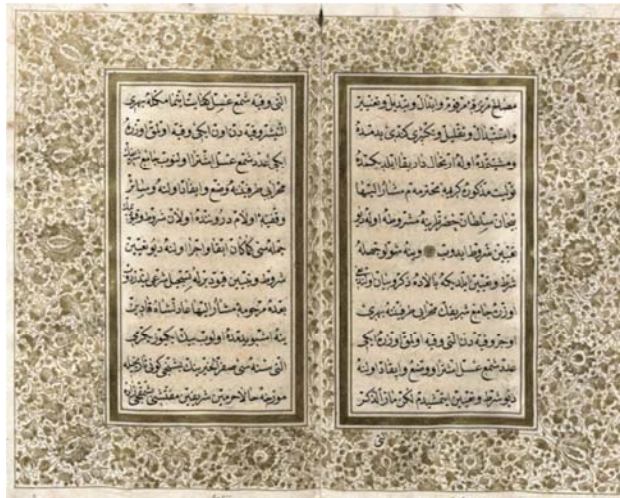
Halkari desenler, klasik dönemde de kullanılmış, metin etrafındaki cetvellerden sonra sayfa boşluğuna altının sulandırılmasıyla işlenmiş ve kendi içinde çeşitli varyasyonları olan bir bezeme tekniğidir. Hatayi, goncagül, penç ve yapraklar birbiri ile uyum içerisinde işlenmişlerdir. Vakfiyenin zahriye ve serlevha sayfalarından sonraki tüm metin sayfalarında halkari bezeme görülmektedir. Vakfiyedeki desen klasik döneme göre gelişi güzel yapraklarla sanki boşluk doldurmak amacıyla yapılmış, kötü bir işçilikle boyanmıştır. Bezeme ve işçilik açısından kalite kaygısı olmadan hızlıca ve dengesiz bir şekilde yapıldığı izlenimi verir.

Resim 186: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Muhibbi Divanı, 1566, halkarlı sayfa

Resim 187: Beyhan Sultan Vakfiyesi, 1818, V.G.M.A. 1444 nu. kasa defteri, halkarlı sayfa

Resim 188: Hatice Sultan Vakfiyesi, 1811, V.G.M.A. 1446 nu. kasa defteri, halkarlı sayfa

16. yüzyılda tığlarda da zengin çeşitlilik ve ince işçilik görülmektedir. Zencerek tığlar, rumi motifli tığlar, selvi desenli tığlar, hatayi ve penç motifli tığlar, bulut motifli tığlar, stilize çiçekli tığlar ile tığ aralarında altın bezemeler görülmektedir¹⁰³. 19. Yüzyılda tezhipte görülen batı etkisi tığlarda da kendisini göstermektedir. Klasikteki lacivert rengin kullanımı azalmış, yeşil, kırmızı ve altının kullanıldığı görülmektedir. Bu yüzyılda klasik tarz tığlar, klasik ve rokokonun karışımı olan tığlar ve sadece rokoko tarzında olan tığlar görülmektedir. İncelediğimiz vakfiyenin serlevha ve fasıl başı sayfalarında görülen tığlar rokoko tarzındadır. Ana tığlar lacivert renk ile işlenirken ara tığlarda kırmızı renk görülmektedir.

Resim 189: Damat İbrahim Paşa 756, 1558 mesnevi, tığ örnekleri

Resim 190: Kur'an-ı Kerim, TSK E.H. 1021, 1223 H./ 1808 M., tığ örnekleri

¹⁰³Muhsine AKBAŞ, Vesile ÖZTEKİN, Ülker TANSI, Mükerrerem TAŞAPILIOĞLU (1991), **Tezhip Sanatında Tığ**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 10

Resim 132: Hatice Sultan Vakfiyesi, 1811, V.G.M.A. 1446 nu. kasa defteri, tğ örnekleri

Genel olarak yazma eserin tezhibinde, halkar deseninin barok-rokoko tarzı desenlerle bir arada kullanılması dikkat çekicidir. Dönemine göre kaliteli işçiliğe sahip ve güzel örneklerden olan batı etkisindeki serlevha, fasıl başı mihrabiyeleri ve zahriye sayfalarının sipariş olarak ayrıca yaptırıldığı düşünülmektedir. Belirttiğimiz üzere halkarlı sayfalar da tek müzehhibin elinden çıkmamıştır. Bu sebeple vakfiye, farklı müzehhiplerin çalıştığı kolektif bir eserdir.

Batılılaşma sürecinin gerçekleştiği 19. yüzyıl tezhip sanatı örneklerine biraz daha detaylı bakıldığında, genel kabulün aksine, sadece Barok-rokoko motiflerinin kullanılmadığı fark edilmiştir. 19. yüzyıl tezhip sanatı için örnekleri incelenmeye başlandığında güzellik-çirkinlik sorunu ötesinde bu yüzyılda çelişkiler yaşandığı söylenebilir. Hatice Sultan Vakfiyesi bezemelerinde hem klasik hem de batılılaşma dönemi özelliklerini taşımaktadır.

Osmanlı sanatında 18. yüzyıldan başlayarak Barok sanattan etkilenen Fransız Rokokosuyla süsleme sanatımıza giren Batılı üslup etkisini gittikçe artırmıştır. Bu etki öyle güçlü olmuştur ki asırlar boyu devam eden geleneksel üsluplar yok olma durumuna gelmiştir. Bu durum 20. yüzyılın ilk yarısına kadar devam etmiştir. Bu yüzyılın ortalarından sonra da dönemin değerli sanatkar ve araştırmacıları sayesinde eski günlerine döndürülmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- ACAR Şinasi (1998), **Ferman, Berat Ve Vakfiyeler II.**, Antik Dekor, S.47, İstanbul.
- AKAR, Azade, Cahide KESKİNER (1978), **Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif**, Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları, İstanbul.
- AKBAŞ, Muhsine, Vesile ÖZTEKİN, Ülker TANSI, Mükerrerem TAŞAPILIOĞLU (1991), **Tezhip Sanatında Tığ**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- AKGÜNDÜZ, Ahmed, Said ÖZTÜRK (1999), **700. Yılında Bilinmeyen Osmanlı**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- AKBAŞ, Muhsine, Vesile ÖZTEKİN, Ülker TANSI, Mükerrerem TAŞAPILIOĞLU (1991), **Tezhip Sanatında Tığ**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- AKSOY, Şule (1997), 'Kitap Süslemelerinde Türk-Barok-Rokoko Üslubu', **Sanat Dergisi**, Yıl:3 Sayı.6, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- AKSU Hatice (1992), **Anadolu Selçuklu Tezhip Sanatı Ve Osmanlı (Klasik Dönem)**, Tezhip Sanatının Mukayesesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ALPARSLAN, Ali (2004), **Osmanlı Hat Sanatı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- ARITAN, Ahmet Saim (1993), Mad. Ciltçilik, **DIA** İstanbul.
- (2008), Ciltçilik Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- (2010), **Batı dünyasının Türk Cilt Tarihine Bakışı Ve Türk Cilt Sanatı'nın Tarih İçindeki Gelişimi**, İstem, S.15, Yıl:8
- ASLANAPA Oktay (1977), **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ATASEVEN, Gülsen, Ayşegül ERDOĞ (1999), **Vakıf ve Kadın**, Hanımlar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, 1.Basım, İstanbul.
- ATASOY, Nurhan (1992), 'Barok Mad.', **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı (1958), **Türklerde Yazı Sanatı**, Türk ve İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü Yayınları Sayı.5, Ankara.
- BAYRAM Sadi (1998), **XIV-XIX. Yüzyıl Vakfiyelerinde Türk Tezhip Sanatının Gelişimi ve Günümüzde Yorumlayanlar**, Vakıf ve Kültür, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, S.1, Mayıs 1998, Plâka Matbaası Ankara.

- BERK Süleyman (2006), **Hat Sanatı**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları, İstanbul.
- CAN Yılmaz, Recep GÜN (2006), **Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği**, Kayıhan Yayınları, İstanbul.
- CONTİ, Flavio (1997), **Barok Sanatını Tanıyalım**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- CUMBUR, Müjgan (1990), “Milli Kültürümüzde Kitap Sanatları”, **Milli Kültür Unsurlarımız Üzerine Genel Görüşler**, Ankara.
- ÇAĞMAN Filiz (1990), **Anadolu Medeniyetleri**, C.3, Osmanlı Sanatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÇEKİN Zehra (2005), ‘**Müzehhip Karamemi**’, Antik Dekor, S.90.
- ÇAM, Nusret, ‘**Vakıf, Aşk ve Estetik**’, Kültür Aktarımında Vakıfların Rolü, Vakıf Varlıklarının Sanatsal Yönü Sempozyumu.
- DEMİRİZ Yıldız (1986), **Osmanlı Kitap Sanatında Natüralist Üslupta Çiçekler**, Acar Matbaacılık, İstanbul.
- DERMAN, M. Uğur (1976), ‘Hat Sanatında Türklerin Yeri’, **İslam Sanatında Türkler**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- (1982), **Hat Sanatında Türklerin Yeri**, İslam Sanatında Türkler, Binbirdirek matbaacılık, 2. Baskı İstanbul.
- (1998), **Osmanlılar’da Hat Sanatı**, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi Serisi No:2, IRCICA Yayınları, İstanbul.
- DERMAN, Çiçek (1998), **Osmanlılar’da Tezhip Sanatı**, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi Serisi No:2, IRCICA Yayınları, İstanbul.
- (1999), “**Osmanlı Asırlarında Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı**”, Osmanlı Ansiklopedisi Cilt 11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- (2002), “Türk Tezhip Sanatının Asırlar İçindeki Değişimi”, **Türkler Ansiklopedisi**, XII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- DOĞAN, Kadriye (2008), **Ankara Etnografya Müzesi’nde Bulunan Bazı Cilt Örnekleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Bilim Dalı, Konya.
- DURAN, Gülnur (2012), ‘Tezhip Mad.’, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt. 41, Ankara.

- DURAN, Tülay Editör (1990), **Tarihimizde Vakıf Kuran Kadınlar, Hanım Sultan Vakfiyeleri**, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, İstanbul Araştırma Merkezi, İstanbul.
- ERSOY, Ayla (1988), **Türk Tezhip Sanatı**, Akbank Yayınları, İstanbul.
- EYİCE, Semavi (2002), 'Batı Sanat Akımlarının Değiştirdiği Osmanlı Dönemi Türk Sanatı', **Türkler Ansiklopedisi**, C.15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- KAYAOĞLU İsmet (1985), **İslâm Kurumları Tarihi**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları No.168, Ankara.
- KESKİNER Cahide (2007), **Türk Motifs**, Turing Yayınları, İstanbul.
- KINAY, Cahid (1993), **Sanat Tarihi Rönesanstan Yüzyılımıza-Gelenekselden Moderne**, Kültür Bakanlığı Yayınları 1443, Ankara.
- KIZILDAĞ Oya ATİLLA (2003), **Şah Kulu'nun Motif Ve Desen Üslubu**, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- KUNTER, H. Baki (1939), **Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüd**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.
- KURT, Günay, Nimet BAYRAKTAR (1984), **Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- MADRAN Emre (2005), **Vakıf Varlıklarının Sanatsal Yönü**, Vakıfların Osmanlı Kentlerindeki Rolü ve Önemi, Ankara.
- MAHİR, Banu (1993), 'Tezhip Sanatı', **Geleneksel Türk Sanatları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- NIEWÖHNER, Elke (2007), 'İslam Hat Sanatı', **İslam Sanatı ve Mimarisi**, Literatür Yayınları, İstanbul, s.574-575
- ÖZEN Mine ESİNER (1998), **Türk Cilt Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, Ankara.
- (2003), **Türk Tezhip Sanatı**, Gözen Kitap ve Yayın Evi, İstanbul.
- ÖZKEÇECİ İlhan (1993), **Türk Tezhip Sanatı ve Tezyini Motifler**, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayını, Kayseri.
- ÖZSAYINER Zübeyde Cihan (1999), **Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesinde Bulunan Tezhipli Kur'an-ı Kerimler**, Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

- ÖZTÜRK, Said (1994), **Osmanlı Belgelerinde Siyakat Yazısı**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No: 18, Ankara.
- PAKALIN Mehmet Zeki (1954), **Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü**, Maarif Basımevi, İstanbul.
- RENDA, Günsel (2002), 'Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat', **Türkler Ansiklopedisi**, C.15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- SAĞDIÇ, Zafer (2002), 'Osmanlı Politik Sisteminin Osmanlı Saray Mimari Mekân Örgütlenmesi Üzerindeki Etkileri', **Türkler Ansiklopedisi**, C.12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- SAKAOĞLU Necdet (2008), (Mad. Hatice Sultan), **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- SERİN, Muhittin (1982), **Hat Sanatımız**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- (2003), **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- TANINDI Zeren (1993), "**Türk Tezhip (Kitap Süsleme) Sanatı**", Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı, Ankara Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- (2004) "Kitap ve Cildi", **Osmanlı Uygarlığı**, C. 2, Ankara.
- (2012), '**Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı**', Hat ve Tezhip Sanatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TANSUĞ Sezer (2003), **Çağdaş Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul.
- TAŞKALE, Faruk (2012), '20. Yüzyıl Tezhip Sanatı', **Hat ve Tezhip Sanatı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TEKİN Başak Burcu (2011), "**19. Yüzyıl İstanbul'unda Tezhip ve Müzehhipler: Arşiv, Kütüphane ve Müzelerdeki Eserlere Göre Bir Değerlendirme**", (7. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi 5-10 Ekim 2009) Bildiriler IV, Konya.
- TOSYALI Melis (2004), **Yazıyla Bütünleşen Bir Güzellik: Tezhip Sanatı**, Su Dünyası Su İşleri Vakfı.
- ÜNVER A.Süheyl (1967), Anadolu Selçuklu ve Beylikleri Kur'an-ı Kerim Hattatları ve Tezyinatı Üzerine", **VI. Türk Tarihi Kongresi (20-26 Ekim 1961)**, Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara.
- YAZIR, Mahmud Bedreddin (1974), **Eski Yazıları Okuma Anahtarı**, İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası.

YEGİN Abdullah (1992), **Yeni Lügat**, Hizmet Vakfı yayınları, İstanbul.

YILMAZ, Abdulkadir (1996), Hat Sanatında Satır Sistemi (Sülüs Nesih, Ta'lik, Rik'a), Atatürk Üniversitesi İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

YILMAZ, Kâşif (2002), 'III. Selim'Şair Kişiliğinin Yaşadığı Hayata, Devlet İşlerine ve Osmanlı'nın Batılılaşma Politikasına Etkileri', **Türkler Ansiklopedisi**, C.12, Yeni Türkiye yayınları, Ankara.

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/742/9471.pdf>, (26Eylül 2012).

http://www.turkcebilgi.com/islam_hat_sanat%C4%B1/ansiklopedi, (29Temmuz2012).

<http://www.osmanli.org.tr/turksuslemesanatlari-9-159.html> (30Haziran 2012).

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Hatice_Sultan_\(III._Mustafa'nın_Kızı\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Hatice_Sultan_(III._Mustafa'nın_Kızı)), (10Eylül 2012).

<http://www.istanbul.edu.tr/Bolumler/guzelsanat/kitap.htm>, (01Eylül 2012).

<http://www.mkutup.gov.tr/nadireser/2> erişim tarihi, (13Ekim2013).

<http://www.vgm.gov.tr/icerikdetay.aspx?Id=150>, (12 Nisan2013).

ÖZGEÇMİŞ

Büşra Sandıklı, 1986 yılında Ankara’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara’da tamamladı. 2004 yılında Tefvik İleri Anadolu İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. İlk tezhip eğitimine Ankara’da tezhip kurslarına katılarak başladı. 2005 yılında Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Tezhip Anasanat Dalı programını kazandı. 2009 yılında Sakarya Üniversitesi’ni birincilikle bitirdi. Eserleriyle çeşitli sergilere katıldı. 2009 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans eğitimine başladı.